

چہ گہریای جہزی تازی و
عومری جادہ۔

پہی قریوہ دہنگہ کاو شیعرہ و ناروی

عادل محہ مہ دیوور

سرشناسه	:	محمدپور، عادل، ۱۳۳۶ -
عنوان و نام پدیدآور	:	چه‌که‌ریای حمزی نازی وه عومری جاده و... په‌ی قریوه‌ده‌نگه‌کاوشی‌عروه‌نارۆی / عادل محهمه‌ده‌پور.
طراح جلد	:	صلاح‌الدین علمی‌زاده
مشخصات نشر	:	مربوان: له‌وین، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	:	۱۶۰ ص، ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۸۱۶۷-۹۱-۴
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کردی.
موضوع	:	شعر کردی -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد
موضوع	:	th century -- History and criticism ۲۰ Kurdish poetry --
موضوع	:	شعر -- تاریخ و نقد
موضوع	:	Poetry -- History and criticism
رده‌بندی کنگره	:	PIR۳۲۵۶ ۱۳۹۶ م ۳ / ۲۸۱
رده‌بندی دیوبی	:	۲۱/۹۸۶
شماره کتابشناسی ملی	:	۴۸۰۰۲۶۱
قیمت	:	۱۰۰۰۰۰ ریال

چاپ‌ممنی له‌وین: مهربوان - کوتایی شه‌قامی مەردۆخ - ۰۸۷۳۴۵۲۶۶۴

پیرست

- وہ لیتہ چند سہ رنجی ۵

بہرہ شناسی

- دنیا بیوہ نازی و کہ شفیوہ نازہ و ندر کہ کیش ۱۱-۱۳

- ناوانگار دیزم و وینا کیش ۱۴-۲۰

- نہ زمونہ کئی دہور و ہری و نیگائیو ہی کہ لہہ روو ناسوی ۲۱-۲۴

روحسار شناسی

- شیعہ و ناشیعرہ و باقتیوہ بہ ہری و چنگیوہ خہ ساری ۲۷-۳۱

- ریتم، نزامیوہ نیقاعی و پہ گمز یوہ جمہ بہ خش و بہ ہریوہ شاعیرانہ ۳۲-۳۷

- ناپروونی و مانائیوہ نہ و پیری شیعہ و ناروی ۳۸-۴۷

- جہ زانہ شیعری و لہنجائیوہ نارویانہ تہر ۴۸-۵۶

- جیاوازی شیعری و ہونی ۵۷-۶۳

- ہورزانہ و غہ زہ لئی و شارہ بانو شیعری ۶۴-۶۷

- باقتیوہ غہ زہ لئی و توقلاتہ و شیعہ و ناروی ۶۸-۷۶

تہ شک ناسی

- تہ شکہ و موہندیسی شیعری ۷۸-۹۸

- تہ شکہ و شیعری جہ دوی و پیری زہمانیئہ و ہول پہ یی یاوای بہ قہ لہ مرہ و پتہری ۹۹-۱۱۰

نوخ شناسی

- شیعری نازادی و چند سہ رنجیوہ ۱۱۲-۱۶۹

- کویہ ندیوہ نرخ شناسانہ و چند خالیوہ بہ راوردی سہ روو شیعہ و ناروی ۱۷۰-۱۷۹

- واچہ نامہ ۱۸۵-۱۸۰

- کتیب نامہ ۱۸۸-۱۸۶

وه لئنه چنڊ سهرنجي:

ئه لف) تازه گهري خولڪ نه ڪريا وڃڻ ڪهرو ڀانهه و جههروو ٿامائش په نه وائڻش به خيڙ ٿامائ و خزمه توو ڀانهه و هه ن. سر وشتيا ڪه ميماني پراوه ٿاما، پاو نااڻاڻاڻه تيش، ورڪيش با و هه ست به هيمني نه ڪهرو. جياو خيڙ ٿامائ سهرزوواني، ڀانهه و ڇهه پوهانه و ناڇهه پراييش، سهرشا به رهفتي و گفتي تايي ڪومه لئوه ٿاماده ييش په ي خولقنو ڪه ٿوڦره ييش په ي خيڙيو. من ٿي جوڙه ميمانداري و ڀانهه و يهيه رهه ڪه رديوه سهردهمي و نيشانه و ڏولهه مندي و دهس و دل ڪرياوهي ڀانهه و ييش مزانو و يه ييش فهلسه فيوهن و ٺه شو ملڪه چيش ييمي و ٿنا باس جه تازه گهري «ٿاوي دنگه نه ڪوايا».

زوان، وير، فهلسه فه، هونه ر، سياست، ڪومه ل شناسي و روشنويري، شيعره و ٺه دهه و ... ماتلوو بهرو ڀيهه ني. ٿينه ٿا جهه به زه مانيه نه ڪه رهوش داينه، هيچ ڪه ڪومه لگاي جههائيش ته نانه ره، ٿيمه چيش وسيتي چيرو ڪه ره سيهه ره و وڃڻ و دياريه ڪيش به هه سي * پيوياء. ٿا ئيسه پا جوڙه ٺانه * ٺه دهه بي، هونه ري و ويريه ڪايته ريما نه بيئي تا و اچو ڪاريگهري ٺه ريئي و نه ريئيشا يه ن يام نه يه ن. گيره به پا و انايوه و جه يو دايوه و ڏوڃه و چاوو لوو گلرگاي ڪه پو لئوه ميڪانيزمي په ي قه تيسنايوه ش ڪاريگه ريشا يه يو، ٿاساي برمانو. ٺه شو هه وه ڪي فره ته ر ڪريا په ي خيڙناي و بهرو ڪه رده يشا. به لام هونه رهو شيعري، هه رمانه ڪي ڇهه وائينه. لاو ٿيمه، شيعره ويه ريوه دريڙ ماوه ش يه ن و قلاوه و روشنويري، ساحييو و شناسنامه ي، ٿورمي ٺه دهه بي و شيوازه و وڃڻ بيته و گردو و حهزه روشنويريه ڪاما شيعره نه په ننگه شا وارد ٿينه وه.

ٺه گه رچي شيعره يچ سهرو و هه مان ڪاريگه ريا په ننگ وارد ٿي بيته و نه تاوانش ٿامانجه ڪاما گرد ده راويته به راورد ڪهرو. به لام ڪريو زانمي ڪه شيعره ته نيا جوڙيوه جه جوڙه ڪاو روشنويري و ٺه دهه بي ڪومه لگائين و ڪار ڪه ردي تايهه و وڃڻ هه نش، مه ڪريو ڇهه مه پايما چينه يه زياته ر بو. ٿيسه ڪه جوڙه ڪايته رنه بي به شي بيئمي، گرد ٺه رڪيوه ڪه و ته ن سهرو و شانهه و شيعري ڪه حه نناو وڃڻه خه سارشناسي

تایبہ تہرش گہرہ کا۔ پالوئی سہمہرانہ ہالیگایچش بیٹی۔ ئینہ مہنہ جیاو گلیرگایوہ کویلہ و دماکہوتہیہ نی، مہبؤ ئانہ یاگی لؤمہی با۔
 چیویو کہ یاگی سہرنجیئہ، ئہرکہ ئیسہی و چیولایہ کیتی کہ بی گومان گنا سہروو شانہ و ئیمہی ساحیب خامہی۔ پیسہ و واقیعی خہ سارہ کاو ویہردہی بہ چہمی رہخنہی، نرخمی و کولہ کی بہرہ کا ہیقیمتہری کہ رمی و بہ دیای پہی ئاسوی، ئاگایانہ جوڑیوہتہر چنی راسیہ کا دہوروویہری ماملہ کہ رمی۔ بہ پاو لوائ سہروو ئاستہ و رؤشنویری و فکری، چہمہرایما جہ شیعی فرہتہرا، داکوکی کہروو سہروو شیعی، چوون باسوو من شیعرہنہ کہ یاگہ ہالیہ کاو ویش پہر کہرووہ۔ شیعرہ ئہشو ملکہ چہ بؤ بہ چیولایی بیہی و دما تازہ گہری و خیزنای ورہ و وزہی فرہتہری۔ مہ کریو حہنناو ئہنہ فارپایانہ چہمی واقیعی قوو جمی و ویما جی یاسایہ قوتارکہرمی۔

تازہ گہریہنہ یؤ شوئہو یؤی و قہوارہ بیئہر، چیروو فہرہنگ و زوانیوہ زالتہریہوہ بیٹی۔ نزیکتہرش بہ پاو تیکہلی و نزیکایہ تی بہرئاماو پروسپیوہ ویمانہ و پیوہرہژیوای و دؤلہ مہندیس مزانوو و فرہ بابہ تیچہنہ یاگی رہخنہیہنہ۔ دؤخہ کی بہ ہؤ جم و جوولہ مہ حالی، ولاتی و جہ ہانیہ کاوہ فارپیئہ۔ بہ پاو مافہ رہواکاو ئینسانی و دلئی نہتہوہیی، ئیسہ ئیتر خہت و نشان کیشتہی و بازنہ و ہش کہردہی و لوکالی بیہی و وہرہ پہنگنایش بہزیان و ہہوساروو یاخیکہری تہماموازیچ بینانہوہ و ئینہ دہنگہ کپ کرییکی و وردہ فہرہہنگہ کیتی کہ پیسہ و ہرمان بہریوی ہوشیاری، دہسہ لات مرمانا و چارہ نویسوو دما رویشا، ویشا منویساوہ۔ پہوکہی لیویو کہ ورکہ کیما، چنی ئانہی کہ ئیلایی و ئہولایی و گرد لایٹی با، پہیما ہن بلمی ویمارہ و ئہرکہ فہرہنگی و ویریہ کاما پیوہندی چنی دنیاو بہری بہ یاگی ہارمی۔ چوون فہلسفہ و ویہری تاریخی و فہرہنگی و حقوقی جیا جہ ئہنگیزہ و لہنگیزہی سیاسی و دہسہ لاتوازی ئینہیہ ماچو و چہسپنویچش۔

چند دہیوہن تازوہ کہردہی شیعی دہسش پہنہ کہردہن و ئیسہ دیمہن* و مہرگہنہ* وارپایانہ و چند دہقہ شیعی کارامی پی شیوازہ چاپ و نہشر کریاینی و

چی حالنه گویشیما به زایه لاتهری زرنگیای زرنگیاهه. ئینه ئاسوئیو روشنته و هومیدئیوه به خشه نده تر مدؤ به شیعره و نارؤ هه وورامی.

ئی دیارده پهی ئیمه هه م واقیعه تیوه حاشا هۆرنه گیرا و ئه شو بلمی پیواشه وه و هه م پیسه و ئاویلیکیوه* وه همین که ئه شو به زانیارییه وه، دیمه راسه کیه کاش بژناسمی. بی ئامادهیی و بی ئه وه وانایوه و په خنه جه ویمه و بی نرخ شناسی ئی دیاردهیه و بی تیئۆریزه که رده ییش، بو به بارزیوه گه وره پهی دمارؤ شیعریمه. پهی ئی تیزیه کریؤ ئیمه ئانتی تیزیما* بو. هالیگای مه جازی که یو جه دیارده وه چه مه کاو ئی کاریگه رینه گیرهش تا بلؤ نیازه دهرمانی، سعه تی، ئابووری و... ته نانه ت چه نیله کاما که به نوو ژیوایما پانیشاوه به نندا. گرد ئاسه واروو جه هانی بیه ی و سه یه وه سه و تازه گه ری و ئه وه ژوو ژنایه و فکر بیئی. ئینه که ئیمه به دیلیوما نه بو پهی ئی وی گونجنایه؛ خه سارا و زه مانیوه ئامادهیی و ئالترناتیفیوه* ویری، روشنویری و فهلسه فیما بو، به هر یوه نارؤ یانه ن. ده سه به رکه رده ییش نه نه گونجیان و نه دووره دهس. تاومی به سلووک و ئه ره مانیاپی یاومی پی یاوگه سه رده میانه یه.

ب) ئی کتیبه جه وه ئینیوه و چوار فه سلئی و هه ر فه سلئوه جه چند به شیوه نه ته شکهش گپ تیبه. فه سلئوه جه کتیوو (طرح؛ جریان شناسی شعر هورامی از ابتدا تا کنون، ۱۳۹۲) جه ل ۱۷۳ ی تا ل ۲۱۱ ی، یانی جه ۳۸ لاپه لینه به نامی (جریان تحول و دگرگونی در ساخت و صورت و محتوای شعر هورامی) تاییه ت کریابی به بنه ما کاو سه رهۆردای په وته و تازه گه ری شیعره وه هورامی. چی کاوینه ویه روو خوله تاریخ وه شکه ره کاو شیعره و نارؤ هه وورامی، ئه زمون وه وه لکه ته کا، چنی دهس نیشان که رده ی نمونه ده قی شاعیریه کا؛ شیکاری، به هره شناسی و خه سار شناسی کریای بیئی. هه ر پاسه که جه کو تایی ئا کتیینه قه رارم دابی که جه راسا و درێژ ده ای و دۆله مه ند که رده ی تازه گه ری، باسی فه نی و واتوچی* ئه ده بیی ئی په وتی و زوو مه ودا زه مانیوه تر و جه کتیینه به وینگیوو ده راوی، په خنه ئامیز و په وشپوه شیوا شناسانه، سه روو ته جروبه و ئا شاعیره جونا و ئا تازه ویرا که ده قی شانه نی یام مه یانه، باس که روو. وه شبه ختانه ئی په یمانی ئامانه دی. سه روو

پروسیوه ناگایانه و دیاری کریای، کتیی وه لیم نامی نیایی «طرح» و به په یلو او من تر ح یانی پلان و نه خسه رایپوه گردی و سنووریوه دیاری نه کریا په ی شیعی. یانی تاوو هم جه لاه ویمه وه و هم جه لاه خامه به ده ساوه، یو شونه و یوی سهروو ئی بنه مایه، کتیبش سهر نویسیا و پهره ش په نه دریو و چوارچو تیبوریکی و کرداریه کاو ئی رهوته تازی جه هه یکه له وه دهقه کانه، هیتمه تر و دوله مه ندته ر کریو. ئی کتیبچه ههر پا مه به سته وه نویسیان و هه ولم دان تا ئا یاگی کتیبچه که دهره تانش په ی ره خسیو، چی شاعیره تازا دهقی فره تر ی بارووه و ته نانه ت فره تر جه به نه زمونه کا سهرشا بنویسو. هیوادارنا دووباره یاگی لومه ی نه یه بوو. شه گهر ته من مه ودا بدو، تاوه زه مانیبوتر، ههر چی کاوینه به شوو یر یچ که زایه لیته ری و نه زمونیته ری و حزی تازه تر ی جه جاده و سهرده میه نه چه که ریا، وزوو و هروو دیدهو وهرده نگا و ئی رهوته شیعی.

پ) ههر نویسه ریوه به پاو رهوته و نویسته ی و سووره وه قه له میش یاوو عاده تیوه نویساری که شیوازشناسیه نه ماچاش په نه، شیوازی تاکی نویسه ری. ههر پاسه که جه هونه ره کایته رنه به تایبه شیعره نه باوا. په نه م وهش نه یه ن ئینشا بنویسو تا نویسته کم به واچی لووسکه لی و هه ستامیزی و وهرده نگ خه له تنی ... رازنوو. ئا کوما واچی و باقه واچی که شناسی تاکیشا دان به کتیبچه که ی؛ به پاو ههرمانه و په یچورکاری و وانیوه و سهرچه مه کا و سلو وکی قه له می که فره تره رشا شاره زایی و زانستی بیئی و سهروو ئیده و ویم ئامینی دلی نویسته که یم، پی بونه وه گیره بری بابه تیته په ی بری وهرده نگا قورس برمانا. ئینه گیروو کتیبچه که ی نیا، یو پیوه ندیش به جوروو زانستی بابه ته که ی و یویچ وینگا و تایه و وهرده نگی و یوته ریچ په نه وازش به ئاسته و شاره زایی چا بابه ته نه هورگیلوه.

گهره کم یه ن، ساده تر بنویسو، به لام رهوته و نویسته که یه نه و هوروشه و پروسه و نویسته یه نه، واچی و دهسه واچی ناویناگا ویشا ئه رمانان که دروسم نه زنان، ویم چنه شاگیل که روو و سمریه و سهروو خنیکنای زوانه که ی. ئارو ئیتر بری توخمی سنوورشا به زنان و په ی که سی تاپو نه کریاینی و منیچ پاو کارایی و

سلۆكى زوانى و پيونهنديه كاش، پروام به په تي كرده يشا نه بيهن و نيا. وهرده ننگى چالاك نه شو جه خيڙى ياي ئى ره گهزه نه ده بى، زوانى، هونهرى و ويرىا نه تاريو و به تامايشا نه هه راسيو و په رسى نه ريڙيش جه باره و نويسهرى و نويسه كه يوه پهى وه شى نه با. سه ره راو ئينه يه هه ولم دان ئه ركه و وه رده ننگى و گيلاى شو نه و سه رچه مه كاره، كه م كه رووه و دماينه و كتبه كه يه ئا ماده زوانيا كه و يمانى نه نى و ناچارى بيڙى به كارشا بارمى، مانا كه رووه و يام ئا و اچه و باقه و اچه و يمانا كه تا قميشا و يم نيا بيزه، دياريشا كه روو و پهى دو له مه نى بازنه و زانبارى، سه رشا بنويسو.

(ت) ئى كتبه يه ك مانگ و دوه مانگ ته شكهش نه گيرتينه. دريژ ماونه به پاو بروايو پته وى كه بيه نم به بابه ته كا و رهوشى يو شو نه و يو و ته جرو به كرىيم و جه بروو ئاماي تازه گهرى و نيازوو وهرده نگوو ئارو، په يجوروو نويسه يش بيه نا. گيره گرد وهرده نگوو يچ پازى نه كه رو. ئينه يچ ئاسايا و خو گرد كه س پيسه و يو و ير مه كه رووه و هه ر كه س به جو ريو ئى ئاسكه سرگى راوه كه رو و نيشانه يين پهى جياوازى و ته رزه و دياى پهى ديارده كاو ده ور و به رى و هه ر پاسه قابليه ته كاو شيعرى. به لام ئينه مه بو به هانيوه بو كه جه رهوش شناسى نويسه تى و باسه نه زه ريه كاو رو و يما گيل كه رمى. سه رمانه به ئاماده بى ته مامه وه بنويسمى و بو انميوه.

(ث) گه ره كم نه بيهن چره كه روو پهى ئانه ئى به ره مه بى لكى بو. به لام پيسه و راسيو پهى ئانه يه لاني كه م لاو و يم هوه، كتبه يوه ده رد وارده و كامل بو، بابه ته كيم چنډ لايته و ديا ليكتيكى باس كه رد ينى و وه سواسيم به خه رج دان و چنډها جارى ئاماناشه وه پوره و زانوو كه هه ر بى ئيراد نيا. ئينه يچ پهى تينه ته و هه ر هه رمانيوه هو رگيلو وه كه مه كرىو ره ها و بى خه وشه بو. به لام پهى ئانه يه كتبه يوه عال تا راده و پازى كه رده ي بو، وه لى گرد ره خه گيرينه، و يم ره خه كاروو و يم بيه نا. سينه م كرىا وهن پهى هه ر جو ريو ره خه و په يلو اييوه بابه تى و چوار چودارى.

ئى كىتپە باسە كىش ھۆرگىر ياي نەزەرىيە و شىئەرىيى، نەببەى ھەركامى كەلئىيۈە
جە بازەنو تىئۆرىكى شىئەرى وەش كەرا و پەى گرد جۆرە شىئەرىيۈچ پەنەوازىيى.
ھەول دريان ھەركام ياكى و پىشانە باس كرىا تا يۆ شۆنەو يۆى باس جە قەوارىيۈە و
بىرپە پەشئىۈە ھىقىمى كەرا پەى كىتپە كەى. سەرەراو پەىلوای جىاوازى و بە دل
نەببەى باسە كا كە پەى من ياكى جۆرمەتەنئى، ئەگەر بە سەرنجىۈە ورد و ھازىيۈە
فرى و نىۈۈە و شۆنگىرتەيش پەى كرىو، تاوۆ سەمەربەخش بۆ و كارىگەرىيۈە
ئەرىنى بىئۆ سەروو دىمەن و مەژگەو شىئەرى و ئارۆى و ۋەردەنگە كاشەرە.

دىمانەو ئى ۋەلئىنەنە جە كاك بىئەرووز محەمەدپوورى كە كىتپە كەش وانانەو ۋە
چىد ھەلئىۈەش و سىئىنى پوۋە سىپاس كەروو. كاكە عەبدوللاى ھەببى وىرايشى
دووم ئەركش كىشان كىتپە كەش بە وردى وانانەو ۋە پەى پەرداخت كەردەيش،
رانموونى پازوانى و رانوسى ئەرىنىش كەردىنى. بىجۆرە شايستەو سىپاسىۈە بى
ۋىنەن. ھەر پاسە حورمەتو و پىم ئاراستەو ئا وانەرا و ئا پەخەنە گىرە ساحب پەىلوا
و خامە بە دەسا كەروو كە ھەول مدأ بە چەمى كرىايۈە و وىنگاى جۆراو جۆر
پەىلوای زانستى، ئى كىتپە واناو ۋە پەخەش چەنە گىرا و واقىئەتە كاش شۆنگىرى
كەرا و بى پەردە سەرش منوسا و ھەلە كاش پاسى كەراو.

عادل محەمەدپوور
ھامنوۋ سالەو (۱۳۹۶) ى كۆچى رۆجىارى

به هره شناسی

(۱)

دنياييوه تازي و كه شفيوه تازه و

نه ركه كيش

دياينيوه قوول، عه قلاتي - زانستي و په خنه ناميز په ي ديارده كاو سهرده مي بيه ي و نه زمونږه كاو تازه گهري ده ور و بهري و ته نانه ت دوورته ري، بي گومان كه شفي تازه خيزتو. هه پاسه يچ دياي پواله تيانه نه گه ر پيتناي و سرگناي شيعر ي شونيوه نه بو نه ته نيا كه شفي تازه نيا، به لكه م خه ساريوه گه وره پيسه و ته ماوي كه رده ي شيعري و فهراموشي ده قي وه لته ر جه مه رده ي شاعريش چنه گتووه. ئي په گه زه زوانيي كه نما ناو تازه گه ريه ني و ئيسه په ي ئيمه تازي و دس نه وارد ي مرمانا و به شانازيه وه به كارشا مارمي، په ي سه رچه مه كيش ويه رديني و ئيتر تازي نيه ني. ماوه يوه دريژا، ئي جوړه نامي لاو وي شاوه باوشا نه مهنه ن و بييني بابه تيوه كو ن و ويه رده و جيا جه ليزمه و شيعري و نه ده بياتي جه هه ل و مه رج ي تايه نه سه رشا هو ردا ن و ملو و شيعر يچه ره سه يشا كه ردي بيينه و سه مه رهي نه وه ژيوايي و ريئسانسشا په ي ئارديني.

ئاوانگارديزم وه ل جه ساله و ۱۸۴۸ز ياني ۱۶۹ سالي چيوه لته ر جه ولا توو فهرانسي سه روو بنه ماييوه نيزامي ئامانه نه، هيچ كه گرد ده راوينه تازه گهري بيه ن، نه قشيوه تاريخيچش په ي ئارديني. ئيسه دماو ئي ويه ره زه مانيه په ي ئاديشا ئيتر به رو نيا و به كار ئارده يش ناوازه مرما تو و دماو ئي ويرو كه يه دياردي تازه ته ريشا ئاردينيته كه گيره ئيمه نامه كيما تا ئيسه هه ر نه ژنه وي ي با. سه ره راو ئينه يه ئيسه لاو

ئىمە بىيىتى دەسكە لاو دەسى و ھۆرخوليا و دەساودەس كريا. بەلام پالوو ئىنشانە واقعىيۆھ مەشاريۆو و وەرەچەم گىرتەش حاشا ھۆرنە گىرا. ئادىچ ئىنەنە كە ئى جۆرە باسى چنى كۆنە بىيەشا پەي سەرچەمە كەش، پەي ئىمە كە ئىسە ئامانمىو ھەست بە وئى بىيە و متمانە بە شناسوو وئما كەرمى، ئىژاي وئشا ھەر ھەن كە كرىو خامە بە دەسە كنى بە ئامادەبىيەو ھەسارشناسى و بەھەرەشناسىش سەر كەرا. بە پەيلووا من ھىچكام چى دوه پووو كەردا مەبۆيا گنى لۆمەى با؛ نە دلسۆزانە ھەسارشناسى كەردەى و نە كەوتەى چىروو كاريگەرە كاش. ھەردو ھەراو ھەسار و بەھرە)، مىكانىزمى وئشا ھەئىشا و ئەشۆ ئاومەندانە و بە وىنگاينى ھەكىمانە وەرەچەم گىريا و ئانىشا كە ديارىنى و با وىھەردىچ با، دريا وئچنە و نرخ شناسى كريا و ھەسارە كىشا و زيا لاو ھەھەرە كىشا و زيا سەروو ھەرمانە و ماریفەتسى ئارۆيانەى. ئا كۆما بەھرى كە ئىسەبىيىتى و دەرک بە وەرپەرسىارەتى تازە گەرىشا، دنبايۆو تازە تەرەما پەي خىزنا و پووو كەردى سەردەمیانە و كاردايو ھى ئەرىنىشا، پەي شىعەرى و بابەتە كایتەرىما دلۆشكەر و چارەنويس سازا، ئەشۆ بەرۆ و ئاپدەيتى كرياو ھە با بە سەرنموئىو پەي ھەرمانە تازە و چىولايىھە كاما.

واقعىيۆھ تەر ئانەنە ئارۆ ئى باقە وچە ئەدەبىيى نرىكى وئماو ھەلى شىعەرە و ئارۆ فارسى و كوردى سۆرانچەنە كە لاچەمىو پەي فەلسەفە و تازە گەرى و ھەرنىشتى ئامانبىنە يام مەيانە، سوويانىنى. ئادى جىاي پوالتى دىياشا پەي تازە گەرى و دما تازە گەرى، چىوئوى وئمانە تەرشا بە كار بەردەن و بە كارمارا كە باس جە ھۆرقولياى فەلسەفىو وئپاي تازە گەرىشا كەرۆ: تەرزەو دىياشا، كەشفە كىشا، ئەزمونە تاكە كىو دلنى دەقىشا و بە تۆرم كەردەيشا و سەرنجم ساحتىب رەوت بىيەشا و ھام سەنگى نەزەرىو كەردارىشا، ھەر پا ناماو ھە.

پەي نمونەى ماچا: «شەرنىماىى، شەرشاملووبى، حىجم، سىپىد، فراسىپىد، گۆرانى، تەلىعى، روانگە، كەفرى، پىشەرەو، داكار، جىاواز، بەرەكان و...». ئەگەرچى

به دیای من ئینی هه رکام باسی تایهه و ویشا هه نشا و جه سووچه نیگایوته ره وه
 خه سارینی. چوون نامی و نامه نیای و باقه به سی کهرده ی، چنی تینه توو ئاردهینه و
 شیعرئی و فهلسه فه و کار کهرده کاش سازگار نیا و وه په نگ کهرده ی ویر و مرنا ی
 خه لاقیه توو شاعیریشا چنه گنۆوه که شیکرده یوه ی هه رکام چی بابه تا
 مه و دایوته رش گهره کا.

په ی ئانه ی یامینه جه ئورووپانه ئی دهراوه ویری چی شیعی بیینی و ئی پرۆسه
 چنی سه رش گیرته ن، شوئگیری کهرمی تا بزانی ئا هوکاری که فهلسه فه و
 رۆشنویری و ئامای ویره شا په خسان، بنه ماکیشا کامینی و ئاکامه کیشا چی شیعی بیینی
 و تاوا چه نماناییشا با دلئی دهقه کاو ئیمه نه.

چه نه فکریای سه روو ئی باسیه نه چره یین په ی بقه کاری و نه لاسایی که ردیوه و
 یاخی کارانه ن. به لکه م گهره کشا بنه ما کاو شیعرئی تیئۆریزه که رو تا ژیرانه و
 عه قلاتی شاعیره کیما چهنی هه رک لاجه میوه په ی ئی تیرمه ئه ده ییا، ویشا ماننا و
 شوئوه «دهقی کارای و خورپه یی و جه وه هری» وه با و هه رک «ساویلکه ده قیوه» به
 نامیۆ تازه گهریوه نه دریۆ قه له م. په وکای ئی جه یۆدایوه* ئه شو نه قشیوه ئه رینیش بو
 په ی هیقم کهرده ی دهقه کا. پی بۆنه وه دلئی ئی باخچه یه گیلمی و به وه رادۆشه و
 ویما چند باقه په یلواییه، وزمی سه روو خه رمانه و ماریفه تی سه رده میانه یما .

(۲)

ئاوانگاردىزىم و ويناكيش

وہلکەوتەيى^۱ بەرھەموو ویر، ئاوەز، ھونەر و فەلسەفەو تازەگەری وەرنیشتی و بەرئاماو ڕچە ویریه‌کاو مودێرنیزم و پۆست مودێرنیزمی بیەن و یەک شەوہ نامان دلێ گەمەى زوانی و ویری ئادیشا. بەلکەم پڕۆسیۆن لانیکەم چنډ سەدییۆش خواینان تا نامە کیش یاواينە لاو ئیمە.

بە پەرسۆوہ مەلمیئە دلێ باسەکەى. جە سەدە کاو دلپراسینی^۲، ئوروو یا چەنى ئى شۆرششە ھۆرئێزنا و ژووژناشەوہ و یاواپی ویر و ماریفەتیه کە ئەژناسیان بە

---

^۱ - ئاوانگاردىزىم (Avant+Garde) یا وەلکەوتەيى باقە واچۆوہ فەرانسەيین. جە تیتۆرى ھونەر و فەلسەفەى سیاسینە پێسە ئیستیعاریۆہ بە کار بریان. ئى رەگەزە (Avant+Garde) جە بنەمانە مادپۆہ نزامین: Avant بە مانا و پەرچەمدار و وەل ئاھەنگ (طلایە دار) و گارد (Garde)، پا تاقمە سەروازا و چیان کە جە مەیدانۆو جەنگیەنە جە حالۆو وەرہو لواینە بیئى. تا وەل جە سالەو ۱۸۴۸ز پەى گردوو تاقمە سیاسیەکا؛ جەمھووریوازی یا سۆسیالیستە وەلتازەکا بە کار بریان. دساتەر جە سالەو ۱۹۱۰ز پیلاوہ، بە تاقمیۆہ ھونەرمندى و شاعیرى و چیان کە ویشا تازەوازتەر و وەلکەوتەتەر جە فرەو خەلکیتەرى زانان. شەرەتەو ئى وەلکەوتەيیە ئانە بیەن کە ئى ھونەرمنەند و نویسەر و شاعیرى، ئەشۆ خولپۆہ دیاریکریانە، تاواپۆشا وەلکەوتەتەرین رەوششا سەروو بنەمایۆہ ئەزمونکریای و تازەگەرانی خۆلقنا بۆ و یام بنیەروو جوولەپۆہى تازەى بیی با. چۆپۆتەر کە فرە یاگیش ھەنە دلێ ئاوانگاردیزمیەنە ئینەنە کە وەلکەوتە بیەى ئانەى سەلەمتۆ کە ھونەرمنەندە کى ئەشۆ ئننە چەنەبریى و نەتەرسى بیی با کە تاواپۆشا ھەنجارە کاو گلێگای کە فریشا فەرھەنگیى بیئى بریای با چپۆروو بەرسى و ھەنجارماریشا سەر کەردى با.

سەرچەمە: علی بابایی غلامرضا، فرهنگ سیاسی، ص ۳۳

^۲ - قرون وسطی

مودپرنیزم و دما مودپرنیزم و تەنانەت دما دما مودپرنیزم؟ پەى جوا بە کەش مەشۆم گیلەى شۆنەو ئا هۆکارارە کە بیهیسا دا بە ئى پرۆسە یە. هۆکارى بنەمايش ئینه بى کە بە ئیرادیوه رۆشنویرانە و ئاگایانەو؛ بریایره^۱. بریایره جە و یەردەى و جە ویشا و هەر پاسە هەنجارماپى کەردەى جە دیارده کۆنە کا. کە موهیه تەو و گەشەى و وەلکە و تەبیش پەى ئاردى. بینه یە هیچ کۆلشا نە دا، جە چنڊ دەراوێتەرەنە درێژەش پەنە دریا.^۲

پەى بریایره ی پەنە واز نەبەن چنى و یەردە یسا گزیا یام سووکایە تیش پەنە کەرانى؛ گۆترە یچ تە سلیموو بریقه کاو رۆى نەبیتى. بەلکەم بریایره پى مانا کە سنوورە وەلفەرەزە کیشا بەزناينى و بە شىوہ جە ماريفەت، سونەت و تاریخی و یەردەى کە بىى بىتى هۆکاروو قەتیس یەیشا، سەروو بنەمايوہ لوژیکى و ئاوەز یوہ چىلویایى، نەقدشا کەردیوہ و دايشا و یچنە و نرخ شناسیشا کەردى و مەودا یچشا چنە گىرتى و درێژەشا داى پەنە.

ئى دژە هەرمانى، بریایره و درێژە پەنە داى^۳، گىرە پەى فریما یاگى پەرسى با کە چەنى کریۆ هەم بریەیره و هەم گەشەش پەنە کەرى؟ بریایره پى مانا کە جە و یەردەى پرچیاى و هەم و یەردە یچشا پارێزنا، یانى نرخ شناسیشا چۆ کەرد و ئیترای و نائیترایشا داى و یچنە و ئیتراکیشا بە رۆ کەردیوہ و کەردیشا چراوکیوہ پەى لوای دلێ دنیای تازى. پرۆسە و وەلکە و تەبى وەرنیشتى درێژماوہن و چنڊ کاویش برییتى تا یاوان بى دەرفەتە و ورووژنايشا چى بارەوہ نیازش بە کتیبوہ تايەى هەن. بەلام جگەم شۆرشى پيشەبى، ویرى و هونەرى و ... کە دما و سەدە تاریکە کە و

۱- گسست

۲- ماھرویان هوشنگ، فرهنگ توسعه، ص ۴۲

۳- گسست و تداوم

دلپراسینی جه ئورووپانه پروهش داییی، ویرۆکه و فیلسوو فله کایچ نه خشیوه
ئه وه ژیواییش بیهن.

«دهزگای فلهسه فی - دیالکتیکی تیز، ئانتی تیز و سین تیزی هیگیلی ئالمانی
(۱۸۳۱-۱۷۷۰ز) تاواش کاریگه ریی بی وینهش بو سهروو پرۆسه و ئاوهزی
گردین، ئاگایی و وی ئاگایی تاریخی - قه ومیره، په ی ویناو فلهسه فه ی تاریخی و
جمنا ی وه لکه وته یی وه نیشتی و ته نانه ت ئاوهزی تاکی و کویی جه هانی.»^۱
سه رجه م ئی دژه هه رمانی و کومه لئو چالاکیته ری که جه دریزه و باسه که یه نه
وردته ر و سه رنجیته ر ئیشاره شا په نه که رمینه، بیی به نه خشه پرایوه په ی باری ویری،
هونه ری و ماریفه تی و به رده و امیسا که به گردیوه ماچاش په نه «پرنسانس» یانی
ئه وه ژیوایی و ئه نه فاریایی چا قوناغانه.

هه وه ل هه نگامه جه سیاسه ته هۆرگیریا. سه روو هیژمۆنی^۲ دمۆکراتیزه بیه ی
گلیرگای، به ورنای ئوستووره و ئوستووره نماکا ده سش په نه که رد. چاوه لی
پادشاک، ویناو ده سه لاتیه قه تیس کریا، پاونواز و ده ماریه رزی بیی، ئیسه ئیتر
ورپای و سه رۆک کۆماره کی به ده نگو و و یحه نناو تاکه کاو گلیرگای هۆرچنیانی.
یوه یوه و ئی هه رمانا و ئی ده نگا و ئی چالاکیا بیی به ویناکه ری په ی نیشاندای
ته بایی و هامشانی هونه ری و سیاسه تی. فلچه و هونه رمه نده نیگارکیشه کاو
ئیمپرسیونیستی ئاگایانه، به زه کای هونه ری و سه مبولیکی جه تابله کاشانه، ئی
دوخیشا نیشانه داینه و بیسه و به لگه ییوه کارا و زیندی په ی کومه لگه یشا وینا
که ردینه.

^۱ - سابق فر مرتضی، شاهنامه فردوسی و فلسفه تاریخ ایران، ص ۸-۱۲

^۲ - برتری جویی

ئىنە چىش مارۆ؟ ئىنەى نىشانە مەدۆنە كە «هونەر و سىياسەت» هامشانى يۆى بىتتى. هونەر و ئەدەبىياتى رېئاللىستى كە تا ئا وەختە، شان و شكۆيۆه يەك لايىتە و تاق پەھەندەش يىەن، كزىيارە و راش ئاچۆخ كەردە پەى فرانه وازى و جىاوازيى جە وىر، هونەر و فەلسەفەنە و... پىجۆرە هونەر و ئەدەبىيات لواینە دلئى فەزايۆه فرانهى و چەرمەى و چەند لايەنە و فرە دەنگەى. يانئى هونەر، ئەدەب و سىياسەت چا گلئىرگانە بە پاو دىمۆكراتىزە كەردەى و تاكوازي سىياسى و شاروھنىي و پۆل بەخشايشا لوا وەرەو و بىيى بە ھۆكارەو دىوناي جەمە كەى.

لاقۆرەى دوومە دماو دىمۆكراتىزە بىەى گلئىرگاي، ھەمان پراسانە، جە ساباتەو هونەر و ئەدەبىياتىنە ھۆرگىريا. وەلتەر نويسەر هامشان چنى دەسە لاتدارە توتاليتەرە كاي سىياسى، دىكتاتورى ئەرمانئى و وەردەنگى تاقتە وەرىچش چنە كە و تەبىئە؛ ئى ئەنە فارىايە بى بە ھۆكاروو ھۆروئىلئى بتەو نويسەرى و چىر و چوهرىيەى نەزمەو تاقدەنگى وەردەنگى. چى ھۆرزانە ئەدەبىيەنە^۱، ئىتر دەقى پەى نويسەر يام وانەرپۆه دەسە لاتتواز و چەشكە گەراى و نوخبە پەسەندى نەنويسىتتى. بەلكەم پەى ماراي تەژنەيى تاكە چالاكە كا و وەردەنگە پەر و زە كاو گلئىرگاي نويسىتتى. ئىنە ھەمان تاكوازيۆه^۲ بى كە بى بە بەشپۆه جە تارىخى جەھانى وەلكەوتەى و بى بە پروسپۆه ئاگاہانە و شناسنامە دار كە ماچاش پەنە بەرھەموو دەورانوو مودىرنىتەو ئورووپاي.

ئى پروسە بىنەيوە نەمدرا، دەمايى ئى فەزا فەرھەنگى، وىرى و ئەدەبىي چىروو كاريگەرى و ھىژمۆنى * مىكانىزماتەرىنە، لوانە دلئى فەزايۆه تەرى و دەراوئۆه تەرى

^۱ - رستاخيز ئەدەبىي

^۲ - فردگرابى

که ئەرەژناسیان بە «پۆست مودێرنیزم» تائى مەودایچە ھەر برێوھ دەقی دەسەلاتواز و چاوەلێ، دلێ مەحفەزێوھ شیشەییەنە قەدآغە کرایى بێنێ و تەنیا نوخبە کێ تاوینێ بدیاشانە و ئادێچ بێ ئانەى فەزایێوھ چەرمە و فرە دەنگەش پەى وەردەنگى بۆ. پى بۆنەوھ یەرەمىن ھەنگامە بە ئامای پرووھ و تئۆرى وانەر تەوھرى*، ھۆرگىریا. ئینەىچ بى بە مێکانیزمێوھ تەر کە فەزاکى ھەمدیسانەوھ شلەقیو و بلۆنە دلێ دۆخیوھ و یرى و ئەدەبى تازە تەر یەوھ.

سالھو (۱۹۷۹ز) ئۆمبیرتۆ ئیکۆ نیشانە شناسى ئیتالیاى کئیبوو نەقشوو وانەریش نویت. کە شۆرشیوھش چى ھالێگانە وستەن را. چى وینگاوە، وانەر ئیتر وانەر یوھ ئاسایى نەبى بە لکەم وانەر یو بى کە مانایێوھ تەرى ئەو پەرینە^۱ و یزێوھ. ئەلبەت دلێ دەقیوھنە کە ئنە فەزای چەرمیش دلینە بێنە کە مەیدانى وەرولابۆ پەى غارناى شۆرە سواروو وەردەنگى.^۲

ھیچ کە جە سیاسەت و ئەدەبیات؛ وینە کئیشى، مۆسقى، سینەما، نمایشنامە یچەنە و... شۆرشی بنەمایى کریا، یەک پارچە یى، شە کیلى، تاکدەنگى و ھەستیارى رۆمانسسىزمى، ریتالیزمى و ناتۆرالیزمى و... لوا چىروو پەرسى.

جە پرۆسەو خێزناىنە^۳، رەوشیوھ تەر باو بى دلێ فەزاو فکرى ھونەر مەند و شاعیر و نویسەرە کانە کە سوننەت مارای و ورنای یە کپارچە یى و شە کیلى ھەرمانەى سەرەکیە شا بى. پى جۆرە جە لاقۆرەى چوارە مەنە: مۆنتاز، کولاز، مارای ساختاروو

^۱ - ماورا معنی

^۲ - تهرانى مسعود، نقد ادبى، متن ادبى، و اقتدارگرایی، ص ۳۱

^۳ - فرآیند آفرینش

داستانى باو كريا و نه زمى حاكم ملوو ده قيره و...^۱ ئامانه دلى پروسه ي و بى به رووه كه رد يوه په ي هونه رمنه ند، شاعير، داستانونيس و ويركاراو وه لكه و ته ي. ژانره نه ده بى و هونه ريه كى چنى پاريزناى ئه ركه فه نى و شاره زاييه كا، وه رووه لا و ده ره تانيته رى بى. چاوه لى كه زه ريفى و شه كيلى، بالئيش كيشتى بىنى سه روو نه ده ب و هونه ريه ره، ره هه نديوه ئازادته ر و په تيته رش به ويوه گرت. هه ر پاسه جه سياسه تچه نه گردو و تاكه كا گليرگاي مافشا بى كه جه گرد ده راوينه، پيسه و تاكى شاره وه ننى وى چاره نويسى بانى و و يشا جه هه يكه لوو ده سه لايه نه ويناوه و حه زه سيسايى و په نگوارده كاشان، ژووژناوه و ياوا شان و شكوى روى و په وانى و يشا. واچى سينما ئيتر ته نيا يا گيوه نيه نه په ي نماوا زه ريفى، به لكه م گرد هونه رمنه ندى ته نانه ت به د ته شك، زه ره تال، چه رمه پوس و سياوى ديز، تاوو چى ساباتنه رو لبه خش بوئه. جه شيعره نه نه زم و قاعيدنه نه من؛ ره وان شناسى ناوينا گاي فرويدى ئيه تيمامش په نه دريا؛ سيميوتيك^۲ په يوه ندى چنى حه زانه و زاروى و ئه دايش^۳ ديمه نيته رش به ويوه گيرت؛ پايه كى رازوانى مه رپاي و ياساونه حويى و ته ركيبى رازوانى چير پا كريا. «خاتوو ژوليا كريستوا» زايه ليوه ته رى ژه نانه بى په ي هورزانه و^۴ شيعرى كه په يوه ست بى به شو رشو و ژه نا و ئازادى سياسى، سوسياى و جنسيه تيشا.^۵

۱- هه مان سه رچه مه ي وه لين ل ۳۳

۲- نيشانه شناسى

۳- ئيروتيك، Erotic

۴- رستاخيز شعر

۵- هه مان سه رچه مه ي وه لين ل ۳۰

«سیمبولیک^۱ که به یاساو تاتە ی ئەرەژناسیا بی و بەرەھەموو و یەرۆو «وہل مودپرن و مودپرنی» بی، وریارە وار؛ سیمپۆتیک^۲ کہ عیلموو نیشانە شناسی^۳ و رەمزگیلنای و مانازایی بی، یاگیش گیتەوہ. ئی کۆمەلە دیاردی کہ گرد چیرۆو کاریگەری ویر و برۆاو دما تەشکۆزی^۴ بە ئامانجەو تاکۆزی و تاریخی ئینسانی بی، بی بە ویناو بەرەھەم و دەسپەنجوو ئا چالاکیا.»^۵

ویرمەننی ئی رەوتە وەلکەوتی، وایجیتی کہ لیمی تەنیا ماناییۆەش نیەنە بەلکۆو بە میزانوو ئەنەیاوای وەرەدەنگی و دەقی، مەفھووم و مانا پەیدا کەرۆ. جیای مەفھووم^۶، قایل بە لەفز^۷ بی، تا ناکۆتایی... یانی: فرە دەنگی، فرە رەنگی و فرە مانایی جە گرد ساباتیئە رەنگش دابیۆە. سەرەپراو بریایرەیشا جە ویەرەدی، ھەر «سونتە، ئوستووورە و ئەفسانە و...» پەیشا فرە ھەمیەتدار و ئیژامەند بی. چنی ئانە یچ ھیچۆە چینیشانە، نە بنیەر، نە دەق و نە وەرەدەنگ، پەیشا پیروۆ نە بی و کەس ویش بە پیروۆزکریا^۸، نە زانی و بەلکەم گرد دیاردەییۆە، چیرۆو تیخەو نەقدیشانە ویەرۆ و ئیژای و نائیژایش چنە پالفتە کەریتی. پیجۆرە ئی ویرۆکەو ئادیشا کە زانستی، واقعی و حەقیقی بی، سەرچەمە کەش پە ی پرۆسیۆە دریژماوہ و ریازەتکیشی سیاسی، فەلسەفی و ھونوری و... ھۆرگیلیۆە کہ ئاگیانە و ژیرانە،

^۱ -symbolic

^۲ -semiotic

^۳ -semiology

^۴ -پەساختارگریایی

^۵ - ھەمان سەرچەمە ی وەلین ل ۳۰

^۶ -مدلول

^۷ -دال

^۸ -قدیس و قدیسە

برپايره جه وئشا و بهرده وامي بيى و ئيسه يچ زايه لّه و وه لکه و ته يى کاره وانيشا هه ر
زرنگيای زرنگيووه .

سه روو ئى فه کته هونه رى، ويري، فه لسه فى و سياسى پۆلکريايا که وستيما پرووه،
په ي هۆرسه ننگاي^۱ ئيمه و ئادئشا، جگه م گه شوينما به جه هانى بيه ي و جه بروو
ئاماي و دنياو په يوه نديه کاش؛ به هيچ سه ننگ و پيمانئوه سه روو بنه ما و فه لسه فه و
تازه گه رى وه نيشتى، کيشانه نمه کريه يمى. ده سه لائى سياسى ما نيا که هيچ؛ جه
ئه ده ب، هونه ر و ويره نه هه لاي نه برپاينميره و هه ر سمرا سه روو ديارده و
پيرۆزواى و پاريزناى چوارچۆقه ده غه کريا که ي پۆبۆليست نمايشا. شاعير،
هونه رمه ند، ويره مند، ره خنه وان و تئوؤريسيه نئى نوخبيما نه بيئى و نه نئى که
چه نه برپا، هه نجاره کون و فشۆله کاو شيعره، هونه ر، ويري کريل درياو گليرگاشا
به گوزارى تازى و وه لکه و تانى وستى با چيروو تئخوو په رسى و ره خنه ي و دمايى
به ده قى کارامى به ينو و ئه ده بى و هونه رى و سياسه تى!! و فه لسه فه ي!! پرده شا
به ستى بۆ په ي پرايوه جه و يه رپوه په ي و يه رپئته رى .

کام ويره مند و سياسه ت و سياسه توانيما بيه ن و هه ن که ئى تيرمه هونه رى و
ئه ده بياشه! هامخوان و هامشاني که ردئى با و بيى با شوؤرشى ويري و تاكى و کوپى
گليرگا و ئيمه؟ فه لسه فه، سياسه ت، هونه ر و وير و ئه ده بى وه لکه و ته، سين تيز و
به رئا ما يئوه نئى که به شيؤيوه ديالتيكى و چند لايه نه به ره م و به رئا ما و گزيای
ئى دوه هۆکارانه (تيز و ئانتى تيز) ي بيئى که هامشان و هامرا بيئى په ي ته مام
که رده ي پۆترينى و مژده به خشاى په ي ئه نه فاريای و سه ره نجام گه شه و نه شه جه

^۱ -مقايسه

گرد کاوینہ. ہر پاسہ کہ جہ وەرنیشتەنە ئی کارەساتە دژەهەرمانی شان بە شانوو
یۆی پرووہشا داینە و دیارییو بە نامیو گەشەیش پە ی ئاردینێ.

ئینی دەردە کیتی و دەرمانیچشا ہەر ئینا لاو ویماوہ. بنیەیمیرە تائیسە ہەژاری
ویری و ہیزمونی دەسلاتی جہ رەورەوہو تاریخیەنە وەربەس بیەبو، ئەگەرچی
ہیزما نیا پە ی ئاچۆخ کەردە ی بەشی سەرەکیشا، بەلام خو بەشیش ئینا چیروو
دەسوو ئیرادەو ویمانە و تاومی بری دەردیما بە ویمادەوا کەرمیتە. پی حالچەوہ،
یاگی وەشحالینە لای کەم جہ شیعەرەنە، دەسەزران نەنیشیتیمیرە یام مەبو ئیسە یچ
بە بۆنەو ئا ہەرۆلیاوە، ئایەو ناھۆمیدی وانمیوہ و دەس بەرداروو تازەگەری و
دەماتازەگەری و ہەولە چیولایہ کا ییمی. ئەگەر نەخشەراییوہ ئاوەزەندانە ما بو و
جہ بازنە و بازنە کاری و پشک و پشک واستە ی و زرنای نامی، دەس ھۆرگیرمی
و تەنیا پە ی دەراوی کەردە ی پرۆسە کە ی بدیەیمیتە و جہ ساباتەو ویری و
جەوہەری شیعرینە کە شفی تازە کەرمی و شاعیرە جوانە کا دلگەرمی کەرمی، بی
گومان یاوتوما دنیای تازی و خولیاو دلۆزە کاما کە ئاواتەو گردیمانە.

لاو وەردەنگی کارای و ئاوەزی کۆبیەوہ، ئاخیز و ویروو شیعی ئاوەورامیی بە
شیعەرەو ئارۆیچەوہ روشتتەرا جہ رۆجیارین و ئەسپاریان بە تاریخی. چیوی کە
ئەشو وەرە چەم گیرۆ، ہەولە چیولایہ کیتی و شەن و کەم کەردە ی دەقە کان و
ئاردینەو چیوانی کە تائیسە نەبیینما. رۆحوو تازەگەری و ئاوانگاردیزی ماپرای
بەکان. وەلتەر واتما چی وینگاوە دەق، بنەر و وەردەنگ ہیچشا پیروۆز و ئەبەدی
نہنی و حەقیقەتییوہ کە چی یەرەبیوہ تەشکە گیرۆ، ئادیچ ہەر پیروۆز نیا و تەنیا
سوورپەو دالەکا* و ویناو ئا راسیانە کە ویزیاوہ و نرخ شناسی و نەقد کریا، یاگی
سەرنجینە و ئینە یچ تا نادمای و نادیار ہەر دریزە شەشا ہەن. پیجۆرە چەقبەستە ی
و پیروۆزنامی کە سەرەکیترین خسلتوو سۆننە توازی گلیرگەو وەل مودپرنی بیەن

و ئەگەر دريژەش پەنە دەيمى يام كەرمىش ھۆكاروو پۆپۇلىستى كەردەى ئەدەبىياتى و ... بى گومان كۆك نيا چنى ئامانجە كاو فەلسەفەو پراسە كى شىعەرى و ئاوانگار كەردەيش و كاردايو و پەرچە ھەرمانە و^۱ وەردەنگى و رىباى و پەرس وەشكەرى مارۆ شۆنە و ویشەرە.

وينگا و منەو «دەق يام دەقانىو بەر جەستى، بەرز و وەلكە تىتى كە جە دەركيو و قوول و وەر پەرسايە تىيو ئارۆيانەى سەرچەمە شا گىرتە پۆ و ویتە كىشا بەر ھەموو كۆمەلىو ئەزمونى تاكى و بەرئو تازەى و ویتە بى كالمى بىى با»^۲ كە باس جە پەرۆسپو پاى و ماىەدارى كەرا و تاوا ئا نەخشە را ئاوەزمەندانە كە داواكارى گرد پەيجۆر كارىوى ئەدەبى و تازە وىرىن، ویتا كەرا. پا جۆرە كە وەلتەر باسما كەرد و وەر چەم گىرتەى ئا نەخشە را پە، كرىو كەلك ھۆرگىرمى چى باسە تىئورىكيا و وەرنىشتە و ياوتوما ئا پەرۆسە پاى و ماىەدار و گرد سەردەمىە. شىعەرە بەر ھەموو ئىنسانى رىازەت كىشى بە نامى شاعىرىن كە ھاگادار بە زەمانە و وەل جە ویشا و كارابى ھۆرگىرۆ چى دۆخى و بە ئاردەينەى دەقى، ئايندە كە پىچش وەلۆينى كەرۆ. يانى مدرائىش پەى نيا و دايم كەشف كەرۆ و سلووك مرمانۆ پەى ئاردەينە و ئىستەيە و چىوى تازەى. چنى ئىنەى دەقە كە پىچش ھەر ھەمان دىمە نىش ھەنى.

يانى دوە لايىتە دەق و بنەر* جە يو ئا وىزانىتى و ھەر دوى باس جە رىتمىوى كەرا كە جە گرد مە و داىبۆنە شىعەرى و وەردەنگى مارۆ سۆسكە و جە خەسارەتە و ساويلكە گەرى و چەقبەستەى پارتۆش. ھەر پاسە ئى كارەساتە جە شىعەرە و ياگە كاتەر و دىناينە، پرووھش داينە. جە دريژە و باسە كەينە با ئاخىزىيەيمى پەى ئا باسە پىوئەندى دارەيە و وىما چنى قابىليەتە كاشا بەراورد كەرمى.

^۱ - واكش

^۲ - كدكنى شىعى، رستاخيز كلمات، ص ۳۸۷

(۳)

ئەزمونە كى دەور و بەرى و نىگايىو پەي كە لە بەروو ئاسۆي

راسا شىعەرە بە شىپوھ گەورەش رەنگدايەو ھەست، تەجرىبە و تەرزەو دىئاوینی شاعىرىن پەي ئاخىزىپوھ تازەي و شىوازيپوھ ويپاي، بەلام جەو ھەروو شىعەرى چنى وەرپەنگ كەردەي مەساچۆ و نيازىش بە پەيوەندى ويحەنناي* ھەن. شاعىر ئەگەر سەرەپراشەنە وەر بە سىيش با مەتاوۆ خالىقوو دەقيپوھ جەو ھەرى بوۆ كە ئاميانە كەش نامىش عەشقا.^۱ پىچۆرە شىعەرە يانى زەرىف دىاي و عال نىشان داي و جوانخاس كەردەي دياردەكا. پەيوەندى چنى ئىنسانى، چنى سرۆشتى، چنى ھەرچىپوھ كە ويئاي دىياي و ئەو ھەزىوايىش بوۆ ئەشۆ جە راو عەشقيوھ، شەوودى و دلئە كرىا بوۆ. ئىنى گەرد خسلەتتې چەتوونى و رۆح سلۆكى شىعەرى و عەشقى و شاعىرىنى و پەنەوازشا بە جۆمال و بەرۆكەردەيوھ ھەن. پەي ھەراوكەردەي ئى پىوھندى تازەيە، سەرمانە كە جە سەنگ و ميزانوو ئەزمونەكاو تازەگەرى دەور و بەرى ئاگادارى بىمى و بژناسمىشا و چىوئىشا چنە فيرى بىمى.

نازكولمە لا ئىكە (۱۹۲۳-۲۰۰۷ز) ^۱ ئى عەرەب، نازم حىكمەت (۱۹۶۳-
۱۹۰۲ز) ^۲ ئى تەرك، نىمايوشىجى (۱۳۳۸-۱۲۷۶ك.ر) ^۲ فارس و مامۆسا

۱ - مختارى محمد، يادنامە فروغ، ص ۴۴

۲ - نازك صادق الملائكە ئەژناسيا بە نازك الملائكە جە ۲۳ اوت ۱۹۲۳ز وەرئانەر چنى موخەرپەموو ۱۳۴۲ك.م، بەغدانە جە ئەداي بىئە و ۲۰ ژوئن ۲۰۰۷ز قاھىرەنە كۆچى دمايىش كەردەن. ئى شاعىرى جە ئىرانەنە ھام شانوو نىمايوشىجى مژناساش چوون پىسەو ئادى تاوانش نەقشپوھ گەورەش بوۆ جە

گۆران (۱۹۶۲-۱۹۰۴ز) ۳ی سۆرانى به واته و نویسته‌ی و تیئۆریزه‌کهرده‌ی، هه‌یکه‌لوو شیعره‌و ویشا تیئۆریزه و موهه‌ندیسی کهرد و راشا وه‌شه‌کهرده‌په‌ی

تازه‌وه‌کهرده‌ی شیعره‌و عه‌ره‌بی و جه‌مه‌زموون و هه‌ستی شاعیرانه‌نه، پیسه‌بیته‌فروغ‌فه‌رۆخزادى، زوانیوه‌پاراو و هه‌ستیوه‌ناسکش بیه‌ن. هه‌وه‌لین دیوانوو شیعریش، عاشقوو شه‌وئى (عاشقة‌اللیل) بئى که‌سائه‌و ۱۹۴۷ز نویسته‌نش و ئاخیرین دیوانش نامیش «للصلاة و الثوره‌یغیر ألوانه‌البحر، ۱۹۷۸ز». جه‌باره‌وه‌نقدی و باسه‌تیئۆریکه‌کاو شیعرئى نازادئى چند کتیبیش هه‌نئى پیسه‌و: «قضایا الشعر المعاصر، ۱۹۶۲ز» و «سایکولوجیه‌الشعر، ۱۹۷۹» و «الصومعه‌و الشرفه‌الحمرا». سه‌رچه‌مه: (شفیعی کدکنی، موسیقی شعر ل ۵۰۸ و ویکیدیا ...)

۱- نازم حکیمت شاعیرئى تازه‌واز، نمایشنامه‌نویس و رومان‌نویسێ ترکی، جه‌سائه‌و ۱۹۰۲ز جه‌مه‌حالمو (مقدونیه‌ی) که‌ئا وه‌خته‌به‌شبو بیه‌ن جه‌قه‌له‌مره‌وو ده‌سه‌لانوو عوسمانیه‌کا جه‌ئه‌دای بیه‌ن. جه‌سائه‌و ۱۹۶۳ز جه‌ته‌مه‌نوو ۶۱ سائه‌بی کوچی دمایش که‌رده‌ن. نازم به‌واته‌ی شیعرئى بئى قافیئى به‌زوانیوه‌تازه و کاریگه‌ری جه‌ئه‌ده‌بیاتی ده‌مواجی ترکی، تاواش زه‌مینیوه‌په‌ی شیعرئى تازئى وه‌ش که‌رؤ و شیعرئى کلاسیکئى چیرۆچوه‌ر که‌رؤ و سه‌رنه‌وايه‌و چیرخانیه‌په‌ی شیعره‌و سه‌رده‌میانی ترکی بنیوره. نازم جه‌زه‌مینه‌و داستان نویسی، نمایشنامه‌نویسی، فیلمنامه‌نویسی و نامه‌نویسی به‌په‌خشانئى مودیرن ده‌ستیوه‌سه‌رش بیه‌ن و چی باره‌وه‌ساحیوو چند به‌ره‌مه‌میوه‌ن که‌دلئى ئه‌ده‌بیاتی ترکیه‌کاریگه‌ری تاییه‌و ویش نیانسه‌ره.

مجله‌آینده، ناظم حکمت سمبل عشق و آزادی، ش (۵۲)، ص ۵۸، ۲۰۰۴م
۲- عه‌لی ئه‌سفه‌ندیاری نازنام به‌نیمایوشیخ (یوشی) جه‌۲۱ آبان ۱۲۷۶ک.ر «یوش» هه‌نه‌جه‌ئه‌دای بیه‌ن، و جه‌شه‌وه‌و ۱۳ ده‌ی ۱۳۳۸ک.ر کؤچی دمایش که‌رده‌ن. جه‌سائه‌و ۱۳۰۰ک.ر کتیبوو شیعره‌و «رنگ‌پریده»یش نویسته‌ن و جه‌سائه‌و ۱۳۰۱ک.ر، شیعره‌و «افسانه»یش نویسته‌که‌به‌په‌یلواو په‌یجۆزه‌ئه‌ده‌بیه‌کا، بیه‌به‌ته‌وه‌نه‌و بنه‌ره‌توو شیعره‌و تازیو فارسی. نیما سائه‌کئى دمایی به‌نویسته‌ی کوماشیعرئیه‌و زه‌نجیره‌وتاریوه‌پیسه‌و: «خانواده‌سرباز» (۱۳۰۵)، «ناقوس»، (۱۳۲۳)، «مانلی سربولی» (۱۳۲۴) و «ماخ‌اولا» و کوما دیوانو شیعرئى و کتیبه‌په‌خه‌کاری-تیئۆریکه‌کاو «ارزش احساسات، یادداشت‌ها، نامه‌ها، حرف‌های همسایه و... (انجیل توری شعر و تفکر مدرن ایران)»، یاوا به‌نازنامیو تاته‌و شیعره‌و ئارؤ فارسی.

لنگرودی شمس ص ۹۵ و آریز پور یحیی ص ۵۹۸
۳- عه‌بدو لا گۆران، کورپو سلیمان به‌گی سائه‌و ۱۹۰۴ز شاروو هه‌له‌بجه‌بینه‌جه‌ئه‌دای بیه‌ن. گۆران شاعیرئیه‌به‌ده‌سه‌لآت و نویسه‌ر و هۆرگینلهر و تیئۆریسه‌نیوه‌چنه‌ئاما که‌زال بیه‌ن ملوو تازه‌گه‌ری ئه‌ده‌بیاتی ترکی و ئینگلیزه‌ره. پاو ده‌سه‌لآتئى ئه‌ده‌بئى رۆیش نه‌تاواش جه‌پروسه‌و تازه‌گه‌ری دوور گنۆوه

فاریای فورم و مهژگه و شیعریشا. ئی پرۆسه یچه گۆتره ی ته شکهش نه گیتینه، به لکه م به سلووک و ئاردهینه و دهقی فرانهای و تیئۆریزه که رده یشا، قه و امش گیتنه.

نیمایوشیچ پیسه و تازه گهره کاو وهل جه ویش، شیعره ی تازی و وهلکه و تیش جه راو زوانه ئورویاییه کاوه به تاییهت فه رانسه، ئاورده دلئی شیعره و فارسی. به لام جیاوازی نیمای چنی ئه ویشایته ری (ته قی ره فعت، جافر خامنه یی، خاتوو که سمایی و لاهووتی) چینه یه بی که ئاد به ده رکیوه جوانخسانه تهر، جه فه لسه فه و شیعرئ دوی و نویسی و به ئاماده یی و زاناییه وه ئامانه مه یدان و چوارچوو شیعره و ئارۆ فارسیش ته شکه دا و بی به تاته و شیعره و ئارۆ فارسی.^۱

برپوه رۆشنویری فارسی جه و یه روو* مه شرووته ی و گر و فروو مودپرنیته ی و کاریگه ریه کاش سه روو فه زای سیاسی، فه ره نه گی، گلیرگایی و ئه ده بی و... دۆخه کیشا تیئۆریزه که رده به چوار گوزاری یاوای به تیژی ئه ده بی و ویری ویشا: ته قی زاده یی، میرزاهه لکوم خانی، شیخ فه زلۆلایی و نیمایی.^۲ که هه ر کام چادیشا وینا و چوار ویری دژ به یوو ئا وه خته و کۆمه لگه و ئیرانی بیئتی.

ته نیا نیما تاواش به ئاماده یی تیئۆریکی و کرداری پیسه و ئینجیلوو شیعرئ و ویروکه و مودیرنی ئیرانی وه رانوه ری که رو چنی دیارده کۆنه کا، ئه و چوار

و بی بۆنه وه هه مانه و هۆرگیلنایش جه زوانه کایته ری په ی تازه گه ری شیعره و کوردی سوئانی جه ده راوه جوړه جوړه کانه، زه منهش ئاماده که رده به یه. گوزان شیوازی کۆنی عه رووزیهش نیا لاه و هۆرگیلاوه په ی شیوازه و پرگه و هه ورامی.

ئی شاعیره هه لای حالو ژبواینه یه یه، یه ری دیوانه شیعریش بیئتی: «به ههشت و یادگار» و «فرمیسک و هونه ر» و «په یامی کورد» هه ریاسه جه ۱۹۵۳ و ۱۹۶۱ هۆرچتیوه داستانی بیگانه ییش به سه رنجی ره خنه گێرانه وه چاپ که ردیئتی. ثاقیبهت ئی شاعیره گه وره که ئه ره ژناسیان به تاته و شیعره و ئارۆ کوردی سوئانی؛ جه ۱۸ و تشرینی دووه موو ساله و ۱۹۶۲ از ده سوو نه وه شیوه په ی هه میسه ی سه رهش نیاوه.

۱ - لنگرودی شمس، تاریخ تحلیلی شعر نو، ج ۱

۲ - ماهرویان هوشنگ، فرهنگ توسعه، ل ۸۶

پوهه كرده كه يتهر نا وريايشا نه بې كه گه نجينه و نه وسایي نه قد كه راوه. هر يه ری، يام چه مبه سيا ته حريم كه ریڼی يام ته كرمی پووت. به لام پوهه كهدی نیمايي، به شاره زایيه وه، ئی دوخیشه دیونا و تاواش به تیئوریزه كهدیش و هر پاسه په خنه سه روو گه نجينه و شیعره و كلاسیكه و فارسی و نرخنایش، شیوازه و چاوه لی شیعره و فارسی جه قهیرانی نه جات بدو و فورم و دلینه ش فارو و سه رنه وایوه ژووژنوشه وه^۱. نیما كه سایه تیئوی فره په هنده و كوكریاوه و نمانا و چند شاره زایي بی؛ شاعیر، تیئوریسین و هم نه نه فاروو شیعی^۲. جه پراسینه «دریژوه بیهی پوخوانیوه بی كه تا ناكو تایی هر مدرایش په ی نه بی. هر پاسه كه ویش و اچې پوخوانیوه كه جه هر لایوه شوه ناوی هوړگوژی، ئنه په رخروش، هرگیز لیل بیهش په ی نیا.»^۳ بیجوره بی كه تاواش پوولی تاریخی په ی شیعره و فارسی نه خستو. چيویتەر كه په نه وازوو واته یا نیما په كسه ر دیمه نه و سامانه و چاوه لیش نه به رده چيروو په رسې و وه زنه ی عهروزیه ش ته مام نه نیا لاه، ته نیا په كسانی دیره كا (قید تساوی) ش مارا و نه قدش كه رده وه و بیجوره شیعره بیه نیمايه و نیمايچ نه ره ژناسیا به تاته و شیعره و نارو فارسی.

گوران جه شیعره و نارو كوردی سورانینه تاواش پیسنه ده وریوه گیلئو. شیخ نوری شیخ صالح وه لی ئادیه نه ده شش به واته ی شیعی تازی كهد، به لام ئینه گوران بی كه تاواش باسه كرداری و تیئوریكه كا دهراوشناسی كه رو و بو به ساحیوو ده زگایوو زه ریف شناسی و فهلسه فوه تازه گه ری و سه رنه جام میعماروو شیعره و تازی كوردی سورانی.^۴

۱ - هه مان سه رجه مه ی وه لین

۲ - هه مان سه رجه مه ی وه لین

۳ - شفيعی كدكنی، با چراغ و آینه، ص ۴۵۱

۴ - محمه دپوور عادل، ته رح، ل ۱۷۸

جه دريڙهو باسه كهينه بزانيءِ ئي زوانه تازه و ئي ويره تازه كه ئي شاعيره
وه لڳه و تا ٿارديٽه نه و دنيايي تازيشا پهي شيعريءِ خولقناينه، چهنى تارييف كرىو و
جياوازيه كا و ٿايره *كاش چهنى ناشيعريءِ چيشيني؟ و روخسارشناسيشا كه رمى با
شيعرنويسه كي شيعريءِ نه گه و جنا و زهينه و وهرده ننگه كا نه خه له تنا.

روخسار شناسی

(۱)

شیعره و ناشیعره و باقیوہ بہ ہری و چنگیوہ خہ ساری

گہرہ کم نہیہن دووبارہ کی و کلیشہیی تاریفوو شیعرئی کہروو. تہنیا ماچروو شیعرہ دنیاپیوہ سہمہرہ و پان و پورہ نہ. بہ واتیوہ شیعرہ «دہریاپیوہن کہ بہ حہوزیوہ ویکلہ مہفارپیوہ». پان و پوریش پاو جہوہہریش و سہمہرہ بیہیش پاو کارکہردہ زوانی و ہونہریہ کاش کہ سہرجہم ریتہم و ہش کہرا، ریتمیوہ کہ تہشک گیتہو دژہ ہہرمانہ کاو دلئی شیعرین. ئە گہر شیعرہ و ہرتہسکہ بیایا خو فرہمانایی و فرہوینہ بیہیش چنہ نہویژپیوہ. ئە گہر پەرچہ ہہرمانیش نہ بیایینی خو و ہردہنگہ کا نہ حہزنی. ئینی باقیوہ خسلہتی جہوہہری و ئیقاعیینی کہ شیعرئی مارا سووسکہ.

«چہنی واتہی و چیش واتہی» دوی مادینئی پہی سہرگیتہی و سہرنامونووو شیعرئی. دوی تیز بالئی پہی ریتہم و تاپو شیعرئی. ئاردہینہو شیعرئی تا «چیش واتہی» سہرنہ گپو، شیعرہ ریتہموو ویش مہویژووہ و «چہنی واتہی» وینا پہیدا مہ کہرو و چہ پہوانہ یچش چہ سپیان. ئی دوانئی تہشکہ مدآ بہ دہقی کہ زوانہ نہ ہہم مانازایی کریو و ہہم گہمہی زوانی و ہہمتہر ئاشنایی سہریہی^۱ و ئاکامش یاواوی بہ «شیوازپیوہ تاکی و بہیانی» و ... شاعیرین.

۱- احمدی بابک، ساختار و تاویل متن، ص ۵۹

«چیش واتهی» و «چهنی واتهی دوه لایینه» پیوه‌ندیشا به «هه‌ناوی شاعیرانه» و نه‌قشی زه‌ینی (دلینه) و زوان و ویناکاشه‌وه هه‌ن. یانی به‌ته‌شکه و دیمه‌نو و شیعر یوه.

یاومینه ئی دوه دیاردی ئاخیزگیوه‌نی په‌ی بیه‌ی شیعی و وینگای تاکی، جیهان وینی، باوه‌ره‌کیو شاعیری و هه‌مته‌ر ته‌شک گیرته‌ی واتواچه* نه‌ده‌بیه‌کا و شیوازه جوراوجوره‌کا (گفتمان و مکتبها و سبکهای ادبی).

که ماچوو شیعه‌و ئاروی مه‌به‌ستم ته‌نیا قالبی ئازاد نیا. وینگا و منه‌و به‌کار به‌رده‌ی نه‌و (تازی) په‌ی شیعی جه‌ ره‌وش شناسینه نادر و سا. چاگه‌نه که شیعه‌ خو لقا یوه زوانین و هه‌ر ئارده‌ینه‌یوه جوروو ویشه‌نه ساحییوو جه‌وه‌ه‌روو تازه‌وه بیه‌ین؛ ئیتر شیعی یوه که سی چل سالی چیره‌ل و چینه‌ پا ویره‌ زه‌مانیه‌وه، نه‌وه نیه‌نه و ملونه دل‌ی دۆخه‌و ویره‌ده‌ی. چون له‌فزی نه‌و ته‌نیا وه‌رانوه‌رین چنی له‌فزی کونه‌ی. پی بونه‌وه ئی له‌فزی وه‌لنیار کریا: سه‌رده‌م و سه‌رده‌می، ئارو و ئازاد^۱.

ئازاد فورمیون جه‌ فورمه‌ کاو شیعه‌ی سه‌رده‌میانی و ئارویانی؛ شیعی یوه‌یچ که به‌ قالبی کلاسیک نریبۆره، مادام مه‌زمون (مه‌فهوومیوه جه‌وه‌ه‌ری) تازیش بو، با قالبش ئازاده نه‌بو، من هه‌ر سه‌رده‌می و ئارویانیش مزانوو.

په‌ ئه‌ژناسای نیشانه‌کاو ئی دنیا سه‌یر و سه‌مه‌ری و تاریف هۆرنه‌گیری، ئایرته‌ریچ هه‌نی. به‌ واتیه‌ شیعی و ناشیعی و جیا که رده‌یوه‌شا چنی په‌خشانی، ره‌گه‌زیوه‌ زوانی هه‌ن که «سووسور» ی ئارده‌نه‌نه‌ دل‌ی «زوانشناسی و نیشانه‌ شناسی» و «مارتینه» و «چامسکی» باسشا سه‌ر که رده‌ن و نامیشا نیان «ترازی زوانی»^۲. ئی توخمه‌ پیسه‌نه ئامیریوه په‌ی سنعه‌توو بیناسازی که لار و گپری بیناییوه‌ی مرانو. دماته‌ر سه‌روو ئی میکانیزمی په‌ی پالفنتای شیعی و هۆنیوای فره‌ته‌ر باس که رمی.

۱ - صفوی کورش، فرهنگ توسعه، ص ۳۵

۲ - هه‌مان سه‌رجه‌می وه‌لین

میکانیزمه کی ته تلّه و شیعرئ و ناشیعرئ به گردی وردیئ و شاره زایتی. گرد که س هه شتسا په نه مه که رو. ته نانه ت خودوو شاعیر یچ. جه بریوه یا گینه، سمر کریؤ سه روو شیعریه توو ټیکسته که ی. ئینه ئانه ی مارؤ که جه ئایره و شیعره کی حالی نیه نی. به لام شاعیری خورپه به خش و وهرده نگی کارا به که وچه کا سوو سووری، ماچا ئینه ترازی شیعریش هه ن و په ی به را به میزانو و شیعریه یش و هه مدیسان کار که رده کاش. ئینچه هه ر حه وزیئ سهر به ئا ده ریا گه وره یه که نامیش شیعره نه.

جگم ئی به راوردیه که که ردما، نیشانیتته ریچ هه نی په ی جیایی شیعرئ و ناشیعرئ. په ی یه که لا که رده ی به شیوه جه نیشانه کاو شیعرئ، ئه شو بدیه می په ی هؤ کاره کا ته شک گیرته و شیعرئ یانی: «به یان، وینه سازی، وچه کی، لنگه ئی و پیوه ندیه کیشا، فورم و... که هه ر یو په ی ویشا ساختاریوه نی و تاریفیوه شا هه ن...»^۱ و باسانیوه شاره زایی مارانه دلئ و باسه که ی که ئاوی فرئ به رو و مه وداو شیکاریشا نیا. سهر جه م سهر نمون په ی جیا که رده ی شیعره و ناشیعره ئینتی:

۱. شیعره پرؤسه ن، جه زه یننیه شاعیرانه، سه روو گزیای ئه ندیشه ی و کار که ردیوه ده روونی و هونه ری، جه ئه دای بو.^۲
۲. کار که ردوو زوانو و شیعرئ «ره وان شناسی به یان» یا. یانی زه ینه و شاعیری کیشوره دلئ توه کاو زوانی و مانا زاییه کاش. ناشیعره چوون ویرؤ که که ش به ره و ئامان، زوانه که ش سهراتتویی و روه کین و شان و بالئ نیا چانه یه

۱ - رویایی یدالله، سکوی سرخ، ص ۳۲۰

۲ - په ی زانیاری فره تهری بدیه یدئ: مختاری محمد، زنی تنها، به کوشش حمید سیاهپوش، مقاله صدای سخن عشق، صص ۴۶-۴۴

زیاتر ترازیو و جه «واقیعه کا زه مانه یوه فارپیووه په ی هه قیقه ته کاو زه مانی»^۱.

۳. کورپه و شیعرئ سهروو ژانیه شاعیرانه ی و که شف و شهوودی جه ئەدای بو و زوانه که ش ئیدراکی و هونه رین و چهنی وه زناره و زوانی سه روکارش ههن. ناشیعه چوون به «بونه» و چینه، زوانه که ش پوره هورداین^۲ و پرووتوه کریانه جه جه وههرو شیعریه ی و بیجوره جیای شیعرئ بو به په خشانه ی بونه کیه^۳.

۴. ته جروهه و شیعرئ، جمه و جه ره یانش ههن و هه میسه ئینا حالوو ته شک گیرته ینه و سوورپه و نیشانه کاش ناکوتایی^۴ و گرد زه مانیتئی. ناشیعه چوون ته جروهه که ش، سهروو کوله کی «بونه» که یوه به ندا و نه هه ش به چرکه کاو زه مانه یوه به سیانه وه و به تیپه ریه ی گروفره تاییه که ی، ملونه دلئ نه قل و په وایه تی و ویهری زه مانئ فره اموشش که رو و جه زینه کانه سرپیووه. برپیوه جه ده قه کارا ئەده یه کی ویه رده ی، چوون قایللیه ت و حوزووری گرد سه رده می و وه ره چه مشا یه ن، بیجوره دلئ زینه و وه رده نگه کاو ویشانه مه نییوه.

۵. پایه و شیعرئ چوون سهروو فره زوانی، فره مانایی و به ئیهام و ئیهام که رده ی مه رزاینه ره و به جوړیو وه ردنگ جه ده لاله تیوه نه چند په یامیوه دژ به یوی هه ست که رو، ئینه بو به نماناو په یکه ریوه په ی کویه ی ناسازنمایی شیعرئ (اجتماع نقیضین).^۵ به لام ناشیعه چنی

۱ - براهنی رضا، طلا در مس، ج ۱، ص ۱۳۷۱/۴۹۷

۲ - آقاچانی شمس، مجله نافه، شماره ۵، ۶، ۷

۳ - هه مان سه رچه مه ی وه لین

۴ - سجودی فرزانه، نشانه ساسی ادبیات و ... فرهنگ توسعه، شماره ۴۴، ۴۵، ۴۶

۵ - کدکنی شفیع، زبان شعر در نثر صوفیه، ص ۴۰۷

یە کدەس بیهی و تاک رەهەندیش، رەوتەو واپە کاو زوانیچ شیونۆ و دیمەنیۆە دەسکرد و پڕوالەتی هەستەکی و زەین خەلەتشنا مدۆ پەنە.

۶. جە سیناعەت و زەریف شناسی دیمەن و دلینەو پڕۆسەو شیعرینە، خو بە خو دوئی رەگەزی مەیانە سەرەرپاوشاعیری: ریتیم (نزامی ئیقاعی) و ئایرونی. کە چیگەولای بە شیوەیی دەراویتەر، سەرشا باس کەرەمی.

۷. کۆبەندی ئی پڕۆسەیه:

- شیعرە جە هەستەو ناخیزبۆ پەی دەرک بە پێوەندی گێرتە ی چنی دیار دەکا.

- یانی پە ی کە شفی جە خالە ی سفری پێوەندی مادیه وە، یاوۆ بە پێوەندی زەینی.^۱

- وەرپەنگە کا تەخت و را ناچۆخ کەرۆ پە ی یاوا ی بە عەشقیۆە بی وەرپەسانە ی و پەل و پۆداری.

- گێرتە پێوەندیە کا مدۆ گزی یوترینەرە و تەشکیۆە دلواستەشا مدۆ پەنە پە ی وینا و دەسەلاتی هونەری.

- چنی عەشقای وینە خە یالیە کاش، جە «من» یۆە تاکیه وە یاوۆ بە «من» یۆە کویی و یوگێرتە ی ئینسانی.^۲

بەلام چە پەوانە، ناشیعرە بە هۆ ماھیه تیش مەتاوۆ ئی نەخشە پرایە برۆ و یاوۆ سەر مەنزل چوون بنە ماکیش سەر وو پایە و مایە و دەزگایۆە سیاسی و ئایدیۆلۆژیکی و هیژمونی تاییە، مەرزیا نەرە و بەرەو لکیانش پۆرە و مەتاوۆ جە بازنە و وەر تەسکوو ویش ترازیۆ.^۳

۱- مختاری محمد، زنی تنها، صدای سخن عشق، صص ۴۶-۴۴

۲- هەمان سەرچەمە ی وەلین

۳- هەمان سەرچەمە ی وەلین

(۲)

رېتم، نزامیوه ئیقاعی و ره گه زیوه جمه به خش و به هر یوه شاعیرانه

راسانه و ههست به پیوه ندیه کاو زوانی و به یانی و یاوای به سه رمه نزلوو شیعرئ، ره گه زیوه هونه ری به نامی رېتمی وزمینه باس که نه خشپوه نه ندای و چاره نویس سازش هه ن سه روو باسه که و ئیمه و تەشک گیرته ی گرد جوړه شیعرئ یوه: چاوه لئ، نارویی، چیلایی به گرد فورم و ساختار یوه. په وکای چی کتبه نه و ناردی ئی بابه تیه په ی په یجوړکارا ئی ره وتئ به نیاز یوه تیئو ریکی و ژبونیاه و شیعرئش زانوو. تاقمئوه رېتمی ته نیا به ئاهه نگی زانا په ی شیعرئ. راسا رېتم (Rythme)، په یوه ندی و یحه نش چنی مووزیکه و شیعرئ یوه هه ن، به لام ته نیا ئاهه نگی رووت نیا. ئاهه نگی ته نیا به شیوه ن جه نئرامی ئیقاعی شیعرئ.

رېتم یانی هورقولیاو چه مه هانه ی که ره وته ش یو دماو یوین و دووباره بیهیشه و دؤخیوه دژ به یو فراهه م که رو. هه رپاسه که زوانو و شیعرئ و شیوازوو شاعیر یچه نه؛ دهنک و بیده نگی، درئژی و کولی، پرتافای و یه واشی، هورشیای و ئارامی و... پیسه و ره وته و ئاوئ گرد با به هؤکاروو گریدای به شه کاو شیعرئ و ناردینه و دهقی. چپگه نه په یما به رگئو که رېتم و شیعره چنه پیوه ندی دیمه نی و دلئته ییسا هه ن و با به هؤکارئ سه ره کی په ی یو گیره ته یوه و به شه کاو ئی دوه بابه تیه. دهنکه کئ، پرگه کئ، تاکواچه کئ، واچه کئ، باقه واچه کئ، گیره ش تا یاوؤ لاو لنگه ی و به یئ و جوړه کا قالبه و کلاسیکی و کیشانه ی عه روو زیشا و

کۆپله كئى شيعرى ئازادئى و سىناعت و زهرىف كارى و مانا و مانازابى و دۆخه
دژ به يوه كهيشا و...

شاعير ته گهر شاره زاييش سه روو رىتمى نه بۆ مه زانو ته شك (ساختار) چيشا،
ته گهر نه زانو ساختار چيشا، ساختار بۆ به لكه كور يوه پەيش، و هەر پاسه شيواز و
شيوازشناسى و سه رجهم بۆتقا* و نه زهر يه و شيعرى بۆ به پازيوه سه ر به مور و
نه كرياوه و تا ئاسمانى حه و ته م هەر پاسه...

رىتم ته نيا شيعرى مه گيرؤوه گردو و هونه ره كا و پانايى پىكياوه و هه ستى ته نؤوه.
ژيو اى و يش نزاميوه ئيقاعين، تر په و دلؤو گيانه وه ريوه تا سو وره و ته نه عاسمانيه كا
و سه رجهم پانايى يه ي. تا ئاياگى زانشتى به شەرى، ئاگادار هەن، گرد و پانايى يه نى
په ي نزامى ئيقاعى كه مدرايش په ي نيا و دايمەن ئينا حالو و جوولەينه. ته نانه ت
هەر فەرەه نگیوه و شارسانه تيوه نزاميوه ئيقاعين.^۱

ئيفلاتوون ماچۆ: «كه سيوه به شيوازيوه رىك و پىك و دادپه روه رانه و رىتم
ئامير، په روه رده كريؤ، مه حالا بۆ به زالم.» ئينه يانئى ساباته و په روه رده و فيركارى،
سياسه ت و ته رزه و دياى په ي دنياى و ژيو اى و... رىتمش هەن. و ير چه مه و رىتمى
گيلووه په ي تيزه و يرى و فەلسەفە كا، فيلسوفى گه وره ي يونانى، «فيساغورس»
كه واچئى: «هورسو و رپاي ته نه عاسمانيه كا و مه و داي زه مانيشا جه يو تيرينى، سه روو
به ماينو ه قاعيدە مه ندى و هه ماهه نگيتوى رىك و پىكى و هارمونيادارى نريانە ره
كه كريؤ و اچميش په نه موسيقاي گه ردوونى.»^۲

ئى وينگا فەلسەفە - بيه شناسيه* و موسيقاي گردگيرى سرؤشتى، و يروكه و
ويرمه نده يونانيه كا بئى كه جه ته رزه و نىگا و ويركاره ئىسلاميه كا و «ئىخوانؤ سه فا» بىچ
ره ننگه ش دابئوه.^۳ په ي سه له مناي رىتمى كه يهاني، واچئئى: «سو وره و ته نه

۱ - شفيعى كدكنى، زبان شعر در نثر صوفيه، ص ۳۸۱

۲ - همان سه رجهمه ي وه لين

۳ - صفا ذبيح الله، تاريخ ادبيات ج ۱، صص ۳۳۲-۳۱۹

عاسمانیه کا و جوولہ و ہہ سارہ کا و...گرد نیشانه و پیمانیتوہ نی پھی موسیقای
گہردوونی و ریتمی کیہانی.»^۱ئی تہرزہ ویرہ سہروو شاعیرہ گہورہ کاوہ
کاریگہ ریئوی و ہرہ چہ مش نیارہ و «مہولانای پروومی»، روانگہی ہونہری،
ئہدہبی و غیرفانی ویش پیسہ وستہن روہ:

بانگ گردش های چرخ است این خلق
می سریندش به تنبور و به حلق

یانئ ئینہ نما تاو زایہ لہو سوورہ کاو گہردوونین کہ خہ لکی ہونہرمہند ہہر یو بہ
جو ریو بہ تہنور و بہ گلوی (گورانئ)، ماچاشہوہ.^۲وانہری ساحیب زہوق و
ساحیب زہ کا، بہ وانایہ و تیزہ ویرہ کا ئی شاعیرہ جیہانیہ، ہہست کہرو کہ
سہراسہروو بہرہ مہ کاش، بہ تاییہ «دیوان شہمس» وینائیوہ نی چی موسیقا
یہ کیارچہ یہ کہ ہہ ماہہ نگیئوی مانادار و ہہستی بہ خشش چنی دیاردہ کاو
سروشتی و تہرزہ و جوولہ یشاہیہن و ہہن و ہہر پاسہ یاوونہ کہ ئی وینہ نہ مرئ،
گورئ یوہ نی پھی لادای جہ گرد نیزامیوہ عادہ تی و سونہ تی دیاریکریا و
گیلا یوہ نی پھی سیستمیوہ موسیقایی و ریتمیوہ جہانی و بنہرہ تیوہ دادپہروہ رانہ ی
عاشقانہ و ژویوئیوہ ہونہرمہندانہ ی ئینسانی:

پس غذای عاشقان آمد
سماع

۱- ہہمان سہرچہ مہی وہ لئین، صص ۳۳۲-۳۱۹

۲- نیکلسون زنالڈ، مقدمہ رومی و تفسیر مشنوی معنوی مولوی، ل ۱۰۴

که درو باشد خیال اجتماع^۱

«سماع» سه‌مای عارفانه‌ن که ریتمیوه تاییه‌تی ویش ههن و ته‌رزو جوولّه‌یچش په‌ی عاشقا، ویناییوه‌ن په‌ی پیوه‌ندی چنی چیوه‌ زه‌نینه‌کا (دنیای لاهووتی) و په‌شته‌ردی به‌ ديارده‌ زه‌نینه‌کا (دنیای ناسووتی) و یاواى به‌ ئا ئارمانشاریه‌ که کۆکه‌ره‌وه‌ ئی هه‌رمانانه (خیال اجتماع).

جگه‌م ديارده‌ جه‌هانی، سروشتی و گه‌ردوونیه‌کا، که باسما‌که‌ردی، ریتم خسله‌تیوه‌ بنه‌ره‌تی و ئه‌وه‌نه‌بریاو گردوو ژانره‌ ئه‌ده‌بی، هونه‌ریه‌کان. پیسه‌ماچا: «ریتموو مؤسیقی، ریتموو هۆرپرای، ریتموو نمایشی، ریتموو تابلۆ و وینه‌کیشی، ریتموو په‌یکه‌رسازی، ریتموو ته‌لا‌رسازی، ریتموو ره‌نگه‌کا، ریتموو عه‌شقی، ریتموو دادپه‌روه‌ری (عدالت) و جه‌گردی ئیژاته‌ر ریتموو گه‌ردوونی (کیهانی) و...»^۲

ریتمیوه‌ که بیه‌ن به‌ هۆکاروو ته‌شک‌گیرته‌ی ده‌قی، مادام ده‌قیوه‌ کارا و کاملی ئه‌ده‌بی بو، گردوو فه‌زاو شیعرئ به‌ تازی و کۆنیوه‌ گیرۆره‌. ریتم ئامیانین په‌ی گرسای ره‌گه‌زه‌کاو* شیعرئ و ته‌رزو جوولّه‌و مؤره‌کاو سووسووری و هه‌ر پاسه‌ وینگاو فۆرمالیسته‌کان که واچیی به‌ ته‌نیایی که‌لیمی نه‌ زه‌ریفیی و نه‌ نازه‌ریف، ئینه‌ پیوه‌ندی و هه‌ماهه‌نگی واچه‌کان که زه‌نینه‌ ره‌خسنۆ په‌ی هه‌یکه‌له‌و شیعرئ. جا ئی هه‌ماهه‌نگیه‌ ئه‌شو جه‌ گردوو ئه‌ندامه‌کاو شیعرئنه‌ سه‌رگیرۆ: به‌رینه‌*، دلینه‌، ژنه‌وایی، وینایی، زه‌نینی، و...

عه‌رووز و یاساکیش به‌ شیوه‌نی جه‌ ریتمی و فره‌ته‌ر پیوه‌ندیشا چنی به‌رینه‌و شیعرئوه‌ و ژنه‌وای زه‌ر‌باهه‌نگه‌کا، یه‌کسانی ده‌نگه‌کا و بره‌گه‌کا ههن، نه‌ گردوو ریتمی.

۱- هه‌مان سه‌رجه‌مه‌ی وه‌لین

۲- ئاینده‌ شماره‌ ۵۳، ل ۱۶

شعیره‌ی برگه‌بیه و شیعره و شاعیره نوحه‌کانه، ره‌وتیوه سروشتی و دلینه‌بین (دروونزایی) که به پیوه‌ندی دهنگه‌کا، هه‌وشه‌ده‌نگه‌کا، برگه و واچه و لنگه‌کا پیوه، جگه‌م‌ناهه‌نگ، «ریتم» و یوگیرتیوه فورمی وه‌شکه‌را. ئینه‌یچ ده‌سه‌لاتی تایه‌تیش گهره‌کا. ئه‌گه‌رچی شیعره‌ی عه‌رووزیه‌یچ هه‌ر ئا ده‌سه‌لاته‌ زوانی و شاعیرانه‌شه گهره‌کا. نمونه‌ی تایه‌ش مه‌وله‌وی و دیوانو و شه‌مسی و... بی که ئیشاره‌ما پنه‌کهد.

دماینه‌و وتاره‌کینه‌با ته‌ئکیدیه‌که‌روو که باسوو من ئینه‌نه که سه‌ره‌پاو ئانه‌ی شیعره‌ی عه‌رووزیه‌ی لایکه‌م جه‌شیعره‌ی فارسی و سو‌رانیه‌نه، سامانیوه‌گه‌ورینه، به‌لام ئی جو‌ره‌وه‌زنه‌ی سه‌روو قاعیده‌یه‌دیاریکریای وه‌لو‌ه‌ختی و رچه‌مه‌ریای چاوه‌لی نریاینیره و هو‌نایه‌و شیعره‌یچ پی ره‌وشه‌هیچ که بی نه‌جابه‌تی به‌شیعره‌ی نیا و مه‌تاوو خه‌ساره‌تیجش با، به‌لام شه‌رته‌ش ئاینه‌جه‌ه‌نناو زوانی و ماناینه‌تازه‌گه‌ریش چه‌و کریا بو، من هه‌ر به‌به‌ره‌یه‌و شاعیرانه‌و خه‌لاقیه‌تیوه‌زوانیش زانوو. به‌تایه‌به‌ی غه‌زله‌ی هه‌ورامیه‌ی که ئیسه‌خه‌ریکی ئه‌زمو‌ونگه‌رینه‌ی.

به‌لام پیسه‌و واقعیوه، مه‌وله‌وی روومی شاعیره‌ی گه‌وره‌و سه‌ده‌و حه‌وتی ک.م، وی‌رس بیه‌ن ده‌سوو یاساو عه‌رووزی و رزکه‌رده‌ی قافیه‌یوه‌و ئینه‌ش به‌چیوی ده‌س و پاگیر و رواله‌تی زاناو و واته‌نش شایسته‌و ویماننای شاعیره‌نیا:

رستم ازین نفس و هوا، زنده بلا مرده بلا
 زنده و مرده وطنم نیست بجز فضل خدا
 رستم از این بیت و غزل ای شه و سلطان
 ازل
 مفتعلن مفتعلن مفتعلن کشت مرا
 قافیه و مغلطه را گو همه سیلاب ببر
 پوست بود پوست بود درخور مغز شعرا

ای خمشی مغز منی، پرده‌ی آن نغز منی
کمتر فضل خمشی کش نبود خوف و
رجا...^۱

به لّام ویش قت که ردهن و ماچۆ من جه بهیت و غه زهل واتهی ترازیا نا و چیۆ یوه
ئه و په ریته رم ویسته نوه و شیعره کیچم پایه یجه و عاسمانیه نی و ئه شو پلّی به پلّی
سه رگندی تا یاودی عاسمانو و شیعره کام:

نردبان آسمان است این
کـــــــــــــــــــــــلام
هر که از آن بر رود آید به
بـــــــــــــــــــــــام^۲

راسیچ ماچۆ؛ مه ولهوی و بری شاعیری گه ورّی (قافیه و مغلظه ...) مه تاوو
وه رشا گیرۆ جه دنیاو خه لسه و ناشعووریه نه:

من چه گویم یك رگم هشیار
نـــــــــــــــــــــــــــــــت
شرح ان یاری که او را یار نیست^۳

هه رچی وهر به سینتی به زنا و «تو جهانی بر خیالی بین روان»^۴ و یاوا به ئا هارمؤنیا و
ئا نیرامه سه رتاسه ریه و ئا ده ریا پان و پۆرّی که:

---

۱ - فروزانفر بدیع الزمان، کلیات دیوان شمس، غزلیات، صص ۶۵-۶۴

۲ - شفیعی کدکنی، زبان شعر در نثر صوفیه، ص ۱۰۲

۳ - سجادی علی محمد، گزیده ابیات مثنوی، ص ۶۳

۴ - هه مان سه رچه مهی وه لّین، ل ۲۰۲

(۳)

ئايرونى و

مانايىوۈ ئەوپەرىي شىئەرو ئارۆى

ئايرونى (*Irony*) زاراۋەيىو ئەدەبىين كە ئارۆنە ھەۋلدريان بە ماناۋ تەنز، تەوس و تانى، لۆمە، كىتايە و كىتايە تەنزئامىز، ويگىلناى (تجاهل العارف)، گالتە كەردەى (استهزا) و پىچەۋانەۋاتەى و پىۋارناى (پنهان كارى) و باقى سىئاعە تە بە لاغىيە كايتهرى تەرجومەش بىكەراۋە. ئە گەرچى ئەدەبىياتوۋ ۋەرنىشتىنە پىسەۋ دوى جۆرى ئەدەبىيى ناچىد، سەير كىر ياننى بە لام لاۋ ئىمەۋە جىاى كەردەيوە شا دلىۋ دەقە كانە تا رادىۋە دژوارەن و فرەۋ ۋەختا تىكەلنى كىر ياننى، پۆكاي چى وتارەنە ئايرونى (*Irony*) و تەنزە (*satire*) مەرزشان جىاى نە كىر يانەۋە. ئايرونى مۆتىقىۋە* تايەۋ ھونەر و ئەدەبىياتىن. تەنزە و ئايرونى تەنپا پەى خونناى ئاسايى نىەننى، بەلكەم پەيامىۋە چەپەۋانە چنى بزىۋە تالى و مانادارى. ئە گەرچى بزە و كارىگەر يە كىش ئاكامى و ھامرازى تەنزىنى (*satire*)، بە لام چنى ناچىد بىەيش، پىۋەندى ويحەنش چنى مانازايى تۋە كاۋ شىئەرىۋە ھەن و ئاميانىۋە بە ھىزا پەى گرد شىئەرىۋى و حوزوورش نىشانەۋ ئاست بەرزى دەقى و وىرۆكەۋ ئەۋپەرىنوۋ شاعىرىن. ئايرونى بە پاۋ سىرەتوۋ مانا ئەۋپەرىە كاش، ھەر جە ۋەلىۋە تىخىۋە دىرىنە بىەن دلى مشتەۋ رەخنەۋاناۋ گلرگايەنە. «شمشىرىۋە پۆلاىن كە جە ھەر دەسپۆنەۋ جۆرىۋە دەمەزەرد كىر يانەۋە و تىژى وىش ئەرمانان.» تەنزە بە روۋە كەردى چاۋەلىشەۋە ھەر بىئە؛ ۋەلى جۆرىتەر تاۋۋ سىئاعە تىۋە تازە بۆ جە قول بىەيوەۋ زوانوۋ شىئەرى.

۱ - شاملو احمد، لالايى باشپور، ل ۲۰۲

جه شيعرهو ئيمه نه ياگيش هاليه نه يام نه خشش كه هال بيهن و ويه رديوه دوورش نه بيهن و نيا. نه گهرچ دهقه كانه ئى سيناغه ته يوه يوه يهچ پيويو، مه بو شيوازيوه فران هه يه ئى شيعرى. شاعيروو ئيمه نه شو و يش لادو جه تورمى باوى و ره گزى زالى تا ياوو شيوازيوه تهرى نه ده بى ويش. ئى جوړه شيعرى په يه پرچه هه رمانى سياسى و كومايى بيته وه رانوه روو ده سه لاتيچاو وه ختيوه. گليرگاو ئيمه نه ياگى ئى دوخى هاليه بيته، په وكاى شاعيرى ئيمه چا باره وه ياگه په نجيشا فره نه نه خشياينه. نه ده بى كلاسيكى فارسى تا راديوه دوله مه ندا. «سووزنه سهمه رقه ندى، خه يام، سه نايى غه زنه وى، عوبه يد زاكاني، حافر، فه روخى يه زدى و...» په يه هه زل، هه جو و ته نز واته و ئايرونى ناييره و ره خنه وانى گليرگاى ئه ره ژناسيائى^۱. ئى مؤتفه پيسه و: «طعنه، كتمان حقيقت، ريشخند، طنز، هزل، تجاهل العارف، استدراك، مدح شبيه به ذم، تهكم و تحويل» ئىستفاده ش چه و كريان.

ويه روو مه شروو ته يه نه به پاو زرووفى سياسى و كومه لايه تى شاعيرى ئايرونى واچى فرى بيته و جه شيعرى تازيچه نه فريو جه شاعيره سه رده ميه كا، شيعره شان هه ئى سعه ته نه ده بيه هه ست په نه كرىو. به لام پيسه و سه رچه مه ئارويانه كه يش و واقعيه تيوه نه ده بى كه سه روو ويريوه تايبه ي خولقيا بو و جه نه ده بوو ئووروپايوه ئاما بو و دلى نه ده بى فارسينه نه تاوانش پيسه و ره وتيوى ياگه گير و دلنگير بو و قسيس په ي واته ي با.

ئى واچه «ايرونيا» په ي هه وه ل جارى جه كتيوو «جمهورى افلاطون» په نه به كار بريان، به ماناو «خه له تناو نه وپته رى يا فره ريس و زوان لووسكه ل» په ننگش دايه وه، كه ئينيچ ملانه دلى حه وزه و مانازايى شيعرى. دماته ر جه نه ده بوو ئووروپاي و تازه گهرى شيعرى تازينه گشه و نه شه ش كرده ن.

به گردى ئايرونى پيسه و سيناغه تيوه نه ده بى فره ته ر «كه لامى» تماشاش كرىو كه نويسه ر يا شاعير، مانايتوه چه په وانه و رواله تووو به يان و واته كه يش مارو و زه ريف

۱- شفيعى كدكنى، تازيانه هاى سلوك، ل ۴۳

شناسیتویه فره مانایی مّدوّ به شیعره کیش . حافزی شیرازی چوون به «پیند» و
«پیندباز» و شاعیریّوه لومه کهر* نهره ژناسیان، دیوانه کهش په راجه ئایرۆنی و
زوانی فره روخساری:

کرده ام توبه به دست صنم باده
ف_____روش
که دگر می نخورم بی رخ بزم
آرای_____ی

توبه کهرده ی سهروو دهمو «سهنهمه ی باده ورهش (معشوق)» پره که ئیتر بی
حوزووروش، مه ی نهوهرو یاگی سهرنجینه. سلووکی عیرفانینه توبه که کریویانی
نهری کهرده ی په ی زوهدی و پاکی. ئادیچ سهروو دهمو شیخ و مورادینه، نهک
ماشووقه. که توبه کهرده ی حافزی سهروو دهمو سهنهمه ی بادهوره شیپره، مارای
هه نجاریّوه سو فیانهین و به زهقی په چچه هه رمانهش وهش کهردینه و لوانه نه دلّی
هیله ی سووره و سوننه ت مارای وهختی. حافز گهره کشا به تهوسهوه* واچوّ
«سهنهم، باده و بهزم» یهری دیاردی نهوه نه بر یانی و پهبش نیا به توبه ی زاهدانه،
تهرکوو باده ی کهروو. بهلام زوانه کهش فیلتویه کهرو و زهینه و وردهنگی خهله تنوّ
که گوایی حافز توبهش کهرده ئیتر مه ی نهوهرو. یام ئی بهیتی:

یارب آن زاهد خودبین که به جز عیب
ندید_____د
دود آهیش در آینه ادراک انداز

ئەگەر پېۋەندى مانايى واچە كا «خود بين» و «بە جز عيب نديد» يۆدەيمىۋە، پەيما بەرگۆڭۆ كە حافز گەرە كشا واچۆ: «زاهيد وئش نە فسوو نوقسانە كەين نە جيا جە نوقسانە كەي. زاهيد تەنيا وئش ويتۆ (زاهد خود بين) و وئچش ھەمان نوقسانە كەن، يا نوقسانە كەي ويتۆ كە ھەمان وئشا.» فاراي ئى تەعبيرە دوە لايئنا بە ھەر شىۋازيئەر، بېگومان لە ھنە و تەنزە كەي و ھونەرە سەرسام ئاۋەرە كە و حافزى كە مەرەنگ يام جە بەينشەنە بەرۆ. ^۱ ئى دژە ھەرمانى تەنيا جە ھەوزە و مانازايى ئايرونى و تەنزى تەشكە گيئا و جوولە و شىعريئش چنە گۆۋە.

ئايا ئيمە جە ئەدەبى كلاسېكەنە تەنانت ئارۋيئە، چيئمنە شىعريئما پى مەزمونە پىسە و شىۋازيۋە شىعري و تۆرمىۋە شاعيرانە ھەنى؟ دەقە كى كامىئى و شاعيرە كيش كىئى و رادە و فيركانسە كاشا چەنينا؟ من فرە ھەولمدا كە پىسە و بىھى شىۋازيۋى ياۋو ئەنجام، سەر كەوتە نەيا.

پى جۆرە كە حافزەنە ھەن، توش نامانى. ئەلبەت مەلا ھەسەنو و دزليئ و سەيدى (كەمتەر) و ... ماىە و ئشانە دەقىشا ھەنى. ئەگەرچى زوانشا ساكارا و تايەتو ھۆنن و نەلايئتە دلئ قوولايى فرە مانايى و ئەوپەرى پا جۆرە كە حافز لوان. بەلام جە برىۋە ياگىتە ئى تەرزە ديايە فەزاۋ شىعەرە كيشا، بە گالتە و شوخ مەزاجى رازنانەۋە كە نىمچە فەزايئش پەي تەنزى ۋەش كەردەن، بە تايە مەلا ھەسەن.

ئى ژانرە تايەتو گليگراي كرياۋەين و خاليۋە ئەرئى مەلا ھەسەنى ئىنە بىەن چا مەودا زەمانىنە كە ھەژارى وىرى، پېۋەندى و فەرھەنگى عەشیرەتى - كۆيلەتى زال بىەن پى شىۋازە شىعەر واتەيۋە، چىۋى تازە بىەن جە ئەدەبوۋ ھەورامانىنە و بە جۆريۋە جياۋاز مرمانۆ، ئادىچ بە پاۋ دۆخە و رۆى و ھەژارى رۆشنىرى گليگراي. تەنزە، ھەزل و ھەجو يەرى شىۋازى بە يەرى دىمەنى جۆراۋ جۆرى بىيئى پەي شىعەرە مەلا ھەسەنى. مەلا ھەسەن كرياۋە و بى ۋەربەس، بە زوانىۋى سادە

۱- كدكى شىغى، اين كىمىاي ھستى، ل ۱۱۳

كەيلوو دلوو وئيش زامەكى كۆمەلگەيش بەر وستىيى. بە يەرى جۆرى
كاركەردى.

هەجو:

تۆرواسەنى و ھەوريشەى ھەيزى
ناگاي ەمروو زەيد جە دەيز و بەيزى...

ھەزل:

جە قەند شيرينتەر، ھەنگوئىنى لەزىز
باش ئوساى زيرەك ئوسائەولەزىز...
داخم ھەر ئينەن جۆرە كەسانى
پا كافرمانى، لاقنگ ھەسانى...

تەنز (ئايرۆنى):

باد صبا دەخيلك از حد گذشت شوقم
بەر عزيمت شەر، آخيز كن ز جارا...
پير و مەريز و عاجز چون عنكبوت لاغر
پرووت و شپۆل و پىپۆل چوون دار ھانەوا
را...^۱

بىھى تەنزى و شىۋانايىش جە شىعەرە ئىمەنە، فرە ئەو ژیوايى و پالپەشتىن پەى
ژووژنايەو شىعەرە ئارۆى. شىعەرە بە تاموو تەنزىۋە ئا تامە كە حافظى و خەيامى و
برى جە شاعىرە سەردەمىە كا وستىنە دلى شىعەرى، بى گومان ھۆكاروو مەنەيۋەو

۱ - دزلى مەلاھسەن، ديوان شعر، ل ۱۲۷-۴۰

دهقین. جه کارکرده کاو ئایرونی و ههر پاسه یۆ جه خسلته کاو وه لکه وته
کهردهی شیعرئی ئی مانازاییه نه.

ئی په رسیمه وهره و پرووه و چند شاعیرا کهردیوه و واتم من ئینانا شۆنه و ته نزیوه
که بزانی ئی شیعرئی لاو ئیمه شیواژنامهیه هه نه که بیی بۆ به بههریوه په ی
ته شکوه و شیعریم. داوام جه چند شاعیرا ئیسه یه کهرد که ئه گهر دهقشا پا تاریفه و
سه ریوه هه ن بی به شما نه که را. واتم ئه گهر هه نیتا په یم کیاندی با وزمیشا بهر
بزانی چی شما هه ن که بیه بۆ سیناعه تیوی جوانخاسانه ی هونه ری، سه رده می و
به لگیوه په ی کارایی شیعریم. تا قمیوه شا ههر جوابشا نه داوه، بریوه قه ولشا دا و
هه رمانه شا په نه نه کهرد، تا قمیوه شا دلپاکانه واتشا چی باره وه شیعریم نه نی و چند
شاعیر یچ چند ده قیوه شا په ی کیاسته نا که چنی ده سه شانیه ی وزووشا پرووه.

سه رجه م یوانی رادیوه که وه ل وینه که م درۆس به رثاما و یۆ چا بابه تا که
نه خشش هه ن جه ته شک و دلینه و شیعرینه، ئایرونین و نه بیه یش جه شیعره و ئارۆ
ئیمه نه هه ست په نه کریۆ. ئیسه یچ دیر نیا، مادام من هالیگییه که م وستنه بهر،
تاومی چیولای که لینه که ی په رکه رمیوه. بی ئانه ی په یلواو ویم واته بۆم، ئیشاره
که روو به چند ده قی و نرخانیشا و هه ست به تام و بۆ ته نزیه یشا وزوو سه روو
شانه و هه رده نگی چالاکی:

مېھدى ئەبرى

(۱)

.....

من ھالى جە كفر و ئىمانى
تويچ يىھنى به داعشو و گيانى .
دەك ريشەت تەقۇ ھەنار
گووشاى و ھۆرلووشاى كە ھيچ
تەنازەت
نە تىف
نە لەعنەت
نە دژمانى .
***

مېھدى ئەبرى

(۲)

بە قۆرەتى ئى خودايە خوانى
و
گرەوانىچ .
ئەو خودا كە يىچ
توھو كەنۇھ كاو چىرخانوو مەژگىمەنە وئىش ھەشار دان
و
دەرقاچەو وەر مە كام كىشۆ .

***

ب. م. (شارۆ)

(۱)

.....

من ماچوو:

چه نی، چی؟

ئاد ماچۆ:

نا، مه بۆ، نا!

شل داره گۆش

هه ر جه زوو ه حوكم دريان

لاو ئيمه وه وير به واتى... قوفل كريان

هه ر جه ئه لف هه تاكوو «ى» گرد نويسان

نا، مه بۆ، نا!

لاو ئيمه وه نيه ن پرسيار

جه زيه مدهى

ئيتير دوورنى جه شمشيرى

يا خو جه دار

چاولايچ

پيسه ته ره تفا

حه رالت با

هه ر جه يوه

هه تا هه زار!

ب. م (شارۆ)

(۲)

مه سخوو كافكاي

خۆ ئيمه نيمى

مه سخوو كافكاي!

سووسكه و دلي ئى يانه يه

كزما كه رده ن جه گيجه نه و به ره يشه نه

پيتاسه ما كه وته ن چيرپا

هه ر ئيمه نيمى ته نيان ده وورما

ئى يانه ييه ن ملكوو ديوا

ئه زله قيشا پيكان په يما

به ر نارى سه ر

نه كا يوشا

تا كلاس به ده س

كياتوت مه حشه ر!

(۹۲/۶/۱۳)

پەرويز بابايى

شەقى تۆپەي من ھەر ئەجىۋ
مـــاچى
شۆخىم كەرد، نە دەيم شەقى
كـــاچى

تاتەت لەق و پۆ شىعرانم برۆ
ياسە زمسانى دارى ھۆرپاچى

چن ھەز كەرىنى زالۆرىە ما بۆ
بىچرىنەش واچى بۆ ۋەرمى
چـــاچى

ۋەختى گەورە بۆ واچىنە رۆلە
لاۋ بابەيتەنە ھۆركىشە قاچى

زارۆلەيى تۆ ئىنا ياد مەنە
تووتەيچ چەنى تۆ ساتى نە ساچى

چى كۆل كىناچا ۋە شىم تۆ ئاما
تاتەم ھەقىش بى كىرۆلم واچى

***

كه واكه ت گول هه نار و ویت چنار و سینه ته و بهینى
 به تال تال زولفه كیت نه جیو چنوروو سه خته به رزهینى
 تو ته نیا ویت به هه شتیونى، خودا دوت هه كه سى وه سشا
 دهمت كه وسه ر چه میت وه لالا گولوپوو هه وشه و
 ————— وجرهینى —————
 مه زانوو چى به كالى هه ر مه نى ئا ساو و نارنجى؟
 نه بیم په رده چ روئ په رسوو كه ئینى به ره هه موو كهینى
 لوانى قه بره سانوو ئى قه راخوو شاره ویرانه ی
 كیلپو ماچو كه ئینى گرد شه هیډوو لار و له نجهینى
 نیات مروه ت جه كوشته ی ئى جوانا ئه ی جوان ئاخر؟
 كه ئى هوونین جلی یویو هومیدوو عه مروو تاتهینى
 ملی په ی باخه وارینه ی مریچیلی گنا وانای
 به بی عاری چمان گردی مهس و سهروهش جه بادهینى
 لوا عه مرم به داخیته و مه گیلویچه و كه ریم دلوهش
 به لى شاهیدوو واته و من پلوورپو ئاقوو هانهینى
 جه شیخی من سه رهم سږ مه ن ته ماشه و تو كه رى ئارو
 ده سش دا مه سحه فى ماچو چه میش ئیژاو ته ماشهینى
 به بی وه ی به رمه شو ئیمان ئه رى «سه عدى» به ئیمانم
 دم و زنج و چه م و خال و برو و برزانگه كیش وهینى

***

(۴)

هه زانه شیعری^۱ و لهنجانییوه ئارۆیانتهه

شیعره و عهشق هه میسه هه ماشانی بیینی و ماناش حوزووری دایمی ئینسانین. شاعیریچ ئینسانینی به لام عاشقانه تهه ژیوانینی و ژیوا. پی بونه وه ته شو دیاشا بی وه ره به سانه تهه و یاخیتهه بۆ چنی دیارده کا.^۲ ئینه ئا دا کو کیه نه که ئی عه شقه بی وه ره به سه، به مانا هونه ره یه کیش، تاوۆ لهنجه و خه نجه بدۆ به شیعره و ئارۆ ئیمه. شیعره ی هه ورامیه هه ره جه ئاخیز شه وه، به نوو ژیوايش به سیاوه بیه نه به ئا جو ره عه شقیه وه، عه شقی غینایی به ته ماموو لهق و پوکاشه وه. شیعره ی عاشقانی یۆ جه نۆرمه وه ره چه مه کاو شیعره و غینایی هه ورامی بیته و حوزوورییوه کاراش بیه نه جه ویره ی زه مانی و پشه نه. زه به ننی مه زموونی عاشقانی ئیشانییوه نه په ی سه ره چه مه بیه و ئی عه شقه غیناییه چی شیعرییه.

ئه ره ژیرنی شیتیه، بگنه نه رای عه شق
با به یۆ ناله و دهنگ و سه دای
عه شق...^۳

۱- من په ی شیعری ئیروسی (Erotic art) و ته نکامه و عاشقانه واته ی، باقه و اچه و «هه زانه شیعری» وه ئیسه که رده نه که به ره هه می هونه رین په ی لادیوه و توه کاو زه ریفی و دلینه که رده ی ئی دیارده یه و ته وسیفوو عه شقی جه ده قوو شیعرییه.

۲- مختاری محمد، زنی تنها، ص ۴۴

۳- کاردۆخی محهمه ده ئه مین، دیوان سه ییدی، ل ۱۰۲

سوور بیهیم پهی لهنجنا و خه‌نجنا‌ی زایه‌له‌و شیعره‌و ئارۆی سه‌روو ئی بابه‌تیه‌نه که موهرۆ پا مه‌به‌ستیه که نه‌خشه‌راو شیکاریه‌که‌و من بیه‌ن.

ئیشاره‌م که‌رده‌ن به‌هونه‌ری ئی‌رۆس (Erotic art)، پیسه‌و دیاردیوه‌ ئه‌و‌یت‌ه‌ری و چیۆیوه‌ گردگیر که‌ پهی گردوو هونه‌ره‌کا مشیۆ، دما‌ته‌ر فره‌ته‌ر شیش که‌رمیوه‌. با ئی باقه‌ و‌اچه‌یه‌ چنی «پۆرتۆی» تیکه‌ل نه‌که‌رمی و هه‌لیچش چنه‌ نه‌گناوه‌. باسوو من دیای پهی فه‌لسه‌فه‌و زه‌ریفیه‌کا دلینه‌و هونه‌روو شیعرین و ته‌جروبه‌کا شاعیرین پهی ئانه‌ی که‌ چی شیونه‌ جوانی و جوان خاسی خولقنۆ و نمانا که‌ یچش پیسه‌و ده‌قی وزۆ به‌ر. ته‌نکامه‌یچ هه‌ر ئینا راستاو ئی مه‌به‌ستوو ئیمه‌نه‌.

«ته‌نکامه‌، شیعرۆ عاشقانی و حه‌زانه‌شیعرۆ»، یه‌ری چه‌پکه‌ و‌اچینی و جه‌یه‌ک کارکه‌رده‌ شیعرینه‌. ته‌نیا چیۆیوه‌ که‌ عاشقانی چه‌ویشا جیا که‌رۆوه‌ ئینه‌نه‌ که‌ شیعرۆ عاشقانی گردیته‌را و فره‌ته‌ر به‌ ویه‌روو شیعره‌و فارسی، کوردی سو‌رانی و هه‌ورامی موهرۆ که‌ شاعیرۆ فره‌ته‌ر مه‌زموونوا‌زیشا که‌رده‌ن تا سه‌روو پۆسۆیه‌ نۆرم ئامیژی ناگانه‌ی. به‌لام حه‌زانه‌ و ته‌نکامه‌ ئی‌رۆسی مه‌به‌ستوو هونه‌ر و ئه‌ده‌بوو ئارۆین که‌ شاعیر شیوا‌زیت‌ه‌ر مدیۆ پهی ئی ئامانجی. هه‌ر پاسه‌ که‌ جه‌ ئه‌ده‌بی وه‌رنیشتنه‌ باوشا که‌رده‌ن. ئه‌لبه‌ت هه‌جوه‌کی شیخ ره‌زای باسیوه‌ن جیان جه‌ باسوو ئا تاریفیه‌ که‌ که‌رمیش پهی عاشقانی و حه‌زانه‌شیعرۆ.

حه‌زانه‌شیعرۆ که‌ په‌یلواو منا چنی ئا تاریفیه‌ که‌ چی دمایوه‌ کریان پهی ئه‌ده‌بوو فارسی و نامیشا نیان «ته‌ن کامه‌»^۱ یۆگیرۆوه‌. ئی ره‌گه‌زه‌ یۆ جه‌ کارکه‌رده‌کاو شیعرین، مؤتیقیوه‌ن پهی حه‌زنای هه‌سته‌کاو شاعیری و وه‌رده‌نگی. حه‌زنا‌یچ تاوۆ به‌ میکانیزی جو‌راو جو‌روه‌و بۆ. یۆ جه‌ کارکه‌رده‌کاو حه‌زانه‌شیعرۆ که‌ داکوکی کریۆ سه‌رش قوول بیه‌یه‌و شاعیرین سه‌روو خاله‌ زه‌ریفه‌کاو عه‌شقی و ده‌روونی

۱- ئی باقه‌ و‌اچه‌ وه‌شکه‌رده‌و د. جه‌لال خاله‌قی موته‌له‌قیبا. بدیه‌یدی «تن کامه‌ س‌رای‌ی در ادب ایران، مجله‌ ایران شناسی، سال هشتم».

کەردەشانیە کە سلووکیتر و ھیمایتەر ملۆنە دلی بەشە کاو شیعی عیرفانی و جۆرە کاتەرۆو شیعی عینایی^۱. ئی جۆرە شیعی جە شیعیرو چاوەلی ئیمەنە بە هەسی رەنگەش داینەو و یۆن جە زەرپاھەنگە کاو شیعیرو هەورامی. ئی جۆرە مەزمونێ جە هەورامانەنە، بە نەسبە توو باری سڕۆشتی و کاریگەریش سەروو تەرزەو دیاو شاعیری و جۆلنای هەستە کاش و پڕیۆه مێکانیزمیتەری بەراورد چنی شیعیرو فارسی و کوردی سۆرانی، بی وەر بەستەر و زیانی وەرۆو دیدی شاعیرانی و کەمتەر چیرپا و دەزگا و تۆتالیتهی* زوانی زالی کریانی.

وینگای ئەدەبی من ئینەنە کە شیعیرو چاوەلی هەورامینە، شیعی عیرفانی دەراویتەر بە مانا رەچەلەکی و ویریە کەیش مەپیویا. ئانیچ کە هەنی مەزمونتا فکری عیرفانی. نە ئینە کە شاعیری ئیمە دژێ بی با، نا... سۆنەتی باوی ئەدەبی و تۆرمە زالە کیش ئانەشا خیزنان. پەی نمونە ی ئیمە مەتاومی پیسەو عەتاریام مەولانای روومی، حەوت شاروو عەشقی پیسەو ویرپۆه عیرفانی یۆ شۆنەو یۆ، دلی دیوانو و بیسارانی یام مەولەویەنە بوینمی. ئانی کە هەنی گرد مەزمونێ عیرفانی بیی پە ی گەمە ی زوانی و خزمەت بە شیعی (مەزمونوازی). چەپەوانە عەتار و مەولانا و مەحوی و مەولانا خالید کە ساحیبوو ویر وەرچەلەکی عیرفانی

۱- بە پیلواو رەخنەوانا و نويسەرە گەوراو وەرنیشتی پیسە «لامارتین» و «موسە» و هەر پاسە شاعیرانی سەر بە قوتابخانەو رومانسیزمی، شیعی عینایی (لیریکا) پە ی بەروستە ی «هەستە تاکیه کاو شاعیری» بۆ. چی وینگاوه شیعی ژانرپۆن کە شاعیر چنی «ویش» مینە گۆ. یانی پانایی رۆحی ویش کەرۆ سووژە پە ی خۆر بە خشی و ئاردەبنە ی ژانرپۆه هونەری و ئیستەتیکي. ئی تاقمە هونەرمەندی و اچینی شیعی عینایی (لیریکا) شیعیپۆه ی شەخسیەنە و تەنیا شاعیر ویش لاونۆوه. شمیسا سیروس، انواع ادبی، ل ۱۲۰). پریۆهتەر جە رەخنەوانا و اچینی: شیعی لیریکە شیعیپۆه ی سۆسیاییەنە و سەر بە پیکاماو گلیرگای، بەلام دوی رەگەزی «هەست» و «شەخسی» یە ی، وەرچەمتەرین فاکتینی پە ی ژانروو شیعی. و اچینی: شاعیر بە شپۆن جە گلیرگای، کە ویش بە «دەربایس (متعهد)» مزانۆ. (شفیعی کدکنی، درامدی بر ادبیات غنایی، مجله رشد آموزش زبان و ادبیات فارسی، شماره ۳۳ و ۳۴)

بیّنی، گهمه‌ی زوانی شیعریشا په‌ی خزمه‌ت به‌ عیرفانی و نایدیولژوزی ئەده‌بوو سوّیه‌ی گهره‌ک بیه‌ن (مه‌فهوو‌مووازی).

به‌ شیۆیۆه‌ گردی «حه‌زانه»، «ته‌ن کامه» یا هونه‌ری ئیروّس (Erotic art)، به‌ره‌مه‌میوه‌ هونه‌رین په‌ی ویناو زهریفی و عه‌شقنای دیارده‌کا و... سه‌ره‌نجام‌ لوای دلّی باسانۆه‌ته‌ری که‌ گهمه‌ی مانا‌ییشا چنه‌ گنۆوه. ئی جوّره‌ هونه‌ره‌ ئی به‌ره‌مه‌ما گیرۆنه‌ وئ: «شیۆه‌ کاری، قه‌له‌مزه‌نی، نگارگری په‌یکهر سازی، وینه‌گه‌ری، مؤسیقی و ته‌نانه‌ت ده‌قی نویساری و شیعیی». جه‌ وینگاوتیرمه‌ هونه‌رییه‌کاوه‌ ئی هونه‌ره‌ به‌ شیۆازی وینا مه‌نریۆره‌ به‌لام چند ده‌هیۆه‌ن هه‌ولّی دریاینی که‌ ئی هونه‌ره‌ شیۆازی سه‌ربه‌وئ و پۆلکریا و تیتۆریکیش دریۆپه‌نه‌ و یاگئی ویش هیتقه‌مه‌ که‌رۆ.

ئاخیزگای حه‌زانه‌شیعیی، به‌ره‌مه‌میوه‌نی جه‌ یۆنانی کۆنی، که‌ سه‌روو سه‌رامیک‌اوه‌ نیگارکیشی کریاینی و مه‌نیتۆه‌ و تاومی پیسه‌و هه‌وه‌لین به‌ره‌مه‌می ئیروّس ئامیزی نامیشا به‌رمی.

ئورووپای رینسانسه‌نه‌ ئی هونه‌ره‌ په‌ره‌ش په‌نه‌ دریان و بیه‌ن به‌ ده‌سینۆه‌ په‌ی وه‌ش گوزه‌رانی ئەشرافه‌کا و لاناو ئورووپای. په‌ی نیشاندای ئاخیزگاوتی جوّره‌ شیعیی جه‌ ئیرانه‌نه‌ مدیه‌یمی و تارۆه‌ به‌ نامی «تن کامه‌سرایی در ادب فارسی»^۱ که‌ د. جه‌لال خاله‌قی موته‌لق به‌ ته‌سه‌ل سه‌روو ئی باب‌ه‌تیه‌ دوان. چاگه‌نه‌ نویسیان:

ئیرۆس، یا خودآله‌و* عه‌شقی، نه‌ عه‌شقیۆه‌ ئیفلاتوونین و نه‌ عه‌شقی له‌شی و ئەندامی و نه‌ رۆحانی و مه‌عه‌نوی و نه‌ عه‌شقیۆه‌ نه‌زه‌ربازانه‌ و هه‌وه‌سیانه‌ن. به‌لکه‌م بنچینه‌ش ده‌روونی که‌رده‌ی زهریفی و قوول که‌رده‌یوه‌و دیارده‌کاش و تیکه‌لیۆه‌ن جه‌ عه‌شقنای و زهریفی. جه‌ ئوستووره‌ یۆنانیه‌کا نه‌ ئیروّس کوروو خودآله‌و

۱- خالقی مطلق جلال، تن کامه‌سرایی در ادب ایران، مجله‌ ایران شناسی

جه‌نگین و ئافرودیت (Aphrodite) خودآله ژهنیونه که خودآو عه‌شقی و زهریفینه.

ئوستوره‌کانه ئیرووس به تاپۆ کناچلیوه خنجیلانی و پروته‌لی وینا کریینه که تاجه گولینیه سووره سه‌ره‌شه و تیر و که‌مانیچ ده‌سشه و یه‌ن. ئیرووس جه ئوستوره رومیه‌کانه، «ئامور»ش په‌نه ماچا که کوروو «مارس» خودآله و جه‌نگین و «ونوس» خودآله ژهنه و عه‌شقی و زهریفینه.

جه‌ئده‌بیاتی فارسینه، «به‌ه‌رام یا مه‌ریخ»، وهرانوهر اچنی «مارس»ی و «ناهید یا زهره»، وهرانوهر اچنی «ونوس»ی. به‌لام جه‌ئده‌بی فارسینه نامیوه جه‌ئیروسی نه‌بریانه و ئینه‌یچ په‌ی باروو «ئیرینه سالاری» ئه‌ده‌بیاتوو ئیرانی جه‌سه‌ده‌کا و یه‌رده‌ی هورگیل‌وو. خاله‌قی ئینا چا باوهره‌نه که په‌ی ئه‌ده‌بی «ته‌نکامه»بی ئه‌شو جه‌کومه‌لگانه و جه‌پیوه‌ندیه‌کاشه‌نه ره‌وشیوه ئاسانگیر و ئازادیوو جه‌هونه‌ر و ئه‌ده‌بیاتنه‌خیزیو که هه‌م چنی ره‌وشوو ئه‌خلاق ته‌وه‌ری خه‌لکه‌که‌ی دژبه‌ر نه‌بو و هه‌مته‌ر په‌ره‌ دریو پی شیوازه هونه‌ریه.

جیا جه‌فه‌زای نیرینه سالاری و دوخه‌ی کریل دریای گلیرگا و ئیرانی، نمونه‌و شیعه‌ی ته‌نکامه‌یی جه «وه‌یس و رامین»وو فه‌خه‌دین ئه‌سه‌ده‌گورگانی و «خه‌سه‌رو و شیرین»وو ئیرامی و «گول و نه‌وروز»وو خواجوی کرمانی و...هه‌ر پاسه‌دی‌مه‌نه ته‌غزولیه‌کا و شانامه‌و فی‌رده‌وسی و دلیمایه‌و غه‌زه‌له‌کا و حافیزی و سه‌عدی و...نه‌پیویو.¹ جه‌شیعه‌ی تازی‌نه شیعه‌کئی «فروغ فه‌رؤخزادی» سه‌رپریتی چی جوره‌شیعرا.

نمونیوه‌جه‌ته‌نکامه‌و «فروغ فه‌رؤخزادی»:

آبتنی:

«...لخت شدم تا در آن هوای دل‌انگیز

۱- هه‌مان سه‌رجه‌مه‌ی وه‌لین

پیکر خود را به آب چشمه بشویم
وسوسه می ریخت بر دلم شب خاموش
تا غم دل را به گوش چشمه بگویم...»

جه شیعی کلاسیکی سۆرانینه شیعه کی شیخ رها تاله بانی نه گهرچی دیمه نی
په تی زوانی شفا فرینی به لام جه به اورده نه مه لانه دلی بابه توو شیعی ئیروسی،
پیمانوه «هه جو، هه زل و ...» په شفا گونجیاته را. جه شیعی تازی کوردی سۆرانینه
هه زانه کی قوباد جه لیزاده ی ئه ره ژناسیانی .

.....

به له شی لووسته وه ..

، ئاو ،

، خه یال ،

، که ف ،

، نوور ،

ده خلیسکین و لهت و پهت ده بن .

.....

که له شی په مه بیت ،

له ناو که فی چردا ون ده بیت .

فرمیسه کانی بن میچ ،

له داخا، خو هه لده دیرن .

.....

یۆ جه فیرکانسه به رزه کاو مؤتیقه و شیعه و کلاسیکه و هه ورامی، عاشقانه ن
(لیریک-ته غه زۆلی) که چه په وانوه ئه ده بوو یاگه کاته ری چوارچوه

بفه کارییه کاش به زناينه و لواينه دلّی فه زاو ئی جوړه شیعرى. جه وینه شیعره کاو
بیسارانی و سهیدیه نه زه رباهه نگشا فرن و به زه قی پیویا.
بیسارانی:

چراغ جهی دنیا، چراغ جهی دنیا
نه ووند ئاواتم، مهندهن جهی دنیا
وهرتهر جه مهردهن، به دیدم بدیا
لهب وه بان لهب لالّ تۆم بنیا
بو بنیام وه بوئی زولف موشکینت
بکهردام ته واف، که عبه ی جه مینت
بدیام دست تۆم شیهن نه گهردهن
دهرسات مه واستم، ئاوات وه
مهردهن
بالای ویم په شتان بالآت بکهردام
حه سره ت نمه بی نه وسه بمهردام

***

سهیدی پیندوو ههورامانی، گریه سی شاعیرانه ش چنی عه شقی و عه شقنای
شیعرى بیهن:

عه رزه داشت، بهنده ی دلّمه ند و په نجوور
سهید دام عه شق به «سهیدی» مه شهوور
جه ژه هراوی عه شق، شهر بهت چه شیده

هه‌رگیز شادی و زهوق به چه‌م نه‌دیده^۱

***

من «سه‌یدی» سه‌ردار سپای دیوانان
کوشته‌ی دهرده‌ عه‌شوق، زه‌ده‌ی هیجرانان
تا وانام کیتاب دهرسه‌ عه‌شقم وه‌ند
مۆردلّ به‌ سه‌جع، نام عه‌شقم که‌ند
جه‌ مه‌کته‌ب خانان تا که‌ مه‌شقم که‌رد
عالم مه‌زانان، مه‌شوق عه‌شقم که‌رد
تا که‌ جوان بیم، نه‌ سه‌ودای یار بیم
هه‌وای عه‌شقم بی‌ په‌وچی سادّار بیم
به‌ سادّاری عه‌شوق، یاوام به‌ پیری
ئه‌سلا رام نه‌که‌وت من وه‌ لای ژیری^۲

***

ئه‌ر عاشق نه‌بان یه‌کسه‌ر مه‌لا و شیخ
فتوا بو «سه‌یدی» سه‌ر بران وه‌ تیخ^۳

۱- کاردۆخی موحه‌مه‌دئه‌مین، دیوانی سه‌یدی هه‌ورامی، ل ۱۵۹

۲- هه‌مان سه‌رچه‌مه‌ی وه‌لین، ل ۲۰۵

۳- هه‌مان سه‌رچه‌مه‌ی وه‌لین، ل ۲۱۰

تەننەت بېرى ھېلى سوورپش بەزىننى و لوان دلى دىمەنە ئىروس ئامىزە
ھەستىارە کاو عەشقى:

دوو لىمۆى وە شېۆش تەرح
ش _____ مامە
جمە جمشانانە يەخەى جامە^۱

جە فۆرمى ئازادەنە، نمونىما كەمىتى يا من نەدىنىم و تائىسە نەياوان شىۋازەو
تايبەو وئش. چن دقىم جە ساىر عەزىزى دىئى و تاوۆ ھەنگامى بۆ پەى دەس
پەنە كەردەى ئى شىۋازە شىعەرە. جە برگەو چنڭ سەرنجى سەروو چنڭ دەقى
ئارۆى ئى باسە درىژە مەدىمى.
ئى حەزانە شىعەرى فۆرمش ئەوسايەنە:

نۆ نەمامى، نەوا نەىى، نەرگس بۆ
بىە ھامراز وەروو شەوئ سەعات نۆ
گۆمەزەش باوش لىمۆش نە سەر دەس
وەرمى نەرم چىنەى كەسى نەدىن كەس
نەسىم ھەناسەش مەسش كەرد يەك دەم
دەس لىمۆش دزى دەم لكانە چەم!
نىگام تىقاوتىق دىدەى نازش كەرد
جە عالەمى ھۆش ئاوەز بارش كەرد
دەماخم نىا بناروو گۆشى
خوتەن وار مەس كەرد گۆشە كاو ھۆشى
ھەلقە بەس دوو دەس جە بلوورى نەى

۱- ھەمان سەرچەمەى وەلىن، ل. ۲۰۱

سهوزيا دهروون ههزاران ئوخه
 جهمهسهرى جهزهش ئاير دا ههستم
 ههلاى به تينى ئايرش مهستم
 بهرگم داوه لا چه م كهوت پايين
 كه مى دينش كهرد، مهحف بيه و ئاين
 زهري درزش دان چوون توه و ماسى
 ساف و بى عهيهن عهين سه ره و تاسى
 رهنگه و هيلالى قه وسش دوه و هر
 چووزه و لهزه تى جوش واردهن جه سه
 هه زيوه شيرين نيشت سه نه هه و
 عيسمه تش درى به سه لته و كه و
 ئاوه ز بى هوش كهوت ئي حساس پاله وان
 به گورز و گوپال وه ستاره مه يدان
 «پاي چه پ وست وه پيش راس نه جا
 مو ح ك ه م
 چه پم كهرد ستوون راسم ئارده و هه م»
 مي لم ني ل دريا مونحنى قوتبه ين
 نيشت يا گه ي مه به س كلووره ي شه هده ين
 خرچه ي گو مه ز ساف خرچه خرچ دهروون
 ختوله ش گوليا خونچه ش ده م وه هوون
 وهرم هاش بيه و ري ك سه عات نو بى
 ده م نه پاي چه مش ده س وه ليمو بى
 ئاوه ز ئا م ا و ي هه ستم گوليا بى

دهمش سووره گولّ شه كه ر مجيا بئ

***

ب.م (شارۆ) ۹۳/۱۲/۲۷

(۵)

جياوازی شیعری و هۆنی

باسی دمای سهروو غه زه لئین. غه زه له یچ ئارۆ که وتینه سهروو سه مای و سۆسکناي شیعری و حوزووریوه وهره چه مش گيرته ن. په ی ئانه ی باری نه زهری و فه ننی ئی شیعری تند و تولته ر که رمی؛ سهروو شیعری و هۆنی باسیوه وزمینه و قایلیه ته کاشا به ئایره ی* ئه ده بی پیماننه که رمی و جياوازیه کاشا وزمی بهر که شاعیره کینما پیشه بیته ر چنی ئی فۆرمی مامه له که را. ئینه یچ ههر ئینا حه نناو که وچه* کاو شیعری و ناشیعیته که وه لته ر باسما چه و که رد. چی باره وه گه ره کما ده راوو باسه که ی وهره لاتهر و به وینگاییه ته ر، نرخ شناسیش که روو و چند نموونیچ باره وه.

شیعه دیاردیوه کۆمای و نیرامیوه نیشانه شناسه ن. وه ختاریو جه قالبوو ده زگاو زوانیه نه ته شکه به وی گيرۆ که به شه وه شکه ره کیش چه نی یۆترینی پیوه ندیوه چند لایه نه شا بیه یۆ. «واچی ویشا به ته نیا نه جوانخاسیتی و نه به د ته شکتی. ئینه کۆماو واتانی که زه ریفی و نازه ریفشا چنه به رگنۆ». سووسووری پیوه ندیوه زوانیه به مۆره کاو شه تره نجی شۆبه یۆ که شیوه جووله یشا، بۆ به هۆ جیا که ره وه زوانی «ئاسایی» و «ئه ده بی».

ئه رکوو سه ره کی شاعیری و ئارده نه و شیعری؛ پیوه ندی گيرته ین چنی دنیاو به ری و مارای تۆرمه کاو زوانی و زه ریف نیشاندای وینه کاو ژیاوین. ههر پاسه که ئه دۆنیس ماچۆ: «شیعه هونه روو بیه ین و شاعیریچ راوچی چرکه ساته کاو ژیاوین».

په پالفتناي «شيعري و هونى» جيا جه دياردهو «ئهوسايى و ئيسه يى» بيهى و جوروو دياى و ئهنديشهى و دهسه لاتي زوانى و هه ماههنگى خه يال و واقع جه لاو شاعيره وه، ئى دوه پرؤسه زوانى تاوا دهسارؤوه* با پهى جيا كه رده يه و ئى دوه جوره دهقا. باسه كهى به دوى بابته تى مدهيمى ويچنه:

• زوانى ئاسايى

• بهرجهسته سازى

زوانى پئوه ندى يا ئاسايى: كار كه ردش ته نيا پهى پئوه ندى ئاسايين بى ئينهى هيچ لكئوه و مانايؤوه بيچه ش چنه بو (متعارف).

بهرجهسته سازى: زوان ته نيا پئوه ندى پوه رووت و تاك مانا نيا، به لكه م سه ره پاشه نه، بريؤو قؤسپيش گئانه و پراويار پهى ياواى به مه خسه دى نيازش به وي مانناى هه ن. ويئاو بهرجهسته سازى زوانى شيعره نه كه ته شكه و ئاسايى زوانه كهى مارؤو و واچه و باقه واچه كى، ره هه ندى فره مانايى به ويؤوه گيرا و دهق ملؤونه دلئى فهزايؤوه چهرمه ي فره دهنگى (نا متعارف). زوانى ئاسايى دؤخه ش دياره نه و چينه ي زياتهر په نه وازش به يه كه لا كه رده يه نيا. خولگه و ئيمه باسوو بهرجهسته سازين. بهرجهسته سازى دوى جوريش هه نئى:

• هه نجار گورئزى

• رييساوسته ي سه ر (قاعئده افزايى)

هه نجار گورئزى لادايين جه ياساى. يانئى ماراى تاپؤو زوانين و پازوانى. يام ئاشنايى سرپه ي جه واچه كان و زه ريفناى هونه ريشانه. يانئى زوان هه نئى ئاسايى فارپؤوه په ي فهزاي ئه ده بى و دؤخه و شيعري.

• پرؤسه و رييساوسته ي سه ر

چى پرۆسەنە چىند قاعىدىئى مۆسىقىيى وزيا سەروو زوانى ئاسايى و جە دۆخىوھە
فارىيۆوھە پەي دۆخىوھە تەرى. بە قەولوو ياكۆبىسى كىشانە (توازن) وەش كرىيۆ و جە
زوانى ئاسايى جيا كرىيۆوھە و ئى فۆرمە ماچاش پەنە: ھۆنە يا نەزم^۱.

تا ئىگە ياوايمىنە كە پەگە زوو ھەنجار ماراى ھەم پەي شىئەرى بۆ (چە كلاسىكە و
چە ئازادە) و ھەم برى ھۆنىچ ھەنجار مارايشا سەركرىيۆ. مادە و پىساوستەي سەر
تايەو ھۆنىن و شىئەرى كلاسىكە. شىئەرى كلاسىكە تاوۆ ھەم شىئەرى بۆ و ھەم
ھۆنى. شىئەرى ئازادە نيازش بە تەوازونى نيا، مەگەر نىمايى كە قاعىدەي
عەرووزى بى يە كسانى كۆل و درىژى برگەي و دەنگە كا (قىد تساوى)، وزىيۆ
سەرش. تەوازون و قەيد تەساوى، تايەو شىئەرى برگەي و عەرووزىين كە دوه
لنگەو بەيتى پىسەو يۆي وەش كەرا. جە شىئەرى عەرووزىينە، وەرانوھرى
كەردەي و يە كسانى دەنگ و برگەي كۆل و درىژ (قىد تساوى) لازما. بەلام برگەي
تەنيا پەنەوازى بە يە كسانى چىدى برگە كان بى كۆلى و درىژ بىەيشا.

● با چى بارەوھە چىند خالى پىسەو كۆبەندى وزمى پرووھە:

(۱) كۆلە كى شىئەرى (كلاسىك، برگەي، عەرووزى و ئازادە) سەروو پىسا ماراى
تۆرمە كا و ئاشنايى سىپىيەي تۆخمە زوانىيە كاوھ بەندەنە و ئىنەيچ پىوھەندىش بە
مانازايى و ھەناوھە شىئەرىيۆھەن (سىرت). بەلام ھۆنى (نەزم)، تەنيا بە
ئاھەنگ (كىش و قافىيە و ...) وەش كرىينە و ئىنەيچ پىوھەندى چى پوالمەتو
زوانىوھەن (صورت). ئەگەرچى سىناعت و زەرىفكارى پىسەو ھەنجار ماراى
جە فرەو ھۆنە كانە پرووھە مڈۆ.

(۲) نەزم يام ھۆنى و يىحەننا جە زوانى ئاسايىوھە گىرييۆ و بە ھەستى ئايىنى،
كۆمەلايەتى، سىياسى و ... ھۆنىيۆوھە. بە پىسا وستەيسەر (توازن) يام سەروو بەحرى
عەرووزى يام سىستىمى برگەي، كىشانە كرىيۆ جە زوانى ئاسايى فارىيۆوھە پەي

۱ - چى سەرچەمەنە فرەتەر بواندىيۆھە: صفوى كورش. گونە شناسى شعر، فرەنگ توسعە، ل ۳۵-۳۸، ش

زوانئوى ئاھەنگدارى. پى بۆنەو لەحنوو ھۆنى بە ئاسانى نەقل كرىۆ و بۆ بە پەخشانە. پۆكاي فرە ئاسان شانامە كى و ھۆنياكى (مەنزومى) بە زوانوو پەخشانى، رەوايەت كريا. ^۱ بړى ھۆنەوانى جە بړيوە ياگىنە ويئە شىعريپچشا ئاردىنى؛ چوون رادەو زەر باھەنگوو ھۆنبايشا سەرا، ھەر نەزم مژماريا. پى لەونە ھۆنى مەتاوۆ شىعەرە بۆ، بەلام شىعەرە تاوۆ ھۆنيچ بۆ و ئىنەيچ بە پړوسەو «نيزام» يەو پىوہنديش ھەن. ھەر پاسە شىعەرە كى حافزى تەوازونشا ھەن (نەزم و نيزام)، سەر وو بەحراوہ كيشانە كريانى و ھەنجارماريشا سەرنە ئامان و بيئى شىعري. فريوہ جە دەقە كاو مەولەوى تاوہ گۆزىچ و... ھەر پاسە ھەم مۆتەوازيئى و ھەم نيزامەند و ھەم شىعريئى.

نەزم و نيزام جياوازيشان ھەن. با تاريفوو نيزامى كەرمى تا باسە كە عال پۇشن بۆوہ. «نيزام يانئى ھەماھەنگى سۆز، خەيال و دەسەلات نيشاندائى جە ئاردەى و چرپەى و واچەى و چەپكە واچەى و... پەى خوئقنائى دەقى». ^۲ ھەر چى ساباتەنە ئەگەر زوان، كيش، ويئە، ھەست و ئەنديشەيچ يۆ گيراوہ، شىعەرە تەشكە گىرۆ و چنى ئىنەيچ ماچا شىعەرە كى «ھارمۇنيا» ش ھەن. يانئى ئا پەگەزئى ھەر يۆ جە حەنبايوہنە بە شيوپوہ چنډ لايتنە جە تەشك گىرتەى دەقە كەى دەورشا گىلنن.

بەلام ھۆنى (نەزم)، بئى بەشەنە جە نيزامى. تەنيا تەوازون بيەن ھۆكاروو جياكەرەوئىش جە زوانى ئاسايى. ئىنەيچ پىوہندى پەيدا كەرۆ بە مانايوہ. چوون ھۆنى نيزامش نيا ماناش سادەتەرەنە، شىعەرە چوون نيزامش ھەن ماناش دلپنەتەر و رەوانتەرەنە. ھەر چنډ نيزام جە شىعەرەنە وەرە لاتەر بۆ، مانايچ ئەوپەر پىتەرەنە (مابعدى تر). چەپەوانەيچ ئەگەر نيزامو دەقى سادەتەرە بۆ، مانايچ ئىپەر پىتەر (ماقبلئى تر) مژماريو. ^۳

۱- ھەمان سەرچەمەى وەلپن

۲- كەككى شىعەى، موسيقى شعر، ل ۲۳۸

۳- ھەمان سەرچەمەى وەلپن

هۆنى:

يا پەب تۆرەزاق پرووزى خوارانى
منشأ سەحاب قەترە بارانى
پازق جەنن تفل سەغىرى
پەحىم و ئەرحەم شىخ كەبىرى
(رب الارضين) هەفت سەماواتى
مميت الاحياء محى الامواتى ...^۱

ئى دەقوو سەيدىچە ملۆنە دلى بازنەو نەزمى:

ئەز ئورومون مەكانم بى ولاتم
سەر و پىرى خوای گىرەن خەلاتم

برۆ دەرويش لوۆ سەيرو ولاتۆ
نە نىشتۆ هيچ ولاتيونە، نە ساتم
لوۆ ژىوار مەبوو شىتوو نىشاتى
نىشاتى شىوناش عەيش و نىشاتم
نىشاتەو كاكە بارۆمى خجلنۆ
خەمىش بەرگم پەژارەش بو خەلاتم
چەنو و ئاخوو خەموو من پەى نىشاتى
سىواو ئاخوو نىۆ هيچ دەسەلاتم
«نىشات» ئەر مير و مەللای پەرسە دادم

۱- صفى زاده، تاريخ ادبيات كُردى، ج ۱، ل ۳۷۶

شکاتوو تۆن، شکاتوو تۆن، شکاتم...^۱

ئى دوه دهقى ھۇنياويتى (مەنزومى) نەك شىعيرى. واچە و مۇرفۇمە كى بە پاو ياسا و ستهى سەر (قاعىدە ئەفزايى) و «ھام نشىنى و تەركىب» تەنيا پالوو يۆترىنى، رزكرىيىنى و تەشكەشا سەنگە و دە برگەيش جە ھەر لنگىوئە پەى كىشانە كرىيە و زەنگوو قافىەيش جە ھەر بەيتىوئە (جووت قافىە) پەى زىرانەو و پىچۆرە «تەوازون» وەش كرىان و ئاھەنگش دان بە دەقەكەى و جە زوانى ئاسايى فارىانەو پەى زوانو نەزمى؛ ئنا ھىچ وئەيى شىعيرىشا چنە نمەپىوئە. ئەرچى ھۇئە كى سەيدى جە تەشكوو دلئەينە يۆگىرتە تەرەنە.

۳- جەو ھەر و شىعيرى تەنيا ئىحساسى رووت و ھام نشىنى واچەى و دەسە واچەى نيا بە لكوو سەر و ياگە نشىنى (جانشىنى) و ھۆرچنای (انتخاب) توخمە زوانە كا و مانازايى بنجەشا بە سىئە و بە ھۆكاروو وئەو ئىستىعارەى، ئاشنايى سربەيشا چۆو كرىو، پى لەونە بە ئاسانى نەقل مە كرىو و نمىئە سەر و پرا و رچەو رەوايەتى (بە پەخشان كەردەيش). ھەر ئىنە ھۆكارىوا كە واچمى شىعەرە و شاعىرە گەورە كا بە ئاسانى بە زوانى ئاسايى رەوايەت نە كرىو. پىسارانى و شىعيرى:

دەس دانە دىدە ، خىزا كەرد ئاخىر
ساو دا بە سەوھان، مىل موژەى ھوون ريز
نە ھىلال قەوس سىا كەرد پەيوەست
فاقە نە گىرگاز شەست سەرپەل بەست
پای چەپ وەست وە پىش، راست نە جا
موحك

۱- كاردۆخى، سەيدى ھورامى، ل ۱۳، غەزەلە كى جە دىوانە كەنە، سىئزە بەيتىئە

چه پ که رد وه ستون، راست ئاورد ئه و خهم
هه ر ئه وسام زانا، دلّ جه دهروون دا
په خشيا و په خش بي، پڙزاوه هوون دا...^۱

نیشانه کي ماچا که بیسارانی چی هونیاوی فیرده وسیه کاریگه ریش هورگیرتهن.
چوون ناشنایه تی ته مامش بیهن جه شیعره و فارسی. پی جیاوازیه وه که وینه
شیعریه کي بیسارانی غنایی و عاشقانی و وه رکار (ماشوق) مایینه به لام وینه
هونیا کي فیرده وسی حه ماسی و وه رکار نیرینه و به پاو بابه ته که ی، زوانه که یچشا
جیاوازیش ههن. زوانوو بیسارانی نهرم، زهریف و پروماتیکن و زوانوو فیرده وسی
زبر، پالّه وانی و میکانیکی.
فیردوسی :

بمالید چاچی کمان را به دست
به چرم گوزن اندر آورد شست
ستون کرد چپ را و خم کرد راست
خروش از خم چرخ چاچی
بخاست
بزد تیر بر سینه ی اشکبوس
سپهر آن زمان دست او داد
بوس...^۲

۱- حه بیی عه بدوللا، دیوانوو بیسارانی، ل ۵۴۹

۲- شانامه و فیرده وسی، ج، ل

بیسارانی وینئی هارمونیایی - غنئیاییه ش (Lyriqu) خولقناینه. دوی نه یاری وهرانوه روو یوترینی مدراینی؛ یو هیلال «قهوس سیاو» و یاری، تیروو بروا و یویچ دلوو عاشقی شاعیریا که به هوون ریزیان؛ ههر دویچ ئیستعارینئی.

جه ههر دوی ده قه کانه؛ چنی دلینه و په یامه که یشا، دهنگ ته وهری (ملازمت موسیقایی) ههست په نه کریو. جه هونیاکی فیردهوسی، فونیموو (چ، خ)، (چ، حوت جاری) و (خ، یه ری جاری)، نشانوه دهنگوو چرکه چرکوو کیشته ی که مانه که ی جه مه یدانوو ره زم» یه نه مینه گوش. جه شیعهر که بیسارانی، فیروکانسوو دهنگه کا (ه، س)، (ه، په نج جاری) و (س، چوارده جاری) دوو یاری بییپوه، زایله نامین (اسم صوت) په ی «قار و قین» و «ناز و غنج» وو ماشوو قی که چنی «په یوهست که رده ی دوو هیلال قهوس سیا» ی رابیتپوه رواله تی و دلینه بیچشا ههن.

یه ک ته عبیره نه: فه زاو هونه کیو فیردهوسی «ره زما» و شیعهر کیو بیسارانی «به زم». شیعهر کیو بیسارانی وینپوه غنئیاین و به ره موو زینئی نه ندیشمه نندین که جه سه یرو سلوو کی شاعیرانه ی ته شککش گیرتینه و جه راگاو «شیعیریوه یاوان شیعیری». نه گهر چیتپهر جگه ئینه یه بیایا؛ نه ره شیام به ده قه که و بیسارانی به «هونئی» و بیسارانی به واچه روو «هونیار» ی یام «شیعر نویس» تاریخ کریایا.

دماینه و باسه که یه لازما واچوو چینگه نه مه به ستوو من تاریخوو فورمی پیسه و غه زه لئی، قه سیدی، مه سنه وی، چوارینه و نیمایی و... نه یه ن. به لکوو روشنه وه که رده ی پرؤسه و بهر جه سته سازی یه ن و ئینه یچ تاوو جه ههر قالبینه بیویو و بو به میزانی په ی ریسامارای و ریسا وستهی سهر و جیا که رده یوه و «هونئی و شیعیری».

(٦)

هۆرزانو غەزەلئى و شارەبانوو شىئەرى

تارىفوو غەزەلئى، ويەرى تارىخى و ژيونامەو غەزەلواچا و... باسانيوە سەرەتايى و دووبارە كرياتەنى، پەنەم وەش نەبەن دووبارەتەرىشا كەروو. چيويو كە ئىزاو ئىشارە پەنە كەردەيش ھەن و ئىنا ھەناو پروسەو شىكارى ئى نويستەينە، دىاي پەي ديمەنوو غەزەلئىن پيسەو جەو ھەروو شىئەرى. تەنيا ھەول پەي قافىەبەندى و ھونايو جە بەحرىو ەرووزى و وەرەچەم گىرتەي رادەو بەيتەكا بە پاو نەرتەو غەزەلئى پەي من شەرت نيا. رەوانشاسى بەيان، خورپە و ژانى شاعىرانەي، چەنى ئاردەينە، چەنى واتەي، چيش واتەي و چيش خىرناي* كە چاوەلتەر نەبەن و... ئىنى گەرد وەلفەرزى پەرسەو وەردەنگىنەي پەي غەزەلئى. ئەگەر جواب ئەرىنى بو ئى رەوتە تازى من بە پروسىو ئارويانەش زانوو.

ماويو تاقمىو شاعىرى ھەورامانى واشادانەو و گىلاينيو پەي دىاو غەزەلئى و بەرھەمەكاو وىشا بە تايەت جە دىاي مەجازيەنە پيسەو تازەگەريو پى فورمە تاقى كەردەنو. قالبو غەزەلئى كە جە ويەرى تارىخى شىئەرو ھەورامىنە، پيسەو نورمىو ئەدەبى فرە رەسەن و پاگەگىر نەبەن و ئيسەيچ جە سورانيچەنە ھونايش لاواز بىەن. فارسىچەنە جە وەلئىتەو سەدەكاو ششى ك.م پىلاو ئامايەنە و دمايى جە لاو برىو شاعىراو وادىو ەش پەي كريان و ئيسە ئى رەوئە تازەشا نامى نىان «غزل پست مدرىست» و...

ئىنە نموونەو ئا شاعىرانە كە دەقىشا جە فەزاي مەجازى وەلا كرىنيو و من دىينيم:

«مۆمىن يەزدان بەخش، پەروىز بابايى، سەعدى غەربىيى، فەرىد غەباسى،
غەدنان موراڧى، جىكەمەت موخەممەدى، حافظ ئەخمەدى، غەباس غەربىيى،
جەمال قادىر پور، ژوان (ئامىنى) رەھىمى، ياسەر شىدى، ماریا غەزىزى و...»
گىرە نامى كەسائىم وىر نەبا و دەلىل بە نەبىيە شى نەو يەنە.

جە وىنگا و منە و گىلايوە پەي غەزەلنى مادام (تازە گەرى مەزمون، ئەندىشە و
رۆي، وىنە سازى، رەوان مانايى و زوان ھەراشى* و زوان پارا وىش) شۆنپوە بۆ،
درىژەدائىش ھىچ كە ياگى خەسارى نەنە و تاوۆ ھالىگايى كە جە وىەردەنە جە
شىعەرى كلاسسىكەنە يەنە، پەركەرۆو و بۆ تەجرۆو پەي شىعەرى ھەورامىي.
جە غىابو و غەزەلئىتە، فۆرمە و مەسنەوى و كىشە و دەپرگەيى دوى نورمى سەرەكەيى
شىعەرە و چاوەلى بىئىنى كە چنى دىياردەي نەرىئىشا، دوى ئاكامى ئەرىئىي و
وەرە چەمىشا بىئىنى:

ئەلف) خالەي ھىقمىشا ئىنى بىئىنە كە دىمەنشا، بە ھۆبىيە رىتمى و دەروونزايى
مۆسقىيى، نەكەوت چىرۆو ھىژموني عەرووزى عەرەبى. پەي زانبارى فەرەتەرى
چى بارەو بەدەيدى باسو و رىتمى. ئەگەرچى ھۆنايوە و ئاردەينە بە كىشى
عەرووزى، جە نەفسەنە و ئىش جۆرى ئاردەينە و ھىچ كە جەفا بە شىعەرە ئىمە نىا
و تاوۆ ئەزمونپوە بۆ پەي شاعىرا. باسى بنەمايى من سەروو جىاوازى فۆرمە كا و
كاركەردە كاشانە و ھەر پاسە نماناي رەسەن و نارەسەنى ئى جۆرە پەگەزانە.

ب) خالىپوە تەرەي جە ھەر يە ئىئىنە كە شىعەرى تازى كوردى سۆرانى چى
رەوتى كارىگەرىش ھۆرگىرت. بە ئاگايى سەروو جىاوازى ئاھەنگى عەرووزى و
ھەوشە دەنگە كا و رىتمى، نەك جە غەزەلە عەرووزىە كا و نالى، مەحوى و وەفايى
و... ئادىچ بە خاتروو ئازايەلە تەوەرەيە بى كە جە دەقوو ئا شىعەرەنە بەدى كرىي
و من نامىم نىان «كركە» و گۆران تاتەو تازە گەرى كوردى سۆرانى چى قايلىيە تەو
شىعەرە ھەورامىيە كارىگەرىش ھۆرگىرت و ھەر پاسە كە وەلتەر واتما ئى پەگەزە

بيهن به هۆکاره و ریتمی و هارمۆنیای سهرتاره واری شیعرئ و چه نی یاساو «قهید ته ساوی عهرووزی» جیاش که رۆوه.

ئه لّهت که ماچوو ده پرگه مه نزوروم ئه زمونه کاو بیسارانی و مهولهوی و سهیدی و شاعیره گه وره کان نه ک ههر ده پرگه بیوی کرچ و کال که برپوه شاعیرئ ساده ویرئ و که لیمه پیکنی منیاشاره و کریویچ به چه می ره خه نی بدیه می په ی ئا شاعیره نوخایچه و نرخ شناسی و درم شناسیسا سهر که رمئ.

ئیجار چی راسانه که وه لینه و دهس په نه که رده ی غه زه لئین، پۆلیوه په رسی په ی من ئامینئ و هره و و وه لته ره جه باسیوی تیلیگرامینه ئاراسته و شاعیره دهس په نه که ره کام که ردینئ. په ی هۆرگیرته ی جوابه که یشا ناچارنا بنیشوو دیاروو پرۆسه و زه مانیه. هیواداره نا کرۆکی ئی په رسا، دمایئ به خیزنای دهقی کارای و باس سهروو خه ساره کا و به هره کاش بو به زه مینیه په ی تیئوریزه که رده ی بنه ما کاو غه زه لئ.

ئه لف) واتما غه زه له پیسه و فۆرمی و جه راده و فرانیه و دهقی و ویناو نۆرمئ ئه ده بی جه شیعره و ئه وساو هه ورامی نه بیته و گیلایوه په ی ئا جوړه قالبئ چه تازه گهریش چهن؟

ب) مانیفیست، فلهسه فوه و ئه وه گیلایش و روه که رده کیش چیشینئ؟
ج) چنی ئانه ی که جه هه ورامینه حوزوو ریوه نۆرم ئامیترش نه بیهن، ئایا په رکه رده یوه و ئی هالیگایه تاوو تازه گهری بو و یام نا ئا شاعیرئ که ئی سلووکشا هۆرچینه و قۆلیشا مالاینیه که پیسه و «غه زه لئ نیتۆ کلاسیکه و فارسی» جه حه وزه و مانینه تازه گهری که را، ئایا شیعره و غه زه لئ که ویه ریوه شیواز ئامیترش جه لاو ئیمه نه بیهن، تاوا ئی ره وتئ رادیکالیزه که را؟

د) ئه گهرچی دهقی شازئ و عالی جه لاو پۆلیوه چی غه زه لئاچاوه ئامینیه و بو و به رهمه یئ تازه شا چنه به رگتۆ و یاگی دلوه شیمانی، به لام ئه گهر به چه می فه ننی و پیشه یی و ره خه ئامیتر و جوانخاسانه بدیه می په یشا، هه لای رای نه برپای فریشا

ئينا وره نه. پهي هامشاني و وهرانوهرى كه ردهى غه زله ئى چنى ياگه كاتهرى كه قلاوه و شيعرئيشا ئى فورمه بيته، نه شو فرتهر هانى دريه يمى پهي راديكال كردهى دلتهى و ئاردهينه و دهقانيوه شازتهرى. يانى شاعيره كى نه شو فرتهر واناوه و بنويسا و سلووك كه را. ئايا ئى كاره ساته پرووه مدؤ كه ياوومى ئامانجه و ته شكه و ته شكى (ساختر ساختر) جه غه زله ئى سرده ميه نه؟

جوابو ئى په رسايجه گرد ئيناي گره وه و دمارؤى و ههرمانه ئى جىددى غه زله لواچه كانه كه بزاني، ئى زانره شيعرى پرووه كوگه وه ميو و ئايا شاعيره كيما تاوا «نه زهرى و كردارى» جوابو ئا په رسا بدآوه؟

جيا جه فورمى، پيسه و راسيپه سامانه و ئه ده بى چاوه ليما چوارده سه دىن جه ئارشيو و كتيخانه كانه پاريزايانه و جه زهينه كانه نه خشو و وئش نيانه ره و جه ئاستى بووتيقابى* و تاريخى وئشانه و مه وله وى و سه يدبه كئى و ... ياواينى لووتكه، ئيسه لازم مه كه رو پهي شيعره و چاوه لى وركه ما بو. وركه كيما نه شو چيولاينى با. پى بؤنه وه «شيعره و ئارؤى و شاعيرى سرده مى» نه شو ههول بدؤ، چنى نرخاي ئى سامانى؛ به پرتاف* گيلؤ شو نه و ئيستيه و ئا ماناياره كه نه بيئى و ئيسه بارؤشانه. ئى ره وه نده شيعريه، به ئه رهمدرائى سه روو ته جروبه كايتهر و خه لاقيه توو شاعيرى تاوو ههولئى جىددى بو پهي ياواى به «ته شكه ئى* تازئى».

چى باسه نه مه به ستم گزيائى چهنى غه زله ئى يام ههر فورمه شيعرى چاوه لى نيا، چيوپوه كه لاموه ئيزامه نديهن چى كتيبه نه و داكوكيم سه ركه رده ن، جه وه هروو شيعرين ئاديج سه روو ئا كه وچا كه چى كتيبه نه باسم سه ركه ردئى. غه زله ده قيوه شيعرين و بيهيش پيسه و ده راويو تازه ئىنكار مه كريؤ به لام به جىددى ئينانا شو نه و ئا زه رباهننگاره كه تاواوشا تورم مارايشا كه رده بو و بيئى با شيوازيوه شناسنامه داره و تاييه و غه زله وه هه ورامانى. ئينه چچ را وهش كه را پهي ده واموو ئى شيوازي كه ياوومى ئا ياوگه ئارؤيانه كه هزوو گرديمانه. نه گهر چى ئى داواكاريه هه لاي زوا، به لام وستهى پرووه ئى باسه تيئوريكيا تا راديوه تاوو بو به هو و

چه که ریای حهزه تازه کا جه دریژیادی جاده و تازه گهرینه و بو سه رچه میوه
دلوه شکه ر پهی «دمارو غه زه له و هه ورامانی».

(۷)

باقیوہ غەزەلی و
نۆقلانە و شیعرە و ئارۆی

سوورە گۆل وەختی جیام مازی ئە جۆ گیانیم بەری
یە کە هەناسەن راحەتوو هەر سات و هەر ئانیم بەری
یانە بیزارم کە رینە و بی قەراری پیشەما
تاوی کۆلانە و خەمارە و ساتی پە ی بانیم بەری
مە و ملوو دیوانە حالەت زارۆ سیفەت بی سەمەر
یانە کۆلەم شیونات و کەیف و سامانیم بەری
رۆچە واننا سەعبی تا وەربانگ بە تەژنای نالەما
چارە کئی رۆ مەن بە لەنجیۆ خەیر و ئیحسانیم بەری
حەق کە ریمای پە ی خە تا کاری ئە گەر ئیمان مەتۆ
رۆچە کیم ئە لحو کمو لیللا، تەرسوو ئیمانیم بەری
داعیشا پە لکەت دیارینی زو خالین پە رچە میس
موشریکم زانی بە قەسدوو تیرە وارانیم بەری
تا قیامەت هەر چە میم مدیۆ و بە ئاواتا دلّم
بە ی کەری قۆلت نە قۆلم روو بە جیژوانیم بەری
بدیە «سەعدی» چن بە دل ماچۆ بەرەم پە ی خادیمت

ماچئ تازیۆ تۆ هەنئ جامیۆه گلیهیم دەئ په نه
 ئە شق گاگا تا حەقیقەت یۆئ مەجازئ یاونۆ
 ورکە مەن راگم کەرۆو زۆلفیتۆ تەلیهیم دەئ په نه
 بئ تۆ بەختەو من پەشایی تا پەشایی تا بە سەر
 ئەر ملی پەئ چارە نوسیم مشیۆ کلیهیم دەئ په نه
 نائیتەر کۆتا نمەو، ئئ جارە ئەر وینوونە تۆ
 بئ یەک و دوو، بئ یەک و دوو، مشیۆ قەولیهیم دەئ
 په نه
 مشیۆ قەولم دەئ په نه وهختیۆه شیعرەم مژنەوی
 زەر دەخە نیۆهت تەپایی بوزۆ گۆلۆهیم دەئ په نه

پەرویز بابایی

***

جە مەنزوو مەو وەشەسیایی، هەساریۆهت نەوی بمرە
 جە گۆشەو دڵۆه شوو شاری وەهاریۆهت نەوی بمرە
 دەست نیاوا بە ئاتەشگا و خەیاڵۆو فینکۆو شیعرئ و
 جە باخوو سەر مەسو و جوانئ چناریۆهت نەوی بمرە
 جە شارەینە کە هەر یانەئ مەلی ئاواتئ گرسەینئ
 ئە گەر پالۆو دەلاقە یۆه ئیشاریۆهت نەوی بمرە
 دەراوو سەر وەشی تەختەو دەماخوو هەر تەلانیە
 نە کالات تۆمو و ئاواتئ و هەناریۆهت نەوی بمرە
 هەواری ئاوە دانئینئ جە دامنەو دڵ تەرۆو شاخی
 ئە گەر چی هوارنە کە پەر و کەلاریۆهت نەوی بمرە
 کە دیدەت کەوت پەلەقاژئ و دلت کەوت ورکەو

خاسن
ئەگەر ئامما و چەنى يارى قەرارىيەت نەوى بمره
مەزانى ھەر دەلاقىيە پەرەن ديدەو چەمەپرايى
ئەگەر ديدەو چەمەپرايى نىگارپوت نەوى بمره

عەدنان مورادى

***

دلم خاكيو ھەردىن و خەفەت وايپو ەئ سوودا
بليسو ئايروو عەشقى تەون سايپو ەئ سوودا
جەنابوو مەيلە كەيت ئارو مەگيرو وي تەماشپوم
تەپ و تۆزوو خەفتباريم چە مانايپو ەئ سوودا
چەنى كۆلانە كچى زەوقى دلوو من راوياريپون
پەلى شاتو خەيالوو تو، پەر و پايپو ەئ سوودا
ھەوادارى چەمات ئانا گرفتاروو ھەريش كەردا
پەل و پۆ سووتەن و عومرين دلم نايپو ەئ سوودا
سەراوو زولفە كات ئانا خەلتنايش و خو زانوو
ديەى روخساروو مانگەو تو خجلنايپو ەئ سوودا
سەوا رو نەى ھەرم گيىرى ئەگەر تانالە يوانى
كە ھاواروو دماو كوچى تەقالايپو ەئ سوودا

فەريد عەباسى

***

چن هه زارځي هه رسه كاليټم دهى به پوځخانه و
 خه مې
 كهى بو تاوځي دل و هشى مجيونه په يمانه و خه مې
 دهس نه ياوا سه ركه لوه ئاواته كا چن تاسه ما
 هه ر نيه نى تا كه بزاني دهردي هه يوانه و خه مې
 ئينه شيعرځ چيگه ئامه ينى ته و افوو تو كه را
 ترزه شانا په ي ته ماشه يت سيوه روو يانه و خه مې
 وهس كه نه و په تر و كوو زاموو دهرده قوولاو
 بيكه س
 كهى مياوا دهنكي عه شقى به رزه هيلپانه و خه مې
 بي خه بهر بارا هه والوو كاره وانوو دلبري
 پراگوزر بهش به يوه لاما تاوځي ميمانه و خه مې
 با بسوچاني جه ريشه و داره پيري مهينه تي
 تاوه وارانتي ئوميدى په ر كه را هانه و خه مې
 باشه وي تاريخي دووري دهس نه شاناروومه تي
 سه ر ده بيماري ته بيم وهل جه عه سرانه و خه مې
 ئه ر نه ياوا كاره وانوو دلوه شى ئه و يانه كه ت
 مه ر به سه ر باروو خه ماته و بلمې مه يخانه و خه مې
 دل هه ناسه ش به رنمهي كهى ياوي فريامه و گولم
 ئاوه سوورځي كهى بو مه له هم ياوه په روانه و خه مې

خه ميار هه ورامې

***

سەرەم پەي كەس نامە واری ئیسه بیا راموو تۆ
عەرروز و وزنه و شیعره كام هەر زوخاوا و زاموو
تۆ
پەمز و راز و قافیەم گرد شناسه و شایدییتی
سۆز و تاموو ئامیانایه پەي رەجهزیم ناموو تۆ
نیا كەس تیر و كەمانوو چهماو تۆش نهوارده بو
دلوو من ئاسكه و كەشی بی ئیسه كهوتهن داموو
تۆ
جه مالت مانگ و رۆجیارا وختیو مزیو سهماوه
پیسە مه جنونی ویلا دل هەر گیلۆ پەي جاموو
تۆ
مه سیح ئاسا گیان به خشی ، عالەمی ئە حیا كەری
مه زانو و ئاخر به خهیرا ئینه سەرەنجاموو تۆ
نیاش بازار تر عەرافات پەي ئیقامه ی كەس مه لۆ
سه فا و مروه و كابه توللام بی بهیتول ئە حراموو تۆ
وه سین فهیسه ل دلبهری نازوو چهما تر چیش
ك
لوا تۆریا یاری دووری تر مه یاوۆ كاموو تۆ
نیا باوش تازه ئی بازاره ده ی زوو واز باره
مه سازۆ سازش به سازت دوورا چه نی فاموو تۆ
زه مانهش بهرعه كس گیللا ، وهشی لوا ناماوه
بیەن پۆئیواو تاسه و ئاواتم خیالی خاموو تۆ

فهیسه ل هیدایه تی

***

ئىننە پەيم نازارەنى بى تۆ جە وىم بىزارنا
نازەنن تۆ پەي من و من پەي خەمى نازارنا
تۆ كە خە تكىشت گەرەك بى چى دلت بەرد و
لـــــــواى
دايرەن عەشقت جە لاو من پەوكەتى پەپرگارنا
كاغەزىوت دا پەنەم واتت چەمىوت بۆ چەنەش
پەي جوابوو كاغەزىت بۆرئىو دەفتەردارنا
ئەر وەشەسىيىت نەبۆ تا سەر، سەراوت بانەبۆ
بوورە بۆ خاسا دلّم وچوونە بى دلّدارنا
پاژەرەث ياوا بە مەژگەي من نەياوانى بە تۆ
مەژگەكەت دريا بە كى؟! من چى سەرەو شەنيارنا
ئىننە دلّسەردى پەنەم دريان مەگەر ياوى پەنەم
زەمەهرىرا چىگە بى تۆ دۆزەخىو قەرزارنا
تا بە كەي ئاواتەوازوو پەحمەتوو تۆ بۆ دلّم
تا تەمەو تۆ سەرەكەشىم گىرۆوە من تەميارنا

جەمال قادرپوور

***

بە وارانوو چەما دارام نەمامەو بەختە لارا خو
بە بى پەحمى كەرا سىقتوو ھەرآلەيم چى؟ وەھارا خو
جە تىثرى ئاگرەو تانا ئەگەر چى ئايرم گىرتەن
لچم وشك و پەشىو زلّم، دلّم سەردآ ديارا خو
نەواچا چن پىيان ژيوای بە سەر سەختى ملۆ تا سەر

ژه نينا و وهش كه روو ژيوای، جه شانهم قورسه بارا خو
 به يوړه و لايه لای ماچوو دهمت قومپهش چه نی بو
 گ_____هش
 جه ميکرو فون که ری توتقی؛ که نه قلت کون؟ جه کارا
 خ_____و
 ژه نی باخوو فلاو نه شقی مدو ئاوی لچی ته ژنه
 جوابوو باخه و انیما نه لاونایوهن، به خارا خو
 خیالم که رد نه پی شیعی سیاو وایی به رو دهردی
 نه زاناییم کسی تالی په دیف واوهی تفارا خو

نامینی په حیمی (ژوان)

***

چی مهرامی بیجگه م ئا قابی چکو چیش مه ن
 جی_____ا؟
 واتما ئاشق دلیمئی، چی نه نمئی دلنیا؟
 هر نه نمئی فیرو نه شقی نا مه بیمی پی زوویی
 کی دلش دا ئیتیزاری؟ روحوو کی بی تووتیا؟
 مهر جیایما به فیترو ئاشقی که ی دا قه لهم؟
 کام چه م شوونو شه وهو دووریره لیل بی، کز دیا؟
 به خته ما به سیا هه ساری مچکله پره و دیر وهخت
 شوونو رو جیاریره ئاما، هر نه دیش که س که ی
 زی_____ا

مه گهر واران بدۆ ته سكين به زامو و ئى كه ش و
 ك _____
 به تك تك تيشكى وارانى سرۆم و مه لهه ميني
 جه پاييز سه رنويسى كه رگلا واتش په نيمه
 جه جه معوو پيار و پيرارى هه زاريمه كه ميني
 بهر ئامان گول زه نه ق زووتهر جه گورالو كه ش و
 ك _____
 چه غه مگين سه ركزا، چيرش هه زاران پوسه ميني

به ئه سه نياره شيتا چيش وه شى و ئى تووله رايه؟
 دلى چالوو په زارانه به چه م ساحيب نه ميني
 شه قايق ئه ر كله و هه رسش يه ن جه م تافى شانۆ
 چه مي و كولمش كه را سابت زه مين و زه مزه ميني
 خودا كه ي سوود هه رالا يو مده ي سه دما به ريوه
 قيامه ت ئه جروو يه ك پووشى هه زاران سه نه ميني
 به دل زانوو په رۆ كه رده و ئيراد و نه قسوو ئيمه ن
 كه عيلم و حيكمه ت رازى به سوود و سه له ميني
 هه ناسيوه مه سيحايى خه لاتم بو ئه گه ر من
 سه رايه موو به موو ئه عزا دمايو مريه ميني
 مه زانوو چى كه را باور ئه پى هي جري خه لاييق
 به غه يروو «ناديار» ي گرد به دل خاتر جه ميني

عه باس غه ريبى

***

شانەش كەروو خەيال ت زولفئى وە شىت مەيارە
 يو يو گنارە دامان سەر تا بە پام ھەسارە
 مانگەو ھەوارە بەرزەى تۆنى شەو ھەو و ھەرى
 تە كنىرە باخەلەم ئە شق تە نيا بە يەك ئيشارە
 ھەرچى ھەسارە وىنو و يادوو چە مات بەرۆمەو
 دل بىقەرار جە ھىجىرى ھەرسى مەيا چكارە
 تاليع نەبى چەنى تۆ با ھەر ھەسارە وىنو
 فاليج نەزۆك بەر ئاما تالان بى ئىستخارە
 تۆ مانگەنى جە دىدەم ژىوى دەسم مەياوۆت
 دوورىت نە كەردە بو مەيل ، ياگىت نە دەى
 ئىجـ _____ ارە
 مەيلت نە مەن چە نىما وانۆ پرە قىب چەنى تۆ
 دەنگىو چە نىت نە وانۆ بە شكەم بداش قە نارە
 ماچا شەراب جە ئە شقى كۆنە يو ھەس كەرۆنە
 مەستەر جە تۆ؟! بە مەيلت زاموو دلئى و نارە!
 ياوايم پەنەت مە حالاً مەر و ھەرمە كانە ئازىز
 تەنگا ھەناسە ھاكا مە ىتم بە را و زارە
 تەرموو مەنەى چەنى تۆ با ھەر بلۆنە تۆى خاك
 تۆتۆى دەروون بە بى تۆ مشىو بلۆ فە نارە

ماريا ھەزىزى (ھانە)

***

تہ شک شناسی

(۱)

تەشكە و

موهەندىسى شىئىرى

ئى باسە بنەرتىن، گرد شىئىرىيە گىرۋوھ و گردو و قەوارەو شىئىرى گىرۋورە و ئىنا راسا و نرخناى شىئىرى و ناشىئىرىنە. وەلتەر چى بارەوھ بە تەسەل جە شىئىرى باسما كەردەن و ئىشارەما كەردەن بە كارىگەرى رىتمى جە ھەر دوى دەراوى ماناوازى و روخسارشناسىيەنە. جە دەقى رىتم ئاخىرنە دلپنە و دىمەن جىا مە كرىاوە و تىكەللى يۆترىنىنى و باس جە پىۋەندىيۋە ئەندامىتەرى بە نامى «تەشك» ئى كەرا. تەشكە ھىندىسە و شىئىرىن. وەردەنگى چالاک جە روھو تەشكپوھ كە ھەمان ھەستى شىئىرى و دەسەلاتى شاعىرانەن، پەى بە تەرزەو دىنانوینى و شىۋازەو شاعىرى بەرۋ.

ساختار و شىئىرىيەچ يۋەنى و ورازىيانى يۆترىنىەرە جىا مە كرىاوە و جە دوى رەوشى جىاوازى ئەوساىى و ئىسەيىنە، دىاردپوھ ئەوھنەپرىيانى. راسا كە شىئىرى چاوەلىپ و ئارۋىيانى دوى دەراوى جىاوازىنى و بە دوى رووھ كەردى تارىف كرىاوە. بەلام جە وىنگاى فەرھەنگىوھ بە ھىچ شىۋەيى نەتاومى ئا سامانە چاوەلىپ جە ئەدەبوو ئىسەيىنە قت كەرمى. قاب و قابلوخ، كىش و قافىەبەندى، سىناعاتى دىارىكرىا و واچى ھامشانى و رازىايوھ و... جە شىئىرەو سەدان شاعىرانە پىۋىا و بىنى بە شىۋە جە قەوارەو شىئىرەو ئىمە. بەلام پىسەو واقىئىۋە ئى ساختارە شىئىرى؛ جە مەوداى سەرەمىرى* وئىشەنە، زەينىۋە عادەتى و لاسايوھ كەر و ساكارواتەى و ساكاروورىش پەى شاعىرا وەش كەردەن و بى نرخ شناسىش و بى ئەوھوانايش درىژەدايش درۆس نىا. سەرەرەراو ئىنەيە، پىسەو باخچىۋە رەنگالەن و پىسەو ئىزايىۋى ئەدەبى بوھى وەشەش دلپ دەمارە فەرھەنگىە كامانە پەخشانەنە.

گیره به پاو نیازی سهردهمی و تامای بوهی وهشتهری، نه تاووؤ به پهرسه سهردهمی و په نه وازیه ههستی، نهستیه کا وهرده نه گه گاو ئیسهی جواب بدووه و باروشا ههله کی. وهلتهر جه باره و بنه ما کاو تازه گه گری باسما که ردهن، نیازش به دووباره که ردهیوه نیا. مودیرن بیهی و پرووه که ردی ههستی شناسانه و شیعره و ئاروی، موازوؤ که تاریفیوما بو هی ساختاریش. ساده ته رین تاریفش ئانه نه که ساختاره و شیعره و ئاروی قوتارنه جه ههر جوره گریه سیوه* و چوارچوئیو وهش کریا. ماچوو وهش کریا مه خسه دیم بیهن. جه وهرانوه روو ساختاری وهش کریانه، ته جروبه کریاما ههن. که ئی دوئی پیوه جیانی. ساختاری ته جروبه کریا یانی ئه گهر چوارچوئی ههن، جه ئه داییه و دهسه لاتی زوانی، هونه ری و که شفی مانایی شاعیرین. جه ساختاری وهش کریانه، نیشانه کی یاگی ویشا نه نریتیره. یانی بی نیرامیو و نه بییهی سیسته میوه هونه ری چا ساختارنه، ههست په نه کریو. ئه گهرچی ئینه یچ ههر باسش گنو سهر. به قه ولوو نیمای بی نه زمی و یچش نیشانیوهن جه نیرامی تابه پهی شیعی. چه په وانه یچش بیهی فوؤرم، قافیه و وهزنه، فاکتورئ نه نی پهی دماکه و ته یی شیعی. ههر ده قیوه بی وهزن و قابلوخیچ مه تاوو، نیشانه یی بو جه شیعی و له که وتی و ئارویانی.

ساختاره ی تازی و ئازاده و وهلکه وتی ته نیا به مارای نۆرمی چاوه لی و بهرؤ که رده نیشا یاوو به شیوازه ی تابه تی ویش. یانی کومه لیوه تابه تی که باس جه دهقی کارای و شاعیری ئاسته رزی که را. ئینه یچ مه رزیوه دیاری کریاش په ی نیا. شاعیری به دهسه لات جه گرد ره گه زیوه و له حنیوه بیسه و زوانی وتاری (خه لکی)، په خشان، ئه فسانه و ئوستوره، داستان، تهنز و ئایرونی، هه زانه شیعی و... به هره هورگیرو بو جوئی فهزای هونه ری و باری جوانخاسانه که تابه ن به وینگا و ویش، ره خسنو په ی شیعی.

دهسه لاتی شاعیرانه و زال بیهی ملوو زوانیه ره سازکه روو ساختاریه نی. کووپله به ندی، چه نی ئارده ی لنگه کا و نیشانه نیاره یچ (سجاوندی) په نه وازی و

بەشیوەنی جە ساختارەى تازى و کاریگەریشا سەرۆو مانازایی و فاریوەو پەيامە کا بە وەردەنگی حاشا هۆرنەگیرا. ئى هەمیرە ئاوی فری بەرۆ و ویش و تارپۆه تایبەتش گەرەکا. پەنەوازی سەرەکی پەى بەلەخانەو شیعی، ساختارەى هێقمەنە که باس جە ئوسایپو سەرەسى بە نامی شاعیری کەرۆ. رازنایوہ و دیکوراسیۆن ئەولەویەتی دووہەما. جۆریوہ کہ تەنیا سەرنجەو وینەری پەى زەریفیش نەکیشیۆ، بەلکەم هانی دریۆ بلۆنە چوہر و جە هۆدە جۆراو جۆر و دالانە پیچاو پیچە کایچش دیدەن کەرۆ و چپۆی نەدیشا چنە ویزۆوہ و چەشکە بەرۆ و رازی بلۆنە بەر .

بی افکندم از نظم کاخی بلند
 کہ از باد و بارانش نیابد گزند^۱

چی بەلەخانەى چپۆپۆه کہ جە هەوہل چرکە گنۆ وەرە چەموو وەردەنگی، ئەشۆ دیمەن (فۆرم) بۆ کہ فۆرمیچ بۆ وینایپۆ پەى جیاوازیش چنی بەلەخانە کاتەری و چی کەین و بەینەنە پەرسپۆهش پەى خیزیۆ: ئایا ئەنداز یاریپۆه سادەش هەن یا کلاسیک یا مودیپن یا ئەوسایی و ئازاد و...؟ چیتە گنۆ بەر کہ تەشکە و دیمەن (ساختار و فۆرم) چنی ئانەى کہ تیکەلینى، جیاوازیپچشا هەنى. دیمەن ویناو هەوہل چرکەو دیاو وەردەنگین. تەشکە پیوہندیش بە گەشتە کاو وەردەنگیوہ هەن کہ چنی گیلۆ دلێ بیناکیرە، تەرزەو گیلایش، وەردەوینیش و پەيجۆریەیش و... ئا هەرمانینى کہ وەردەنگی چالاک کەرۆشا دەسبار* پەى ویستەىەو چپۆی تازى و سەرنجەری دلێ بەلەخانەکەى و کو ئینیشا بۆ بە تەشکە.

تەشکە ناوۆ جۆراو جۆرە بۆ:

۱- فردوسی ابوالقاسم، شاهنامه، ژول مول، ج ل

چنى ئەوسايى، ئارۋىيى، ساكار بىيەى و سەر كەوتە بىيەيش، جيا جە فۆرمى جە پانايى دلئەتەو شىعەرە كىتە، ساختارە تاوۆ رېئوئايەتى، تەمسىلى، ئىستىعارى و نەمادىن، سەرنەمونى* (ئولگۈۋىيى) و..^۱ بۆكە ھەركام تايىتە تەندىيى و ئىشا ھەنشا و نەمۇنە شا دلئى شاعىرا و ئەوسا و ئىسە و شاعىرە نوخبە كانە پىئوئا. بە نەمۇنە شانامە و فېردەۋسى دىمەنش مەسنەۋى پالەۋانين و تەشكەش رېئوئايەتەنە. مەسنەۋى مەۋلەۋى دىمەنش مەسنەۋى عىرفانين و تەشكەش تىكەلپون جە رېئوئايەتى، تەمسىلى و ھىمايى. فېركانسەۋلە ھەنە و ساختارە و چاۋەلى شىعەرە ھەۋرامى غىتايىن، غىتايى بە تارىفە جۆرا و جۆرە كاشەۋە و چامە كى ھەرى تاۋا ھۆرگىرو و پرى خسلەتتى نىسبەتتى زوانىچ با. بەلام بە پرى نورمى سەرە كىيى كە جە ۋىەرى تارىخى و ئىشەنە دوۋبارە كرىيئوئە. ئەلبەت مەبەست جە غەزەلى دلئەن نەك قاپ و قالم و فۆرم. قاپ و قالم جە شىعەرە ھەۋرامىنە، پىسە و نورمىۋە زالى ھەرى مەسنەۋىە بىيئە.

جە غىتايىە درىژە كاۋ ھەۋرامىنە پىسە و مەسنەۋى پالەۋانى و بەزىمى، بۇنەيى و... تەشكە ھەيكەلئەرەنە. ملۇنە دلئى رېئوئايەتى و تەمسىلى و نەمادىن و ياگىچەنە كە ھۆرگىلئابۆۋە، ساختارى سەرنەمونى* گىرۆۋى و دمايى فەزايىۋە رېئوئايەتى پەيدا كەرۆ. پىسە و بەرھەمە كا خاناي قوبادى كە جە نىزامى گەنجەيى سەرنەمونىش گىرتەن و دمايى بە دەسەلاتى شاعىرانە و ئىش لايەنە رېئوئايەتى و تەمسىلىە كىش بە ھەۋرامى بەر جەستە كەردىنى. با چەمى و زمى سەرو و چنە نەمۇنا پىسە و ساختارى. ئى دەقى كە ئىشارەش پەنە كرىۋ ئانەنە كە ۋەلتەر سەرو و پرىۋە شا باسىم كەردىنى و تاۋا ئايرىۋە با پەى تارىفە و ساختارى.

نەمۇنەۋە جە شاملوۋى پەى ساختارى تازى و جەمە كەرى:

۱- نىكىخت محمود، مشكل شعر شاملو، ل ۱۵۴

طرح...

شب/با گلوی خونین/خوانده است/دیرگاه/دریا نشسته سرد/
یک شاخه/در سیاهی جنگل/به سوی نور/فریاد می کشد.^۱ (شاملوو)

ساختاریوه ولکهوتی، هیمایی و تهمسلیه نه که جه واجی، باقه واجی و وینی تازی و هونریی (شب و گلوی خونین، سرد نشستن دریا، فریاد کشیدن شاخه، سیاهی جنگل، نوور و فریاد کشیدن) تاپۆ کریاینی، که هر کام باس جه ماناییه مه جازی جه بهروو ویشاوه که را. ئه رچی گیرته ی وینه کا، گرده کی و زهینیتی به لام دهرکشا وهره چه می و بهش کریاینی و ئینی خزمه توو ساختاریه. په یام ولکهوته و په نه واز. زوان کۆل کریاوه به لام هه راو، خه یال چنډ وینینه یی که ئینای خزمه توو وینه یی هه یکه لیتهر و سه رتاره واریه نه.

چینگه نه ئیشاره که روو به چنډ نموونیه جه چنډ شاعیری ئازادی و فورمی ئه وسایی غه زه لی.

به ئارده ی ئی نموونا گه ره کم بیهن واجوو ئی جو ره ساختاری هه ریو ماهیه توو ویشا هه نشا و په سه ندوو زهینه و وهرده نگوو وپچشانی و بیگومان مه نه یچشاوه حاشا هۆرنه گیرا.

فورم، کیش، قافیه و برپوه ره گه زیتهری جه زه ریف شناسی و سیناعه ته نه و... ویناییه ونی جه ساختاری ئه وسایی به لام به پاو نیازی زه مانای کریو ئی دیمه نی حه وزه ی زوانی و ویریشا جیاواز بۆ:

۱- هه مان سه رچه مه ی ولین

ئەلف)

ورکەمەن ئاوی نەیاوۆ بېخوو دارا ورکەمەن
یۆ بواچۆشا تۆو ەرداسی مەوارا، ورکەمەن
ئەدە بۆقېم پۆو نریانی دلیۆ مەردمەنە
پېسە مېردەزمە مەوینوو پراویارا، ورکەمەن
ئەدە وەختیۆ تەنگ داری مەلانی پە ی کەشی
خۆفی مەوزانی دلیۆ ەرجی گوارا، ورکەمەن
چی رەشایی مەشیۆ وەرپەنگوو چەمانم پەر
ک_____ەرۆ؟

ورکەمەن ەەرگیز چەم نەگتۆ ەسارا، ورکەمەن
چن سەرەم مېشۆ جە گرم و قالوو شاری، تاتە رۆ
پانمونیم کەردی ویم یاونوو ەسارا، ورکەمەن
حەز کەروو ئی شیعری بۆ ئەشکۆفە قەو دارانەرە
یا نە، بۆ گەنمە و بیاوۆ لاو ەژارا، ورکەمەن
کۆپەلی مەنیانی تارم، پرا میاوۆ بن بەسی
سیۆەرۆو ئا کۆپەلا، سەرەمەو دیارا، ورکەمەن
(پەرویز)

بابایی)

شاعیر پەرویز بابایی یۆ چا غەزەل نۆیسە ئیسەبیانە کە ەەولش دان جە لاسایی
کەردە مەزمونە باوہ کا و یەردە ی پارێزیۆ و جە بری یاگیچەنە مەفھووم خولقنۆ،
چی دەقنە شاعیر بە پڕۆسە و رکەبیە کاش کە بە وینی و وردە مەزمونیش ئاردینەنە
کە بیئە ساحیبوو ساختاری جیاواز جە رەوتەو مەزمونەو غەزەلی ەەورامینە و

دنیانا ئەگەر شاعیر تاوۆ ئاستەو ئاردهینهو ئی جۆره شیعراشه، جه چندیی و چه نی
بیه (کم و کیف) بهرز که رووه، هه ر پاسه که ویش مژدهش دان، شیعرهش بو
شکوفهیی په ی دارا و گولۆی که را، یام بو به گولۆ گهنمی په ی قوتوو هه ژاری
فکری و روشنویری ئی جۆره شیعا.

(ب)

من جه تاسه و تو زیانایی به ره
که م نه بو سایه ت جه یانه ت بزیه ره
گیانیۆم که رده ن به شاباشوو چه مات
نیم ته ماشاییم که ره و گیانی به ره
لرپی شاتو و جه زر و مه دشاری دلّم
تا تو عه ی نوو مانگی مزیه ی ئاسه ره
با به باخی په ر گوراله و که یله ئاو
پروو مه توو تو و هه رسه کیم چی ده فته ره
به ر نه می ده نگش به سازی، مه ر به خه م
تا تو نه ی لاو په نجه ره ی ئی هه نجه ره
مه ردی ئاواتی و یی خاک و گنه ی
پاته نه و دابۆ جه لاشا بویه ره
چی ملی په ی سه رچه مه ی ئاوی به ری؟!
من جووه هه رسام سه راواری و ده ره
خه م دینی بالات که هۆرگیری ده بی
زه رده به ی بی یا یه خیته و که وته ره!?

نانه شانیو ماچی داخی پیشکەشت
 یهک سه فەرتهر ئا به یی چا بز نه ره
 یهک که ڕهت دهش باروو مه ردی
 بچره مه و
 په ی خودای که م واچه دا وی گوم که ره
 من گه دا و تو ده وله مه ننی قنج و قوز
 جا بو «سه عدی» بی خه ماشه و بهر به ره

(سه عدی غه ربیی)

ته رزه و وینگاو منوه سه عدی غه ربیی، غه زه لئاچیوه کارامهن و غه زه له کیش
 زوان، ئاهه نگ، وینه و شیوه به یانیشا یاگی سه رنجینی. ئی غه زه لی مؤتفش
 عاشقانهن و ورده کارییه زوانیش چهنی که جه ساختاره و چاوه لیش جیا که ره ووه
 و مووزیکش ئاهه نگدار و له نجه به خشا: سه روو فاعلاتن، فاعلاتن، فاعلن (ره مه لی
 ششی قرتیای) کیشانه کریاینه. پیچه وانه و زه ربا هه نگه و ئی غه زه لی که مؤتفی شاد
 و عاشقانهن، فره یی جه مه سنه ویه عیرفانیه کا پیسه و مه سنه وی مه ولانای و شین
 گیلنایه کی خاقانی، سه روو ئی کیشی، کیشانه کریاینی و یو جه وه زنه تاقی
 کریایه کاو غه زه لئین و قافیه یچش دیارا و هه ر پاسه جوانخاسیه کیته ریچش.

(ج)

دا خه می که ی لابه ری ها چن نویسیه ی پاته نه
 مه ر و جاری ئی خه ما سه د سالی نیشوو لاتنه
 چن کناچی پو جیاری چه م به ئاواته و دیه ی
 هه و ره زولی چیشکه را ماچی شه ویوه ی ماته نه

من جه توختانه و هشه سیایوه زانانم مه یه و
هانه هه لسی سجده گانه چن ته قه یینی ساته نه

با خودا و ئاواته کا هه لسی مجوره نیمه شه و
بی تو کئی هه ن دلوه شی دؤ، مه رده یا ئاواته نه
به ر نمه ی ناله م، ته نافه و داروو ژیاوی گلوه مه و
من سه رهم په ی چیشی دیدم با بدریو راته نه
ها خه ریکا حورمه توو عه شقی لو اتا تو به یه و
مه رده یا، به خته ی کرو له هه ر مه مدرؤ هاته نه
دل جه هه ر لاهه به کیشوو پرؤزگاری چیش
کهروو
من که زانوو به خته لاری تا ئه به د هه ر ماته نه

(خه میار هه ورامی)

خه میار هه ورامی، به ییه ی ده سه لاتی زه یینی، زوانی و وه زنی یو جه
غه زه لواچه کاو ئی دهس په نه که ردهینه. ئی غه زه لئی جیاکاری و نسیه تی زوانی و
ته رزه و دیا ی ویش هه نش. ورده کاری شاعیرانه، مه زمونکاری و قافیه ش جیاوازا
و ئاهه نگش سه وروه همان (فاعلاتن / پرهمه ل) به لام هه شتی قرتیا کیشانه کریاینه.

***

ئا تا که (دهقه) شیعری که جه لیل عه باسی ساله و شه سی کوچی رو جیاری (سزاو
ئه نه یاوا ی) واتینه و جه کئیوو ته رحی (ل ۱۸۵) با سم سه ر که ردینه، چنی

برگه‌مارا که‌ی و هه‌نگامه‌کاتهری که هۆرگیریایی و بیینی ته‌وه‌نه‌و بنه‌ره‌ته‌و ژووژنایوه‌و شیعره‌و هه‌ورامی، تاوانشا نه‌قشی تاریخی^۱ ویشا په‌ی تازه‌گهری، جه تاریخو و سه‌ره‌وردای ئی ویره‌ینه‌تۆمار که‌را. قه‌قه‌س سه‌ره‌راو شیعرئ ده‌سیوه‌و و‌الاش هه‌ن جه نویسته‌ی و شیکاری ئه‌ده‌بی و پۆشنویری‌ه‌نه و تا ئیسه‌چه‌ندی‌ن کتیب‌یش جه ده‌راوه‌ جو‌راو‌جو‌ره‌کا‌و زوان، ئه‌ده‌ب، تاریخی که‌ونارا و ئه‌ویستا‌شناسی و... چاپ و وه‌لا کریاینیوه. چا نمونه‌شیعرا که تازه‌په‌یش کیاسته‌نا ئی فاکتورئ پیویا: زه‌رافه‌ت و ساختاری ئه‌ده‌ب‌یشا و یمانه‌ن، زوانشا په‌سا و پارا، وینه‌کی هه‌ستکریای و په‌یامه‌کی وه‌رده‌نگ په‌سه‌ندی‌ئ.

۱ - شفيعی کدکنی، با چراغ و آینه، صص ۶۰۷-۶۱۸.

داوا که‌روو په‌یجو‌رکارا ئی په‌وته‌نازئ، ئی وتاریه‌حه‌ته‌من بو‌اناوه. وانایوه‌و ئی وتاریه‌سه‌له‌متۆ که باقه به‌سته‌که‌و من جه کتیبوو (طرح‌کئ ل ۱۷۳) سه‌روو تاریخچه‌و ئی شیعره‌نارۆیانی، چنه‌ناپۆکریا، واقیعی، زانستی، شیوازشناسانه و بنچینه‌دارا. واته به‌نرخه‌که‌و «د. که‌دکه‌نی» ئا‌تا‌که به‌یتی و ئا‌پارچه شیعرئ نه‌قشی تاریخی ویشا نیانه‌ره و ئیتر په‌یشا نیا شاعیره‌کئ گیلاره‌دما و بنیشاره و چیمنه‌ده‌قی: «ئیرو دلی، سزاو ئه‌نه‌یاوای، شیعرئ عالی و زه‌ره‌و ئاسۆی» بنیاره. ئاسایا که‌تاوا‌خاسته‌ریچ بنیاره، به‌لام قوتاریایی جه بۆ و به‌رامه‌و چیه‌له‌تری و نه‌قشه‌تاریخیه‌که‌ش.

چی وتاره‌نه‌د. که‌دکه‌نی سه‌روو ئا‌ئامانجه‌دوان: «که‌ته‌نانه‌ت تا‌که به‌یتیه‌پیسه‌و:

آهوی کوهی در دشت چگونه دودا

او ندارد یار، بی یار چگونه بودا

سه‌ره‌تاو سه‌ده‌کا‌و کوچی مانگی جه لا‌و شاعیریوه به‌نامئ (ابو‌حفص‌سغدی) نریانه‌ره و دمه‌اته‌ر ده‌ماو‌ده‌م و چاینه‌وه و نویسیانه‌وه، تاوانش جه ئاخیزوو شیعره‌و فارسینه، نه‌قشیوه تاریخی سه‌له‌متۆ و بۆ به‌بناغه‌کا‌و ئی هه‌ماره‌ته‌شیعرئ. ئیدامه‌و ئی وتاریه‌نه، ئی شیکاره‌ئه‌ده‌بیه‌مویسو: که‌سائیوه که‌ما‌جا‌متاومئ شه‌وینه‌سه‌دان هه‌زار‌خاسته‌ر چی به‌یتی بنیه‌میتره، ئینه‌ته‌نیا واتیه‌و پروتا. بنیه‌میتره ئینئ راس بو‌ا‌چا و تاوا ئی هه‌رمانی که‌را به‌لام چینه‌یه‌خافلیتی که‌ئێ سه‌ده‌هه‌زار به‌یته، ئایا‌تاوا‌یاگئ «آهوی کوهی...» و یام شیعره‌کئ «زمسانووه‌خه‌وانئ» گیزاوه؟ بئ‌گو‌مان ئی هه‌رمانی سه‌ره‌نگیزتینه، چوون له‌حازی «نه‌قشی تاریخی»: لا‌تکرار فی‌التجلی... و به‌هره‌مندی نه‌قشی تاریخی چی پۆخانه‌نه‌فره‌ته‌ر جارئ نمه‌تاوی مه‌لئ که‌ری.»

شفيعی کدکنی، با چراغ و آینه، صص ۶۰۷-۶۰۸

ههتا/ دما په له وارانچ / پرڅو و من / هه ليزمه كه رو /
بنپاسارو و دلي ته ژنيم / چك چك / ويراوو تو / مژو .

.....

بدي هه ناره كې / چيني دهمش چه قناره ... و /
وناوي مزو دهمش / جه هسه ره توو
شه مامه كا باخه له و تو /
كه كوميه يو / په ي گزي داي .

.....

وه هار ژه كوو زينده گيم / زوو وشكش كه رد
توراخ توراخ /
دوو ته مهنيم / وشكم كه رو / سوهيلي داش
ميوه دهيمه و پايزوو عه مريم
سانالي سهرده و زمسانوو /
زينده گانيم / بچي كه شكه لان .

.....

وه شله ي / به وهرزه ديژه كه
جياي جووله كا ماميم /
كا كيلې منش وارديني / با... ايتر هه رگيز ددانوو
ئه قليم نه زيي .
(ج. قه قنه س)

***

یو چا خانمه شاعیرا که ساباتو ئه ده بیات و شیعرینه حوزوورش بیهن، خانم کولسووم عوسمانپورهنه. په هی دهس په نه که رده ی شیعره و ئارو هه ورامیچ، هه ننگامه ش هورگیرتینه. پیسه یه که م ئه زمونی، شیعیرو هه به نامی «شیعیری عالی» ساله و ۱۳۶۰ ک. پ واتینه که بیهن به شیوه جه و به روو شیعره و ئاروی و تاوانش جه مه و داو ویشه نه میکانیزمی بیه بو په ی جمه و سه رگیرته و ئا په وته شیعیری. ئی شاعیری زوانش هونه ری و په یامش روشن، سه میمی و جه هه مان حالته قوول و فره ده لالین که و رده نگی وزو چیروو کاریگه ریه کاو ویش و بو به شیوه جه چه شکه ی ئه ده بیش.

جواب...

ماچام په نه: / چی هه ر وهختی شیعیری ماچی
 سه ر کلاوه و هه وراماتیوه ته / مه یوه ؟؟؟!!!
 ئینه بیهن هه ر تابه ن / ئاها مووسا هه ر توورنه / وه حیی ئاری.

.....

چراویوه روشن نه / شیعیری چنو
 ژهنیوه که / هیشتا تاریکی بژمارو

.....

ویم ئالوچنان بی شه ویره
 پیسه میخه ک به ننه و ژهنی هه ورامی
 به شکه م ئی شیعیری تاوو
 بووه شه م که رو

.....

چینوی واچه، ویت درکنه / جه پیچوو ئی میسره عی
 تورمزی که ره / تا پیسه گوراله نه و روزی / ده سوو زارو لا

رہموو تاقہراخوو جادہی
(کولسووم عوسمانپوور)

***

رہئووف مہحموودپوور یۆتہر جہ دەسپہنہکہراو شیعرہو ئارۆ هہورامین . بہ چاپ و وہلاکەردهی «زہنہو ئاسۆی، هۆرپرای گہچ و تہختہی و کوشیعیی هہسارہی و ہرم زریا»ی چی رہوتینہ چالاک ئامانہنہ مہیدان و حوزووریوہ و ہرہچہمتہرش بیہن جہ ئەنہفاریای فۆرم و دلینہو ئی جۆرہ شیعرینہ و ساختارہو فریوہ جہ دەقہکاش سہرکەوتینیی و زوانشایاوان ہہراشی و بہرجہستہیی شیوازہی تاکی ویشا . نموونہش ئی شیعیینہ کہ ساختاریو سہرکەوتیش ہہنہ :

قوبگہو دلّی^۱

جہ ویمہنہ / غوربہتیوہ پہلی شاتۆ
شار حەنناشنہ ویپرس وەللا / پۆرہقەنوو بلواریہوہ
غەریبانہ / تۆوہ گێرۆ / ئەوجاخ ہەلای .
با چێچ نہبی و شیعرہ پۆتۆ تاسی چنۆ
با چێچ نہبی و وەرہوہ پۆمۆ و ہرم جارنۆ
با چێچ نہبی و وەللات ویشرہ ویس سەبوورتۆ
یاگہ پا خو قوبگہو دلّی گێرۆ سەمەر
سینہمایچ ہەر / فیلموو جارئی پەشوکیایی پۆ سانساشۆ
پۆ ویمہوہ / وەرہووی قورسہ وەرزا پوونۆ

۱- تلگرام جہ تاقمہو دزیلہ یانہی گیریینہرہ وار

دل / كنداوهو سه رئاو كهوتهى وزؤ جزوور
 غوربهت چه نهش خه يالپوه
 نارپك چهنى ره وتوو ئاوى
 ههر هورلواى و ديوانه لوژ
 ههر هورئامى و مه ستانه گير
 ههر شكوفه و شهلئانه قر / جه ويمنه
 غوربه تيوهم ده سنیشانا
 رپكوو سرى خاله و شيعرا
 غوربه تيوه / پؤ فواره و قولواردهينه
 قازان قازان / يهخ و قرچه و سه مبرى شيت وهنهم وارنو
 تويچ نه زانى و / ويٽ دهى شيتى
 تاسى هه لاي حهوت ئه قليمهش سه رگهردانين شوئنه و ويشره!! (ره ئوف. م)

***

ويژه گا ئاما
 به تاشه تيژه كاو سه روو كهلى
 وهره
 وهره وهرش تاشا
 و
 نؤقمش كهرد.
 مانگيه كهوته دلى له موه و شهوى! (مه هدى ئه برى)

ساختارپوه كولى ره مزاويش ههن. كوله شيعرى (هايكو)، به پاو فه زايشا،
 ده سه لائى هونه رى و زوانى هيقمشا گه ره كا كه تاوا چركه ساته كا حه پناوه و جه

تەشكە و دلئەنە مانازابى و گەمەى زوانى كەرا. وەردەنگ تاوۆ جە ساكارى و
قوول بىيەيوە (ايجاز سرابى) و باسى ھىرمئوتىكى و فرە رەنگىشا چەشكە بەرۆ.
قەيدى زەمان (ويړەگا)، كاراكتيروو سەرەتاو پرۆسەى و زەريف لوای چوەروو
جوولە و شىعرە كين. مانگ كەوتەى دلئ لەمە و شەويچ؛ لوای بەروو
شىعرە كين (ئانتى تيز) و جە ھەمان حالنە دەلالەت و ئاكامە كيش بىەن سين تيزى
پەى ... چيگەنە كارەساتوو زوانى ئى دەقىە سەروو پيوەنديى ديالىكتىكى دژنماينە
رووھش داينە پەوكەى جوولە و ساختارى تايەتى وئش ھەنش و دوئ ديمەنى
ھونەرى جە شىعرە كينە پيويا و جيا جە ئەنجاموو دماينە و مانابى شىعرە كى،
ساختارە و ئى شىعرى بە دوئ بەشپوہ ئينا خزمەتوو دەلالەتوو ساختارىنە.

***

ئاخيزوو شيعرهو ئارۆ ههورامى پيسه و ماراي تورمه و ده برگه ي لاي كا
 عوسمان محمه د ههوراميوه جه ههورامانوو ئه وديمى جه ئه داي بيه و نه قشى
 تاريخى ويش نياره. به لام چى ديم به شيوئوه ئارۆيانه كه و ته گاگولكى و
 قنگه نشينه بيته و خهريكه ته مام ياوؤ په نه. ئى پرؤسه پيسه و كاريگه ريئوه
 وهرانوه، سه رش گيرتن و تا ياوان ئى داراته. ماراي برگه ي كاريگه ريش نيا
 سهروو ئى ديمى و رسكيا و ئيسه كه كارا بيته، چه وديم تا راده يئو كه وتينه چيروو
 هيتموونى ئى شه پؤلى.

نموونه شا شعيرى وه لكه وتى ئه و ديمى پيسه و ناميق ههورامى، سو هه ييب
 فاروق و چند كه سيوه ته ر پيسه و ئه مين حاجى زه لمى و... كه چى پاسانه
 خه ريكوو چالا كيه نى. جه به شوو شيكاري ده قه كانه ناميق ههوراميم به ته سه ل
 باس كه رده ن. چند ده قيوه شعيرى شاعير سو هه ييبم جه هاليگاي مه جازى ديئى.
 جه وينگاو منو ئه ده قى هورگيروو جه وههروو شعيرى. هه ولس دان وير و زوان
 و به يانش به رؤ كه روه و ئى نيشانچه دلى ته شكه و ده قه كيه شه نه پئويائى،
 پيسه و ئا شعيرى واريه و هه مته ر شيعره كى ئه مين حاجى زه لمى. خالئوه كه ياگى
 واته يه نه ئينه نه كه په ي به رده وامى و ياواي په نه و ئى ره وتى جه ههورامانوو
 ئه وديمى، ئه شو هه ول دريو شعيره كى ويشا نيشانه بئا. ئه گه ر چى برواي ته مام
 به پئوه ندى هونه رى و روشنويرى وهرانوه رى هه ن، كه دياردئوه سه رده مى و
 وه ربه نگ نه كريان. به لام لؤژريك و په نه زاناي ويش هه ن و ئه شو وه ره چه م
 گيريؤ و پئوه ندى سرؤشتى ئه ده بى و هونه رى و كاريگه ريه كاش چنى هيتموونى
 زالى سه پياره ي كريؤ جيا كريؤوه كه ئى دوئ پئوه جياوا زيشا هه ن. بيه ي ئى
 شاعيرا كه چيگه نه ده قم ئارديئى، پالپه شتى هيقم و ده لاقه يى روو به ئاسونى په ي
 شاعيره گه نجه كاو ئه وديمى و ديوناي و هازناي ئى ره وته شيعريه.

...

سیاچه مانئی نه وچایانا

بهس ته نیا تۆ تاوی

واچیم.

لکئی کۆره / وهزی کۆره نا

به ددائی / به ناخوون

به قه ننشکین مارم / که ره مۆ.

ئیلهاموو شیعری سرگیتنا

به سه م فه قیانه و قافییره

که ره م کلاوه و نیشانی

یان پاوانه و دما دپیری.

ته نیاییم که ره مله وانی

بیئاقه تیم که ره په نجیت

شییانه کام ده سه ره تره

لچیت به شیعریم سوور که ره

«شادیه ن موباره ک باده و وه»

مه گرسۆ، خووه

زووه ن ماسوو ژیوایم

به شوئی

به نه گرسای

به کاله ئامیانی وه روو.

بۆری

وه هار بۆنه و ئامای تۆوه

مانگی کۆپرش دما وستهن

زانانش ملميٰ كه شه ره. / په نهم واتي
پي زوانه وشك مه بؤوه
ته نافه وه رگه ش مه گيرؤ / ده ش ملوو تاشي پانيره
ئي خه مه هه پينه و منه.
سووره پيو او ه ماچيو هت
هه لو وچه فره كي كه ليمه كات
زه رد و زوه ردي شي لانه كاو نهرمه خووه يت
نه وه هاروو وه شه سيايين.

(سوهه ييب فارؤق)

***

شي عره و هه رفام

(ج)

جار جاريوه
ويم گوم كه روو
ئوميدم گنو په شته قه فاي و
ئه جوم ئيتر را مه كه روو..
به لام... دلّم.. مه ساكيوره..
سه روو راو شي عريوه نيشووره
گه ره كشا چه ني دوي ديپرا..
وي ره گا بيوه...
په ر شه وق ئوميدوو ژيو اي..
به سه ويوه..
جه لاو تووه..

(ٲه مین حاجی زهلمی)

سهوای بیوه..

***

قەراخوو چەماتەنە

پارە لوئینی
چەمم کەوت ھەزار ھۆرپرای
ھەزار لەیلی
ھەزار مەجنوونئ
دەس لی دەسووی
سلفی گیرینی
ئامانی ویرا
تۆلوا بیتی
و
من
خنکیە ی بینی ...

(ھانە)

زەمینەو تەشکیش مۆتۆلۆگ (ویدۆنا)یا و چنډ چرکە زوانیی و مانایی گیراوی
کە سەر جەم ئەندامیی با بە ساختار و تاپۆ شیعرە کئی . سەر ھەراو کولیش ، ساختار ش
یۆگیرتە و تازینە و ساحیبوو ئیجازیۆە زوانین و ئینە یچ خالەو ھێقمەو ئی دەقینە .
وینەو شیعرە کئی وینۆە بارساییا* (حەجم) کە ویش تەشکین جە چن ویناتەری کە
تەختە نیکاریۆەن پە ی پەرخسنا ی ھارمۆناو شیعرئ و تابلۆیۆە ئیستە تیکئی .

چنډ وینۆە گولانجلی و پەرخسنا ی وینۆە بارستی :

پارە لوای قەراخوو چەما و لوانە دلئ رادەبە دەری (ئێغراق) و ناخە کوو
و ھەشەو یسی و زەریفی و ... دلئ تابلۆیی تەرکیبی جە ھەزار ھۆرپرای ، ھەزار لەیلی
و ھەزار مەجنوونئ و وینەو ئامای ویرە ؛ وینەو لوای سووژە ی کە نیشانیۆەن پە ی
و ھەرانو ھەرە کە و پراوی . سەر ھەنجام نەخشنا ی ؛ وینەو خنکیای پراوی شیعرئ و
لووتکە بیە ی چەشکە ی عاشقانە و رادەبە دەری و ھەشەو یسی .

شُونه و بوومه له زره موانا ته لَقِينوو وِيشا
 ره منا ته ختوو هير شيشا
 ته ژنه و پير جه ئى زه مانه يه
 يه واشتهر / و سسس ...
 نه كا ديواره كه گو شيش با
 هاوار كه را / زالمه بى حه ياكى / نياشاره پهرده
 كناچى سهروه شه و مه سه جه ماچا
 كورى پيچياو ديقه كا
 ژيوای مه سمووم، چه نى ميله كا
 تليان به دلّوپوو و نيوه / چى ...
 سوجهى رپا، په ي حوورى
 گاهه ز، ماچ و كه نار ه كى / په ما ...
 فهوج فهوج / جه ماعه تى هالى
 جه نيمانى راسى / شعور و رو باسى
 شش دانگى تاسى
 په ي پيشكه شى ششه كاشا / په ي ديدارى ..
 ئوميدشا هه ن / با بوشا ...
 وه ره ق، هاليا په ي ويه رده ي

(شايسته فه تحى)

سه ره راو هارموني بيه ي ساختار يش ؛ باز به رده ي بريوه جه لنگه كا كه تا راديوه
 يه كپار چه ي فورم و دلينه و دهقه كيش پوژنانه ره ؛ من ته شكه و ئى شيعرى عال
 مزانوو . نه گه رچى شيعر يته رى ئى خانمه شاعير يمه نه وانينيوه و ئى وينگايچمه
 ته نيا سه روو ئى تاقه شيعرى ته شكه ش گيرتينه ، پى بونه وه نمه تاوو چينه يه زياتر
 سه روو شيواز و تورمه تاكيبه كاش بنويسوو . كانالى مه جازينه گيرتينه م .

بنجھو ساختارہو شیعرئ سہروو ئیجازی زوانیوہ بہسیؤ و پورہہؤردای ئیزافی و فرانئ باھؤکاریوہ پھی ساکاری و لاوازی شیعرہ کئ و ئینہیچ چنی دەس پھوگئرتہی (ئییقتیساد)ی زوانی و قوول بیہی جھ مانازایی و جھ دیمہنہو شیعرہ کئ ناسازا و لابہردہیچشا خہ ساریوہ نمہیاوتؤ دلئتہو شیعرہ کئ:

ئاواتئ وھہاروو خیالا
 پیسہ گؤرالا
 «خال و منیل مرہژا
 چلاوچل کہرا
 بالآ مرمانا
 چن سہما کہرا
 ئای رھنگئ وارپا
 وھروو چھمارہ لئجھولار کہرا»

ئئ واچئ و باقہواچئ واری کہ بہینوو دوہ کہمانی گولانہی («...») نویسیئتی، پورہہؤردایی* ئیزافیئتی و بہ لا بہردہیشا ہمان پھیاموو شاعئری پارئزیؤ.

«پیسہ نہو وھیوئ سیمپا پازناوہ
 بہلام کہ میاوا دلئیہرہو ژیوای
 مدئیانی پھی یئی گالئ گازناوہ
 چاگردوو گولا
 چا رھنگاو رھنگا

پا مەنيۆ مېمان ئى ديموو ژيوای
ئى ديم گوراللى رەنگە ھالئىنى.»

(حسەين وە فائىي / ھەوارنشىن)

ئى شىعەرى ئەگەر پېسە كۆل كرىۋو ھە ساختارش زەرىفتەر و قوولتەرە بۆۋە:

...

ئاواتى ۋە ھاروو خياللا

پېسە گوراللا

پېسە نەو ۋە ھىۋى سىما پارناۋە

بەلام كە مياۋا دلېبەرە ۋ ژيوای

مدىاننى پەى يۆى گالى گازناۋە

چا گردوو گولا

چا رەنگاۋ رەنگا

پا مەنيۆ مېمان ئى ديموو ژيوای

ئى ديم گوراللى رەنگە ھالئىنى.

چکياره و ئى باسيه:

جه فره و دهقاو شيعره و ئارو هه ورامى (ئازاد)، ته شكه بيته چيوه سە ليقه يى و هه ركه س به جوړيوه توخمه زوانيه كاش وه زنوره. ئينه ديارديوه ئاسايين په ي ئاردهينه و شيعرى؛ به شهرتيوه شاعير ده سە لاتش مه پيا بو ملوو زوانيه ره و ياوا بو جيهانويى، سيناعهت و فەلسە فەى تاكى و شيوازه و وئش.

ئى جوړه ته شكه سه ركه وتى جه شيعره ي تازينه راده شا كه ما و ئينه يچ به پاو سنعه و كه مه و ئى ره وتى ديارديوه ئاسايى و سروشتى مرمانو به لام مه بو بو به هائيوه په ي دريژه داي ئى دوخى. ماراى گوتره ي لنگه كا و نارده ي وه زنى و قافيه بى ئه نه ياواى به ده ركپوه ساختارى تايهت به وى، نيشانيوهن جه كه م ئه زموونى شاعيرى و شيوناي نيزامه و شيعرى. به واتيوه شيعره جه كومه لى نيشانى زوانى سهرتاره واريى و ئه ستوونى وه شه بيته و پيسه نان سه ننگه كى تازى و بريشتى مرمانو كه به رزه بالا مدره ي بو ره. ^۱ جيا چينه يه، شيعره ي ئازاده ما يام ساختارپوه تارييف كرياتش نيا، يام ملو دلي فازوو ساختاره ي ساديوه و...

ته شکه و شیعی جه دوی و بهری زهمانینه و ههول پهی یاوای به قه له مه ویتته ری

شیعی ره کلاسیکه هی هه ورامیه، سامانیوه نه فسیای پۆشنویری هه ورامانین و ویره دیوه تاریخی چوارده سه دهش بیهن و پۆلیوه تاییه تمه ندیی ئه ده بی، زوانی و فکرییش چنه پیتریا که ئه شو زانستی و شیوازشناسانه پیسه و ویش و دوور جه چه شکه و* ده سه لاتی و بهرزه وهندی تاکی و نیووه^۱. فه لسه فه و زهریف شناسی ئی ره وته شیعی زاده و ئیلهامیوه و پرسیک و گریدای «عشق، هه ست، خه یال و واقیعیته» ی بیهن و پی بونه وه ده قی زه به ننسی و کاملی جه ته ماموو قۆناغه کانه پیویا و برپوه یچشا چنی ده قه بهرزه کا دهور و بهری، وه رانه وری بۆتیقای بی که را.

۱ - محه مه دیوور عادل، شیعی کوردی پاش نالی - پاش مه وله وی، حه فته نامه و سیروانی و رامان، ش ۲۴۵، ۲۰۱۷/۱۰/۵. ئی وتاره، نرخناییتو چر و په ر و شیوازشناسانه ی به راورد کارانه ن به ینو و مه کته بو و مه وله وی تاوه گوژی و نالی شاره زووری و شیعه و دماو ئادیشا. ئی وتاره جوابوو که سانیه نویسیان که شیعه و دماو مه وله ویشا ته ماوی و سسیاره و په ککه وتی! نیشانه دای بی و پی به راورده «نالی و دماو نالی» بریای بیته «عهرش عیژه» و «مه وله وی و دماو مه له وی» کیشیای بیته «فه رشی زیلهت». په ی نمونه ی بدیه یی ئی وتاره یه: میرئه حمه دی، ف، سیروان، شماره (۴۰) و... من جه دمانه و ئا وتاریه نه چند خالییم وستی بیته رووه جه خالیشه نه نویسته بییم ئه گه ر واته و ئی که سا درۆس بو که شیعه و دماو مه وله وی ته میایه ره، ئانا «مه وله وی» بیهن شاعیری خه سیا و بی به هره که فیرپوه «نه زۆک» و زوانی «قسر»ش بیهن و نه تاوانش هیچ پۆلی ئه رنیش بیه پوه شیعی و شاعیرا دماو ویش، چنی ئینه یه تینه تو و ره وته کئی ویش نامینه وه گو و ئی جۆره و ینگاشه وستن به راویز. یۆ جه خسله ته کا شاعیری گه وری و دیوانه که ش پیسه و شاکاریوه ئانه نه که نه ته نیا دماو ویش به لکه م گرد سه رده می کاریگه ریپوه وه ره چه مش نیانه ره و منبۆره ملوو زینه کاو شاعیرا و وه رده نگه کاره و بیهن به شیوه جه گه نجینه ی زه نیی و به هره ی ئه ده بیشا؛ هه ر پاسه مه وله وی پیسه زاناییتو کامل و شاعیریپوه نوخبه ئی کاریگه ری ویشه نیانه ره و به لکه یی و ره چه ما په ی ره فزوو نویسته که و ئادیشا.

وهروو ئانه يه نيشانه دهيمى كه ئى رهوهنده نهفسيان و كاراته ر كريانوه و پيسه و په نه وازيوه سه رده مى ههست به نرخ شناسى پهى وى وانايه و وى دهواميش كرىو. ئاديچ ئانه نه كه چنى تازه گه رى هامشان كريا و چى به ريانه وه شلگيرانه ته ر هه ولى دريا پهى وينا و حوزو وروو دهقه ئه كيشه كاش.

واتما كه زوان، ئه ده بيات و روشنورى هه ورامانى، ساحيپو و پوليوه* خسله تى تايه به ويشا كه تهنيا ئه شو به كه وچه و* ويش شيوازشناسى، پوخسارشناسى، به هره شناسى و خه سارشناسى كرىو. ناخيزگا، ته رزه و سه ره ورداي، ويه رى* تاريخى، چه شنه و مامه له چنى ده سه لآتى، رازوان، دهنگ شناسى، واچه شناسى، ماناشناسى، ساختار و دلينه و... جياوازش هه ن. رهوشى دروس جه زوان شناسى ئينه نه كه هه ر زوانى سه روو قابيليه ته كا و ويش وه ره چه م گيريو. نهك سه روو به راورد چنى زوانه كاته رى¹ ئه گه رچى ئه ده بى به راوردى ويش باسا ئيوه ته رى مارونه دلى ئى ساباتى كه ياكى سه رنجيتى و دريزه و كار كه رده ئه ده بيه كان. ئى قابيليه تيه تاكيچه، پهى بنه ما و ريزه يى (اصل نسبيت در زبان)² و په وه ندوو تاريخى زوانه كا هورگيلووه كه چنى بنجه شا بينايه و چنى رسكايه و يواينه په نه و مه بو جه به راوردنه به رز و نرم كريا، چوون هه ر زوانيوه ساحيپو ته شكه و ويشا.

پروسه و شيعره و فارسى و ته نانه ت سو رانى، سه رتاسه روو ژيو ايشا، چنى چه شكه و* ده سه لآتى سياسى و مه حالى تيكه لى بيتى، به رز و نرميشا به سياوه بيه ن به نه هه و ده سه لآتچيا وه ختبه. ته وه نه و بنه ره ته و زوان و ئه ده بياتو و كوردى سو رانى جه لاو «به به» كا وه نرياره و بيه به باله خانيوه ئه ده بى و زوانى. پريوه به لگى نيشانه مدآ كه ئى ره وته شيعريه وه لى ئانه يه نه ديارديوه و پرسكى ئه ده بى بو، لاو شاعيرى گه و ره نالى شاره زوورى و حوزو وروو پولى شاعيراته رى به نامى يه ره سو وچه و شيعره و كلاسيكه و كوردى سو رانيوه، سه روو په نه وازيوه سياسى و... دلى

۱ - باقرى مهري، مقدمات زبان شناسى، ص ۹۴

۲ - هه مان سه رجه مهى وه لى، ل ۸۹

فهرهه نگیوه هه ژاریه نه شکلهش گێرتنه و په رهش سانان^۱ و ئینه یچ خالیوه هیتقه نه په ی ئی رهوته شیعریه. ئەلبهته پاژنه ئاشیل* و لاوازییچش بیته، ئادیچ یوشا ئینه یه نه تاواش پادیمه نه ئەدهیهوه (مه بهست کیشی عهرووزین) که جه ئه ویشاته ر گێرته بیس، کاریگه ری بنۆ سه روو تازه وه که رده ی شیعره و دما و ویش. دمایه ی مامۆسا عه بدوللا گوران و یمانه خیزیا په ی قابیلیه ته کاو ئەده بی- نه ته وه یی^۲ برگه ی (۵+۵) و مه کته بوو بیسارانی و مه وله وی و سه ره به ستی و یاخی یه ی جه عه رووزی عه ره بی، شو رشیوه مؤسیقاییش به پاکه رد^۳ و ئی رهوتی دما به دماش یه ساحییوو چند زایه لیوی تازی: «گوران، دما گوران، روانگه، کفری، ته لعیه ت، زناک، شیعره ی په تی، دما مودین، داکار، پیوه ر جیاواز، شیعره ی به ره کان و...» ئەلبه ت په ی رسکیای ئی جمه شیعره، هۆکار یته ریچ بیته که مه جالوو خیزناشا چیگه نه مه ره خسیۆ. چنی ره سه نایه تی، شه کیلی و به رده و امیش وه شله ی زوان، ئەده ب و شیعره و ئەوسا و کوردی هه ورامی هه ر جه به ره ووه پیسه و کوردی کرمانجی واری تیکه له و ده سه لاتی بیایا که بی گومان ئاکامی ئەریته ریشت چنه گنیوه.

جمه و شعوبیه ی^۴ و کاریگه ری ناسیۆنالیزمی فارسی سه روو ئاخیزوو شیعره ی فارسی ده ری^۱ چند سه دیوه دما و ئیسلامی و مملاتی چنی عه ره بی ده س

۱ - محمه ده حه حه باقی، هه مان ل ۲۳۵

۲ - جمه هه مه ئه مین قادر (کاکه ی فه لاج)، کاروانی شیعره ی نوینی کوردی، ل ۳۵-۳۴

۳- هه مان ل ۳۴

۴- شعوبیه نامیوه ره چه له کی- فکری و ئیستیککی ئیرانیه کان که پیسه و په رچه هه ره مانیه * سه رده موو «ئومه ویه کا» سه ره تا کاو سه ده و دوه می ک. م جه وه رانه روو هه له مه ته و هیزمۆنی عه ره به کا و سووکایه تی که رده یشا به ئیرانیه کا، سه رش هۆردان و به ورنای ده سه لاتوو «ئومه ویه کا» و نامای سه ره کاروو «عه باسه کا» ئیرانیه کن ده سه لاتی سیاسی و فهرهه نگیشا ژوو ژیاوه و یاوا ی ده سه لاتی سیاسی ویا.

په نه که رو. پي جوړه به پاو دوڅه ی سیاسی و کومایي، فورم و مه ژگه ش فارپو و شپوازه مه حالې و ده وره یه کې^۲ جه نه دای با. شپوازه ی خوراسانی جه وهره وړز*، شپوازه ی عیراقی جه ناوهند په یدا یی و دمایی به پاو دوڅیوه ته ری بیه شپوازه ی هیندیه و دما تر چیرو و هیژمونی* دوڅیته ری نه گیلانه وه په ی ویره ده ی نه ده بی (بازگشت) و سه رنجام مه سروته و نه وه ژیوایی* و تازه گه ری نیما ییش چنه که و نه وه^۳. پيجوړه شاعیرانیوه گه وریش پیسه و: پرووده کی، فیردهوسی، سه عدی، حافیز، جامی، سائب، هاتف، به هار، نیما، فروغ، شاملو، سه ی علی سألحی و... و ده یان په وتی تازی: «نیما یی، دمانیما یی، نازاد، سپید، مه وج، حه جم، وه لکه وتی، حه رفی و گو فتاری، فه راسپید و...» چنه به رثاماینی.

شپوهری هه ورامیه، ناخیز شه وه شپوهره و ده سه لاتی^۴، نه بیینه، پی بونه وه شاعیری ستایشگه ریچش نه بیینی و ژیوایش په یوه ست یه نه به «سونه تی باوی نه ده بی» و دنیاو شپوهری و نه زمونگه ری تاکی و کاریگه ری و کاردانه وه سه روو هه نگه ری. نه ک سه روو سووړه و دوڅه و تابه تی سیاسی و سوسیایی*. من په و ته و شپوهره و

۱- زوانی ده ری، ویره ی تاریخی فارسی دلیراسین (پارسی میانه) ن که بو به ناخیز گا و ولینه و زوانی فارسی نارو، نیسه نه فغانیه کې پی زوانیه گو که را به لام ئیرانه کې پارسیش پنه ماچا. ئی زوانه وه لینه ش جه ده رباره کانه په یدا بیه نه په وکه ی ماچاش پنه «ده ری».

۲- سبکهای محلی و منطقه ای و دوره ای

۳- محه مه دپوور عادل، تهرح، ل ۱۰

۴- ماچا حه وسه د سألې هه ورامی، زوانی دیوانی - نه ده بی نه رده لایه کا بیه نه، په ی من په رسنه نه ی چی به مانا راسیه که ش شاعیری ده رباری و ده قی ستایشیما نه نی؟ جه ده قه کاشانه ئی ژانره شپوهری مه پیویا، یام من نه دیبیم. باز نه و هه رمانه کاشا چنی ده سه لانو و نه رده لانی، جه بو نه کا، نامه کا و پیوه ندی تاکی و... مه ترازیو. چی ساباته نه نه شاعیریوه ده رباریما بیه نه و نه ده قی ستایشی. ئی دژه هه رمانی؛ جه لایسو هو کار یوه نه په قه تیس بیه ی زوان و نه ده بی هه ورامی و جه حه نانیو ته روه، خالیوه نه ریسن په ی شپوهریما. ئینه ی نیشانه مدو که شاعیریما شپوهره شاپه ی شپوهری و اتینی و مه ژگه و جوانخاسی شپوهره و هه ورامی تیکه لئو جه عشق و واقعیه تی و زاده و به داهه ت و سروشتو ژیوای شپوهره کا بیه نه.

هه ورامی دماو ئیسلامیم به حهوت دهوری باقه به سی * که ردینه. جمگه * و «چند سهرنجیوه سه روو چند دهقی شیعره و ئاروی» ئیشارمه په نه که ردن.^۱ که وچه * و ئی پۆلکاریه نۆرمی شیعریی، شیوازی تایه تی و ته جرویه و شاعیره نوخه کا بیه که شاعیراو دماو ئادیشا پیسه و قانونمه ندییو ئه ده بی کاریگه ریشا چنه هۆرگیرتینی و ئیسه یچ جه ویناگا و زهینیه، حوزوورشا هه ن. دماو ئی به راوردنه زه مانیه که به نیوو شیعره و کلاسیکه و فارسی، کوردی سۆرانی و هه ورامی که ردما، په ی ویناو جیاوازیه کا، مۆتیفو و زمسانی وینگا و چند شاعیر یوه ئه وسایی و ئیسه یی مدهیمی یۆره:

(۱)

زۆسانه ن وهی په نگ وه گه ردوون یاوان
 گنجیای لوول گیج کلێله ی کاوان
 به ناباشی بـورج بهـرزه دیاران
 سفیدکاری که رد تا قچه ی موغاران
 چ شیرین زه رگه ر تۆف هه وای سه رد
 گۆشواره نه گۆش نه ونه مامان که رد
 په ی نگای بالای مه حبووب بی گه رد
 یه خ ئاینه گرت، ته م چارشۆ ئاوه رد
 ئی مه حبووب خاس، وهی بینای ته مام
 منالۆ په ی به زم، ساقی و شیشه و جام
 ساقی باک نیه ن جه سه ردی «دهی»،
 دهی
 هه واهش که ردن نه شئه ی تۆشای مه ی

۱ - هه مان سه رچه مه ی وه لین، ل ۲۱

ئاخر سەرمەشقەن پەرى مەيخاران
 واردهى ويەردەى وياردهى ياران
 چوون نە دل شتۆى مەزەى مەى داران
 بديە چۆن وه تۆى لۆنگى مەوياران
 زوانە كەى سۆز، دەسەكەى نالە
 بكياتۆ، پيۆزۆ، پەحمەت، پيالە
 پەحمەت وه پرووى خاك پەستگاراندا
 پيالە وه دەم ئييتزاراندا
 ديەرن با ئيمەيچ نەى گوزەرەوه
 جامى وه دەس ئينين، دەس وه سەرەوه^۱

***

(۲)

جە هەشتوو راپرانى هەر کوتوو پەر
 هەماروو هەورە تارەى بى شەق و شەر
 فريشتى هەورە كانە فەرڤە ويچا
 بە تەپلۆخ فەرڤە ئەو سەرکەل مەرچا
 پەپوولئى چەرمە چەرمى بى ژمارە
 پرا باخ و كەش و شاخ و دەگارە
 يەن بۆران هەناسە و پۆلە مەردا
 پياى پچنۆ كزەش چن سەخت و سەردا
 جوانئى نيم سەعات مزيارە بانئى
 بە چەرمەى ريش و قژ ماراوه يانئى

۱ - تاوه گۆزى مەولهوى، ديوان شيعر، ل ۲۹۸

که (یوما یجعل الولدان شییا)
قیامه تمان جه دنیانه عه جییا!
مه پری ده مشا که رانی تا بوارو
دهمه و بووران چه قه یماخیوه مارو
هه ناری شو پره بیش دی چه رمه زلفا
هه زش که رد ماچو داری قرت و جلفا
عه جایب ئی نه ریئی چی مه حاله
سه ر و له قشاییه ن گردش هه راله
به ته نیا قشقی ریو وینی سه ماوه
به ئه و رای پروو ئه و یانه ش په ماوه
ژه ره ژوت وت کزش که رده ن مه پریته
خه نه یئی په نجه کیش مشته و هه پریته
به ره و یانه بیش دهمه ی ناوان مه تاوو
م ریچلی ئه و خه له و که رگا ییاوو

وهز و ویکۆل هه لئوچه و بهی جه باخا
وهن و ته نگه ز چه نی میله و جه شاخا
تفی و گیللاس و هه شتالۆ و هه ناری
چه قالی و تف رو هن ساوی و چناری
عه رافات هه و جه میتی چه رمه پۆشی
به له بیه یک یا زمستان په ر خورۆشی
دهمه و بووران و زوقم و پرا برانا
سه هۆل به ند و ته م و گه رما قرانا
جه دووره و ده نگی می «سه عدی» خه مینا

گنان چالہو ہرہرہ سگای ماتہ مینا^۱

***

(سہ عدی غریبی)

ہہ ورامان و زمسانی سہخت و کریلہ بہ سیاو وہروی و شاعیر یچ پیسہ و فتوگرافی تہ پردہس، چہ مدارا ملوو دیارده کاو زمسانیہرہ و بہ زوانیوہ ئہدہبی، ہونہری و ئہ زموونیوہ واقعی، جہ ہہ مانہ و ویرہوہریہ کاشہنہ کہردیش تہ جروبیوہ شاعیرانہ. جہ کوتایی شیعرہ کیشہنہ جہ فہزاییوہ پورہ ہوردای* و مہ جازی فارپیوہ پہی دؤخیوہ دلینہ تہری و دیمہ نیوہ رۆحانی مدؤ بہ دہقہ کیش. درہخت، پہلہ وہروی و زمسان و دیارده کیش... گرد چہرمہ پۆشی و ہرویئی، شۆبہیا بہ ئیحرامپوشا عہرہ فاتی و لہبہ یک واتہی بہ زمسانی و سہرہ نجام ئہ ژنیہی نیداییو غیب ئاسای پہی وینا و باروو ناخہ کی شاعیری:

جہ دوورہو دہنگی می «سہ عدی» خہ مینا

گنان چالہو ہرہرہ سگای ماتہ مینا

فؤرمش غہزہ لہنہ و سہروو شہ پۆلہو دہریاو (مفاعیلن، مفاعیلن، مفاعی / فاعولن) نہ خشیانہ کہ تاییہ و دوہ بہ تیبہ کاو باباتایہ ریہنہ و ئا شاعیرا کہ ئی قالبہ شیعیری ماچا. ئا ہہ ننگہ کہش جوگہ لہیی و دلنشین و ئارامہنہ. واچی، چہ پکہ واچی، دہنگہ کی و تہرزہو چنیہیشا چنی فہزاو شیعرہ کی یوگیراوہ.

(۳)

ئیمہ ہہنمی و

شۆنہ ماو توولہ رایہ

ہا کہ وہروی کوشناوہ.

ہۆرکیشہ پووزوانی

۱ - ئی دہقہ شاعیر ویش پہی کیاستہنا.

زمسانیه تالّ قۆمیان^۱ (م. ئەبری)

سەرەراو کولیش، جیا جە وینە و زمسانی سروشتی، شاعیر وەرەدەنگش یاوانەنە
کە چنی رای وەرەگیرتی و وەرەسەکا، پێسە و نەخشە رایی ھیمایی و
سەمبەلیکی، توولە رایپۆھ یچش نیشانە مدۆ کە پووژەوانی ھۆرکیشو و ئامادە بو
پە ی پیرایی حەقیقەتایتەری کە وینەیی «ھەست ئامیزا» بە نامی «زمسانی تالی»...

(۴)

زمسانا/سەرد

سەردتەر جە رو ئەدا بیهیم!

زوقم... زوقم

کریوہ

پەیتا... پەیتا

کاوەتری جە بۆرانو ئی فەسلینە تاسیا

ئە

ئاخۆ کە ی بە ی کە ی؟

ئای ی ی وەھار

من چەمەرا...^۲

(ب. م. شارۆ)

چی ساختارەنە زمسانی سەرد، زوقماوی و کریوہ ئامیزی کاوەتر تاسنش
نەخشان کە ئەو دیمو ئی مانا پوألە تیانە، شاعیر ھیمائامیز وەرەدەنگش
ئامادە کەردەن کە چەمەراو ئامای حەقیقەتایتەری پێسە و وەھاری بو...

(۵)

زمسانو دمايين قله ھەنارینە

فەرھەم کەردە تکاکار

۱ - جە ھالیگای مەجازی تیلیگرامی گیرتینە مەرە

۲ - جە ھالیگای مەجازی تیلیگرامی گیرتینە مەرە

که شۆنه‌یت
 ویره‌ۆ کۆلانه‌و چه‌ماره
 هه‌رچی واگزه‌ن
 به‌ریتموو بویت که‌ردم لینی
 تا مه‌سی
 ده‌سی خستۆ غه‌زه‌لانه
 هه‌رسه‌کیم...
 که‌ردیم نامی ئاسمانیوه
 سه‌ره‌راتنه‌ به‌ش مجیاره
 گیرا پلمه‌و هه‌نگامه‌کات
 واچا: بئی تۆ...

چینگه‌ بێنا شیتته‌ و هاره‌^۱ (ژوان)

یوگیره‌ته‌و جمگه‌*کاو ئی ساختاری ته‌نیا نه‌خشناپیو ساده‌ یام شیعرنای زمسانی که
 زه‌مانوو قومیای شیعه‌کین نیا، به‌لکه‌م جووره‌ وینگاییوی راده‌به‌ده‌ری و فرانیه‌ین
 په‌ی شیعی و هارمۆنی که‌رده‌ی دیارده‌کا. پيجۆره‌ شاعیر جه‌ وئ دۆنایینه‌ و
 دۆخی تۆستالۆژیه‌نه‌، به‌ که‌سیه‌تی به‌خشی و ئیستیعاره‌ که‌رده‌ی و ئینسان نومایشا،
 ره‌گه‌زه‌کا زمسانی (فه‌رقی) که‌رۆ تکاکار که‌ کۆلانه‌و چه‌ماره‌ ویره‌ۆ و واگزه‌یچ لینی
 که‌رۆ په‌ی ریتموو بۆوه‌شی تا به‌ مه‌سی ده‌سی خستۆ ملوو غه‌زه‌له‌کاشه‌ره‌ و
 بۆوه‌شیشا که‌رۆ و هه‌رسه‌کاش که‌رۆ به‌ نامی عاسمانیوه‌ که‌ مچۆشاره‌ زه‌مین و گیرا
 پالدامنه‌و هه‌نگامه‌کاش و گرد با به‌ سیمفۆنییوه‌ و هامنه‌وایی که‌ری و واچا بئی تۆ
 «بێنا شیتوو هاره‌».

***

که‌ره‌کم بۆ کۆبه‌ندییو په‌ی ئی باسیه‌ که‌روو، ماچوو:

۱ - ئی شیعی شاعیری وئیش په‌ی کیاسته‌نا

مه‌خسه‌دم شیکاری نه‌یه‌ن و گه‌ره‌کیچم نه‌یه‌ن پی به‌راورده، ده‌قه‌ئه‌وسایی و ئیسه‌یه‌کا به‌رز و نرم نیشانه‌ده‌و. پی پیمانہ* گه‌ره‌کم یه‌ن و اچوو شاعیروو ئاروؤ ئیمه‌رادهو دنیاوینیش ئه‌شو فاریا بو و مل که‌چ بو به‌شونکه‌وته‌ی په‌ی ئیسته‌یوه‌و دنیاویوه‌ته‌ری و حه‌قیقه‌تایته‌ری که‌تاوا ته‌ژنه‌ی سه‌رده‌می بیه‌ما مارا.

پیسه‌و واقیعیوه‌گرد ده‌قی مه‌حکوم نیا پانه‌ی که‌چوون چاوه‌لین ئیتر بو و به‌رامه‌و تازه‌بیش چنه‌هه‌ست مه‌کریو. نماناش ئا شیعری حه‌زرتوو مه‌وله‌ویه‌بی که‌یاوناش ویه‌ری زه‌مانی نه‌تاوانش و مه‌تاووؤ رازوو مه‌نه‌یوه‌ش جه‌ده‌ماره‌کا مه‌ژگیمانہ و مه‌ژگوو نه‌سله‌کاته‌ریچه‌نه‌پاک که‌رووه. چوون پیسه‌و ئیله‌هامیوه‌ده‌روونی جه‌قوولایی دلیشه‌وه‌گرینانه‌ش و جا هورقوولیاينه و سه‌رریش کرده‌ن. پی جوړه بو به‌ته‌خته‌نیگارپوه‌هونه‌ری جه‌ورده‌کاری و سیناعاتی شیعری و زوانی شیرین و شوړه‌نگیزی. ئادیچ په‌ی هونه‌ری که‌رده‌ی و زه‌ریف نیشاندای واقیعیوه‌سروستی و ویناو نه‌ریتیوه‌کلیرگایی. هیچکام چا چوار ده‌قا جه‌حناو زه‌ریف شناسی و ده‌سه‌لاتی شیعری و فه‌نی مه‌یاوا ده‌قه‌که‌مه‌له‌وی با راده‌و دنیاوینیشا جیا بو. ئینه‌ئانه‌ی یاوئو که‌مادام شیعه‌جه‌وه‌هرش بو، جه‌واقیعوو زه‌مانه‌و ویشه‌و فاریووه‌په‌ی زه‌مانی هه‌تایی و گردسه‌رده‌می مه‌تووه.

ئی ته‌خته‌نیگاره‌جه‌هوزوو مه‌زمون سازی و ئاست به‌رزی شاعیرانه‌ینه، بیینه‌قلاوه‌به‌رزی شیعه‌وه‌ه‌ورامی و گردوو کوردی. دوور نیائی شیعری مه‌وله‌ویه‌چند به‌ریوه‌دمایچ واناشه‌وه‌و چه‌شکه‌ی هونه‌ریش چنه‌به‌را. یانی مه‌وله‌وی هه‌م «خه‌لاقیه‌تی تاکی»ش به‌خه‌رج دان و هه‌م به‌هیمای هونه‌ری پرپوه‌داب و نه‌ریتیش نیشانه‌داینی، که‌بو «ریسه‌له‌تی تاریخی» په‌یش و فه‌راموشیش نه‌گونجیان.

مه‌وله‌وی جه‌تابلو زه‌مانی، جگه‌م رازنایه‌و سروشتی و باس جه‌زه‌ریف نیشاندایش به‌خه‌یال و خه‌یالبه‌ندی، هوشیارانه‌به‌ئارده‌ی پرپوه‌ره‌گه‌زی زوانی پیسه‌وزه‌رگه‌ر، گو‌شواره، ئاینه‌و چارشنیو و... به‌ئیسته‌یعه‌اره‌و شو‌به‌نایشا به‌توف،

یەخ، تەمە و... ئیشارەییو ھیمایی و سیمبۆلیکی کەرۆ بە نەریتوو زەماونئی. جە فرەهەنگوو کوردەوارینە باوا، وەختی وەییوە فاراوە تارا دریۆ سەرشرە و جامیچ گێرا وەلێشەنە و... جە راسایی شیعرە کیشەنە بە تەئسیر چا بەزەمە ئوشاوتۆشەنە، فارپانەو و پەیی ساقی و مەیوارەییو و پەنگاوە ھەستەکیە کاش و کەوتەیی و یروو قەبری و قیامەتی حەقیقەتوو مەرگی و سەرمەشق گێرتەیش جە...

ئا واتە فرە راسا کە «شیعرە تەنیا لاونایەو واقیعیەتی نیا، بەلکە بەیانوو ھەقیقەتیۆبەن خورپەئامیز جە واقیعیەتیۆ»^۱. ئی گوزارە چنی خولقناکەو مەولەوی و فرەییو جە ئا دەقە ئیسەیا یۆگێرۆو.

ئەلبەت ئی جۆرە شیعرئی کە چیرخانشا پۆرەھۆردای و تەوسیفای جە شیعرەو شاعیرە نوخبە کاو چاوەلۆو ئیمەنە، زەرباھەنگشا بەرزا، چنی بریەیی زەمانی مەننێچەو، بەلام تەنیا مۆتیفیۆبەنی جە دنیاو ئاردەینەیی و شیعرەییچ چی تابلۆ نیگارنە قەتیس نە کرپانەو و مە کرپۆو. شاعیریی سەردەمی پێسە دەسەلاتی فرە دەنگە و فرە رەنگە دەس بەرۆ پەیی گرد وینە شیعریی ئادیچ بە تامەو ئایرۆنی و حەزانەیی و دیونای و یروۆکە ئەو پەریە کاو شیعرینئی کە تاوا بە پەرسە تازە و جۆراو جۆرە کاو وەردەنگوو ئارۆی جواب بەداو.

ئا دەقە ئازادئی کە وستیمارووە و دیما کە تەشکەشا ئارۆیانئی و ئەستوونی و سەرتارەوارینئی و پێسەو تۆرپۆە چنیانە یۆیرە بەلام بناغەو شیعرەو ئەوسای بەیتە بیئە و فرەتەر ئیھتەمامشا بە ئاسۆیی (افقی) کەردەیی و لاپلایی شیعرئی کەردەن تا چنیەیی تۆرەو سەرتارەواری (عمودی) و ھارمۆنی کەردەیی دەقی. ئەلبەت ئینە گردی نیا و گرد فۆرمیچ مە گێرۆو و برئی شاعیرئی ئۆخبیش چنە قوتار کەرە جە فریو یاگینە شاعیریمە ھەرمانەشا، تەنیا ھۆنایو و پێکنایو و کەلیما و زرنایو و زەنگەو قافیەیی بیەن. ئە گەر دەقە کە عەرۆزی بیەو، سەرۆو «ئەفاعیل»ە کا کیشانە کرپانە و ھەر پا سەنگی، لنگەو دوھمیچ ھۆنایانەو. ئەلبەتە شیعرەو شاعیرە

۱ - براھنی رضا، طلا در مس، ج ۱، ل ۴۹۷

توخبه کاو هه ورامی که فره تهرشا زه ربا هه نگوو مه سنه وی و یاساو دوه لنگه یی و ریتموو برگه یی (ده هجایی) بیته، جه فره و یاگانه جیاوازه نه. پیوه نندی سه رتاره واری بهینوو بهیته کاشانه پیویۆ و یه ن پیمانیه پیو په ی جیا که رده وهیش جه هه رووی عه ره بی. په و کاته ی تا ئیسه هه رووی که متهر کاریگه ریش سه روو شیعه ره هه ورامیه ره نیانه ره. ئینه یچ په ی قابیلیه توو زوانه که ی هۆرگیلۆوه که «دهنگته وهر» یه ن.

جه شیعه ره هه ورامینه، دهنگه کی له ره* و زره* وهش که را که بو هۆکاروو وه شییه ی هه وشه دهنگی* که جه پرۆسه و دیره کانه کول و دریژی و یه کسان ی برگه کا و دهنگه کا مشارۆوه و بی ئینه ی هه ست به قورسایی و شیویایی مؤسیقای ی کریۆ. من ئا ره گه زه زوانیمه نامی نیان کر که دهنگ*¹. ئی ره گه زه زوانیه که دل ی شیعه رینه ره نگش دانوه و یه ن به هۆکاروو لکیای پوره ی سه رتاره واری شیعه ری، شوناسوو تاییه و شیعه ره هه ورامین و جه غه زله ی سۆرانی که لاپلایی و هه رووی یه نه، جیاش که رووه.

به پاو ئا پیمانیه که په ی دهقی کارای وستما رووه، یاومینه که دهقوو یه ری، چواری و پهنج که قورمشا ئازادا؛ په ی یاوای ئا تورما که نه خشه پاو منه نی، هه لای رای نه بریایشا فرینه و سه ره پاو ئینه یه جه ساباتوه دنیاوینی و شکلی زهینی و ماناسازینه، جیاوازیی ساختاری و دهسه لاتی شاعیرانه یچشا چنه هه ست کریۆ. خاله ی وه ره چه مه شا ئینه بیته که شاعیروو ئارۆی ته نیا چه مش نیا ورده کاری هونه ری و کۆپیه که رده ی واقعیه کاوه. جه پالوو ئینه یچه نه، دنیاوینی ئارۆیانه ش ختلیش مدۆ که جگه م پوره هۆردای* په ی واقعیه تی، گیلۆ شۆنه و چه قیقته تایته ره ره.

پی ئاکامه یاومی که دلۆز، په نه واز و ئاره زوو شار (یۆتویا)* په ی ئیمه وه ختاریی که شاعیر چه فۆرمی ئه وسایی، غه زه لواجی، چه سه رده می و ئازادی؛ جه

1 - محهمه دیوور عادل، رهنگاله، ل 65

ئەزمونە كاشانە، ياواى با يام ھەول بەدا ياوا بە سىستىمىيە و ترازىيە و قەلەمپرە و يە
جە شىئەرى پەي مەتەيرەي رەگەزە كاو زوانى و پىئەندىي ئەندامى دلى دەقى. ديارا
ئىنەيچ سنوورىيە ديارىكرىاش نيا و شاعىرى بە دەسەلات جە گرد رەگەزى و
لەحنى پىسە و زوانى خەلكى (وتارى)، پەخشان، ئەفسانە و ئوستوورە، داستان،
تەنز و ئايرونى، ھەزانە شىئەرى* و... تاوۆ بە ھەرە ھۆرگىرۆ و ياوۆ بە جىھانويى،
سىئاعەت، فەزايىو جوانخاسانەي ھونەرى و ئەدەبى.

فرخ شناسی

(۱)

شيعري نازادى و چند سەرنجیوه

ئا شاعیرى که به فورمى نازاد شيعرى منياره سەروو ئەزمونگەر ییوه به ینا بهینى (سەى-پۆشن) به زەر باهەنگى جۆراو جۆر خەریکوو چالاکىهەنى ئىنه دیاردیوى ئاساین به شەرتى شاعیرە کى یاویا شیوازه ویشا. ئىنائى بەرز و نزمیه مەتاوۆ ویناوا پەوتە و پیرسکه - جیاوازه به پۆ که ئەشۆ سەروشتى پۆ.

جۆراو جۆرى و ئەزمونگەرى تاکی تاییه و دنیاو شيعرىن. سەره پراو ئى جۆراو جۆریه، نەفسو ئاردهینەى به گردى هەر نیازش به نەخشە پرایتوه پەى هەرمانه کى هەن ئەگەرچى چىگە یچەنە هەر پروسە که ملۆنە دلئى جۆراو جۆرى دهقى و شیوازی و تەرزو دنیاوینى شاعیرا و... ئانە خەشە پرایه کانگیره که جۆراو جۆریچش چنە گنۆوه (تنوع در عین وحدت) پەگە زیوه زانستى و شیوازشناسانەى تارىف کریان به نامى ساختارى که وەلتەر به تەسەل باسما چەو کهرد و واتما هەر یۆ جه: دەنگ^۱، تاقواچە^۲، واچە، باقە واچى، لنگى، کوو پلى و پارچه شيعرى تا بلۆ شیوازهى تاکی و گرده کى * شيعرى و سىناعە تە پیونە دیدارە کا و... پەى ویشا ساختارىنى. کوماو ئىنیشا دیاردیوه گردى و شیوازشناسانە تەر پرووه مدۆ ماچاش پەنە «ساختار ساختار»^۳. ئىنه یچ هەر ئىنا پراسا و پروسە و شيعرىنە که ویر یوه دريژ زەمانى گىرۆوه.

Phoneme - ۱

Morpheme - ۲

۳ - Structure of structure. تەشکە و تەشکى، شيعى کدکى محمد رضا، رستاخیز کلمات، ص

۲۵۵

په‌ی وینه‌ی واتما «مه‌سنه‌ویه» جه ویه‌روو چوارده‌سه‌دهو شیعره‌و هه‌ورامینه پیسه‌و تۆرمیوه* ئە‌ده‌بی یاوینه‌ته‌شکه‌و ته‌شکی، (ساختار ساختار) که‌راش وه‌شه‌ که‌ردینه‌په‌ی شیوازیوه‌گردیتەری (سبک‌عمومی) په‌ی ئی ره‌وته‌شیعریه‌که‌هه‌م تایه‌تمه‌ندیه‌کیش دیارینه‌ی و هه‌م شاعیره‌نوخه‌کی به‌شیوازه‌تاکیه‌کاشاوه‌و هه‌ر پاسه‌ویه‌ری زه‌مانیش تا ئیسه‌. که‌واتت شیعره‌و هه‌ورامی، ئا کۆما خسه‌له‌ته‌ ئە‌ده‌بی مه‌را زه‌ینه‌و وه‌رده‌نگی که‌یۆشا قالبی مه‌سنه‌وین که‌هه‌م «خه‌لاقیه‌تی تاک» ییش‌چهنه‌ی و هه‌م «وره‌په‌سایه‌تیی تاریخی». به‌واته‌ییو به‌نرخ: «ته‌شکه‌و هه‌ر به‌ره‌میوه‌به‌رجه‌سته‌ی هونه‌ری و ئە‌ده‌بی، دو‌ی کاوی گیرۆ‌وی. جه‌لاییه‌و خه‌لاقیه‌تی تاکی شاعیرین و جه‌لاییه‌ته‌روه‌نه‌خشی تاریخی به‌ره‌مه‌که‌ین»^۱.

من سه‌روو ئی ره‌وه‌نده‌شیوازشناسیه‌، وه‌لته‌ر شیعره‌و هه‌ورامیم به‌حه‌وت ده‌وری باقه‌به‌سی که‌ردینه‌^۲ و کۆئینیشا بیینه «ساختار ساختار». ویه‌روو چوارده‌سه‌دهو

۱- شفیع‌ی کدکنی، با چراغ و آینه، ص ۶۰۷

۲- ئە‌لف) هورموزگان؛ هه‌وه‌لین ده‌قه‌شیعریوه‌ده‌برگه‌یی و هه‌شت لنگه‌بیینه، جه‌ده‌ه‌کا هه‌وه‌لۆو کۆچی مانگی، ویزینه‌وه‌که‌ته‌شکه‌ش مه‌سنه‌ویه‌نه‌و بیینه‌ته‌وه‌نه‌و بنه‌ره‌ته‌و شیعره‌و هه‌ورامی. کریۆیچ بۆ به‌ئاخیزگیوه‌په‌ی تاریخو شیعره‌و کوردی،

هورموزگان رمان، ناتران کوزان

ویشان شارده‌وه، گه‌وره‌گه‌وره‌کان

زۆرکاری ئاره‌ب، که‌ردنه‌خاپوور

گنای پالهبی، هه‌تا شاره‌زوور

شهن و که‌نیکان وه‌دیل به‌شینا

میرد ئازا تلپی وه‌رووی هونینا

ره‌وشت زه‌رده‌شتره، ماتۆ وه‌بی که‌س

به‌زیکا نه‌یکا، هورمز وه‌هیچ که‌س

ب) یارسان؛ پرۆسه‌یی وه‌روه‌لاوه‌و شیعره‌و ئاینی هه‌ورامی (۲-۱۱ک.م).

ج) بیسارانی؛ شاعیری غینایی واچ، ویناوه‌خه‌لاقیه‌ت و مانیفیسته‌و شیعره‌و ده‌برگه‌یی و شاعیره

شۆنکه‌وته‌کاوی ده‌وره‌یه‌و... (۱۳-۱۲ک.م)

شيعره و هه ورامى بيه ن به «هورپه رسايه تى تاريخى» و بنه ماو شيوازه و شاعيره نوخبه كا بيه ن به «خه لافيه تى تاكى» و كو ئينيشا ماجمى شيوازه ي گرديه و شيعره و هه ورامى .

به لام غه زله و شيعره ي نازاده، هه لاي نه يا ويئى «ساختر ساختار». نه گه رچى هه ركام په ي ويشا ساختار يونه نى و جياوازي نى تا بيه ي نه ده بييشا چنه نى . ته نانه ت يوه يوه ده قه كا به لام ئينه ته مام كه ر نيا . چى دوه ده راونه كه م شاعير يما هه نى كه يا وايبا شيوازه ي تاكى ويشا و هه رپه رسايه تى تاريخچشا ئينا گره وو دمار ويينه و نياز شا به هه رمانه ي فره تهرى هه ن و نا وه ختنه كه نه شو نر خنايشا په ي كريؤ . من په يلوام ئينه نه چى ره وته و ئيسه ينه، يه رى تا قمى شاعير ي خه ريكوو هه رمانه و شيعر يئى كه چى كتبه نه و جه باسه كانه جه هه ر يه رى نمونه شيعر يم ئار ديئى :

تاقميوه كه راده شا كه ما به پاو نه زمون و چاپ كه رده و ده فته ره شيعر ي، جه بريوه ده قه كاشانه يا واينى زوايوه تا بيه و ويشا و ده قه سه ركه وته كيشا تا وا په ي دوه تاقمه كا يته رى يا گى پالپه شتى با .

تاقميوه تهر كه په ر وزه نى و هه ول مدآ يا وا دلوازوو ئامانجه كاشا، بيجوره ويشا جياواز نيشانه مدآ و هه وله كيشا، خولقناى هوميدى ن په ي ده سه به ر كه رده ي دمار وي .

تاقميوه تهر گه نجينى كه تازه ده سشا په نه كه رده ن يام گيره چيلواى ده س په نه كه را . ئاساين به پاو كه م نه زمونيشا، زوانشا كرچ و كال بو و نه يا وايبا فه لسه فه و

(د) سه يدى هه ورامى ؛ ويئاو جزواو جزوى و به رده ورامى شيعره و هه ورامى ؛ به شيوازه ي عهرووزى و برگه يى، به يه رى زوانى هه ورامى ، فارسى و عه ربه يى (۱۳ ك م)

(ه) مه وله وى تا وه گوزى ؛ سه رعيل و هه ميشه سه رده ميبى شيعره و كلاسيكه و هه ورامى و شاعيره شو نكه وته كا ئى ره وته شيعر يئى ، سه ده و (۱۳-۱۴ ك م)

(و) دماو مه وله وى ؛ ئا شاعير يئى كه شيوازه و مه وله ويشا ئيدامه دان تا ئيسه يچ هه ر ته كان خيتره نه . (۱۴ ك م و ...)

(ز) ده س په نه كه رده ي شيعره و ئار وي و ... سه رچه مه ؛ محه مه دپور عادل ، ته رح ، ل ۲۱

شيعرئ و باری ههسته کي * جه فورم و دلينه و شيعرئيشانه پيويو. نه گهر وئيشا ماننا، دمارو هينوو ئاديشان.

بي دهقاوه و بي شاعيراوه، هه لاي راي نه برياي فريما ئينا وه رنه. چني خو رپه ي شاعيرانه ي هه زمانه و شيعرئ نياز ش هه ن به نه ره مانيايئ تايه ته ي په ي دوله مه نده كه رده ي ماريه ته ي هونه ري و نه زموني تاكي كه ياوو به «جيهانويي تايه ته ي» و «سيتا هه تي زواني و به ياني» كه نه خشه راو شيعرئ. هه ر پاسه كه نويسه ره گه وره كا واتهن:

«وينه عاتفيه كي هه ر شاعيرئو سيه ريون جه بيه يش. نمايئوه ن جه پانايي ويروكه و وههستي شناسانه يش. نه گهر ماريه توو وههستي شناسانه يش هه ژار بو، مئوه ويكله و تاشياره ش چنه گئوه. چه په وانه ش زايله ئوه ن په ي مني گه وره و ده ره تانداري. به نمونه مه ولاناي رومي و هه ر پاسه شاعيره گه وره كا يته ر كه ئاسو خه يال وههسته كاشا به پانايي نه زهل تا نه به دين. هه ري مه و نه نديشه يشا ده ره تانو و بيه ين. دياردي گولانجلي شيعره شان هه پيوا. دنيا وينيشا روشن و ره وانا. ئي شاعيرئ ئيساني نه زمونكارشا به ينوو «خوداي و جيهاني» نيانه ره كه دايمه ن ئينا حالوو سووره ي و ئارده ي نه نه و...»¹.

شاعيرئ ئارو ئيمه يچ نه شو ئي نه خشه رايه كه را سه رنموون. تا ئيسه نه گهر نه ياوايني و چئولايج نه گهر گه ره كشا نه بو ياوا ئي ياوگه به رزه و په رده جه عاده ت و بو نه كا و ويه رده ي لا نه داوه و تو زه و زه يني كو نه ي نه ته كنا و چه ميشا نه ديا په ي ده لاقه كا و دمارو ي؛ ئيتر مه به ستوو شيعر واته يشا نه شو چيش بو؟! سمپر سه روو مه نه يو ئي دوخي، ياني ره خسناي فه زايئوه په ي شيعر نويسا و ميني شاعيرا و كه لي مه پيكنكا كه فره ته ر شيعرئ جه جنسي فه نني، جه وهه ري و نه ركه كا و ئيسه يش دوور كه راوه.

1- كدكني شيعي، گريده غزليات شمس، پيشگفتار، ل بانزده

چى بەشەنە چەمىۋە وزوو سەروو چىند دەقىۋە ئازادى و ھەول مده و ئى
 سەرنجى، شىۋازەى تايىتەى وىم با و جە رەوش شناسى كەسىۋەتەرى لاساىى
 نەكەروو. ئەگەرچى نەقلىو فلان رەخنەگىرى و ھەمان تىئورىسىتى سەروو
 شىۋازىۋە زانستى، دەسباروو ھەرمانە كىن. بەلام تەنبا بە دىاي بە واقىعوو دەقەكەى
 تاوۋ ئەزمونە كا دۆلەمەندتەر كەرۆ. ھىچ دەقىۋە يام شاعىرىم سەروو مەبەستىۋە
 تايىتەى ھۆرنەچىنەن كە سەرش باس كەروو. ئى چىند دەقە، شاعىرە كاشا پەى
 كىاستەنا و يام ھۆركەوت سەرشا باس كەردەن، ئادىچ جە ماو زەمانىۋە جيا جيانە
 گىرە بەىنابەىنى و جۇراو جۇرىشا چنە پىۋىۋ كە ئاساىن. بە گردى ھەولم دان كە
 فەزايىۋە كاراتەرە و جىددىتەرە رەخسنوو پەى ھاندای ئى شاعىرا بە تايىتەى
 جوانە كى كە بە جۇرىۋە گنا سەروو رەورەو ھەو باسانىۋە تىئورىكى و ئاشناى با
 چەنى پۇلىۋە رەگەزى زوانىى و ئەدەبىى كە كرىۋ پالپەشتىۋە با پەى ھازناى و
 شۇنگىرتەى ھەرمانە ئەدەبىە كاشا.

پڙگيا و
قريوه دهنگينوه جياواز
ناميٽ ههورامي

م.....

م.....

ن.....

ن.....

من.....

.....

پ.....

ڙ.....

گ.....

ي.....نا

پ...ڙ...گ...ي...ا...ن...نا

ب.....ؤ

چ...ن...ه...م...ؤ

.....چنهؤ

پڙگيا/ل ۷۹

پژگیا دهفته ره شیعیرون جه نامیق هه ورامی، جه ۱۲۰ لاپه لینه، ساله و ۲۷۱۳ کوردی «چاپخانه و یه کیه تی نووسه رانی کورد له قوو که رکووکی» چاپ و په خش کریانه وه. ئی کتیه جه ساباتو شیعره و ئارۆ هه ورامینه زاده و هه وه لین ته جروبه و شیوازو تاکی ئی شاعیرینه که بی گومان بریو چا شیعرا جیاواز و سهرکه و تینی و تاوا چی ره وته شیعیرینه قریوه دهنگیوه ته ری با که کاریگری هیچ شاعیر یژشا نه که وتی با سهر.

«عه شق» دلیمایه و ئی دهقینه که پیسه و ژانره شیعیرو «غنایی - عاشقانه» بیهن گریه سوو شیله و زه ریفنای ئی شیعرا. ئه لبت جه بری شیعیرینه ئی توخمه که م ره نگا. به لام جه کوبه ندی دهقه که ی «عه شق» و «شیعره» و «شاعیر»، یه ری ره گه زی ئینسانینی که حوزوو ریوه و هره چه م و شونگیر ته شا هه ن پیوه جه خولقنای ساختاروو دهقه که بینه. ئی شونگیر ته یه بیهن هوکاروو ئانه یه که مه ودا جه شیعره کیشه نه که م بووه و فره زوو زه مینه وهش که رو په ی سه ره نجه و و رده نگی په ی لاو ویش.

.....

واتم مۆمی گیسنونه

دیم کوره بی

تمه ز نیگا و توش دینه. پژگیا/ل ۳۸

ئای مه و لاو من

به ژنه کا دنیای واچه

با سه ره بسپارا به من

من به هه نار مپه ژووشا

ئه گهر جه باره و ژهنپوه چهنه شا په رسای، و اچه

ئه گهر میهره بانی ویش نه بۆ

ههر چی تخمو و نیرینه با گرد هاری با

دما ی چل روا مرانه... پژگیا / ۹۶

.....

پیشه و گرد هونه ریوه، خیزیای شیعی ژناییره و* ویش ههنش. شاعیر چهنی ختلیش* دریاینه و چهنی ئامان هه له کی* و چهنی گهمه ی زوانیش که رده ن و جه گردی ئیژاته ره چه جور ده سش پنه که رده ن؟ گرد په رسیوه نی که جواب دایوه شا میزانیوا په ی ویناو جه وهه روو شیعی و دهسه لاتی شاعیرانه ی و جیا که رده یوه شا جه هۆنی و بۆنه نامه نویسی و ...

ئه گهر دهق سه روو خور په ی ده روونی و پیوه ندی ئۆبژه* کا خولقییا بۆ و به شۆله و خه یالی سوو چه تاریک و نووته که کاش و یتیتیاوه، ئانا بۆ به خالیوه فره هیقم و نه رینی په ی ئا پرۆسه یه که نامیش ئارده ینه و شیعی رین.

شاعیری عاشق چی پرۆسه نه به دیارده و عه شقی چنی دنیا و ده ور و به ری پیوه ندیش به رقه رار که رده ن و به شه پیوه ندیداره کاش و یتیتنیه و داینیش یۆره و یوان به هه ست و ده رک به راییتنیه ئیدراکی و فره زوو وه رده نگش په لکش که رده ن شۆنه و ویشه ره و چنی دهقی وسته نش گر و گالی هونه ری. چیگه نه ئی حاله تی گرد به کردار بهر ئاماینی و دریژه دایش تاوو شیعه ره ئارویما هالیگا کاش چنی وه رده نگی که م که رووه و ئاقه یرانی که ئیسه ههنه، کالته ره بۆوه.

په وکای برپوه جه شیعه کاو «پژگیا» ی به هۆکاره و بیه ی زوانی ساده و ئیسته تیکی جه هه نناو ویشانه تاوانشا ئا هه رۆلییه په رکه راوه و وره و وزه په ی شیعه ره «ئارۆ و چیولای» دهسه بهر که را.

چيويتهر که چيگه نه لازما ئيشارهش په نه کهروو ئينه نه جه شيعره و ياگه کاتهر په نه جگم شيوازهی تاکی و سيناغتهی تايهت که خسله تيوه شاعيرانه، کاریگه ری و کاردانه وه (تهئسیر و تهئسور) به شيوه ییو یو شونه و یوی بهینو و شاعیرا و ساحیب شیوازی بیهن و ههن. به لام لاو ئیمه ئینه زه کای تاکی شاعیرا و کاردایوه و شيعره و دهور و بهری بیهن که بیینی پالپه شتیوه پهی جمنای ئی شه پوله شيعری. ئینه ییچ جه سووچه نیگایيوه تر، خالیوه ئه رینین پهی شيعره ئارو هه ورامی. چوون ئی شیوازه تاکی زالییهی نه ریتوو لاسایی که رده یوهش کهم په رنگ که رده نوه و بیهن به هوکاره و ویناو خه لاقیه تی شاعیرانه ی.

سه رنجیوه سه روو باری بو تیقایي هایکو شيعری ئی دهفته ری :

که ی؟

چی به رها دلې دلّو ته وه نینه

سه ر مارو بهر

من چی نه تاوو سه وز بوو

دلّو تو نه

شیرینه کیم؟

(بژگیا، ل ۸۶)

پورتره شيعریونه هایکو ئامیز. هارمونیایو سه رتاره واری که پیوه ندیوه زینده و هونه ریش چنی «به رها»، «شاعیر» و «دلّو ته وه نی» و «دلّو شیرینی» به دوی هه رمانی گه مه ئامیزی «سه ر مارو بهر» و «سه وز بو» به رقه رار که رده ن، که ئی دوه هه رمانی کر ئیوه نی پهی که رده یه و په مزه کا و نیشانیوه پهی جمه و جووله و ئه کتیشیه توو شيعره کی.

وه‌ئینته به پرسیوه به لاغی و سه‌ره‌کی دهس په‌نه‌که‌رو که زینه‌و وهرده‌نگی وزو هه‌ول و ماخولیا* په‌ی شو‌نگیرته‌ی دالانه‌و شیعه‌کی. ئی پرسی ته‌نانه‌ت گردوو پرۆسه شیعه‌کیش وستنه‌ن چیروو باهو ویش و بیهن هوکاروو کارایی وهرده‌نگیچ. شاعیر ئاگایانه ئی هه‌رمانیسه که‌ردینه و زانانش چنی شیعه‌کی دهس په‌نه‌که‌رو موخته‌بی وزو دلێ شکی و (تجاهل العارف). داخوم «به‌رزا» جه «دلوو ته‌وه‌نی» نه‌چی سه‌رمارو به‌ر و... دمایی دیره‌کاتهری وانوو و یاوو «شیرین» ئی و یاوونه که مه‌به‌ست جه ئاورده‌ی ئا توخما پیوه‌ندی به‌رقه‌رار که‌رده‌ی چنی «دلوو شیرین» ئین. ئیجار به پرسیوه ته‌ئکید ی و ئاکامیو ئه‌رینی (استفهام تاکیدی)، ره‌خنه جه لی‌ره‌سه‌ختی یاره‌کیش گیرۆ و پروا به وئ و دلناییه‌و ماچۆ:

«چی من جه به‌رزه‌ای که‌مه‌ره‌نا که دلێ دلوو ته‌وه‌نینه سه‌ر به‌رمارو؟ چی نه‌تاوو پیسه‌و ئادی دلێ دلێ ره‌قه‌که‌و تونه سه‌وز بوو و هه‌ر ئه‌شو سه‌وز بوو.» ئینه‌یچ جوره هه‌نجا‌گوری (پیساماریین) جه پانایی زهریفنای شیعه‌ینه.

به‌رزه‌ایو جه سیمبوله‌کاو شیعه‌وه ئه‌وساین فره‌تر ته‌شیه په‌ی دوی چیوا تاکی بیهن. یانی شو‌به‌نای به‌ینوو دوی چیوا وهره‌چه‌می (عینی، محسوس)، که به زولفو و یاری شو‌به‌یان که ئی نه‌ریته هه‌یتا هه‌یتا دووباره بیه‌نوه و بیهن مۆتیفی شیعی که جه دیدوو فورمالیسته‌کانه، وهره وهره، یاوان وینیوی کامل.

به‌ره‌زاییو هه‌ن نه‌سای که‌مه‌ردا
په‌خشن، په‌رکه‌ندنه به سه‌رانده‌ردا

(پیسارانی، ل ۱۵۱)

سای به‌ره‌زای شه‌نگ نه‌سای
موغـــاران

شیونا چوون زولف ته عزیزه داران

(مهولهوی)

به لام چی وینه سهرتاره وارینه شاعیروو ئیسه ی به شیویوه فرانہ و یوگیترته (مرکب) مامه له کاری زهینیش که رده ن جه «میکانیزمی خه لاقه نه»، بهینوو توخمه کاو: «به رها» و «عاشق» و «ته وه نی» و «دل»ینه که چوار مادی و وه ره چه میتنی (عهینی). چه په وانه و شوبه نای چاوه لی، چی شیعرینه ئی شیاییه (تشییه)، مه تاوی پیسه و به ره زا که و بیسارانی و مهولهوی به جیا بدیه ی پهبش. به لکه م سهرتاره واری دلی له مه و پرۆسه و شیعره کینه ئامان بهر و من نامیم نیان وینیوه کامل و یوگیترته ی و ریتم ئاخیز (ئاردهینه یی - پرۆسه یی).

۹۲/۸/۱

.....

سابير عەزىزى و

تەجرۇبە و شىئەرى تازى

(۱)

سابير عەزىزى يۇچا شاعىرانە كە ھۆرگىروو ئەزمونە و دوى دەفتەرە شىئەران و يۇدماو يۇى ھەولش دان دۆلەمەندىشا كەرۆ و بە پاو ئا واناىە و كە من سەروو كەردەيوە و پەمزوو شىئەراو ئى شاعىرىە كەردەنم زوانە كەش خەرىكا پەنەيا و ايبوى وەرەچەم بە و يۇە گىرۆ و ھەولش دان وىنە كاش ھونەرىتەر كەرۆ و ئەندىشەش ئىنا حالو و گەشەينە و ئا چەمەپرايىە ھەن، جە ھەنگامە كاتەرىەنە، دەقى ئە كىتقەتەر و فرەدەنگەتەر چى شاعىرىە وىنمى.

دەمپون ئىنا شۆنە و زەبەن كەردەى ئەزمونە كاش و چى وىەرەنە، شىئەرى كىش حال و ھەوايى تازەتەر شا بە و يۇە گرتەن. نمانايشا حەزانە شىئەرى پونەى كە ما و يۇەن فرەتەر و يىش دان قەرە و ئى جۆرە شىئەراو و دوور نيا ئىدامە دايش دمارۆنە بۆ بە تۆرمپۆە پەى شىئەزەى تاكى ئى شاعىرىە. زەمىنە و ئى دەقىە و يىش جە مۆتىقى تەنكامە^۱ و دۆخىپۆە حەزانەنە وىنۆە.

رۆجيار ژەنگى پرووكنان ....
شەوە بىينە شانى ھەنگووين ...
رۆى نىمەرۆ و تەى مانىان
چوار سەاتى جە وەرەتاوو تەمەنىم
شەكەتى مالوچيانەرە !!!

۱- وەلتەر جە برگەو حەزانە شىئەرىنە باسما چەو كەردەن.

دُنیايى ...
 په شته و دهر وازه و شارينه
 له رزاي له رزوو
 پالوو شوفازوو عيشقينه
 دلئ گيجه لوو چوار پراو ته نيابينه
 وپراوئ كه روو ...
 په ي ئيستاديو موو گوو مه مات
 ژه مئ نيه نه په نجيم به ئافسايد نه پيځيا
 به چه مئ ئاوانتاژ مه دهئ !!!
 چه كورنپروو ده ساته نه دهر وازه ي هالئ مه وينوو
 چه نئ ماچئ
 دم قه ناره ...
 چه فؤر وار دوو سافئ قزات
 بازه مه ره ...
 گره و عيشقيم چه په يمانه و خواي توريا
 كلوئ يه خي وه شه سياييت تاوانائئ
 گه ره كما ويم كه روو زه ريا
 به چه پوكئ شه پوئ
 بئ دهنكي ساحيلي هاروو
 چه زر و مه د بو به هه ناسه م
 وه شي كه روو گوشه واره
 په ي گوشو و كناچئ وه لاتئ
 لاو ديوانه كه و خواينه
 مه زه و گازه و چير چه ناكيت

جلی هیچم پهی ورازۆ
 چه زوو زهنگدای بهرهو بهختی
 کرمۆلوو ویرووسی بیهیی
 ئیسه که یاوو بهرهکا
 دهروازهو بهختی مهتاشا
 بی بهره شانسی ورهشا
 .....

ئێ شیعرێ تاوۆ نموونێوه بۆ پهی چهزانه شیعرێ یا شیعرێ ئیروسی یا «تهن کامه» ی تهگه چى به شیوێوه په پرهنگ ئا وینى که چوارچیوه دار و بقه کاریینى نه به زیانی تا ویناكا ئا جوړه شیعرې به ههسى گیرۆه. پهی ئینهیچ شاعیر لومه مه کریو، فهزاو گلیرگاو ئیمه و پارادایمه کیش کریل درییى و چینهیه زیاته ر ئیجازه مه دۆ به بنیهری.

په گهزه کى زوانوو ئی شیعرې دوی کاوی گیراوه وی:

کاوهی ههوهل، راوین و ئاره زوه پهنگواره کاش که وراوه ئامیز ئینا ویروو ئاماده کاریئوی سه رسامیه نه پهی قۆمنای کاره ساتئوی ... پێسهو:

«شهوه و شانێ ههنگوین و مانیایی وتهی و ئالۆ چیارهی شه که تی و له رزای راوی پالوو شوفاژوو عه شقیه نه، ته نیایی و وراوه که ردهی پهی یاواى به ئیستادیوموو گوو مه ما و ...» گریوه پوچه نه پهی راوی چوون هه ر وهخت گه ره کش بیهن چه شکاوی بۆ، هه ر ژهمیوه و جوړی پهنجیش به ئافساید پیکیانینى و لانیکه م به ناز و خه نجهو چه ما، ئیجازه و ئاوانتازش په نه نه دریان که له زهت به رو و ئالۆشش مرتۆره. چی پاسانه و پهی یاواى چه زه سه رکوتکریایش حازرا قه ناره دریو، به مهرجی جه کورنێره ده سه اشه نه، شووته و توپیش یاوو تاکه ماچی و پێسه و هیرشبه ری گۆلکه ری جه وه شینه جه قژه کاشه نه بالۆچیۆره.

شاعیر ئینا لووتکهو گرکانه و عه شقی پهی هه وه سنای ویش و ... که ته نانه ت
گه ره کشا جه باز نه و ئاکاری باوی دهر باز بۆ و به کلوه یه خپوه وه شه سیایی و
چه شکه و هه زنا، گرکانه و هه زه تاسیایه کاش کوشنوره .

ئاواته کیش زه به لاحتی که : بۆ به دهریا و چه پۆکی شه پۆلی بیده نگی قه راخه کاو
دهریای شله قنۆ و به شه پۆلانه و * هه ناسه ییش ، وه شی و له زه ت که رو گو شواریوه
پهی گوشو و کناچی وه لاتی و ...

کاوهی دوهم، کوما و اچی و باقه و اچی فوتبالیی و چیگه نه جه یاساو
سیناعه تی ئه ده بیه نه با (مشبه به) پهی (مشبه) و کاوه و هه وه لی و ره گه زه
ئیرۆسییه کاو راوی :

«دهر وازه ، ئیستادیوم ، ئافساید ، ئاوانتاژ ، کورنیر ، فۆر وارد » و ...
شۆبهنای شه وی به شانێ هه نگی نی ، وینه یی عالنه ، (وجه شبه) ش شیرینین ،
ئه گه رچی شه وه مه تاوو تام و عه لاقه و شیرینی بدۆ . به لام به عه لاقه ی شۆنگای
(مه حله یی) مه جازی ، چوون قه رارا ئاواته هه زاویه کی راوی چی مه ودا زه مانیه نه
به راوردی ؛ ئیتر ئینه شیرینی و شه وه و هه نگی نی با به یه ری ره گه زئ ئه ده بی په ی
مرنایه وه هه وه سی که جه زه ریفنای ئه ده بیه نه بییته به واته زایپوه هه ستامیزانه ی
یۆگیرته و چه شکه به خشای شاعیری .

وه ره تاوو ته مه نی وینپوه په ی شیه ی ته مه نو و راوی که ئاواته کیش په نگوار دینی
و بییته لکه کورپوه که بی ئاسانیه مه کریاوه . شۆبهنایپو چاوه لین و تازه کاریپوه ش
نیا چه نه به لام جه ساختار و شیعه کینه یاگه گیره نه .

ئیستادیومو گو مه ما ، پیوه ندییم به ی نو ئی دوه توخمانه نه ویستۆ که لۆژیکی بۆ و
باس جه خالیپوه هه مبه شی «مشبه و مشبه به» که رو . «ئیستادیومو و سینه ی» بیایا ،
شاعیرانه تر بی .

راوی چاگه نه گه ره کشا بۆ به دهریایپوه و به چه پۆکه و شه پۆلی ، بیده نگی
قراخه کاو دهریای هارۆ و هه ناسی تازی و سه رنمو و نیته ره وه شی که رو گو شواره

پہی گۆشو و کناچه کاو وہ لاتی لاو دیوانه کهو خوداینه و... وه شیه کاش و نموده
 پهنگوارده و لکه کۆره کیش با به ئیدئیالتیوه و ریئالیزه کهردهی و جه تاکه و و
 فارۆشاوه پهی کۆی؛ ئینه یچ، ئاکامی ئه رینی و دماینهیی کونکریتا پهی شیعره کئی.
 جه چند دپیری کوتاییش خاس نه یاوانینه...
 پاسه که چه مه راییی کریی زوانو و شیعره کئی پاراو نه بی و په له کهردهی و په له
 نویستهی و هه له نه چنییهی جه دیمه نوو نویسته کهینه پیویی (ئی دهقه چیگه نه تا
 رادیوه هه له چنیم کهردهن). شاعیر تاوی وردیتهر زوانه کهیش تۆرماوی و سلۆکنه
 و جه هه مان حال قولتهر کهرۆ. سه ره راو ئینیشا من به ده قیوه شازه و
 سه ره کهوتیش زانوو.

پوخساره و ئى شىعەرى جە ھەوت كاوى جۆراو جۆرىنە تەشكەش نەخشان:

دەسبەرداروونى كاوپچە نەببە نا جە دەماینەو باسە كە يەنە ئىشارەيى گەردىم كەردەن بە پەياموو شىعەرە كىي .

چىگەنە موھىم پەي مەن دىمەنوو شىعەرە كىي كە بزانونو ھۆرگىروو ئا خسلەتا سەرتارەواريا ھەن كە واچمى رېتىم، نىزامى ئىقاعى و ھارمونىاش ھەن يام نا. بە زوانى سادەتەر واچوو گەرەكم بىەن بزانونو ئايا ئى دەقە ساختارەو وئش بىئەش يام نا؟

وينگاو برىو ەرخەنەوانا، پىسەو «رەزا بەراھەنى» و ... ساختار، فۆرم و قالب جياوازىيى. قالب دياردىو ە چاوەلەين و تەنيا پەي شىعەرەو ئەوساى چەسپو. فەزاو شىعەرەو ئاروئى ھەراو ەنە و چەنى ئازاد بىسەيش جە ھەر قاپ و قالبىئە، ئەشۆ فۆرمىچش بۆ و چى و يەرەنە فۆرم ملۇنە دلئى باسى سەرەكىتەريى بە نامى ساختارى و بۆ بە بەشىو جە لاشەو شىعەريى و پىويای جەستەو شىعەرە كىي. بەلام ساختار گەردو و دەراو ەكا دلئەنە و بەرىنەو شىعەريى گىرۆو ە. پەوكەي ماچوو جە شىعەرەنە، چىويى كە جە چركەي ھەو ەلئە ئەشۆ پىويى، فۆرما.

پىسەو ئى شىعەريى كە بە يەكەم نىگا و وانايو شىعەرەكى، لىت لىت گىئو چىروو نىگاي و ھەر كوتىش بۆ بە فۆرمى. دەمايى بە دىدەنوو ھەركامى، ھۆرخپەي كە يو شۆنەو يوئى، دىدەنشا چەو كەرى و ياوى بە ساختارىو ە يوگىرەتە.

ھەوت شىعەريى جە ھەوت تابلويى جۆراو جۆريى ھەست پەنە كرىنە. ھەر تابلويى پەي وئش جياوازىيوش ھەن و فۆرمى تاىبەت و كرىو ھەر يو بە «ھاىكو شىعەر» يو نامىش چەنە برىو. ئىنەيچ ئانەي ياونو كە شىعەرە كىي جە چركەي ھەو ەلئە مەتاوو پەي وانەرى، وئناو شىعەريى سەرتارەوارى بۆ و چا پارەو ەنە جە بالەخانەيى يەكەسى دىدەن كەرو.

راويار (وانەر) ناچارا بە جياواز جە ھەوت وئىي جياواز و بە ھەوت فەزاي جياوازىو ە، دىدەنشا چەو كەرو. ئىنە جارئى ھەستوو ھەو ەل چركەو دياو و ەردەنگىن. بەلام كە ياواي كاو ەي ھەوتەم چاگەنە؛ گرد چىو فارىو:

- دۆخەو شیعەرە کئی...
- زەمان، مەکان و ساختاروو شیعەرە کئی...
- وینگا و چەشکەو وەردەنگی...
- فاریایەو فۆرمی پەی ساختاری...
- و...

«وەردەنگ، دەق و بنەر» کە یەری پەگەزی سەر بە وی بیتی بایەرە گوشەو خیزیای پەی ئی شیعری؛ چنی هەنترینی باوە یۆ و تیکەلی با و بیجۆرە «یۆگرتەیی ساختاری و هارمۆنیایی و سەرکەوتەیی» تەشکە گیرۆ. چنی ئی یە کەدەسیە، هەستیچ بە شۆنەمای زەمانی و مەکانی: «عەشق و حەزە ئیروسیەکا» و شاعیری کریۆ.

پۆشنای پۆی پەمزۆن پەی زەرفی زەمانی کە شەوہ بیئە و هەم ئیستیعارەن پەی (... و یاگی کارەساتی کە وینە ی حەوتەم و پراو لوبەرۆو بالەخانەو شیعرین و... ئینە ئانە ی نیشانە مدۆ کە گردوو هەرمانە شش لانە کا شاعیری پە ی ئافەزا زەمانی و مەکانی تاییەتە ی ئامادە کریاینی. هەرمانە ی سەرەکیە جە کاوە ی دمانەنە قۆمیۆ:

پۆشنای پۆی مەجیۆرە خیابانوو ژییوای یانی مەجیای (... کە ئیستیعارەیی پە ی (... و حەزین هەر تاکی هەستش پەنە کەرۆ و مەجیایش بۆ بە هۆکارپۆه سەرەکی پە ی «فرانەو بەقاو نەسلی و بەردەوامی ژییوای بەشەری».

وینە ی کۆتایی (V)، قلاوہو شیعەرە کینە و بە شیۆهیی دیالیکتیکی و فەلسەفی؛ «عەشق، شیعەرە، شاعیر و جەمە و ژییوای» پیۆه گری دریاینی.

سابير عزيزي و

ٺاڇي ٺهه نه ٻريا

(۳)

شاعير چي ده قه نه پهي ههول و به دي ٺاماي ٺاوا ته کاش، «چه مه پايي» ملونه دلي
فهزاو ديوناي شيعره کي؛ ٺينه يچ مهوداييونه که دريو به وهردهنگي که ٺاماده تهر و
به ته ماتهر و به ديديوه کرياوه تهر پهي وانا يه و چه شکه گيرته ي فهزاو چه رمه و
شيعره کي و گهمه ي زواني... ويڻ ٺاماده که رو.

ٺاڇي ٺهه نه ٻريا

جه تريشکه و پوزگاري دووري و

په ي ته ماشايت.....

مدراناره...

شيعره ي سه رکه وتي به چه ني لوي دلي (ورود) يام جوانخاسانه تهر و اچو و به
«براعت استهلال» (شگرف آغزي)* دهس په نه که رو و شاعيري سه رکه وته يچ
که سيون که وه ٺينه و شيعره کيش پي توخمه هونه ريبه رازنووه و وهردهنگي
کيشونه دليمايه و شيعره کي. به لام شهرتهش ٺاينه تاوا بوش سه رکه وته جه دماينه و
شيعره کيش لوا بونه بهر (خروج). ٺينه يچ دمايي پهي وهردهنگي کاراي بهر گنو که
شاعير چه ني لوان بهر و پراکاره کيش چيشي بيئي چني ٺاماي دلپش، سه رکه وته
يهن يام نا؟ ٺيني ههر ٺا ٺاماده کاريئي که ناميشا نيائي «شگرف آغزي»، زه ريف

دەس پەنە كەردەى كە پەى زەينە و وەردەنگى سەرەتا پەرسىۋەنە و ئامادە كرىۋ كە
بزاۋو شاعىر گەرە كشا چىش واچۆ و بۆ بە پازى سەر بەمۆرە پەيش و تەننەت
ھۆرخرانايىش پەى وانايە و رەوايە تە كاتەروو بنىەرى. داخۆم چى چەمە پرا بۆ و
شاعىر گەرە كشا چىش تاوئىل بىدۆ و...؟

جە ترىشكە و رۆزگارنى دوورى و

پەى تە ماشايت.....

مدرانارە...

.....

«تا پەنجەرەى چەمە پرايى وئىش كەرۆۋە

بوەى وەشەت

پىشى ئەدكۆلونى تاسەى مارۆ

دلى مانيام...»

ئىنە بەشىن چا قەولىە كە شاعىرى دايش بە وەردەنگى كە چەمە پرا بۆ كە:

پەنجەرە و چەمە پرايى وئىش كەرۆۋە پەى ئائەى

«بوەى وەشەش

پىشى ئەدكۆلونى تاسە و دلى مانياش مارا...»

شاعىر ھەست بە مانيايى كەرۆ وىنۆ كە:

دلى مانياش پىسە كاۋەترى

دلى قەفەسى جە پەنجەرە و

بە وەشىە وە مدىۆ پەى دەر باز بىيەى و ئازاد بىيەى؛ كام ئازادى؟ ئا ئازادىيە كە

ئاشنا سربىيەش ئامان سەرەنە و دىمەنى ئاسايى و رۇخسارى وئىش جە دەس دان

و قورخ كريان و كال بىنەنە و خسلەتو و دەسەمۆيش جە دەس دان:

«دەلاقەى

وشى ۋەشى دەربازى + ئازادى
ئاشنايش : كآل ل ل ل ل قۆرەخ كەردەن

دەسەمووىى ....»

ئۆستالوژى ۋە وىدئوئايپوۋەتەر پەى شاعىرى بەكار بەردەى وىنەو «ئەوئىنى
خەياللاوى» ن پەى ئاكو ۋە كەشىە كە يىەن «خەيال ۋە ئەفسانە» پەى شاعىرى ۋە
دوور بو جە ئەنفالى، بەلام خو ئەنفال ۋە قەلاچۆ كرىان ۋە پەوكەى ئەوئىنش
رادەبەدەرىى ۋە ئەفسانەىى ۋە پەنگواردە ۋە ئازاردەرا.

ئەوئىپوۋە خەياللاوئىن

پەى ئاكو كەشى چوار ۋەرزى

دىار ۋە گوم بە چەمى دوور

جە ئەنفالى ...

چىگەنە وىنە كى شاعىرى ملانە دلى فەزايپوۋە بەرىتتەر ۋە گەورتەرى كە
نىشاندەرىپوۋەن پەى وىرى كرىاوۋە شاعىرى.

«بى دماىى يىەى پەى بالا ۋە مۆسىقاي» تەعبىرىپوۋى ئەكتىف ۋە پەر جوولەن. ئى
تەعبىرە پەى رەمنايە ۋە ھەناسە سەردىە كا ۋە خەمۆكى ۋە دەس بە زەنگۆلى ۋە
چەمەراپىى شاعىرىن كە جىاي ئانەى پەرە بە خەمۆكى گلېرگاي ۋە تاكە كاش بدۆ
خەرىكا خەمى رەمئوۋە ۋە ھومىد بەخشۆ، ئىنە خالىپوۋە ئەرىنن پەى پەيامە كا ۋە
شاعىرى ۋە ئاچۆخ كەردەى ۋە ۋەش كەردەى راگايوۋى پەى دەرباز بىەى ئا
چەمەراپىە كە لوای دلى بى پەى شىعەرە كى خەرىكا را ۋە لوابەرى نىشانە مدۆ پەى
كۆتايى ئى قەيرانى.

قهیرانیوه که گیره دەس به دوعا بیهی تاکه کا و کۆماو خه لکی کاریگەر نه بیه بو
په ی وه ره چه م کهردهی «سهروهی» و «گۆلو یاسای بهند کریا» پیسه و
«ئاره زووشار» و «ئه توییا*» یی په ی شاعیری. ئا «منه کۆماینه» که چه مه پاش بی.

«بالات مووسقیایی بی دمایین
ساله های سال هه ناسه سهردیم ئاوی دارۆ
جه ئالبووموو ژیوای شاری فره قسه ی
چه نی خه لکی دەس به دوعا ی
په ی یه کسان ی و سهروهی
گۆلو و یاسای ...»

شاعیر ههر ته سکینیش په ی نمه ی، ئننه ئازاره کی ریشه شا کوان دل ی هه ناوو
کۆمه لگه یه ره. ئه رمانای «چنگی شانۆ» یچ زامه کا ساریژ مه که رو. ته عییر و
ته سویریوه تازی و زهریفه نه په ی دینامیزم کهرده ی پرۆسه و ئاردهینه و ده قه که ی:
«... بهند کریا و زه مانه ی ویل

چنگی شانۆ

خۆ ئه پینه ی زامی چه لکین ساریژ مه بو»

ده ی راوی مه جبوورا تووره بو و په نگاوه دهروونه کهیش به نام زایه له (اسم
صوت) «هه ی هاوار» ی که نیشانه و فشاری پۆحین، بدۆ بهر و «هاوار که رو» تا
هه و و کیموو سه ر ریزوو کۆلانه کاو شاری نیشانه بدۆ.

دهرده کیش جه ره گه کاو کۆلانه و شارییه نه هه ی هاوار

هه و کیمی دهرده داری ویم

جه ره گه کاو کۆلانی شاروو ویشانه

سه ر ریز که را...»

و تا نا کوتایی ئی جوگه له په ترۆک به ستی ئازاره کا به وینایی ژیوای تالی ئه وه
نه بریا؛

ناخپوه نه پريان...»
و دلّوبې وشک نه يهن

۹۵/۵/۱۸

.....

بھرووز محہ دپوور

ساوہ شیعی و

نانہ شانپوہ قریوہو شیعیرو ئاروی^۱

(۱)

جہ ئی چند سالہی دمایہ نہ، چند دقہ شیعی بہ ہازیو فری نہ شر کریانی کہ جہ بواروو «بوتقاو*» شیعیہ یاگی سہرنجینی و تاوانشا پریوہ جہ کہ لیتہ کاو چاوہلی پەر کہ راوہ... من ئینانا چا پروانہ کہ ئی شاعیر پەہی ئەو شاعیری مادام یاوایا فہلسہ فہو جوانخاسی و ساحتیو ہہ ناسہو ویشا، جیاوازیوہ شیوازی - تاکی - ناخہ کی ئە شو بو تا سہلہ میو شیعیہ خیزناو وینپوہن کہ چاوہ لئہ نہ بیہن و شیعیہ ئە گەر شیعیہ بو لاسایی مہ کریوہو.

لہنجہو شیعی...

وہ لئہ واتم کہ جہ راساو ئا ئە زموننا کہ جہ دہہ کا وہ لئہ ریہ نہ تہ شکہ شا گیتتی بی، ئی چہ مہ پایہ بی کہ جہ ساباتہو شیعی ئارو ہہ ورامینہ، شاہیدو بہ ریوہ تازہی بیمی جہ شاعیرا کہ «چیولایی» ویر کہ راوہ و تاوا بہ لہو نیوہ تہر شیعیرو ئارو ہہ ورامی ئاراستہ کہ را. پەہی بہ کردہ بہ راردہی و پیکای ئی ئامانجی ئە شو ئی شاعیری زہینپوہ جمہ کہر و ہازیوہ دل و ہشکہر و دیدپوہ گرد سہردہ میشا بونہ و حزئی تازیشا پەہی عومری جادہو سہردہ می چہ کہ ریای با، کہ تاوا ئی پروسہ یہ یاونا مہ خسہ د.

۱ - ئی وتارہ وہ لئہ جہ حہفتہ نامہو سیروانی چاپکریان و تازہ ویرایش کریانہوہ. وەروو ئانہی باسہ کن دووباری نہ باوہ، بہ شی گرتتہر جہ وہ لیتہو ئی وتاریمہ لا بہردہن.

ئىنە ئارەزوو من بىيەن و واتەنچىم زەمىنەش ئانەن: جە «فرە مانىيى و ئارەينەى بەردەوام» نەھەراسىيا. ئىنەن تاوۆ زايەلەو بەرزەو شىعەرە ئىمە دلئ شىعەرە كاتەرىنە بەرجەستە كەرۆ.

بېھرووز محەمەدپوور (ب.م. شارۆ) يۆچا شاعىرانە كە زەوقىوھ عال و زوانەى پارا و ئەندىشەيى ئارۆيانەش ھەن. جە كوتايى ۸۰ و ھەوھەلوو ۹۰ى بە نىايرەو شىعەرە «قشقىرە»ى و ... دەسش بە واتەى شىعەرئ كەردەن ئىسەىچ فرە كارا و جىددى و پەيجۆر ئامانەنە مەيدان و خەرىكوو نويسەتەيا و شىعەرئ دەسنويسى فرىش ھەنى و بە ھۆكارەو مالئ نەتاوانش ھەللاى چاپشا كەرۆ و بە يەرئ شىۆزئ: ھەورامى، سۆرانى و فارسى و تەنانەت كوردى كەلورى (كرماشانى)، كلاسىك، ئارۆيانى و زارۆلانئ و ھۆرگىنئاسى خۆرپەو وئش تاقي كەردەنەو و جە برپوھ نەشرىە ئەدەبىيە كايچەنە شىعەرئش پەخش كرىاينىوھ و يان جە گليرگا ئەدەبىيەكانە و نىاينىوھ و جە تاقمە مەجازىەكانە ئەرمانانىينئ.

فرەو وەختە كا تاكە شىعەرئش واتىۆ كىاستىنەش پەيم و داواش چنە كەردەنا كە بوانوشوھەو و كاردەوھژئش * كەرۆو، منىچ فرەو وەختە كا شىعەرە كىم نەپەسىناينە و ئىرادم چنە گىرتىنە و پەيم كىاستەنەوھ و ئامانشەوھ پۆرە و وەشەش كەردىنە. چى بارەوھ فرە وەخت سەختگىرىم كەردەن چنى تا ئا ياگئ كە فشارش پەى ئاما و ھەرانوھەنە تەوسە شىعەرئش پەى نىانئرە:

ھۆرەخنە گىر، ھۆرورازە بالا و شىعەرئ، ھەرچى ھەزتا

قاچت نىا سەروو قاچى و دەمنئ دەمتۆ و

پال دەستەنە نسكافىوھ و ...

شاعىر

پىت و وشئش ئاردئنى ما

چئشش كەردەن؟

چیشش نویستهن؟

نه فۆرمش ههن نه موختهوا!

ئی شیعرئ لاوازه نهو فلان شاعیر به قووه تا!

چی ده سوو شمهن، بوونه شاملوو؟! ... (۹۱/۴/۲۶)

دامه لاتان هه موو شیعرئ، لار و ویر بوو دیره کان

نه گونجا بوو عهرووز، لیم زویر بووی کاکه کهم

فهردم سه رشیت، به جهه ننه م تا به کهی؟

سه ر باره کهی به هه ر لاییت ئه سبی خۆم وا بار ئه کهم

هه ست و سۆزم هه ر جورئ بیت، بیت به بیت ده نیووسمه وه

ده ر پرینی ههستم مافه، مافی خۆمه و وائه کهم...

به دلنیا یوه ویش زانی که مه به ستوو سه ختگیری من ته نیا جه راساو دۆله مه نند
که رده ی «زوان» و «به یان» و «ئه ندیشه» یشا. وه شبه ختانه ئیسه ئی هه رمانی جوابش
دانه وه و یاوان یاگیوه که من له زه ت به روو جه شیعره کاش که به یه قین کریو وه لئ
منه نه پیسه و هه رده نگئ و لۆقه ت گیرئ، ویش له زه تش به رده بیه بو. ئنا مه تاوو
ته ژنه یی و هه رده نگئ مارۆ. به په یلواو من و به په شت به سته ی ئا ده قا که نیاینیشه ره
من ئی شاعیره ی یۆ جه شاعیره ویر تازه کا زانوو که وه لته ر مزگانیم دابئ.
وه شبه ختانه خه ریکوو وانیه و و ئه ره مانیا بیچا و چانه یه مشۆ نه هه راسیو و پی لۆنه
ئاسۆییو رۆشته ر ئینا و هه ر شه نه و دوور نیا بو یۆ جه جه مسه راو ئا زایه لا که وه لته ر
مزگانیم دابئ. مه بو ئینه ئادی و شاعیره تازه ویره کایته ر پازی که رۆ. ئه شو زانا
هه لای رای نه بریای فریسا ئینا و هه رنه، به لام قریونا یشا و رسکیایشا موژده و وزیوه
هیقمی مدۆ به زایه له و شیعره و ئارۆ هه ورامی:

گهر قولانجی فرسه تم دهی
وزووت سهروو ته پله و سه ره ی و
ده گا... ده گا و
شار به شار و...
چیگنه چند سه رنجیوه وزوو سهروو نمونه شیعره وئی شاعریه که جه
ساله کا ۸۹ تا ۹۲ی نویستینیش و وه ختانیتهر نمونه و شیعره دمایینه کاش وانوووه.

قشقیړه

هه م دیس

زریا

پانزه به جهوت

وهرم

قشقیړی

که وتی قه لاچو ویشوومه کا

راپورت

بیزار بیزار

گوم به گوم

هاکا

وهرن دلوو

هامساکه یما...

که روت له پورت...

سیاو کاموو ۸۹ی دزلیه ، گوفارو شماره ۱۱ اوژیوای

پۆرتره شیعرینه که کوۆ واته‌ی و قوول واته‌ی (ئيجازی زوانی و هارمۆنیا) به‌شیوه‌ن جه تايه‌تیه‌کاو سه‌رتاره‌واریش. په‌ی ده‌س په‌نه‌که‌رده‌ی ئی شاعیره‌ی تاوۆ دلۆه‌شکه‌ر بۆ که پێوه‌ندیۆی رپک و وه‌ره‌چه‌میچش هه‌ن چنی چرکه‌ ساته‌کاو ژبوای راسه‌کی که بۆ و به‌رامه‌ییوه‌ پراگماتیکی و رینالیستی‌شا دان به‌ شیعه‌کی. قشقیه‌ کاراکتیری سه‌ره‌کی شیعه‌کین و هیماو هه‌رمانه‌ریۆه‌ چالاک و جارده‌ریۆه‌ وه‌یشوو‌مه‌خیزین که سیبه‌ریش که‌ردینه‌ ملوو فه‌زاو شیعه‌کیه‌ (دۆخه‌کی...), به‌لام ئینه‌ ده‌ره‌ق وه‌ختین و دمایي جۆریۆته‌ر نه‌خشیۆ

...

روخساره‌و شیعه‌کی سادیته‌، به‌لام نیشانه‌ مه‌جازیه‌کی په‌ی درکنای په‌یاموو شیعه‌کی، به‌ جۆریۆته‌ر ئاماینی گۆ، که وه‌رده‌نگی چالاک کریۆ په‌یجۆروو مه‌دلۆله‌ مه‌جازیه‌کاو شاعیری بۆ. زانمی که وه‌لی گرد چیه‌نه‌ شیعه‌ گه‌مه‌ی زوانین و ئی گه‌مه‌یچه‌ ره‌گش ئینا دلن «ئاشنایی سپیه‌یوه» و ماده‌ زوانیه‌کانه‌ که بۆ به‌هۆکاره‌و سه‌رسامی و حیره‌تی په‌ی وه‌رده‌نگی. تا ئایاگی که من په‌یجۆروو شیعه‌کاو ئی شاعیره‌ بیه‌نا «زوانیۆه‌ پاراو و پوخته‌ و پاک» ش هه‌ن جه «سلووک و شیواز» نه‌ نموونه‌ شیعی فریش هه‌نی که چی حه‌نانه‌ چیشا په‌ی واته‌ی هه‌ن و کریۆ ئیشاره‌شا په‌ن کریۆ، په‌ی نموونه‌ی شیعه‌و «خه‌زان»ی:

وه‌هار خه‌زان‌شا
گۆ نه‌ماما ریزۆ
هه‌وری دیز
وه‌رش که‌رده‌ن کز
زپ
نه‌زۆک
ره‌شحه‌ رپویان

قه لّم چه ویل
عه شق پوویا
زهمین! دیویه
له عنه ت چی هه وریه!
وه هار خه زانشا.

ئی شیعرئ جه وه هاروو ساله و ۹۰ینه نریاینه ره و جه پۆنامه و «ژیوای»ینه چاپه کریاینه و یۆ جه ته جروبه سهر که وته کاو ئی شاعیرینه و لیان لپه نه جه توخمی «هونه ری و به یانی شاعیرانه و هه ستامیزی و مه جاز»ی که فره ورد شیعره کیش و راستینه ره و جه سهرانتوو لوان په ی دلینه و هه ناوو شیعره کی و پپۆسیوش پیوه ندی چنی توخمه زوانیه کانه خولقنان که فره یچ ههستی - ئیدراکی مرمانۆ و بیهن به خاسیه تیوه «خه للاق» و «هونه ری» و «غینایی»، که ماچوو «ههستی*، حسی»ن نه «ههسته کی*، احساسی»، مه به ستم ئانه نه «زوان»ه که ش برپوه باسی «په وان شناسی به یانی»یش ئاردینئ شو نه و ویشه ره که چنی پوره هوردای* پروتی مه و داشا گیرته ن و «واچه»کی ملانه دلئ وه زنایره ی هونه ری و جه وه هری شیعرئ. له حن و موسیقاو شیعره کی جه هه وه لین دیره نه به مؤسیقایئوی هیمن و جوگه له یی ده سش په نه که رده ن و جه دیره و «زهمین! دیویه..» که که سایه تی به خشاییوه ن به زه مینی (استعاره ی ئینسان نما و مه جاز په ی خه لکانئ و هورخرنایشا به هورسته یه و وه رانه ری که رده ی چنی هه وری دیزی که ئادیچ ده نگ هیما* پیوه ن په ی مه دل و لئوه ته ری)، شاعیر ده نگ هوربرنۆ و تووره یی و نفره ته و ویش جه ئی دیرینه یانان لووتکه. دیسان به ئارده ی ترجیع بند «وه هار خه زانشا» ئارام بیه نوه و بابه توو شیعره کیش به رجه سته که رده نوه و جه ختس سهر که ردینه وه و ئیدامه و ئا دوخیشه وستهن پرووه.

ئى جۆره ئاردهينه جه شيعره نه بارى هونهرى و سه رساميشا فره تهر و يا گه گيرتهر و ئهره مه نيّه و هه تايته را. مه نتيقوو شاعيرى چى دؤخينه وه لى ئانه يه نه سه روو ريچكه فيكريئو (نحله فكري) يان ئيديوه هورچنباي شيعرى بئوره ساحيوو «زه نيئوهى ئه نديشمه ند» ي بيه ن به په فتيئوهى شاعيرانه و رووه كه ردئوهى سه رده ميانه و ئينه يچ به هايئو تايته تش دان به پرؤسه و شيعره كئى كه گهره كشا و هره و هره ياوؤ به كه مال و ره وته و شيعرى جه دمارؤنه.

ئى شيعرى سه رانسهر مدراي و پراي * شاعيرانه ن و ههر چا دؤخه نه، تان و پؤى زوانيش و راز يانه يؤيره كه ئينه يچ دؤخيوه تايته تهى مؤسيقاييه ش داينه به فه زاو شيعره كئى. جه ساباته و «مانا شناسى» و «نيشانه شناسى» يه نه به شيئويوهى «پهر لوابى و پهر تاريخى» مامه له ش كه رده ن و «ويئنه» كيش گهرى و قابيلوو واته يه نئى په ي گردوو سه رده مه كا و فره مانابه خشايا په ي سووره و ده نگ هيمكا. ئا ويئنه خه يالين كه راده و «به يان، هه ستاميرى و مه جاز» يشا بالان و بيئى تان و پؤ نه خشه و زه ينى شاعيرى ئيئى:

«خه زانوو وه هارى، ريزباي گؤ نه مامى، ديزى هه ورى و زر بييهى و نه زؤك بييه يش، ريوياي ره شحهى و چه ويلى قه له مى و پووياي عه شقى، و ديوياي زه ميني و نفره توو شاعيرى و به رده وامى خه زانوو وه هارى و...».

من ويم چنى ئى جۆره «ويئنه» شيعريا نيه نا كه جۆره «سياو و ينى» ئى مرمانا. به لام ويئوه و هونهرى واقعيئوهى گليرگاين و چنى ئينه يچه، من ته نيا و هره ده نكيئوه نا كه كريؤ په يلو اش بؤ سه روو ده قى هونهرى و ئاسايا كه چنى ناويتاگا و لاشعوورو «بئهر، شاعير» ي و ئارده ينه و ده قه كه يش، كؤك نه بؤ. جه پرؤسه و شيعرئنه دوى هؤكارى سه ره كئى هه نئى په ي ئانه يه وه رده نگ جه مه خسه دؤو بئهرى نه ياوؤنه. يؤ نا ئاگايى شاعيرى جه چركه كا و ئارده ينه و يو يچ

دەسەلاتوو توخمە زوانیە کە ملوو تەرزەو بەیانوو شاعیر یەرە کە بینگومان بو بە
 ھۆکاروو مانای تازای و لەزەتوو شاعیر یە ی. تەئسیر ھۆرگیر تە ی سووژەو واقعیی
 و فەزاو گلیر گای کە ئینی و ئیئاگاو شاعیر یە نە، مەیانە دلینەو فەزاو شیعەرە کئی و
 ئینە یچە یۆن جە ئەرکە کاو شیعری و بایەخ پەنە دایش نیشانەو و یژدانئی
 سەر دە میانەو شاعیرین .

جە دنیای وەرە چە مەنە، چی مە گەر وە ھار خەزان کەرۆ؟ ھەور نە زۆک بو؟ و
 عەشق پوو یۆ؟ و زەمین دیویۆ ... ئینە تە نیا نە خشی زەینی شاعیرین و دیای پەر
 واقعیی بە دنیای دەور و بەری و پێوەندی بەرقەرار کەردە ی و ئاشنایی سەریە یوہ شانە
 کە دۆخە کیش و انتینەو و جە مەزمون گەرایەو وە لوان پە ی مە فھووم گەراییی
 گلیر گاکە ییش و ویر یوش خولقنن و بە واتە ییوہ شیعەرە کیش پووالە تی
 ئەرە مە نە ییش گیر تە ن بە وئی .

و لەتەر ئیشارە م بە تەرزەو وە زنایرەو* زوانوو شیعری کەرد کە عە یارین پە ی
 شاعیر یە ی و شیعەر نو یسی . مادام بنەر شاعیری راستە قینە بو پی جۆرە یاوۆ
 کوتایی پروسەو شیعری و تاوۆ وە لی گرد کە سە نە ویش لەزەت بەرۆ جە
 ئاردەینە کە ییش . ئینە یچ ئا شەر تینە کە مە مە ییشە دا کو کیم کەردە ن سەر ش و
 شاعیر ئە شو تاو ابۆش دەسە لات وە زتۆرە دلئی زوانە کە ییش بە قە و لوو خودوو ئی
 شاعیر یە :

«ھازەو شیعری م لەنجە شا

زریکو قە لە م

چۆراو وە ھە لسا ش

پۆشان دە فتەرم

... و

جە خە زانوو وەرز یە نە

په لکیش که رو خه مه کاتا
کیشو سه روو ره ته و وشا
چی سه رده مه که بی وه فایی هاوار که رو...
و ...

ئی نمونه شیعی واریه که به په یلواو من ئا شیعی نی که شاعیر تاوانش زوان
وه زوره دلی شیعی و مانا خولقتو. کومه له وینونه نی که به زوانی نیمچه فلسه فی
و... و چیا نی:

.....

چوار قولانجی نه و لاو وه همی
به هه شتی هه ن
به رش ویر و تا فگه ش ئا وه ز
هاره شا یو، جه کلدانو و ناخیته نه
قووت با
تا
نه گیر یو پات
ره ته و وه همی!

(۹۲/۲/۸)

.....

باخوو بییه ی...

په ی نه سپاروو باخوو بییه ی
خه نده که روؤ ئالاو ژ یوای
چه خماخه کاش
مارا پوزی شه وه زه نگی
خه نده وزه چوپی ژ یوای
نانه شانئ قریوه که ره
ئامیانوو
چنگی روؤ حی ئوقره گیرته ی
وه شی گرسو جه مه نجه له و ته مه نیه نه
هه تاکوو روؤح میوه بالئ جه پایوره و جه سته یه نه!

(۹۱/۷/۲۸)

.....

بيھرووز محہ مہ دپوور و
زرنای بيدهنگی شيعری
(۲)

بيدهنگی زريو

...

ھور

ھورئ ديژ؛

شہ و نانشہ رہ!

مياچہ ماش چہ خماخي شانو

کاوہ تری پاگیرہی گرتيئي چير زہ ناقوو بروو سکا شہ نہ

سارا؛ کپ

دارسان؛ مات

پہ پوو... پہ پوو

شوئي وھری؛

بيدهنگی زرينو...

ههور کارا کتیری ته و هری ئی شیعرینه، که جه ته شک* و دلینه*، رۆلّی ئه کتیش ههن به ئاردهی (میاچه مای) که سایه تیۆه ئینسانیش دریان په نه که جه ساباتو زه ریفکاری شیعرینه ماچاش په نه (تشخیص) ^۱ یا ئیستیعاره ی ئینسان نما. سه روو هیژمۆنی «هه وری دیزی» فه زاو شیعره کئی، فه زایۆ ته میاره، سامناک و تاک دهنگه ن که میکانیزمه کیش جه توخمه کاو : «شه وناشهره، کپ، مات، په پوو و...» وینا کریاینی.

«کاو هتری» که هیما و په مزوو «ئاشتی و ئازادی» نه، چی فه زاته ماوی و سامناکه نه؛ پاگیره ی گیریتته و ناچار کریاینه جه چیر زه ناقوو برووسکه و هه وری دیزینه کزۆلۆوره. گرد چپۆی تا ئیگه ئینا چپروو سه یته ره و هه وری دیزینه که ویش نه مادین په ی سووره و هه رمانه کئی و گهره کشا چی فه زاده سکرده نه، دهسه لات برمانۆ.

جه دماینه و شیعره کینه ئینه شاعیرا که نه لان چپروو سیبه ره و فه زای سه پیاره ی هه وری دیزی. پی بۆ نه وه ژیرانه به ئارده ی باقه و اچه و «شۆله و وهری» که نه فسش ئارده ی رۆشناین، ویش چا فه زا و زه مینه ^۲ که سه روو هیژمۆنی بکه ری هۆشیاری (هه وری دیز)، ته میا بیره؛ دزۆوه و هه ر ئینه بۆ به هۆ و شله قنای فه زاکئی و په منایه و تاریکی و «بیده نگی...» که خالی فره به هیتما په ی شیعره کئی و میکانیزمی په ی «ریتم» و «یۆگیرته ی به شه کاو شیعره کئی و فه کتیۆ په ی نه قشوو مانازایی و لاینگیری هه م پیسه و شاعیرۆه و هه م پیسه و وه رده نگیۆه و هه مته ر پیسه و تاکیه گلیرگای.

تا پۆ و تان و پۆ* و هه یکه لۆو شیعره کئی ئیستیعاره ییۆه نه په ی وینا که رده ی تۆره و گلیرگایۆی تۆتالتر*، دهسه لاتواز و تاق دهنگه ی که بیه نه مۆته کیۆه په ی شه ونا ره ی گلیرگای و خه سنای تاکه ئازاده کا و قه تیسنا یوه شا و نه بیه ی زایه له و

Personification - ۱

Background - ۲

ناشتی و نازادی گلیرگی . ئینه ییچ هه تایی نیا و به ئامای شو له و وه ره تاوی ساموو
فه زاکئی مه ریۆ...

۹۵/۷/۱۵

.....

بیرووز محه دپوور و
قومیوه لهززهت و عومریوه جاده^۱
(۳)

ئا وه خته که
ره گوو ژیوای
سه روو مژنوو چه زوو تاتهیم
په ی ئه پرفانای کامی کالی
بیسانوو له شوو ئه دایمنه
کهوت فرته فرت
ئا وه خته که
فیسیا تاسه و چه زوو ئه دایم
سه روو سینه و ئوخه ییوه کرچ و کالی
جوآوو که یلوو که یغه کاشا
کادانوو رۆحوو مننه که ردۆ هالی
ئا وه خته که
قومی له ززهت
کریا سه وقات په ی و اشانوو رۆحوو تاتهیم
ئا وه خته که
چووزیا نه فسه

۱- جه هفته نامه و «ئاوات» بینه چاپکریان

سیروانوو له مزاو ئه دایمنه
 کۆ ماشا به ست دهشتی دره ی
 په ی ئازاره و ژیاو ئارۆیم
 ئا وه خته بی
 دوورگه و نادیاروو ژیاوه نه
 چه که ریانی
 ئیسه مننا و
 عومری جاده!

شیعره جه وینگا و منوه ته نیا «به یانوو ههستی نیا، خودوو ههستین. هه ریاسه که
 ده سوو ئینسانی، ته مسیلێوه په ی خودوو ئینسانی نیا؛ دهس ئیستیعاریوه جه ههستی
 ئینسانی نیا، به لکه م خودوو ئینسانین.» و «شیعره حوزوو ریوه هه میسه یین،
 حوزوو ریوه که جه بی نا کۆتایی دهس په نه که رو و تا بی دمایتهر و هه ر درێژه ش
 هه ن...»^۱

پی به لگه گه و ره ته رین سیره توو شیعی هه ستیداری، ئینه نه که چنی تاریخی
 وه رانوه ری که رو و گنا قوچانی*... و هیچ که زره پنۆش، چنی زه مانی با به
 ده سه بری و سواری سه روو شانه و تاریخی با و جوولیاره و جه «زه مانه» و ویشاوه
 تیپه ری با و بی ئه ره مدرای پیچا و پیچه کاو زه مانی برا و یاوا گرد سه رده می. هه ر
 پاسه که تاریخ جو ری هه ستین و جوولش جیددی و ههستی به خشا و جه
 درێژی و پانایی و یه روو زه مانیه نه، بی و چانا. پاسه یچ شیعه، نینامش ههستی
 به خشا و په ر جوولی و نه سه ره وتینه.

۱- براهنی رضا، طلا در مس، ج ۱، ل ۴۹۱

ئىنە نەخشە رايپۆتەترا، پەي پىمانە و شىئىرى و ناشىئىرى. فرپۆ دەقى بە نامى شىئىرى مەيانە كە بى گومان نەتاوانشا و مەتاوا، بى كە وچى پىمانە كرىا، پەوكەى ھىزوو ئانەيشە نيا جە دالانە تارىكى ئى فىلتەرە بىرەحمىنە، ۋىەرۆ و سەر بەرز جە ۋىەرگای زەمانەنە تىپەرە بۆ. من ماچوو قەندىلپۆنە كە پەى ماۋپۆە پۆشەنە و دمايى گنۆ پرتە پرت و چارەنويىش تەنيا كوشياپون. ھەر پى بۆنەو مەتاوۆ جە بازەو زەمانەو وئشەنە، تىپەرە بۆ. چى؟ چوون پىسەو پړۆسىۆە ھەناۋى و ئىلھامى و ھەقىقەتپۆى ھۆرقولپاي، جە ئەدای نەبىئە بەلكەم سەروو كاريگەرپۆە بەروو وئش و سفارشى كەردەى وىنگاىپۆە سىياسى و ئايدىپۆلۆژىكى تەشكەش گىرتىتە و پەناش بەردىنە رەگەزەكاو شىئىرى و بە زوانپۆە لووسكەلە بە نامى شىئىرى نويساينەو و سووژە سفارشىە كەش لاوانانەو. ئىنە ھىچ كە شىئىرە نىنە، بەلكەم بابەتپۆە مونشيانە و چاۋەلپانە و زەين خەلەتتا.

شىئىرە ھىچ كە چەمبەس مەكەرۆ و زەينە كا مەخەلەتتۆ، تەنيا بە واقىئەتپۆە ھىچ دەسپى مەكەرۆ بەلكەم بە پاو ئا سىرەتە جەوھەرىە كە ھەنش، ياوۆ ياگانپۆە كە دەسلاتىە زوانى خەيالى مانازاىبە كەش، گردوو زەمانى گىرۆرە و مارۆنەش چىروو ركىفوو وئش.

ئەگەر ئا باسەو سەرىما پىسەو كە وچى سەرەكى قىوولە بۆ، تاومى ئى دەقوو «شارۆ» يە نامى بنىەيمى شىئىرە، شىئىرەى پارسەكىە، شىئىرەى زەمانەند و شناسنامە دارە:

«ئا وەختە كە

رەگوو ژىواى

سەروو مژنوو حەزوو تاتەيم

....

كەوت فرتە فرت...»

«ئاوختە» ئاخیزوو رەوايەتییۆن و زەمانمەندی شیعرە کین و بە تەمایەیی وەرەنگی و چەمپراییی پەیی کارەساتە کاتەرۆو شیعرۆی... ئی باقە واچی و ئی تەعبیرە زوانی: «فرتە فرتوو رەگوو ژبوای بە مژنوو حەزوو تاتەیی» تەنیا بەیانوو واقعیەتیۆه نیەن، بەلکەم رێخەشا ئینا دلێ کەشفوو حەقیقەتیۆه و ویستەییە و دورنمایۆه هەستی بەخشانەیی و دلێ زەمانیتەریەنە.

«...ئاوختە کە

چوو زیا نەفەس...»

«نەفەس چوو زیا» هیچ کە باقە واژیۆه کەم وینەیی هونەری و گیانەخشانەن. کەشفوو ئا حەقیقەتە هەستی بەخشەینە کە مژدەما دابی پێسە و تەنیا ئەرکە و ئارەبە و شیعرۆی.

ئەرکە و شیعرۆی واقعیی خۆ تەنیا پۆرە هۆردای (مدح)، نیا، بەلکەم جە پالێشەنە لۆمەییچ هەن، و رەدەوینی و پەرخە گێرتەییچ هەن:

«...کۆماشا بەست دەشتی درۆی

پەیی نازارەو ژبووو ئارۆیم...»

چینگەنە شاعیر و رەدەوینی و لۆمە کەرۆ جە:

«...فیسای تاسەو حەزوو ئەدای و... قومپۆه لەزەت کریای سەوقات پەیی و اشانوو رۆحوو تاتەیش». ئینەییچ ئینا راساو ئا تیزە ویریەنە کە گێرە سەرچەمەو کیشە کاو بەشەریەتی بیەبو جە رەو پەو و تاریخەنە و تەنانەت ئارۆییچ. کە فەلسەفەو ژبوای ئینسانی چییش بیەن و چییشا؟ ئایا هەمان:

«...ئەرفانای کامی کالی، جە بیسانوو لەشوو ئەدای بیەن و ئیسەییچ هەن؟...»

یام نا شوو ئی نەقد و لۆمەیرە و ویناو کیشە کاو بەشەری کە گرد چا بنەماوە سەرچەمەشا گێرتەن؛ وینە ئەکتیف و ئەرینیە کئی ژبواییچ، سەرۆو هەمان لەزەتوو

«... هالی که ردهی، جوالوو که یلوو که یفه کا جه کادانوو رۆحوو ئادینه /تۆ واچه
ئیسانی سه رده می،...» و زۆ پوه و بیجۆره شیعره:
«... جه دوورگه و نادیاروو ژیوایه نه، چه که ریۆ...» و «... ئیسه ئیتر شاعیرا و
عه شق و عومری جاده و ژیوای!» و «دریژه و راسیه کاو ههستی تا بی دمای!»...

۹۶/۳

.....

پهرویز بابایی و

دهوری دماین

جه به شوو غزه لینه که نۆرمی سهره کی و شیوازه و تاکی ئی شاعیرینه، سهروو
شیوازه و شاعیر پهرویز بابایی باسم که ردهن و نمونهم چنه ئارده نه وه. چیگه یچنه
چند په یلوا ییوه و یم وزوو سهروو ئی کوله شیعره ئازادیشه.

به وای واچه :

فره گینلی

ههر وه ختیوه

دهوریوه و زه مینیت داوه

نه ئه ورایت وینای

نه ته ژنی

دهوری دماین

یا وای به هر بنیادیمه

واچه ش په نه

مؤواره کت بو

ئی جه ژنی!

ئى شىعەرى سەرەپراو كولى، ساكارىيەى ساختارى و زوانىش، بە سەر كە و تىش
 مزانوو. يەرى رەگەزى چى دەقەنە پىسە و تۆخمى زالى دەرورشا گىلنان:
 «وا و كار كە رەدە ئە كىشە كىش»، «ئە وراى و تەزنى و وينا كىشا» و «موبارەك واتەى
 و جەزنى و...»

«وا» ھۆكاروو ھەستى بەخشى سەرەكى شىعەرە كىن (بكەرى ھۆشيار و
 ئىستىعارىو ىنسان توما)، پەى زەينە و سوورە كەررو شاعىرى و پىسە و مۆتىقى
 جمە كەر و كاراى وينا كريان كە چنى ماھىە تىش و كار كە رەدە ھونەرىە كاش كە
 چى سوورەنە دەرورشا گىلنان، يۆگىراو و فلاشە گىن پەى دۆخىو كۆماىى. «وا»
 زەمانى نيا، گەردە وەختى و گەرد شۆنە ماىين و سەرە كەرۆ گەرد يانپەرە و سنوورە و
 ئوثرە*كا بەزنى و عەنىو پەيجۆر كارىوى، مەوادىپو رەخسنى پەى داواكارىە كە و
 سوورەى. سوورە*چ زەينو شاعىرىن پىسە و بكەرى ھۆشيارى. جە ئاكامەنە، ئىنە
 «وا»ن كە شەرەت مدۆ بە لوای بەروو شىعەرە كى و موبارەك واتە كەى كە وىش
 مەجازىو ن پەى بىەى وەشى و خولياو حەزە كا جە گىلرگانە...

بە دوى وچە مەجازىي «ئاوراي و تەزنى» پەيامو و فەزاي و زيارەى گىلرگاي
 وينا كريانى و قورسايىش بالىش كىشىنى ملوو تاكە كارە. ئىنە نماناو دۆخىو نە
 كە ھەزاري بىەن وىنە و چىنايەتى گىلرگاي. ئاسايا كە موبارەك بايى چىوئ
 سەپيارە، ناواقىع، نااسايى و دژە ھەرمانە بۆ. ئازەمىنە كە جە كۆمەلگانە ھەن
 ئاوراي و تەزنى (نابەرابەرى و تبعىض)، موبارەك واتەى جەزنى و چوارچۆ
 پىرۆزە كىش، كەوتىنى چىروو زەننە و تاكە كا. بەلام رەمزوو وای كە وىناو خوليا
 زەينە كاو شاعىرىن بە پاو ماھىيە تىش، گىلۆ و چىوئ وىزۆو و وەردەنگى
 ھومىدەوار كەرۆ كە ئى دۆخى وارىو و دەوام مە كەرۆ. «نەبىەى ھەزاري و
 دادپەرورەرى گىلرگاي» ئايدىاو بكەرى ھۆشيارىن كە پەرورەدەش كەردەن و بىەن
 بە ئا حەقىقەتە كە ئىسەنە گما بەلام دىنايى مدۆ بە وەردەنگى كە دورنما كىش

لاوه موھىمى با و بە «ئاوات، ئارەزوو، يۆتوپياكاو شاعىرى» دلۆەش بۆ. بە سۆزىيى
ئى وىرۇكا زەمىنپۆە خىزىتو و سەرەو ئاخىرى ئا ئىجازەشە بدۆ پەنە كە پىرۆزبایى
جەژنى واچۆ.

جە وىنگا و منە و چىۆى كە كارايش دان بە تەشك گىرتەى دەقەكەى كە بىەبۆ
ساحىيوو نىزامى ئىقاعى وىش، پىوەندى ھۆ و ھۆكارىبەىن (رابطە على). ئى
رەگەزە كە من چى كىتپەنە تەئكىدم سەر كەردەن و يو جە كۆلە كە كاو بۆتىقاو
شىعرىم زانان، رىتم و ھارمۆنىن كە تۆرە و ماناىى و فىزىكوو زوانىى دەقەكەى پىوە
لكە مدۆ. پەوكەى من ھەيكەلە و شىعەرە كىم بە سەر كەوتى زانانىە.

۹۶/۴/۹

.....

مېھدی ئېبرى و

نۆتفەو ئاواتى

(۱)

مېھدى ئېبرى بە ئەرمانای ئادەقە شیعرا کہ جه کانالە کیشەنە وه لاش کەردینییوہ به ماناو شاعیرییوہ «وہ لکەوتە و سەرکەوتە» ی ویش ئەژناسنان کہ لانی کەم پەى منى وەرەنگى یاگى سەرنجیەنى: تەرزەو بەیانیش، وینەسازیش، ویری هونەریش، لکەدای ئى پەگەزا پێوہرە و جه گردى ئیتراتەر تەشکەو شیعەرە کیش کہ بەرئاماو ئا چوار دیاردانە. چینگەنە بە پاو گونجیاو کتیبە کەى چنڊ سەرنجیوہ کول وزوو سەروو دوی شیعراو ئى شاعیریە.

ماچا مەمجە تاقەت

خودای کەرە بە رۆجیارپریس

و

دلێ گیرفانەو دوەدلیە کاتەنە تووکنەش

ماچا

سەوز و یەرد پیاپە جه ساموو چوار پاینە

سوور بنیشە پەشتەو باورپی، سوور.

بەلام

کەس نەپەرساشوہ جه وەریە کہ ناوآدە پرا

و

شاریە کہ نەنشتەنوہ جه کەل.

کەسیچ نەزاناش

تا سه‌وای

تۆتفه‌و ئاواتی

سو و چوو کام زۆله چراویره ئالوچیان.

ههر شیعر یوه دوئ دیمه‌نیش هه‌نی «رواله‌تی و زه‌ینی».

جه‌ رواله‌تیه‌نه‌ باس جه‌ «کیش، قافیه و میکانیزمو و واچه‌کا» کریۆ پیسه‌و: «ته‌جنیس، ته‌رسیع، ته‌زاد، ته‌ناسوب و تشابه» که‌ هه‌ر کام چینشا هونه‌روو شیعرینه‌، هۆرگیروو باسانیه‌ته‌رینه‌ که‌ چینگه‌نه‌ یاگی‌ باسه‌که‌و ئیمه‌ نه‌نی.

«دیمی زه‌ینی» دلینه‌و شیعرئ «خه‌یال به‌ندی، وینه‌سازی و ناشنایی سهریه‌ی جه‌ واچه‌ی ئاسایی و لوانه‌ دلئ مانازاین» و جه‌ گوزاریوه‌نه‌ «ئارده‌ینه‌ و خه‌لاقیه‌تا».

ئئ شیعرئ قوتاره‌نه‌ جه‌ «کیش، قافیه و هه‌ر جوهره‌ هامشان ئاراییوه‌ پاسه‌ که‌ جه‌ شیعره‌و چاوه‌لی باوه‌ بیینه‌، ئینه‌یچ ئانه‌ی نمارۆ که‌ شیعره‌ نه‌بو، تاومی نامیش بنیه‌می» (شیعره‌ی سپیده‌).

چی ده‌قه‌نه‌ نیشانیه‌و که‌ ئه‌شو گیلمی شو‌نیشه‌ره‌ و تاوو ده‌لاه‌توو شیعریش بدۆ په‌نه‌: هارمۆنیای زه‌ینی و نه‌خشوو واچه‌کا و شکله‌ی زه‌ینی و سووره‌و شیعره‌کینه‌ که‌ ئادیچ خولقنای دیاردیه‌ تازه‌ی ویرین که‌ جه‌ تاپۆ «په‌رسیوه‌نه‌» و زیان پرووه‌ و رایچ ئاچۆخ کریانه‌ په‌ی وه‌رده‌نگی که‌ ویریۆنه‌ و ئا په‌رسا به‌ په‌یلواو ویش جه‌ یۆ بدۆوه‌.

جمه‌ و جووله‌و شیعرئ ئینا‌لوای به‌روو پرۆسه‌و شیعره‌کینه‌ که‌ وه‌په‌نگیش په‌ی وه‌ش نه‌کریای با. هه‌ر جوولپوه‌جیا چینه‌یه‌ بو، گومان وزۆ سه‌روو خولقیای ویریۆه‌ که‌ چه‌نی زا و زئ و سلۆکی شیعرئ یۆگیرتی با.

چی شیعرینه‌ئئ خسه‌له‌ته‌ وه‌رچه‌ما و یۆن جه‌ خاله‌ هیتمه‌کاو پرۆسه‌و ئارده‌ینه‌یش. وینیه‌ مه‌رکه‌زیش چهن‌ که‌ وینه‌ گولانجه‌کیش ده‌ورو ویش کۆ که‌ردیپوه‌ و سه‌رتاره‌واری بیهن ئیستعاریه‌ مه‌رکه‌زی و نه‌قل جه‌ جوهره‌ نه‌وه‌شیی ده‌روونی تاکه‌کاو گلیرگای و جه‌ ناخنه‌یه‌ خسیروو باوه‌ره‌ خورافییه‌کا که‌رۆ و به‌

له فزوو «ماچا» ی به بیان کریان. که ئی هەرمانه و اچه (کارواژه)، نیشانئیه ون په ی: «ته فیتیش که رده ی، په نجه کیشته ی، بریاردای، تو مه ت به خشای ئه و یته ری و سمپر سه روو به رواله ت دیای تاکه کا و چه م چه قنایره ی سه روو ئاکار و په فتاروو ئه و یته ری و...»

که به «ماچا و تاقه ت نه مه تی و توو کنای خودای پیسه و رۆجیار په رسی دلئی گیرفانی» ته عبیر کریان.

«تاقه ت مه تی» ته عبیر پوه تازهن و ئیستعار پوه سازا. تاقه ت که مجیش یانی په ر جه هالی و که م جیقلدانی، به لام تاقه ت مه مجه، یانی سه بوور به. که ئا که سا گیر پوه که سمپر سه روو تیز پوه که ویشا باورشا ههن و تاقه توو ئه ژیه ی پرواکاو ئه و یته ریشا نیا و ئه ویشا ته شویتق که را که پیسه و ئادی ویر که راوه و هه ر پاسه هۆرخرنای عاده ت به وشکه موقه ده ساتپوه و زاهید نمایی که پیسه و تووم توو کنای؛ ته نیا په ی وئ خه ریکناین. جمگیته ره و شیعه کینه ئی تیزه به وینیه ته ر سه روو هه مان بابه تی دوو باره بیه نوه:

ماچا

سهوز و یه رد پیا یه جه ساموو چوار راینه

سوور بنیشه په شته و باوری،

سوور.

«ساموو چوار پای و سهوز و یه رده ی پیاپیو»، ته عبیر چا به رواله ت و دیای چه زاوه ت سه روو باوه ره کاو تاکین و چه م چه قنایره و به قه ولوو حافیزی (محتسب) و تو مه تبار که رده ی به شه کاکیه ت و ده عوه ت به ئیسلأحیش و یاونایش به یه قین و...

...سوور بنیشه په شته و باوه ری

...سوور...

ثامای واچه و «سوور»ی جه وهر و دماوئی رستینه، هیما ییوه ن په ی سه پنایره یش و یاونای شه کاکی به یه قینی، نه لبت جه وینگا و موخته سه به کاو گلیرگایوه.
جمگه کیتهر که لوای به روو و ناکامو و پرۆسه و شیعره کین، به یهری گوزاره په رسیته، دماییش ثامان و ئینه یچ که رده یوه و ده لاقیوه ن په ی چه نه فکریای وهرده نگی و جمه و شیعره کی و...

به لام

که س نه په رساشوه جه وهریه که ناواده پرا

و

شاریه که نه نشته نوه جه که ل.

که سیچ نه زاناش

تا سه وای

توتفه و ئاواتی

سو وچوو کام زۆله چراویره ئالوچیان.

ساختاره و شیعره کی باس جه تجاهل العارف* (نه زان نمای)ی شاعیرانه ی که روؤ. وی گیلنای جه واقع یوه که روؤشته را جه روؤجیاری. به لام شاعیری هوشیار چنی ئانه ی که هاگادارا ملوو کیشه که یره، ویش چنه گیل که روؤ و پیسه و په رسیوه

به لاغی^۱ و جوانخاسانه (کهس نه په رساشوه؟)، وزوښ وهره پیاو وهرده نگی و
چالاکتوش:

کهس نه په رساشوه جه وهریه که ناوآده پرا

و

شاریه که نه نیشته نوه جه که ل.

هر نا تا که که په نجی گومانویش په ی کیشیانی؛ به لام:

که سیچ نه زاناش

تا سهوای

توتفه و ناواتی

سووچوو کام زوله چراویره نا لوجیان؟!

و سه و دایوه تهر و ناواتیوه تهر... چراوه نادیار یوه که گیسایینه نه هه لای گومان
هه ن که چراویوه راسه قینی بو، په وکه ی به زوله چراوی (شوله ی کاذب) نامیش
به ردینه.

پی حالچه و بکه ری هوشیار ناواتیش نا لوجیانی سووچوو نا زوله شولانه که
سووسوو که را و دوور نیا بو به روشنی که ریوه په ی تا که تاریکون و
گومانوویه کاو کومه لگای.

خالیه تهر که ئیژای شیعه کین، ئانه نه که شاعیر شیعه کیش دلج زهریفنای،
واچه خهرج کرده ی (لفاظی) و روشنوبرنمای و... نه خنکاینه و به لکه م هه و لش
دان به زوانیوه ساده بنیوشه ره په ی قول بیه یوه و یاوای به مانا ئه و په ریوه کاو شیعی
... و

۱ - شمیسای سیروس، نگاهی تازه به بدیع، ل ۸۰

مېھدی ئېبرى و

وهرپه ننگه كى

(۲)

ئاما و داش سهره تهره

رؤيه گيليوه؟

ئەر چالە كۆنى چۆلە بيه

زرىبارهنه نه گيللى شۆنيمهره

ته ته يچ نا...

نه قاوه خانه

نه كافي شاپ

كتيب يانه كايچ ماويه ن كافر بيه نا په نه شا

مزگيه كايچ خه يليويه ن.

لاو وهرپه ننگه كانه

ويريه شه كه ت ههن، ته موه ش داينه باورپوه

چاگه نه ماتلته نا.

شيعريوه تاك ويته يه نه، چى ره وايه ته نه دوى كه سى (جه راسيه نه يه ك كه س) ده ور وينا: تاكه كه سى قسه كه ر (اول شخص مفرد) و دووهم كه سى تاكى وهرده ننگ (دوم شخص مفرد مخاطب). دوهم كه سى وهرده ننگ هه مان نه فسوو شاعيري و پرايگان ئابادوو راوين كه چنيش كه وته ن دمه ته قى يام به جورپوه تهر مؤنؤلؤگ و وى دؤناى و بيه ن به هامده ميوه په ي شاعيري. راوى نيشانى ياگه

تازه کاش (چالځه کونه کاو زریباری، ته ته، قاوه خانه، کافی شاپ و ...) که هیماو جوړاو جوړی و ئیسهیی و ئهوسایی بیهی نهی، مدو په نه که گوا شه که ت بیهن و ئیتر چا یا گانه شو نیشه ره نه گیلو، ته نانه ت جه کتبخانه و مزگیچه نه. ئی نشانی هه ر دوئ په مزوو وانای و سلووکیه نی که بکه ری هو شیار فره تا که م کافرا په نه شا و چنه شا شه که ت بیهن؛ جه کتیب وانایوه و فره ته ر سلووکی ئایینی و... په رسی سهره کیه په ی وهرده نگوو ئی شیعی ئیننه ئه ی سوورځه سلووک په ی چیشی که رو و شو نه و چیشیه ره گیلو؟

به پروا و من کریو په ی جوابه که یش گیلمی شو نه و ئاکاموو ئا وادهیره که به وهرده نگیس مدو. یانی جه پالوو وهر په ننگه کانه گیلمی شو نه و ئا ویر شه که تهیره که ته مووش دان به باوه ریوه ره و چا گه نه ویزمیشه وه. دانای کول خودوو شاعیرین که راره و یوه نا هو مید نیا، به لام جه دوخه ی سه پیاره نه مانیان. سونه ته کونه کا، ویره به تال بیه کا و حه زه کی شاعیریشا دیوار که ردینی و کاله و بیینی. ته موو دایش به باوه ریوه، گیره ئاکاموو ئا چه مه راییه بو که مدوش به وهرده نگی، که ئادیچ خیزنای هو مید یوه ن په ی لابه رده ی وهر په ننگه کاش.

به په یلواو من ئینه هه مان ویرو که و فاعیلی شناساین په ی فاریای ئا دوخه کریل دریای. چیش چانه ی خاسته ر که فاریای جه ویری ویره ده ی و دوخه ی سه پیاری و یاوای به ویریوه تازه ی که پالش پوه دان. ویری تازه که ته کیه گاو نه فاریای شاعیرین. بی هیوایی و هیوابه خشای دژه هه رمانه و دنیاو شیعی رین و گزیای چنی هه ر جوړه فه زای سه پیاره ی.

۹۵/۵/۲۲

ژوان و هه‌لمه و بیهی

ژوان (نامینی ره‌حیمی) قریوه ده‌نگیوه وریا، کرژه و فره‌ده‌نگینه و تاوو و اچوو ئوستوو ریوه‌نه په‌ی ئیمان به‌ وئ و عاشقانه و گه‌ش وینانه هه‌لمه و بیهی هه‌ست که‌رۆ و په‌ی چه‌که‌رنای هه‌زه تازه‌کاش هه‌ولیش بی و چانی بی. چنی شاعیری یا‌گه‌ په‌نجیش جه‌ نویسته‌ی و هۆرگیلنای و ره‌خه‌یچه‌نه نه‌خشیایی. شیعره‌نه هه‌م به‌ قالبی چاوه‌لی، غه‌زه‌لی ماچۆ و هه‌م به‌ فۆرمی ئازاد. چند سه‌رنجیوه و زمی سه‌روو ئی شیعره‌ ئازادیشه.

ویرم ماریوه پایزوو ژیوانته!
وه‌خته‌ی چۆکیت پیکنی و
باوه‌شیت ئارده‌ خه‌یاله‌ کاتره
دوو که‌لوو بی ده‌نگی
شارتشیو چرچوو خه‌مات
رۆوه وه‌شه‌کیت، دنه‌ دنه‌ وستیره
به‌ ته‌سبیبو هه‌رسه‌ و چه‌مات
ویرت گنۆه
زه‌مانوو ویش
شاعیری بی
هه‌لمه و بیهیت، تینی وزی دلی شیعره‌ کاش
ئه‌ر مه‌نی بیهی...

هه رسه رچيا كاته
وه نيوه ئالاشه كات
حه تم نويسى چن ها شيعرى
به ئاماو ژاله وه روئ
سه روو خال خالو قژه كات ... (ژوان)

شيعره مادام جه وه هرش بو، هه م فره زوانه نه و هه م فره مانا و گو تره ي راوه مه كرىو. ئانه چينگه نه سه روو ئى ده قيه نويسان، ته نيا په يلو او وه رده نگو يه ن، ئاسايا كه چنى مه خسه دوو شاعيرى و وه رده نگايته ريچ يو نه گير وو. وانايه و ده قى هونه رى، يه رى كاوى گير ووئ:

(الف) ته بين (رؤشن كرده يه و):

ويئا كرده ي و ورداى ئا نيشانه و توخمه زوانيانه كه ته شكه و شيعره كيشا نه خشانينه و كريلينى په ي كرده يه و دوه خاله كاته رى.

(ب) فه هم (ئه نه يا وايى):

ئه نه يا وايى و ده رك به مانا و تايه تى شاعيرى به شيويه ي نسي كه ئاسايا هه ر پارچه شيعرى به شيوه ن جه وئ وانايه و (ئوتويو گرافى) و نه فسانياته و شاعيرى.

(ج) تصاحب (زه وت كرده ي):

زه وت كرده ي ده قه كه ي و خو لقنای مانايوه ي جياوازي جه مانا و تايه تى شاعيرى جه كاوه و دوينه. ئينه ته نيا وينگاو په خنه نويسى گير وو.

شيعره و ئاروئى به هوكاره و وه زنايره و تايه تى زوانى و وينه كا و ته رزه و به يانيش، ئه شو جه شيعره و ئه وساي جياوازته ره و قوولته ره و پيچياوه ته ره بو. ئه لبه ته مه خسه دم (تعقيد) به مانا و رواه تيش نيا. حوزو رو ئى خالى بيته هوكارو و ئانه ي ئى شيعرى داليوه دلينه ته ره بو.

ئى ده قه شيعرى، سه رتاره واريه نه و به باقه و اچه و «ويرت گنوو» بيه ن كو وپله شيعريوه و چنيانينه يويره و كه نماو ته شكه و تايه و وئشا.

دلئی ئی شیعرینه، چن دیمه نیوه و ویئه شیعر نیوه هه نی که ئینای جه خزمه توو ویئه ی سهره کینه و جه راسینه خولگاو شیعره کین و ماچاش په نه ویئه ی بارسی یا کو ره هندی (تصویر حجم). له حن (Ton) و شیعره کیچ به ره وایهت و توخمه داستان چینییه وه، که خالی هیقمه نه په ی چه شکه به خشای به سهره نجه کاو وهرده نگی. جه تان و پۆ شیعره کینه، پۆلنیه واچی و چه پکه واچی، به کار بریانی و بیته هیوکاره و جوانخاسی هونه ریی دهقه که ی که جه وهه روو شیعریش به ویوه گیرته ن.

وه چه * خه یالیه کی ئی شیعرئ ئینتی:

پایزوو زیوای (ته شبیه)، باوهش ئارده ی ملوو خه یالیه کاره (تشخیص، جان انگاری، استعاره مکنیه)، دوو که لوو بیده نگی (تشیه)، چرچوو خه ما (استعاره)، ته سبیحه و هه لسه و چه ما (تشیه)، هه له وه بییه ی، ژاله و هروه و سه روو خال خالوو قزا (استعاره په ی چه رمه بییه ی قزا) و ... ئینتی چرۆ خه یالیه کاو شاعیریه نی و ویناو توخمه زوانیه کاش.

قافیه یچ به پاو نیازو شیعره کی و ده لاله تی موسیقی و مه لزووماتیش، چنډ جاریوه ئومان، که برپوه شا به یاگیتی و چما بزماریتی په ی هیقمی شیعره کی. خه مات/چه مات ... به لام قژه کات چنی ئادیشا یۆ مه گیرۆوه و عه بیش هه ن.

مه ژگه و شیعره کیچ ئوستالوژی ناخه کین و وی دۆنای ده روونی (مونولوگ)* که زاناو گرده کی ره وایه ته که یین. جه وه لینه و دهقه که یینه به ئارده ی «ویرم ماریوه» دهس په نه که رو، په ی که سیتی دوو موو شیعره کی، که گهره کشا واچۆ: جه پایزوو ژیواینه «قه درم زانی ...» ئی ویئه، ویئیه سهره کی و مه رکه زین په ی یۆگیتیه ی باقی ویئه گولانجه لکا و په یام په ی ته مه ن سه ریی. باقی توخمه کا پیسه و: چۆک پیکای، باوش ئارده ی ملوو خه یالیه کاره، دوو که لوو بیده نگی، چرچوو خه ما، و... عیارته تی و هسفیته ی په ی که سه و نادیاره و شیعره کی و کریی نه با. پایزوو زیوای گردوو ئا مه دلوو لا فارۆوه په ی وهرده نگی بی ئانه ی نیازی به ئی جوړه ته رکیا بو و

«ئىجازى» كە لامىچ دريۇ بە دەقە كەى . ئىنە تايمەندىيۈن پەى شىعەرى ۋالى و
 ئە كىتىقى ، ئەلبەتە چى دەقەنە ، نەبىتتى ھۆكاروو تەپيارەو شىعەرە كى
 «ويرت گۆۋە» جمگەو يۆگىزوو* شىعەرە كىنە كە وى دۇنا* كەى (مۆتۈلۈگ) ھەم
 بەرجەستە و ھەمىچ دووبارەش كەرۋە كە وەختە كارى ، شاعىر يۈە بىننە ، ھەلمەو
 بىبەش ، گر و تىنش بەخشان .

جە دماينەو شىعەرە كىنە ، بە نىشانە زەمانىيۈە جياوازتەر پەى پەيامو «زىمانو
 عومرى» ، دىمەنىتەرى و وىتتەرى دووبارى بىتتۈە ... كە ئەگەر شاعىر مەنەبىيا ،
 ھەرسە پچيا كاشەنە ... وانىۈە و شىعەرائىۈەتەرى بە ئاماو ژالە وەروى سەروو خال
 خالو و قزە كاش كە كەسايەتى وەردەنگو شاعىرىن ؛ نويسىتتۈە و دەقائىۈەتەرى
 جە ئەدائى بىتتى و ... پچەو شىعەرىچ ھەر بەردەوامەنە .

پەيلوام ئىنەن بىر يۈە شىعەرە ئىسەببە كا كە دىتتيم و وىنا كىرەينى خەسارەت شائىنا
 دوى چىۈىنە . يۈ جۈروو وەزنايرەو زوانو شىعەرى و تەرزەو بەيەنى كە
 كەرۋ «مەزمون سازى» و يۈىچ نەلەى قەرەو ماناوازىبەرە . ئى شىعەرى تا پادىۈە
 تاوانش زوان وەزنىۈە و ھەوزەو مەزمونگە رايىچەنە عالەنە و گرد چىۈىچ ئەشۋ
 چىروو زال بىەى سىتاعەتو شىعەرە كى و خولگاۋ زەين و ھەستى شاعىرەنە شەنە
 كىشىۈ بەر ...

۹۴/۱۱/۱

.....

فەرشید رۆستەمی و بۆ مانایی جۆغرافیاو عەشقی

پروو و ئادەقە شیعراوێ که من دیننیم وینگام ئینەنە که فەرشید
رۆستەمی (زەبوون)، بە پاو و ره و وزیۆه که وستەنش بەر ئەگەر درێژە بدۆ بە
هەولە تازە کاش، بۆ گومان بۆ بە زایە لێوێه جیاواز پە ی شیعرە و ئارۆ و دمارۆ
هەورامی. ئی شاعیرە جوانە که تازە دەسش پەنە که ردهن و چالاکی ویش
نیشانەش دان و پەنەش وەشا که سەرەمەرە ویش ئایدەیت که رۆو و یە کسەر برپۆرە
جە فەکتە کاو و یە ردهی و ویر و ویر و شیوازش تەمام ئارۆیانێ بۆ. پی بۆنەو و
ئیشارەییۆه که روو بە یۆه جە شیعرە کاش:

جۆغرافیا:

سەر و کام کوو چەو ئی شاریۆه وە زانائترە!؟

چینگەنە نووری عە لا نوورا بۆ مەس!

یە خیش گێرتە نا

تاریکی و...

تە نیاییچش بنیە ی سەرۆ

بە لاشا جە هەننەم

دەر بەس!

با جمعیچ بۆ و عەسر،

یا...

سە عاتە چینگەنە مەردینە...

عەشق جۆغرافىيەى بى مانان!
 ئىنە وەختىن
 تۆ تاسەو پىياسۆى پايىزى
 دلچ چنارانا مزئۆترە...
 مەنچ دۆنكىشوتى بى عەقل!
 چى پەرپروو خىالاتە
 كونجى شىنارەنە
 نەقاشىت كەروو سەروو گە لاكاوہ...
 چن نرىكەنى...
 فاگۆ!
 پەلكەيت شىوتۆ... (فەرشىد رۆستەمى)

ئى شىعەرى درىژتەر چىنەى بىنە و كۆلەم كەردىنەوہ. بىرئوہ تەعسىرى زوانىيە
 ھامسەنگى (تەرادۆقاتى) ش چنە بىنەى كە لا بەردەيشا زىانيئوہ وەرە چەمش نەيانان
 بە ساختارەو دەقە كەى و نىشانە كىشا دلچى ئى كۆل كىرەينە پىويا. جە وىنگا و منوہ
 پى تەشكەوہ شاعىرائە تەرش ئەرمانان و چەنە فەكرىيەى و چەشكەى فەتەرش پەى
 وەردەنگى وەش كەردەن. گىرە وىنگا و شاعىرى يا ئەو وىتەرى جىا بۆ. ئى ھەرمانى
 مەنە ئىنا ھەننا و مافە كا و وەردەنگىنە و دىيەى وىھەن پەى دەقىوہ كە ئەشۆ جە
 دەسە لاتو و بىنەرى ياخى بىە بۆ.

ئى دەقە ساختارىئوہ پارادۆكسىكالى دژە نوماى غىنايش ھەن كە جە لايئوہ
 جۆغرافىيەى و زەمانئوہ تايەتەش پەى دىارى كىران و دەقە كەش «زەمان مەندى و
 مەكانمەندى» كەردەن (با جمەەىچ بۆ، عەسرىا...) و جە لايئەتەروہ گورج
 فارپانەوہ پەى «بى زەمانى و بى مەكانى» رەوايەتو و شىعەرە كى (يا... سەعاتە چىگەنە
 مەردىنە...) و دوى وىيى دژ بە يۆ جە خزمەتو و وىنەى سەرەكى و خولگا و*

شیعره کینه که بیهن هۆکاروو جوولنایش. باقی وینه کایتە ریش به «شیونای په لکی
سووژە ی به واو خە یالی (جەریان سە یال زیهنی) و...»ش هۆنییۆه و
ساختاریۆهش خولقنان که دەق جە تاک مانایی و تاک رەهەندییۆه فارپانه وه
پە ی فرە رەهەندی و فرە مانایی دەقی.

شادی و

پرووزە ھەناسیۆە پرووت

کۆلەکیۆ زەنگۆلام

و پرایرە مدرای،

نە جمایی ھەناسە ی سواریتە نە.

پەنگە عازیت بارەکیۆ قزام

خەلۆوزیانەرە باخەلە و دەسات.

نە پۆحم مەجیۆرە خەمزى و

نە زوانم پەمۆرە ئەھوہنیە پە پ قیژە ی!!

تاقمە تاقمى

دەسى ھەرگىریای

وتیرە چە پۆکە ھەتیمە کاو تاوانیە ئەدا مەردى

تۆ دیەنت

بىخوو قژە کامەنە

پەنجە و نینە کات

بوو سارە پرووزە ھەناسە یە پرووتى؟

سەوہ تەو چە مات ھۆرگىرە

شار شار یانۆە

فلە فلایا کاو شیعەرە کام و

پات گىریانەرە

گولآوو دەسام.

(شادی سەعدوللاى)

دهقیوه ته ری ئی خانمه شاعیریمه نه دیتیی، جه رووه و ئی شیعرپوه و چند دانپوه ته ری که هالیگی مه جازینه دیتیم په یلوام ئینه نه که شادی تاوو شاعیرپوه چالا که بو، زهینپوه تیژ و زوانپوه هونه ری و ئه ندیشپوه کرژش ههن و ده لاقپوه پروو به ئاسون په ی شیعرئ ئاروی؛ به شهرتپوه خیزپو و وانپوه و نه سیسیوره. نامو کرده ی و مارای تورمه کاو زوانی و ئاشنایی سرپه یه و (غرابت و آشنایی زدایی) جه توخمه کاو زوانی ئاسایی؛ چریه ی* واچی و باقه واچی تازی و هونه ری و هارمونی کرده ی که جه خسلته کاو گرد شیعرپئی و به هه سی چی شیعرپنه رهنگشا دانه وه و بیئی به شیوه جه ههستی هونه ریش.

ئى شیعرئ پوئپوه وینئ و ته عییرئ تازیش چنه نئ که ئاشنایی سرپه ی سه رسامشا کرده ن جه زوانی ئیدپومی و سه رزوانی. پیسه و «وراپره کوله کئی زهنگولا، وراپره مدرای، نه جمایی هه ناسه ی سواری، خه لووزیایره ی باخه له وه ده سا، مجیایره ی روجی و خه مز، ره مایره و زوانی و ئه هوونه ی په رقیژه ی، وته ییره ی ده سئ هه رگی رای، بوو ساره و په نجه ونینه کا، سه وه ته و چه ما، شار یایوه و شار ی، و...» که فه زایپو سلوکشا په ی شیعره کئی ره خسان و وه رده نگ نیازش به چنه فکریای و گیله ی فره ته ری ههن دلئ توره و ته نیاوه و شیعره کینه. فه زاو شیعرئ و زوان پپوه هه ماهه نگیتئ. برپوه توخمی دلینه و ده قه که ی نیشانه مدآ که شاعیر ره گه زوو ویش پاریزان و پیسه و ره گه زوو ویش چنی شیعرئ مامه له ش که رده ن. ئی ته عییره باس چی دوخپوه که رو: رهنگه عازیه ت باره کئیو قشام خه لووزیایره ره به خه له وه ده سات. که ته عییرپوه ژه نانه ن. ره مز گه ردانی ده قه که ی نیشانه مدآ که شاعیره باسو و موسیه توو ئه دآ مه رده ی که رو. دوخپوه نه که پراوی چه مداره و به شداره و کاره ساته که یه نه. جه ئه ده بی باوو ئه وسایینه به شین گیلنای (مرثیه) ئه ژناسیان.

به رزی جه مسهره و * ئیستیعاره ی به تایهت ئیستیعاره ی ئیسان نوما که به
که سایه تی به خشی ئه ژناسیان، ره گه زی سه ره کی ساختاره و ئی شیعیینه. بیجوره
زوانو و ئی ده قیه جه سه راتتووه فارپانه وه په ی دلینه و شیعی و تارادیوه بیهن
هۆکاره و پیچیایه و توه کا زوانی.

مهوش درستکار و
چالاکیاره جه کونه وهرمی

جاده بونبهس!
تا که ی که له شیر بیتو سیداره؟
ئیمه یچ بی دنگ
خاتوونه کیم!
تا که ی هه وسه لهت وه زنیره هه یا؟
ئه ر چه مت ورکناش
یا دلّت درکناش
بی دنگه مه به
په رده و شهرمی هوردپه و
دل نه که ری ته نگ
هه تا که ی ده ورت دیوار هورچنا؟
ئه ها چن سه ختا
دهنگی دهروونیت نه تاوا چرا؟
جورئهت مجه ویت
هوردپه په رده و بی یاگی شهرمی
پرازه و دلّیت جمنه زوان
مجه قه له م
مجه جاده!
چی مه چالاکیاره

جه كونه وهرمی؟^۱ (۹۶/۵/۳۰)

شيعريوه سادی و ته شكيوه سادی كه نيشاندهروو ئانهين ئی شاعيري تازه دهسش به نه زموونگهري ئی په وته شيعري كه ردهن. ئی شيعري جه دهراوو ماناييه نه پهی من يايگي سه رنجي بيينه. پهی سه رگيرتهی ئی دهقه شيعري شاعيري دوي جورئ مامه لهش چنی زوانی كه ردهن. يو په رچه هه رمان كه ردهی و ناسازنمايی (پارادوكس) پهی لوی دلي شيعره كي و يو چ خيزنای چند په رسي كه رولي كاراشا بييه نه جه مانازايی شيعره كينه.

«جاده و بنه سه كيش» ويئوه ته وهری (تصوير محوری) و ئيستيعاريوه مه ركه زين پهی كاره ساتوو شيعره كي و كو كه رديه و وينه گولانجه كا ده وروو وئيش و سه رنجه و وهردهنگی. «جاده» په زموو دريژه و بيهی مه يدانو و چالاكين و «بنه س» ديارديوه و هره پنگ كريان و ئی پارادوكسه هه وله و دريژه دای مدؤ به وهردهنگی و هورس خرئو پهی شونگيرتهی په وایه توو شيعره كي.

په وهردهنگی دوهمو شيعره كي جه هه يئه ته و په رسيونه تاپو كريان كه رول به خشی مدؤ به وهردهنگی كه زهينه ش گنو جمه و گيلو شونه و جوابو په رسه كاو شاعيري هه. په رسيونهی كه نه گه ر به وردی په مزگهردانی كريا، وهردهنگ ياوو به جوابه كه يشا، ئينه يچ يوته را جه فيل (شگرد) ه كاو شاعيري كه زوانه كه يش تيكه گيريا نه ووزو گلوی وهردهنگيره. چي شيعريته باس سه وروو تراژدی زال بيهی نيرينه سالاری و ده رنه جامه كا شا كه شاعيريچ وئيش به شيونه جه خه ساره توو ئی سيناريويه و داوا كه رو خاتوونه كي بي دهنگي نه با:

ئيمه يچ بي دهنگ خاتوونه كيم!

دماو هيماو كه له شيري، خاتوونه كاراكتيري دوهمو شيعره كين. هيمايوه كوئين پهی چيرچه پوكه يی و ئانتی تيزيوه پهی تيزوو زال بيهی كه له شيري. به لام په زمانای هونه ريش پيسه و كه له شيري ناديارا و نه قشی شو بهنا و مه جازيش

۱- ئی شيعري شاعيري كياستينه و سه وروو داواكاري وئيش سه رنجه م وئيشه سه رش.

نەدریان پەنە، ئەگەرچی پێوەندی کەلەشیری و سێدارەییچ یاگی پەرسینە و کال پەرورەدە کریان و یاگە ھالیئۆن پە ی ئی شیعری و نیشانە و لاوازی ساختاریش . « تا کە ی ھەوسەلەت وەزیرە ھەیا؟» و ئینۆ نەوازە و دەگمەن و تازینە . جە تەشکە و پەرسینۆنە یاگی سەرنجینە ئەگەرچی پێچاوە و چیان . بەلام ئی پەیا مشە چنە دەرک کریۆ : «پە ی ھەیا مانایی ئیتر ھەوسەلە تاکە ی؟»

جە وینگا و منو و ینە و «پەردە و شەرمی ھۆردەر» و ینە ی سەرەکی و تەوەرین ئی شیعریئە و بیە ھیمایی پە ی ھاوارە نەوازە کە و راوی . چی و ینە نە گرد چیوی پەنگش واردەنۆ : پێسە و سەنعە تی ئیھامی مانا کیش یاگی سەرنجینە . مانایی قامووسی - کنایی و مانایی قوولتەر چینە یە کە باسیتەری مارۆ شۆنی و یشەرە . جە مانای دوو مەنە پەردە و شەرمی یۆن جە ھیلە سوورە کا و فەرھەنگی و ئایینی و ئاکاری گلیرگای ، تەنیا بە پاو کۆمەلێ مەرجی تاییە تی دپیۆ . بەلام چاگە نە کە جە وینگا و شاعیریو پری وەر بە سیش پە ی ھام جنسو و ویش وەشکەردینی و بیەن باعیسو وەرگیری جە ھۆرزانیئەش و وئ ئەرمانا ئیشا دلێ گلیرگاینە . درپەیش یانی بەزنا ی ئا ھیلە سوورا کە ھەنجار ماریئە سوننە تی و ھەربە یین پە ی حوزووری ناکۆتایی نیمە و کۆمەلگای و یاخی بیە ییشا جە رەگزی زال و بازنە و بازنە کاری و دیوارە وەشکریا یە کا و ...

چند دیری دمانە و شیعەرە کی راکارە و شاعیری پە ی لوای بەر جە بنبەسی دیاریکریا و کۆتایی رەوا یە تە و شیعەرە کی . ئی راکاری «سین تیزینی» پە ی سەرەنجامو و پڕۆسە کە ی کە دەسە زران و دیل کریا نە نیشارە ، جۆرئەت مجا و شەرم بنیا لاو و ھۆرزاو و بە میکانیزمی جۆراو جۆری جە کۆنە وەرمی چلاکیارە و وەرانیو رە کرا چنی ئی وەر بە سا : بە زوان ، بە قەلەم ... و جادە و دمارۆیشا پەنە نیشانە بدۆ .

१६/६/१

.....

(۲)

کۆبه نديپوه نرخ شناسانه و چند خاليپوه به راوردی سه روو شيعره و ناروی

(۱) زه ننی هورمه گیرۆ هه ر یاگیونه په وتیوه تازی ئامایپونه، تا چند ده هیوه کیشیش بیستی. ئینه زه مانا و شیوه و خیزیای شاعیره کان که تاوو دماو ماویوه په وته کئی یاوتۆ شیوازه و ویش. ئی په وته تازه هه ورامیچه چی گوزاره په پیره وی کهرۆ. په ی ئاماده کهرده ی زه مینه و پرسکیای فره تهریش جه دماینه و ئی کتینه چه می وزمی سه روو ئا بابه تاره که پیسه و که لینیوه بۆ تیقای * و هه ژاری تیئۆریکی و کرداری جه ویه روو ئی په وتینه پیویا. خاسته ر ئانه ن په ی کال کهرده یه و، هه وله کاما کهرمی ده سبار* تا جه دمارپونه، ده قه کیما هه راوته ر و به نرخته ر به یانه مه یدان. ئینی هورقو لیاو په یلوا و تهرزه و دیاو ویمه نی و باس جه نسیه تیوه که را که دژبه را چنی وه په نگ کهرده ی پرۆسه و شیعی. ئاسایا که چنی وینگاو ئه ویته ریچ یۆ نه گیراوه، به لام نه فمش په شت پاس کهرده یه ون* په ی چند ده راوی شیعی و گه شه و کار کهرده کاش.

(۲) ئه شو بنه ماو سووره کاما ئینه بۆ: فه لسه فه و نویسته ی و ئه رکه و شاعیری و... ناروی، یانی ده رکپوه وه په رسانه و ئاگایانه و شارازایانه و هه ست به نیازپوه سه رده میانه بۆ په ی ئه وه ژیاویبوی بنه مایی ئی ساباتی. ئینه نه چوارچۆ وه ش کهرده ی و نه وه په نگای ئۆبژه ی و سوورژه ی، به لکه م جه وه روو هه رمانه کین.

په‌ی پالپه‌شتی و سه‌قامگیرته‌ی ئی نه‌خشه‌رایه، دیاردیوه‌ نه‌زهری، وه‌ره‌چه‌می و ته‌جروه‌ کرایاش لازما. شاعیر و شیعره‌ ته‌مامکه‌ری یۆترینیه‌نی، بی‌ئنه‌ترینی بیه‌یشا نه‌گونجیان. شیعره‌ بیسه‌ و ییلوین و توه‌کی خاکیچ زه‌ینه‌و شاعیری، ییلوویچ دلّی دلّو زه‌مینیه‌نه، مه‌تاوؤ هؤرنه‌ته‌قؤ.^۱ سووچیته‌روو پرؤسه‌و ئارده‌ینه‌ی، وه‌رده‌نگا و نیشانه‌کی شیعرّی که کامل که‌روو ئه‌و دوه‌کایته‌ریه‌نی. پی جوړه شیعره، وه‌رده‌نگ، شاعیر و نیشانی بربره‌په‌شته‌و پرؤسه‌یه‌نی. جه‌ وینگا و منه‌و ئی چوار ره‌گه‌زه‌ پیوه‌ندیوه‌ ئه‌ندامواره‌شا ههن. نه‌بیه‌ی ههرکامی بؤ به‌ ههرؤلییوه‌ په‌ی «پرؤسه‌و نویسته‌ی» و «ئارده‌ینه‌و شیعرّی» و «وه‌ره‌رسیاره‌تی و شاره‌زایی» ههرمانه‌کی.

۳) ده‌ق ئه‌شو فه‌لسه‌فه‌و ویش بؤش. شاعیر ئه‌رکه‌کاو ویش بژناسؤ. وه‌رده‌نگ ئامانچه‌کاو ویش وینووه. نیشانه‌شناسی ره‌مزکه‌رده‌یوه‌و تاییه‌و ویش ههنش. هورگیلنهر تیئوری هورگیلنای و ویه‌رده‌که‌یش و تیرمه‌ فکریه‌کاش وانا بؤوه. نویسه‌ری پیشه‌یی زال بؤ ملوو ئه‌رکه‌و نویسته‌ی و ده‌ربایسیه‌کاشه‌ره. ههر پاسه‌ هونه‌رمه‌ند، فیلسووف، ئیدئولوگ، تیئوریسین، نمایشنامه‌ نویس، نیگارکیش، فیلمنامه‌ نویس و...

۴) تینه‌توو شاعیری و سفه‌توو ئارؤ بیه‌ی ئانه‌یه‌ یاوتؤ که ویش دوور گیرؤ جه « فورم و زوانی ساکار و وی لاونایوه» چوون «ده‌قی ساکار و ویری ساده» مارؤ شوئه‌و ویشه‌ره و بیسه‌و هونه‌ریوه‌ ساکاری ساباته‌و شیعرّی ته‌نؤوه. ئینه‌ ئانه‌ی نمارؤ که ده‌قی پیچیاوه‌یچ خاسا. ده‌ق ئه‌شو وانه‌روو ویش، به‌ جوړی کیشؤنه دلّی زه‌نه‌و* فره‌ مانایی و فره‌ وینه‌یی و سه‌رسامش که‌رؤ و چه‌شکه‌ به‌رؤ. جیا چینه‌یه، جیاتی پرؤسه‌ی بؤ پرؤژیوه‌ و چه‌شارگایوه‌ په‌ی راو که‌رده‌ی زه‌ره‌ژه‌و ویری و ترنجایش دلّی قه‌فه‌سوو بیه‌ینه.

۵) شیعری وەلکەوتی و ئارۆیانی، بە بۆنە و مودێرن بیهیش و بنەمای فەلسەفی و ھەستی شناسانەیش، پایگایێوی فەرھەنگی و وەردەنگانێوی تایبەتی ویش ھەنیش، نەتاوۆ پێسە و شیعریتەری چەمەرا بیمی که خەلکی ئاسایی و تەنانەت وەردەنگی ئاسایی کیشۆ شۆنی ویشەرە پی بۆنە و شیعەرە و ئارۆی فرەتەر تاقمە پەسەندەنە تا جەماوەر پەسەند. سەرەراو ئینەیه «نەفسو و ئازادو و شیعری چەنی زاتو و ئینسانی ئازادی جیا نیا جە ھەر کامیو دەس پەنە کەری یاوی پەویشا و کەسانێو مەتاو ئی پێو نەدیە فام کەرا، ئەشۆ جە شیعەرە کیشا شکە کەرمی.»^۱ پەی دەسە بەر کەردە ئی ئازادیە دوە لانیە، نیازما بە فەزاییو وەر وە لاتەری ھەن پەی پەور و وەردە و پائاردە و پەوتای ئی ئاسکە سرگ و سلۆکی. بە تایبە ئی ئاسکە و ئیمە کە تازە جە ئەدای بیئە ئادێچ چی جۆغرافیا سنووردارەنە کە تارادیو و یمما وەش کەردەن و لکی فریش و ستیئێ سەرەراو درێژو ھەرمانە کیمما کە ھەست پەنە کەردە ویشا و ھەول پەی پەر کەردە ویشاوە، دیاردیو ئەو ژێوایی و چنی نەوسنی و چەم چۆکی شیعەرە و ئارۆی فرەتەر کۆکا.

۶) شاعیر، نويسەر و رۆشنویر وەلی گرد چۆیەنە ئینسانینێ و ھەلیچ ملانە دلێ واتەزا* و ھەرمانە کا ئینسانی کە بیەیشا حاشا ھۆرنە گێرا. مەبەستم ھەلە، ھەلێ تایبێ و نويساری دلێ دەقە کا نیا، ئەگەر چی ئینێچ ئیژای ئەدەبی ویشا ھەن و کریۆ ھەر نويستیو پەی پۆختە بیەیش ھەولێ جیددینیش پەی دریا چوون بەشپۆن جە کەسایەتی نويستە کە ی. چێگەنە بنچینە بیتەر دیا نا پە ی ئی باسپە کە ئیژای تایبە ویش ھەنش و جیاوازا چنی ئا ھەلا کە ویناشا ئەشۆ ئاسایی بو. مەبەستم ئا ھەلە فەننیتێ کە بنجەش ئینا دلێ نەبیە ی دەرک بە وەر پە رسیاری نويستە ی و ھەژاری سەوادی بپشەیینە کە کیشپۆ وەرە چەموو پروسە و نويستە و ئارۆ ئیمەنێ. ئینە یچ خو گرد نويسەری و شاعیرێ ھەورامانی مەگێر و وە. باس مەروو پروسپۆن کە وەرە چەم نەگێرتەیش گردوو روخسارە کا ساباتە و ھونەر و

ئەدەبیاتی گېرۆوھ و نرخ شناسیش و خاوەردەدەیشەو، تاوۆ قازانج یاوئۆ بە گرد دەقیوھ و گرد بنیەرۆوھ و خزمەتیوھ بنچینەیی و دمارۆیانە کەرۆ بە باروو پڕۆشنویری و ئەدەبیاتی.

فرەتەر شیش کەرۆوھ، نەکا واتە کەم دژە فامی وەش کەرۆ. چی کتیبەنە ئیمە سەرۆو جەوھەرۆو شیعری دوہینمی و کەسیوھ ییچ کە دەقی جەوھەری مارۆنە واتە نما پەنە شاعیر. ئیسە ئی شاعیرە نەتاوۆ ئی پڕۆسە یە وەزنۆرە دلۆ دەقی، ئیتر مەواچمیئ پەنە شاعیر، هەلە کێچش مەلانە دلۆ واتەزای* هەلە ی ئاسایی. ئینە گەوجنای شیعری و نماو ناشیعی و چەمبەس کەردە ی وەردەنگین. یاگیوھنە کە نویسەر یام شاعیر (بنیەر) شارەزاییش نیا ملوو نویستە ی و ئەرەنیای نیشانە کاش و بینایوھو بەشە پێوھندیدارە کاش، دیارا کە هەم دەق و هەمتەر وەردەنگ تووشوو «ئالامەتە و قەیرانی» با و فەزاو گلێرگاو زوان، ئەدەب و پڕۆشنویریما تەنۆوھ. چیگەنە شاعیر و نویسەر و پە یجۆرکار و... کە نەخششا وی مانای و پارێزنا ی ئەمانە تدار ی سەرچەمە کان و دەسپاکی و ئاردەنیئوھ بی خەوشین، با هیماو گەندەلی نویستە ی و پێسەو مۆریان، نیشانە گیانوو گلێرگاو ویشا. چوون ئا هەلە لاو کەسائیوھ کریان کە بە شاعیر یا... نامیشا بەرکەردینە، هەرمانە کیشا دما تەر بو بە سەرچەمەو شیکاری، چەمبەسیاو نویسەریتەری و نەسلۆ دمای یۆ شوئەو یۆی (توالی و تواتر)، هەمان هەلە ی دووبارە کەراوھ و پێجۆرە بنەرەتەو دیواروو ئاوھزیما تا «سۆرەبیا هەر لار و گێر مرمانۆ»:

چون گذارد خشت اول بر زمین معمار کج
گر رساند بر فلک، باشد همان دیوار کج^۱

۱ - صائب تبریزی، دیوان اشعار، غزلیات، غزل ۲۲۶۵

۷) نویسه ره جوانه کی سهرشانه که سووره و هه وله کاشا «عیلمی، سهرده می و گردسه رده می» بۆ به لام پاو که م نه زمونیشا، نه گهر لاوازی با و هه لیچشا با، گیره که متهر لومه شا سهر بۆ، تا ئا که سیما که چره * په ی شاعیری و نویسه ریبه ی که رمی و بی ئینه ی زانمی و یا زانمی و دهمار به رزی نمازۆ چنه ش پر په میمیره. به لام با بزانی هۆرگیرو و هه مان «په تاو که م شاره زایی، وی به زلانی و هه له ی زه به لاحتیمی».

۸) ئارۆ یه ری چینی جه ساباتو و شیعرینه خه ریکوو هه رمائیتی: «کلاسیکی (غه زه لواجی)، ئازادی و ئه ده بی ساده واز». ههر یه ریچ جه ویرچه مه و فهره ننگ، زوان، ئه ده ب و شیعره و هه ورامانی هۆرگوزا که دیاردیوه ئاساین. دوی تاقمی (ئازادی و غه زه لواجی) بۆ لیوه شا ره وشمه ند هه رمانه که را و جه فره لاوه یاگیو بایخیتی و جه بری یاگیچه نه یاگیو نرخنای. تاقمه یته ر به حوکمو و ورده زه وقی که هه نشا ته نیا که لیمی پیکناره، بی ئینه ی جه که مته رین یاساو پیکنایوه و هۆنیچ هاگاداریشا بۆ.

۹) ئی یه ره تاقمی و گرد تاکی و ساحیب زه وقی چی ساباتو ئه ده بیه نه حه قشا پاریزیان که ویشا برمانا و که سیچ مه تاوؤ ئی حه قیه که رو چیروو لچاوه، چوون به شیوه نی سروشتی جه که نجینه و فهره نگی گلیرگای. ئی یه ره بابه تی و ئی نه زمونی کار که ردی تاییشا هه نی و هه رکام و هه رده نگی ویشا تیراو که رانی، به لام به پاو دۆخه و رۆشنویری گلیرگای دیارا تاقمه و یه ری گه زه شا فره ته ر ییمانیه که رو و ده نگشا ره ساته را. ئی یه ره تاقمی جه گرد گلیرگاییونه مشته گنا و چییوئ ئاساین و هۆرقولیاو و یه ری تاریخی و زاده و باروو ئی گلیرگایه نی و حاشا هۆرمه گیرۆ. به لام باسوو من چییوته را و سه روو جیا که رده یه و ده راوه کان، شاره زایی و پۆل پۆل* بیه یشانه. ئینه خه سارا، و هه رده نگی چالاک هه لای مه تاوؤ به درۆسی سه ره ده دوو* ئی یه را جه عه رسه و کردارینه نه، دیاری که رو. شاعیروو ئیمه چکۆنه وه لکه وته ن، چکۆنه کلاسیکواچا، چکۆنه ساده و اچ، ته نانه ت چکۆنه نویسه ر، ره خه کار،

ویرکار، داستان نویس، رومان نویس، نمایشنامه‌نویس، زارڤ نویس، تاریخ نویس، کۆکهره‌وه‌و ئه‌ده‌بی ده‌موچین و چکۆنه په‌یجۆروو کۆمه‌له مه‌ده‌نیه‌کان و...؟!

مه‌واچوو که‌س هه‌ول نه‌دۆ جه ده‌راوه‌کانه په‌ی زانیاری فره‌ته‌ری. په‌یجۆر بیه‌ی چی باره‌وه به‌شیوه جه سوورپه‌و چالاکی هه‌ر شاعیری و نویسه‌ری و شیکاریویه‌ن. به‌لام بازنه‌و هه‌رمانه‌ی پیشه‌بیش نه‌شو دياره بو. نیما و شاملوو و شاعیره‌ گه‌وره‌کی سه‌روو گرد چيۆپوه زانیاریشایه‌ن، گيره قه‌له‌میچشا چا ساباتانه گیللا و کارا بیه‌بو، به‌لام ئینه‌هاژینوو زه‌ینه‌و گرد وهرده‌نگی کریان که نیمای به‌تاته‌و شیعره‌و ئارۆ فارسی بژناسۆ و به‌شیعره‌کیش واچۆ نیمایه‌ی و به‌شیعره‌و شاملووی واچۆ چه‌رمی (سپید / شاملووی). پیچۆره ئی گه‌وره شاعیری سه‌ره‌راو چند ره‌ه‌ندیشا، ته‌رکیزشا سه‌روو هه‌رمانه‌ی پیشه‌بیه‌ن جه ساباتیوه تایه‌ته‌نه و که‌سایه‌تی ئه‌ده‌بی و هونه‌ریشا به‌ش به‌ش نه‌کریان تا سه‌ره شیۆتۆ و نه‌وه‌و وهرده‌نگی. به‌هه‌ر حال هه‌رکه‌س چی باره‌وه هه‌رجۆریو ویر که‌رۆوه حه‌قش پارێزیان و یاگیو حورمه‌تینه، به‌لام ئینه‌نه‌خسه‌را و مانیفیستوو منا په‌ی فه‌لسه‌فه‌و پیشه‌ی و ئارده‌ینه‌و شیعرۆ تا هه‌سته‌کی نویسته‌ی و «از هر دری سخنی» وی ره‌تئای.

۱۰) ئینێ خه‌ساری گه‌ورینێ و پادشاگه‌ردانێ ئه‌ده‌بیه‌ی و رۆشنویریێ و چنی پیشه‌گه‌رابی و شاره‌زایی که‌رده‌ی ده‌راوه‌کاو ئارۆی، هیچ یۆ مه‌گیراوه و زه‌ننه‌یج* وزۆ سه‌روو باروو رۆشنویری ئارۆیما. به‌داخه‌وه ئارۆ چی ده‌راوه سه‌رده‌میانینه، ساده‌وازی و پروه‌که‌ردی پۆپۆلیستی بیه‌ن مۆره‌و میاچه‌مایما، با بریچما حاشاش چنه‌که‌رمی. نه‌گه‌ر قه‌رارا سه‌رده‌می بیمی و به‌شاره‌زایی و به‌په‌شت سووری ئه‌ده‌به‌که‌یما تیکه‌لۆو ئه‌ده‌بوو مه‌حاله‌کاته‌ری و ده‌راوی تازه‌ته‌ری بیمی؛ فه‌لسه‌فه‌ش ئانه‌نه که چه‌شیعره‌و ئارۆی جه هه‌ر دوه‌ قۆرمی غه‌زله‌ و ئازاده‌نه، با سه‌روو هیتمۆنی سعه‌ته‌ئه‌ده‌بیه‌کا و فه‌نی بیه‌ی و زال بیه‌ی ملوو بابه‌ته‌فکری و فه‌لسه‌فیه‌کاو رۆی هه‌رمانه‌که‌رمی. هیچ که‌فه‌ره‌نگی ساویلکه‌په‌ره‌په‌نه‌ئه‌ده‌بیه‌ی،

ئەشۇ فرەو ۋە ختايچ چنەپريا و پەر بەرژە وەندى تاكى، ھەنجارماری كەرمى و چەنى ھەر جۆرە پروو كەردى عەوام پەسەندانەى و «پۆپۆلىستى»^۱ كەردەى شىعەرى و ئەدەبىياتى تارادەو «سادە واتەى و سادە دىايش» دوورە پارىزى ھىچ، ۋەرانوهرى كەرمى و فەلسەفە و بۆتىقاي* شارەزايى وىما وىزمىۋە و بەنىو قسى و كردارىەنە، پارادۆكس و دژە ھەرمان ۋەش نە كەرمى. پىي بۆنە ۋە گردما، نويسەرە كى، شاعىرە كى و تەنانەت ئەنجۆمەنە كى فرەتەر ئانىما كە زاىەلەما پەى ۋەل ئاھەنگ يىەى بەرزكەردەنۋە، چى بارەو ۋە رەسىتمى.

(۱۱) پەى ۋەرانوهرى چنى ئى خەسارە گەورى ۋەلى گرد چىۋىەنە ئەشۇ بە ھەرمانە و كردار، فەرھەنگ سازى كرىۋ پەى ۋەلگەوتەىيى و وىما كەرمى

۱ - پۆپۆلىسىم / populism، ۋاچىۋە لاتىنى Populus كە جە فەرانسەنە سەرش ھۆردان يانى عەوام پەسەند و ساۋىلكە گەرابى و خەللك باۋەرى. مەبەستو ئى رەچەلەكە وىرە، ھۆرخرنای ھەستەكا و رەفتارى خەلكى عامىانە پەى ياۋاى بە مەبەستە سىاسى و... بى دەسوۋەرداى خىرەكا و چىنە نوخەكا و گلېرگاى و ھەر پاسە وىناۋ فەرھەنگى عامىانەى و ۋەرانوهرى كەردەى چنى فەرھەنگ و ئەدەبىياتى ئەشراىن.

شاعىر يام ئەدىبى پۆپۆلىست، بە ئەركو و وىش زاتو كە ئاستەو زانستىش تارادەو ئاستەو فەكرى خەلكى ۋەزتورە يام ھەول ئەدۆ پەى بەرزكەردەى ۋە رادەو زانبارىش نەكا خەلكى عامە، نويسە كاش يام قسە كاش حالىنەبا، چوون جە ھەر حالنە چەپلە تەقناى و ھەلھەلە ۋە زايەتوۋ خەلكى ئىنا سەروو گرد بەرژە ۋەندىن ھونەرى و ئەدەبىيەۋە. چى راستانە پۆپۆلىست مەنەفەت تەلەبچا و دوورنماۋ خولياكاش، ياۋاى بە كورسىۋە دەسەلاتىن. ئىنە مەزگشەنە ھەمىشە دەنگە مەدۆۋە. بىچۆرە ناۋىخەن، دەنگى پەى دمارۋى كۆكەرۋە. شاعىر يام ئەدىبى پۆپۆلىست، چوون بە قەولو و وىش بىرەوۋ ئىرادەو خەلكىن، بەرھەمە كىش چە خاس و چە خراب ئىناى چا راسانە و ھىچ دەرباسىش بە شارەزايى و فەنە ۋە ھەرمانە كى نىا. جار جارىچ چە* كەرۋ پەى ۋەلگەوتەىيى. بەلام چوون ماھىەتتە تاك دەنگە و نادىمۆكراتىكا، ھەر دەنگىتەر كە نىشانەو نوخەبىش پۆۋە بۆ، ئىرتىجاعى و ناچەماۋەرىش زاتو.

مەبەستوۋ مەن جى نويسەنە، جە بە كار بەردەى ئى باقەۋاچە، تەنىا سادە نويسى و سادە واتەى و ۋىرەردەى (ساۋىلكىزم). نەك بارە فەلسەفە كەش، ئا جۆرە كە جە واتواچى ئەدەبى و ۋىرى ئوروپانە باۋ يەن. على بابابى غلامرضا، فرەنگ سىاسى، ص ۱۶۶

سهرنمون* پهی ئی ههرمانی ئه شو تهرس و ههراس، بهرژه وهندی تاکی و پاریزوازی بنیهیمی لاوه و به مانا و کردار ئه شو سونه تمارای که رمی. نهک «یهک بان و دوه ههوا» که ئینه میملوو* تازه گهرین و متمانه و باوه پروو خه لکی پی ههرمانی و سهرنمونه کاش و ئا دهق یام دهقانیوه تازی که ئامایننه مه مانو. به شداری جه ره واجدای ئی ئه ده به ساده په سه ندهینه، چنی نه فسوو وه لکه وتهیی و چره کاش یو مه گیراوه. چون جیای وهره و لوای چن ههنگامی مهیمی دماوه و زهنه یچ وزیو سهروو ئا شاعیرا که ههرمانه و تازه گهری که را و کاراییه کاش کرنوره و هیچ وهخت ئی ره وهنده نمازو ئه ده بیاتما، ژووژیوو و بهرؤ کریوو و چنی ئه ویشا وهرانوهری کریو و ئا ههرمانیچه که تا ئیسه کریینی کال و کالته ریچ باوه و پیوه ندیما چنی دنیاو ده ورووبه ری پرچیو یام مروره.

۱۲) گوزاره و «هامشان که ردهی تیئوری و کردار» ی ته نیا رایبوهن پهی بهرؤ که ردهی پرؤسه و تازه گهری و به رده و امیش. قهی چیشی کهرؤ با غه زه لواجی، ئازادی و که لیمه پیکنی، حشر و نه شروو ویشا بو، ههر پاسه و رده نگگی ویشا ههنی. با ههر چینیه که ههرمانه و ئی رووه که رده ئه ده بیبا به راوه که باوه رشا به ههرمانه کی ویشا ههن. ئینه ته وه نه و بنه رته و شاره زایی که ردهی ئه ده بیاتیا جه دنیاو ئاروینه.

۱۳) جه ته جروبه و ئه ده بیاتوو و ئه ویشا ته ریه نه سه له میان و ئینه بیه ن هه تا بیه ن که ئی جوره ویری هه میسه جه حوچانیه نه* بیینی و جه فره و وه ختا یچه نه، ململاتی ئه ده بی و ویری ئادیشا، ئه وه فارپای و جوولش پهی وهش که ردیئی. نمون ههش چه نه به چه نی* ئه ده بی نیماپی و سؤنه ترازه کاو شیعه ره فارسی که وه لته ره به ته سه ل باسم چه و که رده ن، وه لی خه ساره که ئینا چینه چه په وانه و ئیمه ئیتر نیشانیوه نیا که ئه ده بی ساویلکه شا تیکه له و ئی دوه ده راوا که نموودوو ئه ده بی ئوخبه یه نی، که رده یه بو.

شاعیرى ئارۋىي مەتاۋۇ ھەم ۋەلکەۋتە بۇ ۋ ھەم ھەرمانە كىش جە پاساۋ ئەدەبى پۈيۈلىستىنە با. كۆمەلگا پەنەۋاش بە ھەنجانماراى ھەن. چى سوورنە كەسايەتیش تاۋيۈۋە (استحاله) ۋ چە گەرەكش بۇ ۋ چە گەرەكش نەبۇ، جە زەننەۋ ۋەردەنگى چالاكىەنە، ھەر شاعىرى پۈيۈلىست نامى بەرکەرۇ.

۱۴) نمانايۋتەر پەى ئى ۋيەريە ئانەنە كە پيۈەندى بەينوۋ شىعيرى ۋ پەۋائىشناسى زوانەكەى ۋ بى دەسەلاتى جە ۋەزنايرە جوانخاسىيە كاش جە فرەۋ دەقەكانە شەپۇلانى كەرۇ. پۈلۋيۈ شاعىرى پاسە ياۋاينىنە كە شىعەرەى ۋەلکەۋتەى يانې ماراى تەشكەۋ شىعيرى ۋ درىژ ۋ كۆل كەردەى لنگەكا ۋ نەبيەى كىش ۋ قافىەى ۋ ئاردەى چىند ۋاچى دىجاتلىي كە جە تۆرەۋ شىعەرە كىنە ياگىشا نەكرىيەنەۋە ۋ مۆنتاژ ۋ لىكناى پۆرە جە دىمەنشانە كەۋتەن ماخوليانى ۋ بى ئانەى زانا ساختار چىشا ۋ جىاۋازىش چىنى قۇرمى كامەن ۋ قۇرم ۋ قالب جىايىشا كامەن ۋ كوۋپلە شىعەر بە چىشى ماچا؟ بە ۋاتەيۋ ئى جۆرە شاعىرى، ھەر نارپىك ۋ پىكىي ۋ ماراى تەشكى جە ھەنناۋ گرامىرى، زوانى ۋ مانايىنە، نامىش مىنا شىعەرە ۋ شىعەرەى ۋەلکەۋتەى. با ئى نارپىكىچە ھەر ۋىش باس جە جۆرە نەزمى ۋ سىستىمى كەرۇ، ۋەلى موهىم ئانەنە دەرکش پەنە مەكەرا. جە بەشۋو ساختارىنە قوۋلتەر ۋ دەرۋايتەر، چى بارەۋە باسىم كەردىنى.

۱۵) گىرتەى «ئىسم» ەكا بى قوۋل بىەيۈە پەى داى يۆيرەۋ بىنەماكاش ۋ كەشقى بىنەما شناسانەش ۋ تەنبا پىسەۋ دىاردىۋە قەرزى كەلك ۋرگىرتەيش ھەرمانىۋە بى ئاكامەنە. ئىنە خەسارىۋە كۆگىرەنە ۋ شاعىرى كوردى سۆرانىچ جە تازەگەرىەنە، گىرۋدەۋ ھەمان خەسارەتىەنى. ۋەلتەر جە باسوۋ ئاۋانگارديزمىنەۋە ۋاتەنما كە ئى باقە ۋاچى چىنى بارى ئەرىنىشا، پەنەۋاش بە كەشف ۋ ھۆرخولياى فرەتەرى ھەن، كەمىشا چىنى بىنەماكاۋ زەرىفكارى شىعەرە ئىمە يۆ گىراۋە؟ فرىۋەشا مىملىتى پەى ئى پىرۋسەيە ۋ جگەم شىۋنای رەۋتەكى ۋ چەم بەس كەردەى ۋەردەنگى ۋ دژبەرى نەزەرى ۋ كىردارى چىنى شىعيرى، ئاكامىۋى ئەرىنىش چنە مەگنۋە. ئا

دهقى كە دريائىنى بەر يوه يوهيشا تاوانشا، ئا مادە قەرزىيا، جە دەقە كانە، ويىنا كە را و برپۆه يىچشا ھەر نە تاوانشا لاسايىچشا كە راوہ. غافل چانە يە كە پيسە مەنو و چيەر ئاتە شى ماچۆ: «تيتۆرىي و گوزارى، شيعرە مەخولقنا، بەلكەم ئينە شيعرەنە كە ھەميشە وەش كە روو گوزارە كان و تيتۆرىي شيعرى مئىۆرە»^۱ و چى بارەو ھە جە باسو و تازە گەريەنە، فرەتەر سەرش لوانا.

۱۶) دلنى ئى خەسارانە قەيرانە و ەردەنگى، وەرەچە متەرەنە. ئى ياگە ھالىي كارىش كەردەن كە نويسەر و شاعىر ملەكەچ بو پانەي و ەردەنگوو و يش بو، نە سەروو فەلسەفە كەيش بەلكەم سەروو نەبيەي وانەريۆە جىددى، ويش بنويسۆ و ويش بوئۆوہ. ياگيۆەنە كە پادەو بەرھەمە كا جە ... مەترازيۆ، ئادىچ پەي حوزوروو بىەي نويسەرى يام شاعىرى و ئاگادارى دەسە براياش. فرەتەرى چاپ كرىا، فرەتەرش مشۆنە كە وانەرشا نيا و مەورەشيا. تەنيا رەنجە كەش و ھۆركيشتەي ھەناسى كاللى و دەسى مانياو سەروو لەمەي ئاوراي و ... پەي شاعىرى و نويسەرى مانۆوہ. بە راسى ئينە باس جە كيشيۆە قولتەرى كەرۆ و بەلكيۆە وەرەچە ما پەي قەيرانە و نويستەي و شيعرى...

۱۷) ئاخىرگا و شيعرە و ئارۆينە ھىچ بەلكيۆە و نيشائىۆە مەپيويۆ كە شاعىرى سەردەس يام تيتۆرىسيئىۆە سەرشناس و رەخنەوانى چالاكىيى با و يۆشۆنە و يۆي جە درىزماوونە تاوايوشا ئاگهانە گۆمە و مەندەو ياسائەدەيە كا و چاوەلششا شلەقناي بو و يام بە گزيای تيتۆرىكى و چەلەحانى* فكري و نويسارى راشا پەي پراپوہ بە دنياي تازى و ئامانجە سەردەميە كا، تەختە كەردى بو. ئا دەقى كە جە وەليۆە بيتىما بە ھەنجارمارا كە يچەوہ، برگە برگىنى و سەروو كارىگەرى و سەيتەرەو تازە گەريە كايەرى نويسايىنى. بەلام چنى ئينە پەي پالپەشتى كەردەيشا

۱- ئاتەشى مەنو و چيەر، زرىيار، (۱۳۸۰)

هیچ باسانیوه نه زهری هامشان نه کرباینی یام شو نه مایو نیا که وه لتهر زه مینه شاپه ی وهرده نگی ئاماده کهرده بیه بو تا هیما، شناس و تاپوئیو تایهش دابو به ره وته کی .
 نه فسه نه ئینه سرؤشتیا و دنیاو پیوه ندی هونه ریه کائنه یه موازو و لومه یچ مه گنو سه روو شاعیری، ره خنه نویسی و نویسه ری و هه وله کیشا مه لانه چیروو هیچ په رسیوه ی. به لام پیسه و واقعی ئی جوره دیابه و کومه لئی هؤکاریتهری کاریگه ری وهره چه مشا په ی دماکه وته یی تازه گه ری شیعره و هه ورامی ره خسان. چی هه نانه دهسه لاتنی زوانی، میدیایی، نویساری، شه پوله و تازه گه ری و گرتی تایه تمه ندیی نوجه کا و چینیشا قبه تهر نه بیه ی هؤشیاری و دهرکی دهرحق وهختی و متمانه به وی و که متهر خهمی و...، جه گردوو دهراوه کانه نه قششا په رهنگتهر بیهن. مه و اچوو شاعیری به شیوه کایتهر شیعری نه نیاره و کاریگه ری هورنه گئیرا و کهس په ییش نیا و مه تاوو چی راگانه وهر به سی وه شی کهرؤ. چوئیوه که ئهرکش وستهن سه روو شانهو من، فه لسه فه و نویسته ی و نه مه نه ی بازنه ی لؤکالی و رؤل به خشی ئارویانه و ئی دیارده یه نه په ی په تاشناسی پراسانه و دؤخه کی و وستهی به روو ئامیکانیزمانه که دماکه وته ییشا په ی تازه گه ری شیعره و هه ورامی ره خسان. چاولایش ئینه شاعیرا و دنیاو ئارده یه و فه زاو وهره و لاپیوه ندی هه کان که به شیوه هه ره گهورهن په ی له زهت به رده ی جه دنیاو تازه گه ری شیعری و گه شه و نه شه و ژانره کایته ری و ...

۱۸) کهم بیه یوه و مه و داکا و نزیک بیه یوه ویره کا و ده گایی بیه ی جه هانی حوکم کهرؤ چی هه نانه ئاخیزیه می، زه کا و سه خای ئه ده بی و هونه ری و گیره و ده په نه* به شیویوه وهرانور به یوو شاعیرا و نویسه رانه په ره په نه ده می، نه ک ته نیا چی ویمنا ته نانه ت چی فهره ننگه کاو دوورته ری. ئی مامه له هونه ری، ئه ده بی و رؤشنوریه، تاوو ره وته کی هه یکه لیتهره کهرؤ. پرؤسه و هه یکه لی کهرده ی یانی خیزنای متمانه به وی و به شداری گردوو ئه ندنامه کا چا ساباتنه و ئینه یچ جه دمارؤنه هه ر ئینا خزمه توو هه مان دوورنماو به ک قه واره یی و ته بایی و

پێوه ره ژيوينه. به راورد كه دهی دۆخه و ئیسه و كوردی چنی ئه ویشاته ری به قه ولوو
 مه نیتیه کا، «قیاس مع الفارق» و جیایی ویری فرانه و پلۆرالیزی ئه ده بی و... جه
 بنه مایئو دوگمی سیاسی و ئیدئۆلۆژیکیی و مه حالی سه رچه مه گیرۆ. مه بۆ پا
 به هانئوه یۆشا ئه ویشاته ری چه و سنۆوه و وزۆشا په راوینز. شاعیروو لایینتچشا
 مه حکووم نیا پانه ی، که سه روو ئا بنه مایه په ی ئانه ی ته نیا داواکاری لایه نیوی به
 یاگی بارۆ، هه نگامیۆ بلۆ دماوه و ویچش ویر بشۆوه. ئینه خه سارا په ی یۆگیتئوه
 که ئه شو وینایی گرده کیش پۆوه دیاره بۆ و ئی رووه که رده په ی گردوو شیوه کاو
 کوردی چه سپیۆ. سمپر سه روو لایینتئوه جه دنیاو وه لکه وته ینه، ویناو هه مان
 ده مارگرژی و هه مته ر جه فایئو وه ره چه ما به ویمما و هۆرخرنای دیارده و ته ماموازی
 و خه له فنا و خه له تنای وه رده نگه کان جه فه لسه فه و پراسیه کا سه رده می بیه ی.
 ۱۹) یۆته ر جه نمووده کاو ئی ویه ری، ئینه نه شاعیر، ئه دیب، ره خنه وان (فریمما)،
 ده قه کیما زاده و دلیمایه و نیشانه و ده سه لاتوو نویسته ی ویمما نه نی. فریشا
 نمایئوه نی جه سه یه و ئه ویته ری و... چوون لاسارینمی و ویمما نه مانمی په ی
 ریازه تی ئه ده بی و وانایۆ ده راوه ویری و فه لسه فه کا و په یجۆریه یشا جه شیکاری
 و خولقنای ده قی تازه ینه.

واچەنامە:

.....

* بارسای: حجم

* باقە: دەسە، بەسە

* باقەواچە: دەسەواژە، گروە واژە، ترکیب، چەپکە وشە

* براعت استهلال (شگرف آغازی): یانی زەریف دەس پەنە کەردە و رازنایە و
وہ لئەنە پە ی دەرکوو دلئ مایە و دەقە کە ی. جە داستان نویسی و پەخشانە و بە
تایبە شیعەرەنە بە کار ئاماینە. رازنایوہ و سیناعەتی ئە دەبی چاوە لئەنە ئی جوړە
رازنایوہ وەرە چە مە بیئە.

کزازی، میرجلال الدین، زیباشناسی سخن پارسی ۳: بدیع، تەهران: کتاب ماد،

چاپ دوم، ۱۳۷۳

* برپایەر: جیا بیە یوہ، گسست

* بووتیقا (Poyetikes): عەرەبیکریا (مەرب) واچە و یۆنانی پوئە تیکاین. یانی

تیئۆری و زانستو شیعری، شیعەشناسی و ھونەر و شاعیری

* بەرئە: بیرونی، وەرانوہرە و دلئەنە ی

* بیەشناسی: وجودشناسی

* پاژنە ئاشیل: پاشنە آشیل، پیوہندیش بە ئاشیل پالەوانی ئۆستوورەیی یۆنانیە وە
ھەن کە تەمامو و لە شیش رووین (ئاسنین) بیەن و تەنیا جە پاژنە شەنە گوللی کارش
چنە کەردەن. بە درکە (کنایە) یانی کە سێوہ بە ھیز و پالەوان، تەنیا لاوازیش جە
خالئەنە بو کە بیە بو ھۆ کاروو بەزنایش.

* پرتاف، پرتافای: سرعت، زوو، خیرا، سریع
 * پوره چنای: دژوو پوره هوردای، نام و ناتور واتهی، لومه، سه رهنشت
 * پوره هوردای: دژوو پوره چنای، مدح، توصیف
 * پؤل که ردهی: باقه به سی که ردهی، تقسیم بندی، پؤلین کردن
 * پیرست: عه ره بی کریان و بیهن «فهرس» و کوش بؤ به «فهارس». جه
 وینگاو «ییلی» یه وه جه ئەسله نه (Pat rast) و به مه جاز یانی جه دوهل، پزوو
 بابه توو کیتیپوهن که یۆ شۆنه و یۆیره مه یا. به باوه پروو «هینینگ» ی ئی ره گه زه
 په هله وین و به دیمه نوو پیهریستی ئامان (Pehrest). بدیهیدی برهان قاطع، ج ۳،
 ص ۱۵۰۹

* پیکیاوه: هونیاوه، هونراوه، منظومه
 * په ر ته شکوازی: فرا ساختارگرای
 * په رچه هه رمان: دژه هه رمان، په رچه کردار، واکنش، عکس العمل، دژایه تی،
 دژه کردار (هه رمانه یا کنش)

* په شت پاس که رده یوه: به لین، ته ئید
 * تان و پۆ: افقی و عمودی، ئاسۆیی و ئەستوونی، سه رتاره واری
 * تجاهل العارف: نه زان نمایی، وی گیلنای. جه زه ریفنای دلینه و ئەده بی
 چاوه لیه نه به کار بریان. چی سنعه ته نه شاعیر جه بابه تیوه هاگادار بیهن، په رسیوه
 به دیعی و زه ریفلا ئیش که ردینه و په رسه کیش په ی ئانه یه بیینه که وه رده نگی
 سه رسام و یا لومه که رو یام به چیر خانوو شۆهنای، ته ئکید سه روو بابه تیوه که رو
 که وه رده نگی کیشو شۆنه و مه به سته که یه ره. شمیسا سیروس، نگاه ی تازه به بدیع،
 ل ۸۰

* توتالیته، توتالیت: جه ریخه و لاتینوو (Totus) ی گیریان یانی گردی، همه.
 قامو سه نه یانی گردیواز، ده سه لاتواز (تمامیت خواه)، گردگیر و یکه تاز.

آشوری داریوش، فرهنگ سیاسی، توتالیتاریسم، ص ۶۵، مروارید، تهران
(۱۳۵۸.ه.ش)

* ته‌شک: پیکاما، بیکهاته، ساختار، ستراکچر (structure)

* ته‌شکوازی: ساختارگرایی

* ته‌شکه و ته‌شکی: ساختار ساختار (Structure of structure)

* ته‌نه عاسمانیه‌کا: اجرام فلکی

* ته‌وسه شیعره: شیعره‌ی لومه‌کهره و ته‌نزئامیزه

* جمگه: به‌ند، مه‌فسهل، به‌ش

* جمه و جوولّه، جم و جوول: ره‌گه‌زی تاییه و شیعره‌ی که پیوه‌ندیش به ریتمیوه

هه‌ن. صیرورت و حرکت

* جه‌مسره: قطب

* چرپه‌ی: احضار

* چرپه: چرپه + (ره‌گه‌ه‌رمان + نیشانی) نام سه‌رچه‌مه‌ی (اسم مصدر)، ته‌بلیغ،

ده‌عوه‌ت، بانگه‌واز، بانگه‌شه

* چکیاره: کوبیه، فشاریا، گووشراو، فشرده، مختصر

* چه‌له‌حانی: جدل، ململانی، جر و بحث، چه‌نه‌به‌چه‌نی

* چه‌نه‌به‌چه‌نی: چه‌له‌حانی، جدل، ململانی، جر و بحث

* خوچانی: خوچانی، سه‌رشاخ‌یه‌ی

* هه‌زانه شیعره‌ی: شیعره‌ی هه‌وه‌سیی، عاشقانی، هه‌وسنامه، ته‌غزه‌ولیی و وه‌سفوو

دیمه‌نه‌کاو عه‌شقی

* ختلی: جوولنای، ته‌حریک، ختووکه

* خواله: الهه

* خولگا: مدار

- * خیزنای: هۆر یزنای، سهوزنای، قومیای، ئاردهینه، خولقنای، هۆرخرنای، واچیهوه
 فره وینهن و مانای که نای جۆراو جۆری گێرۆوه
 * دای یۆره: یۆدایوه، بهراوردکاری، تطیق
 * دلینه: وهرانوه روو بهرینهی، مهژگه، کاکله، مانا، ناوه پروک، محتوی
 * دیمه ن: رۆخسار، فۆرم
 * دهسبار: کۆمهک، پالپه شتی، یارمه تی، یاوه ری
 * دهنگ هیما: لهفز، دال
 * ره گهز: تۆم، توخم، ماده، عنصر، نژاد
 * زهن، زهنه، زهنی: شکه، شک، گومان، دوه دلی پهی چنه فکریای
 * ژانر (Genre): واچیهوه فهرانسه وین یانی نۆع، جۆر، جنس و... جه ساباته و
 هونه ر و ئه ده بیات و... به کار بریۆ. جه ئه ده بیاته نه به شیۆه ن جه تیۆوری ئه ده بی،
 جۆری ئه ده بی
 * سۆسیایی: اجتماعی، گلیرگایی
 * سه رنمۆن: ئولگوو، سه رمه شق، سه رچه شن
 * سه رحه د: مه رز، سنوور
 * سه ره مر، سه ره مره، سه ره مۆر: پیوسته، به رده وام، یه ک هه ناسه، بی وچان
 * شه پۆلانی: جزر و مد
 * فرانه: کثرت
 * کارده وه ژنی: شیکاری، شروفه کاری، جه یۆدایوه، لیکدانه وه، تحلیل و بررسی
 * کرکه، کرکه ده نگ: هه وشه ده نگ، هیئشه ده نگ، ton voice، نبره الصوت
 * کمپوزیسیون: هه ماهه نگی، هارمۆنی، یۆگیرته ی سه رتاره واری ره گه زه کا و
 ماده کاو شیعی
 * که وچه: ئایره، پیمان، پیۆهر، معیار، میزان، میلاک
 * گرده کی: عمومی

- * گریه‌س: قرارداد
- * گیره و ده‌په‌نه: بگير و بستان، مامه‌له، تعامل
- * گیلّه: جستجو، گه‌ران، سپرچ (search)
- * لومه‌که‌ر: سه‌رزه‌نشت، ملامت، ملامتی. مه‌لامه‌تیا تاقمئ لومه‌که‌ری گلیرگی
- بیئنی و حافزیچ ئه‌ره‌ژناسیان به مه‌لامه‌تی.
- * ماخولیانئ: جوولّه، سووره، گیلای، هه‌راسان
- * مانا هیما: مانا، مدلول
- * پرای و مدرای: قطع و وصل
- * مۆتیف (motif): ره‌گه‌ز یام و بیئیه هامبه‌شی ئه‌ده‌بی و هونه‌ری که جه شیعره و شاعیرا به شیویره ناویناگا دووباری باوه. پیسه و وینه و زمسانی که باسما سه‌ر که‌رد، یام جه‌فاکاری ماشوقی، بی وه‌فایی زه‌مانه‌ی، خه‌زان و زه‌ردی خه‌زانی په‌ی پیری و رنگ زه‌ردی که شیوازه‌ی تاکی بیسارانین، شوبه‌یای زلفی سیاوی و شه‌وه و شه‌وی...
- * میمل: دژ، ضد، عامل، مومیل (ممل)، اسم فاعل، که جه ریخه‌نه عه‌ره‌بین و جه مه‌لالیه‌وه گیریان
- * مه‌ژگه: دلینه، موخته‌وا، ناوه‌رۆک
- * نورم (norm): قاعیده و پرسیای ئه‌ده‌بی باوی ته‌جروبه‌کریا. لادای جه پرسیایی باوی ئه‌ده‌بی بو به شیواز (سبک)، ستایل
- * هۆنراوه: نه‌زم
- * هۆنیار: نازم
- * هۆنه: نه‌زم
- * هیژمونی: برتری جویی، زال بیه‌ی، برتری جویی
- * هه‌راش: وه‌رانوه‌ره و کۆرپه‌ی، یاواپه‌نه، رشد‌کرده
- * هه‌س، هه‌سی: خه‌ست، خه‌ستی، غلیظ، غلیظی

* ھەست: حس، حسی

* ھەستەکی: احساسی

* ھەلەکی: یاواي بە قلاوھو ھەستی (ئیحساس)، سەما، ھەشی

* ھەوشە دەنگ: ھیشوھ دەنگ، خوشە آوا و صوتی

* واتواچ: واتەي و ژنیەي، دیمانە، گفتگو، گفتمان

* واچە: واژە، وشە، کلمە

* وانەرتەوهری: خوانندە مداری

* وئ دۇنای: مۆتۆلۆگ

* وئحەن، وئحەنا: وئ راسان، راستە و خۆ، مستقیم

* وئئەي بارسى، بارسایى: تصویر حجم

* وئەر: گوزەر، گەشت، تئپەپرین

* وەچ: گۆپکە، چرۆ، خونچە، شکوفە

* وەرنیشت: مغرب، غرب، خۆراوا

* وەرھۆرز: وەرئاما، خۆرھەلات، مشرق

* وەزنايرەو زوانوو شیعری: اجرائیت زبان شعر

* وەلۆینی: پئیش بینی

* وەلئتە: سەرھەتا، پئیشەکی، مقدمە

* ئالترناتيف: راکاری دوهم، راگە چاریوھتەر، وەلناری جیاواز، بەدیل

* ئانتی تئز: دژە ھەرمان، پەرچە کردار

* ئاویلکە: وئینۆھ کە دووروە بە ھەلە پئیسەو ئاوی پئویۆ، سەرەب

* ئوتوپیا (utopia): ئارمانج شار، ئارەزووشار، چئوی دلواستە

* ئۆبژە و ئۆبژیکتیویزم (objectivism) جە لاتین : (objcere) بە مانا وئینەي کە وئ بنیەي یاگئ ئەوی. چئو، بابەت، عەین گەرایي، وەرەچەموازی. ئۆبژە وەرانونەروو سۆبژەين و ساڤژیکتیویزم (subjectivism) یانی زەین گەرایي. ئۆبژە

ئانەن كە جە بارەشوە باس كریۆ، چەپەوانەو سوڤژەى یا زەین كە مەبەست خودوو
باسكەرىن. ئۆبژەىچ تاوۆ بو بە ویری، وهلى سوڤژە ویر كەرەووە ویشا و بكەرى
شناسان.

* ئیژای و نائیژای: سرە و ناسرە، ارزش و بى ارزش

* ئەوێوێوایی: تەجددگرایى، رینسانس

* چەشكە: چیژ، زەوق، لەزەت

* دماینە: كۆتایی، ئەنجام، پایان

* زەرەدەنگ: زنگ صوت، آواى زیر، مخالف بم

* سەرعیل: سەرخیل، سەرخیل، سەركاروان، ریس ایل

* هۆنایو: پیکنایو، هۆناندەو، بە رشتە نظم در کشیدن، سرودن

* هۆنەوان: نازم

* واتەزا: مقولە، نوع، وتەزا

* وەرئاما: وەرھۆرز، مشرق، شرق، خۆرھەلات

کتاب نامه:

۱. آتشی منوچهر، گفتگو، زریبار، ش (۲۰-۱۹)، (۱۳۸۰ ه.ش).
۲. آشوری داریوش، فرهنگ سیاسی، توتالیتاریسم، مروارید، تهران (۱۳۵۸ ه.ش)
۳. آقاجانی شمس، مجله نافه، شماره (۵، ۶، ۷)
۴. احمدی بابک، ساختار و تاویل متن، ج ۱، نشر مرکزی، چاپ دوم، (۱۳۷۲ ه.ش)
۵. باقری د. مهری، مقدمات زبان شناسی، انتشارات دانشگاه تهران، (۱۳۷۹ ه.ش)
۶. بدیع الزمان فروزانفر، کلیات دیوان شمس، غزلیات، چاپ سپهر، چاپ دهم، تهران (۱۳۶۳ ه.ش)
۷. برهانی رضا، طلا درمس، ج ۱، ناشر نویسنده، (۱۳۷۱ ه.ش)
۸. برهان قاطع، به اهتمام د. محمد معین، ج ۳، انتشارات امیر کبیر، تهران ۱۳۶۱
۹. حبیبی عهبدوللا، دیوانو بیسارانی، انتشارات کوردستانی، سنه ۱۳۹۵
۱۰. تاوه گۆزی مهوله وی، دیوانی شیعر، موده پریس عهبدولکه ریم، سهیدیان
۱۱. تهرانی مسعود، نقد ادبی، متن ادبی، و اقتدارگرایی، مجله فرهنگ توسعه، ش ۳۷-۳۸، (۱۳۷۷ ه.ش)
۱۲. حه مه حه مه ته مین قادر (کاکه ی فه لاج)، کاروانی شیعر نوئی کوردی، ب یه که م، چاپخانه ی کۆری زانیاری کورد، به غداد، (۱۹۷۸ ز)
۱۳. خالقی مطلق جلال، تن کامه سرایی، مجله ایران شناسی، سال هشتم
۱۴. خالقی مطلق جلال، گل رنج های کهن، تهران، نشر مرکز، (۱۳۷۲ ه.ش)
۱۵. دزلی مه لا هه سه ن، دیوانو شیعر، کۆکه رده ی ته حه د نه زیری
۱۶. رویایی یدالله، از زبان نیما تا شعر حجم، انتشاراتی مروارید، (۲۵۳۷ ه.ش)

۱۷. رویایی یدالله، سکوی سرخ، مسائل شعر، مصاحبه‌های یدالله رویایی، اهتمام حبیب الله رویایی، انتشارات نگاه، چاپ دوم، تهران (۱۳۹۱ه.ش)
۱۸. ساقب فر مرتضی، شاهنامه فردوسی و فلسفه تاریخ ایران، انتشارات قطره-موعین، تاران (۱۳۷۷ه.ش)
۱۹. سجادی علی محمد، گزیده ابیات مه‌سنه‌وی، دانشگاه شهید بهشتی
۲۰. سجودی فرزانه، نشانه‌شناسی ادبیات و نگاهی تازه به ترجمه ادبی، مجله فرهنگ توسعه، شماره (۴۴، ۴۵، ۴۶)، سال نهم، تیر (۱۳۷۹ه.ش)
۲۱. شاملو احمد، لالایی با شیپور، ایلیا دیناوش، انتشارات مروارید، چاپ پنجم، (۱۳۹۳ه.ش)
۲۲. شفیعی کدکنی محمد رضا، درآمدی بر ادبیات غنایی، مجله رشد آموزش زبان و ادبیات فارسی، شماره (۳۳ و ۳۴)
۲۳. شفیعی کدکنی محمد رضا، تازیانه‌های سلوک، انتشارات آگاه، (۱۳۷۲ه.ش)
۲۴. شفیعی کدکنی محمد رضا، زبان شعر در نثر صوفیه، انتشارات سخن، (۱۳۹۲ه.ش)
۲۵. شفیعی کدکنی محمد رضا، این کیمیای هستی، انتشارات آیدین، تهران (۱۳۸۸ه.ش)
۲۶. شفیعی کدکنی محمد رضا، گزیده غزلیات، تهران (۱۳۶۵ه.ش)
۲۷. شفیعی کدکنی محمد رضا، موسیقی شعر، تهران، انتشارات آگاه، (۱۳۵۸ه.ش)
۲۸. شفیعی کدکنی محمد رضا، با چراغ و آینه در جستجوی ریشه‌های تحول شعر معاصر، تهران، سخن، (۱۳۹۰ه.ش)
۲۹. شفیعی کدکنی محمد رضا، رستاخیز کلمات، درس گفتارهایی در باره نظریه ادبی صورت‌گرایان روس، نشر سخن، تهران (۱۳۹۱ه.ش)
۳۰. شمیسا سیروس، انواع ادبی، انتشارات فردوس، (۱۳۷۴ه.ش)

۳۱. شمیسا سیروس، نگاهی تازه به بدیع، انتشارات فردوس، تهران (۱۳۶۸ ه.ش)
۳۲. شیرازی حافظ، دیوان غزلیات، به کوشش خطیب رهبر، نشر صفی علیشاه، (۱۳۷۰ ه.ش)
۳۳. صفا ذبیح الله، تاریخ ادبیات، جلد ۱، ناشر فردوس، تهران (۱۳۶۶ ه.ش)
۳۴. صفوی کورش، گونه شناسی شعر، فرهنگ توسعه، سال هفتم، اسفند (۱۳۷۷ ه.ش) ش (۳۷-۳۸)
۳۵. صفی زاده، تاریخ ادبیات گردی، ملا پریشان، ج ۱
۳۶. علی بابایی غلامرضا، فرهنگ سیاسی، انتشارات آشیان، (۱۳۸۲ ه.ش)
۳۷. فردوسی ابوالقاسم، شاهنامه، ژول مول، انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، تهران (۱۳۶۹)
۳۸. کاردوخی محمدهد ثه‌مین، دیوان سه‌یدی هه‌ورامی، چاپخانه‌ی کامه‌ران سلیمانی، (۱۹۷۱ ز)
۳۹. کزازی میرجلال‌الدین، زیباشناسی سخن پارسی ۳: بدیع، تهران: کتاب ماد، چاپ دوم، (۱۳۷۳ ه.ش)
۴۰. لنگرودی شمس، تاریخ تحلیلی شعر نو، ج ۱، نشر-مرکز، تهران (۱۳۷۰ ه.ش)
۴۱. مارف خه‌زنه‌دار، له‌بابه‌ت میژووی ئه‌ده‌بی کوردی، به‌غداد (۱۹۸۴ ز)
۴۲. ماهرویان هوشنگ، نیما رویکرد چهارم به مدرنیته، فرهنگ توسعه، ش (۳۷-۳۸)
۴۳. مجله‌ناینده، ناظم حکمت سبیل عشق و آزادی، ش (۵۲)، (۲۰۰۴ ز)
۴۴. محمدپور عادل، طرح: جریان شناسی شعر کردی هورامی از ابتدا تا کنون، ناشر احسان، (۱۳۹۲ ه.ش)
۴۵. محمدهد حه‌مه باقی، نالی کینه و چۆن بۆی بنوارین، زرّیبار ژ (۷۹-۸۰) ل (۱۳۸)، پاییز و زستان (۱۳۹۱ ک.ش)، تابه‌ت به نالی

۴۶. محمدهدپوور عادل، رهنگالہ، مہلبہندوو روؤشنویری ہہورامانی، چاپخانہ
 ٹاکام، سالہو (۲۰۱۲ز)
۴۷. محمدهدپوور عادل، شیعیری کوردی پاش نالی پاش مہولہوی... وتار،
 حہفتہنامہی سیروان
۴۸. مختاری محمد، زنی تنہا، بہ کوشش حمید سیاہپوش، مقالہ صدای سخن
 عشق، انتشارات نگاہ، تہران، (۱۳۷۶ه.ش)
۴۹. نیکبخت محمود، مشکل شعر شاملو، نشر ہشت بہشت، (۱۳۷۴ه.ش)
۵۰. نیکلسون زنالد، مقدمہ رومی و تفسیر مثنوی معنوی مولوی، ترجمہ و
 تحقیق اوانس اوانسیان، نشر نی، تہران (۱۳۶۶ه.ش)
۵۱. ہمدانی باباطاہر، دیوان شعر باباطاہر عریان ہمدانی، سازمان چاپ و
 انتشارات اقبال تہران (۱۳۶۱ه.ش)
۵۲. ہہورامی نامیق، پڑگیا، چاپخانہویہ کیہتی نووسہرانی کورد لہقوو
 کہرکووکی، (۲۷۱۳ز)

نویسہر:

الف) ساحیب ٹیمتاز و مودیر مہسوولوو گو فارووو زریاری

ب) مہستہروو زوان و ئہدہبیاتی فارسی

ج) مامووسای یانہ نشین

د) ئی بہرہمیشہ چاپ کرییتی یام نامادہو چاپیہنی:

۱- سرود خزان، تحلیل انتقادی- سبک شناسی اشعار بیسارانی، فارسی، ۱۳۸۱ه.ش

۲- شہبہنگی زوانی کوردی ہہورامی لہ گاساکان تا...، کوردی سوورانی، میژوووی-

زوانہوانی، سلیمانہ چاپخانہ بابان، ۲۰۰۸ م

۳- تیروانینیکی نوئی بو ہیرموتیک و راقہی ئہدہبی، وەرگیران لہ فارسی بو کوردی

سوورانی، ناشر مؤسسہ چاپ و نشر سلیمانی، ۲۰۰۹ م

۴- سۆزی لیریکا له ئەزموونی شیعی کوردیدا، رافه کاری تیئۆریکی شیعی کوردی، ناشر احسان، ۱۳۸۸ ه. ش

۵- تاریخ مطبوعات کردی و بازشناسی ساختاری آنها (بیلوگرافی نشریات کردی) فارسی

۶- طرح؛ جریان شناسی شعر کوردی هورامی از آغاز تا کنون (فارسی)، ئیحسان ۱۳۹۲

۷- فه رهه نگوو خه لکوو هه ورامانی

۸- دیمانه، له گه ل شاعیران، نووسهران و رۆژنامه نووسان، ئه وین، ۱۳۹۶

۹- چه که ریای چه زئی تازی و عومری جاده... په ی قریوه دهنگه کاو شیعه ره و ئارۆ هه ورامی، ئه وین ۱۳۹۶

۱۰- چاپ و وه لاکه رده ی چه ندین وتاری به کوردی سۆرانی و هه ورامی و فارسی و به شداریه ی گلپه ویه رۆشنویری و ئه ده بیه کاو ئی دیم و ئه ودیموو کوردستانی

په ی کیاسته ی ره خنه ی و په یلوایتا:

ئیمیل: adel.mohammadpur@gmail.com

مۆبایل / تلگرام: ۰۰۹۸۹۱۸۸۷۴۹۹۲۹